X 50453

A világosság fiai

Szemelvények a 135 éves szegedi szabadkőművesség történetéből
1870–2005

Szeged, 2005

Összeállította a szerkesztőbizottság:
Takács János
Kanyó Ferenc
Kiss Ernő
Majzik István

Tipográfia: Tandi Lajos

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000609897

X 50753

ISBN: 963 7337 31 8

Kiadja: Bába Kiadó és Árpád a Testvériséghez páholy
Felelős kiadó: Takács János
Készült: Bába és Társai Kft.
Szeged, 62/464-015
Felelős vezető: dr. Majzik István

Móra Ferenc:

Láncban

Mitől az emberszív oly rég remeg,
Bár útba van felénk a förgeteg,
Röpködve bősz süvöltözés között,
Mint óriás sas, a világ fölött,
Ártatlanokra vetve rémes árnyát:
Bűn és erőszak csattogtatja szárnyát.

Lent a földön nincs se virág, se dal,
Fent a menyég fekete ravatal:
Vért és könyüket hullató setét
Kioltogatta minden tűzszemét –
A vak éjben riadtan bujdokol
A szeretet s nem lel tanyát sehol.

Míg kint a poklok orgonája szól:
Testvéreim, fogódzzunk össze jól,
Láncunkba minden szem legyen helyén,
A templomot akkor nem féltem én:
Oltártüzünknek hármas gyertyalángja
Reményt ragyog a tolvaj éjszakába.

Ez a könyv nem a szabadkőműveseknek készült. Ugyanakkor nem kíván, – mint annyi más „kitárulkozó" – ismertetővé válni, de szeretné az olvasó számára bemutatni a szabadkőművesek között munkálkodók eszmeiségét és tevékenységét.
A könyv címében azért viseli „szemelvények" kifejezést, mert valójában néhány kiragadott írással kívánja láttatni a múltat, a jelent és a jövőt. Lehetővé teszi, a kívülállók számára is a már többször betiltott, sokszor megszólt és mégis a szabad emberekért kiálló, a bölcsességet, erőt és szépséget, a tökéletesség felé törekvő közösségi és egyéni élmények bemutatását. A ma is folyamatosan működő szabadkőműves közösségek (páholyok) közül hazánkban másodikként alakult meg az Árpád a Testvériséghez szegedi páholy, amely most ünnepli életrekelésének 135. évfordulóját.
Az Árpád a Testvériséghez páholy története szerves része a magyarországi páholyok históriájának, de volt egy időszak, amikor az alkalmazott módszerek, célok városunkban megosztották tevékenységét, ám újra egymásra találva a helyi feladatok érdekében a fejlődésért, az élet elviselhetőségéért, a tisztább jövőért küzdöttek.
A mű érdekessége, hogy az első fejezetet olyan személy írta, aki soha nem volt tagja a szabadkőművességnek, de munkája, élettapasztalata alapján jól ismeri a város polgárainak véleményét.
Nem törekedtünk a teljességre. Tényekkel, véleményekkel, adatokkal szolgálunk, amelyek lehetővé teszik a szervezet működésének kutatását, és majdan egy nagyobb összefoglaló mű elkészítését is.
Bemutatjuk azon férfiak névsorát, akik a szabadkőművességen belül munkálkodtak és tudásuk legjavát adták a városért a közelmúltig, de sajnos már elköltöztek az élők sorából.
Célunk folytatni azt a céltudatos tevékenységet, amely a város és polgárai boldogulását tűzte zászlajára immáron 135 éve.
Szeged, 2005 május

Szerkesztőség

(Tóth Béla áttekintő gondolatai)

Városunk létének alig ezeregy néhány esztendeje alatt, megélt számtalan pusztító árvizet, porig hamvasztó tűzvészt, tatárjárást, törökdúlást, lakosságot az utolsó szálig lekaszáló epidémiákat, fekete himlőt, gugahalált, pestist, kolerát, sáskajárást és aszályos éveket éhhalált, mindent betemető homokviharokat, jégverést, mindmegannyi temetői csöndet.
Zarándokoltak a Szentföldre, mondtak engesztelő- és fekete miséket, gyújtottak számtalan áldozati tüzet, égettek halomra boszorkányokat, ököllel fenyegették a magasságos eget.
A megmaradtak okát sem tudták adni a kegyetlen sors ostorcsapásainak.
Vallatóra fogták a remetéket, az erdei szellemek megtestesítőit, a szálló madarakat, a turbékoló galambokat, felhőket, a széljárásokat, a hangyák vonulását.
Nem lettek okosabbak. Magukban keresték az istencsapásokat kiváltó okokat.
Szöges korbáccsal verték magukat, böjtöltek, vezekeltek, canosszát jártak, sanyargatták magukat, ártatlan kisgyermekeiket küldték Jeruzsálem visszafoglalására a pogány töröktől.
Az üstökösjárások meg a világ végét jelentették sokak számára. A legfényesebb déli verőben olyan vastag sötétség körülöttük, a kereket hozzá lehetett támasztani, az elhajított kanál megállt a levegőben, a harangszó nem tudott belőle kibotorkálni.
A legeslegfényesebb emberi elmék okok és okozatok összefüggéseit kutatva odajutottak, hogy a babonás hiedelmek, a téveszmék még csak sűrítik, vastagítják a tudatlanság nappali sötétségét.
Annak eloszlatásán buzgón fáradoznak.
Ám kelet derengésben fölismerték, hogy a vérző sebet pókháló nem gyógyítja, a ráolvasás hatástalan.
Az értelem világító öröklámpájának kisded pislákolása mellett orrhossznyit láttak.
Guzsbakötő dogmákat, doktrinákat elvetve, szabadon értelmezve az ember sújtó, az ember hatáskörén túl működő erőket, hatásokat, filozofikus, emberbaráti, felvilágosult céllal olyan polgári mozgalmat terebélyesítettek, amelyet szabadkőművességnek neveztek világszerte.
A szabadkőművesek magukat a Fény fiainak aposztrofálták.
Szervezetük u. n. páholy keretében működött, amelyben a tagok inasi, segédi, vagy mesteri fokozatot szerezhetnek.
Több páholy együtteséből áll a nagypáholy, amelynek élén a nagymester ügyködik.

ELŐSZÓ

Ez a könyv nem a szabadkőműveseknek készült. Ugyanakkor nem kíván, – mint annyi más „kitárulkozó" – ismertetővé válni, de szeretné az olvasó számára bemutatni a szabadkőművesek között munkálkodók eszmeiségét és tevékenységét.
A könyv címében azért viseli „szemelvények" kifejezést, mert valójában néhány kiragadott írással kívánja láttatni a múltat, a jelent és a jövőt. Lehetővé teszi, a kívülállók számára is a már többször betiltott, sokszor megszólt és mégis a szabad emberekért kiálló, a bölcsességet, erőt és szépséget, a tökéletesség felé törekvő közösségi és egyéni élmények bemutatását. A ma is folyamatosan működő szabadkőműves közösségek (páholyok) közül hazánkban másodikként alakult meg az Árpád a Testvériséghez szegedi páholy, amely most ünnepli életrekelésének 135. évfordulóját.
Az Árpád a Testvériséghez páholy története szerves része a magyarországi páholyok históriájának, de volt egy időszak, amikor az alkalmazott módszerek, célok városunkban megosztották tevékenységét, ám újra egymásra találva a helyi feladatok érdekében a fejlődésért, az élet elviselhetőségéért, a tisztább jövőért küzdöttek.
A mű érdekessége, hogy az első fejezetet olyan személy írta, aki soha nem volt tagja a szabadkőművességnek, de munkája, élettapasztalata alapján jól ismeri a város polgárainak véleményét.
Nem törekedtünk a teljességre. Tényekkel, véleményekkel, adatokkal szolgálunk, amelyek lehetővé teszik a szervezet működésének kutatását, és majdan egy nagyobb összefoglaló mű elkészítését is.
Bemutatjuk azon férfiak névsorát, akik a szabadkőművességen belül munkálkodtak és tudásuk legjavát adták a városért a közelmúltig, de sajnos már elköltöztek az élők sorából.
Célunk folytatni azt a céltudatos tevékenységet, amely a város és polgárai boldogulását tűzte zászlajára immáron 135 éve.
Szeged, 2005 május

Szerkesztőség

A VILÁGOSSÁG

(Tóth Béla áttekintő gondolatai)

Városunk létének alig ezeregy néhány esztendeje alatt, megélt számtalan pusztító árvizet, porig hamvasztó tűzvészt, tatárjárást, törökdúlást, lakosságot az utolsó szálig lekaszáló epidémiákat, fekete himlőt, gugahalált, pestist, kolerát, sáskajárást és aszályos éveket éhhalált, mindent betemető homokviharokat, jégverést, mindmegannyi temetői csöndet.
Zarándokoltak a Szentföldre, mondtak engesztelő- és fekete miséket, gyújtottak számtalan áldozati tüzet, égettek halomra boszorkányokat, ököllel fenyegették a magasságos eget.
A megmaradtak okát sem tudták adni a kegyetlen sors ostorcsapásainak.
Vallatóra fogták a remetéket, az erdei szellemek megtestesítőit, a szálló madarakat, a turbékoló galambokat, felhőket, a széljárásokat, a hangyák vonulását.
Nem lettek okosabbak. Magukban keresték az istencsapásokat kiváltó okokat.
Szöges korbáccsal verték magukat, böjtöltek, vezekeltek, canosszát jártak, sanyargatták magukat, ártatlan kisgyermekeiket küldték Jeruzsálem visszafoglalására a pogány töröktől.
Az üstökösjárások meg a világ végét jelentették sokak számára. A legfényesebb déli verőben olyan vastag sötétség körülöttük, a kereket hozzá lehetett támasztani, az elhajított kanál megállt a levegőben, a harangszó nem tudott belőle kibotorkálni.
A legeslegfényesebb emberi elmék okok és okozatok összefüggéseit kutatva odajutottak, hogy a babonás hiedelmek, a téveszmék még csak sűrítik, vastagítják a tudatlanság nappali sötétségét.
Annak eloszlatásán buzgón fáradoznak.
Ám kelet derengésben fölismerték, hogy a vérző sebet pókháló nem gyógyítja, a ráolvasás hatástalan.
Az értelem világító öröklámpájának kisded pislákolása mellett orrhossznyit láttak.
Guzsbakötő dogmákat, doktrinákat elvetve, szabadon értelmezve az ember sújtó, az ember hatáskörén túl működő erőket, hatásokat, filozofikus, emberbaráti, felvilágosult céllal olyan polgári mozgalmat terebélyesítettek, amelyet szabadkőművességnek neveztek világszerte.
A szabadkőművesek magukat a Fény fiainak aposztrofálták.
Szervezetük u. n. páholy keretében működött, amelyben a tagok inasi, segédi, vagy mesteri fokozatot szerezhetnek.
Több páholy együtteséből áll a nagypáholy, amelynek élén a nagymester ügyködik.

A szabadkőművesek – némely vélemény szerint – a középkori székesegyházak építőitől erednek, más nézetek azonban a templomos lovagoktól valónak tartják létüket.
Az első nagypáholyt 1717-ben, Londonban alapították, ókori, középkori, reneszánsz, újplatonista, valamint felvilágosodás-kori szimbólumokat és szertartásokat fölhasználva.
Az első szabályzatát James Anderson szerkesztette, amely megkövetelte az istenhitet és a haza szolgálatát, a politikai és vallási kérdések kizárását az összejövetelekről.
A szabadkőműves mozgalmakhoz hamarosan az arisztokrácia is csatlakozott. A tagok háromnegyede polgár, egynegyede nemes és pap volt.
XII. Kelemen pápa 1738-ban kiátkozta a szabadkőműveseket, s utódai több ízben megtették, ennek ellenére az európai államok bízvást megtűrték, kicsit bátorították is őket.
A szabadkőművesség a felvilágosodás, testvériség, tolerancia, deizmus, egyenlőség eszméit terjesztette.
Racionális emberbaráti célok és ugyanakkor ezoterikus misztikus szertartások jellemezték. Szabadkőműves volt Voltaire, II. Frigyes porosz király, Mozart, Goethe, Lotharingiai Ferenc császár, Franklin, Wasington, Mazzini, Garibaldi.
A magyarok közül Bécsben az 1742-ben alakult, Három ágyúhoz címzett páholy tagjai voltak: Amádé János gárdista, Bethlen Gábor gróf, néhai erdélyi főkancellár, Draskovics János gróf és mások, főnemesi rangúak.
A szabadságharc bukása után amerikai útja során szabadkőművessé lett Kossuth Lajos.
A szélsőséges nemzeti mozgalmak mindig is támadták, kozmopolitának nyilvánították a szabadkőművességet.
Az 1880-as években megkreálták a zsidó-szabadkőműves összeesküvés rágalmát, amely beépült a 20. századi antiszemita és szélsőjobboldali mozgalmak ideológiájába, ám e század jobb- és baloldali diktatúrái is betiltották működésüket.
Mindazonáltal két irányzat markánsan kialakult a páholyok között: a vallásosok, és az istentagadók irányzoma.
Az ős szabadkőművesek között nők nem páholyozhattak. 1774-ben megalakult a női páholy. Később koedukálták, nagypáholyba vonták szervezeteiket.
Pesten az 1770-es évek elején a *Nagyszívűséghez* címzett páholy kezdte meg működését. Akkoriban Magyarországon 30 páholy működött kb. 1000 taggal.
A többségük protestáns nemesekből tevődött össze.
E korszak nevesebb szabadkőművesi: Báróczi Sándor, Berzeviczy Gergely, Bruckenthal Sámuel, Hajnóczy József, Kazinczy Ferenc, Latzkovis János, Martinovics Ignác, gróf Sigray Jakab…

II. József korlátozta, I. Ferenc 1795-ben feloszlatta a páholyokat.
Csak 70 év multával, a kiegyezés után indulhatott újra.
Az ország jelesei élesztették föl csipkerózsika álmából: Klapka György, Liszt Ferenc, Türr István.
A páholyokat a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy fogta össze. Első nagymestere Pulszky Ferenc régész, múzeumigazgató volt.
Ez az alakulat már jelentős emberbaráti tevékenységet folytatott.
Létrehozta az *Országos Önkéntes Mentőszolgálatot*, létrehozta a *Nyomorék Gyermekek Országos Otthonát.*
Működtette az *Ingyen kenyér, Ingyen tej akciót.*
Megfundálta a *hajléktalanok Menhelyét.*
Melegedő szobákat működtetett, diákotthonokat létesített, kórházakat gründolt, könyvtárakat alapított, működtetett.
Az Uránia ismeretterjesztő Társulatot létrehozta.
A szabadkőművesség reputációval lépett be a 20. szd-i világ modern elvárásainak megfelelve.
Eképpen a polgári radikálisok, liberálisok igényeinek teljesen a gusztusa, akarata, törekvése szerint építkezett, dolgozott a szabadkőművesség.
Ennek a mozgalomnak már az akkori magyar szellemi élet legjobb vezető emberei tagjai voltak: Ady Endre, Apáthy István, Benczúr Gyula, Benedek Elek, Fadrusz János, Jászi Oszkár, Karinthy Frigyes, Kernstok Károly Kosztolányi Dezső, Nóra Ferenc, Tamási Áron.
Hazánkban az I. világháború végén 126 páholyban 13 000 tagot számláltak.
1919-ben felelősnek tartván őket is a bukásért, a forradalomban való részvételért, működésüket betiltották.
1945-ben újjáalakultak. Tagjai között találhattuk Supka Gézát, Devecseri Gábort, Benedek Marcellt, Ferenczy Bénit, Székely Mihályt, Remenyik Zsigmondot, Vámbéri Rusztemet, Vikár Bélát, Zathureczy Edét.

Szegeden

135 évvel ezelőtt, *Árpád a Testvériséghez* páholy néven 1870. május 27-én, 9 évvel a mindent elsöprő Nagyárvíz előtt alakították meg szervezetüket a szabadkőműves, liberális, felvilágosult gondolkozású, szellemiségű városi polgárok.
Tőkés és polgári értelmiségiekből verbuválódtak.
A páholy első főmestere Csermelényi Iván városi tiszti főügyész volt.
A páholy tevékenysége egymás számára tartott előadásokban, jótékonysági mozgalmak kezdeményezésében, bonyolításában nyert értelmet.
Pl. 1873-ban a szegedi nőegylet által fönntartott óvodák támogatására 500 forintot adott, valamint a Somogyi Könyvtár természettudományi gyűjteményének gyarapítására szintén 500 forintot utalványozott.

SZEGED

Létének az első kilenc évében humanisztikus célokra mindösszesen 6450 frt 54 krajcárt fordított.
Az árvíz utáni építkezés költségeihez is hozzájárult és a világ szabadkőműveseinek erejét mozgósítva 17 000 forintot gyűjtött össze és adott át az Újjáépítő Bizottságnak.
Páholyuk évtizedeken át bérleményekben hánykolódott, 1898-ban építették föl a saját székházukat.
(Ma Százszorszép gyermekpalota.)
Landesberg Mór páholytag kezdeményezésére megalakították a *Szegény iskolások és szégyenlős szegények családok istápolását gondozó Egyesület.*
Évente 200 szegény gyermeket téli ruházattal láttak el, rendszeres anyagi támaszt nyújtottak nyomorgó családoknak, *Népkonyhát* működtettek a szabadkőműves székház alagsorában.
A Siketnémák intézetét ők fundálták, a Szegedi Állatvédő Egyesületet életre keltették, fönntartották, a Gyermekvédő Liga szegedi csoportját életben tartották, a csellengő és árva gyerekeknek Újszegeden Árpád otthont hoztak létre, amely majd 100 éven át eredményesen fungál.
A város szellemi fényeinek szidolozásában tevékenyek voltak.
Az ő erélyes indítványukra létesült a Rákóczi Egyesület. A Rákóczi szobor az ő buzgóságuk eredménye, akár a Kossuth szobor léte, vagy a Dugonics szobor világra révészelése, még az Árvíz előtti években.
Ügykörükben szerepelt cigánykérdés megoldásának lehetősége, körüljárása.
Ügykörükben szerepelt a parasztság gondjainak megkönnyítése.
Hosszú előadássorozatot indítottak FÖLDMÍVES SOCIALIZMUS címen.
Merész gondolatokat görgettek a szent földmagántulajdona ellen, és számlájára. Földosztásról beszéltek.
Veszélyes ingóláp volt a megkeményedett feudálkapitalizmusban efféleкről szót váltani.
Előttük lebegett a Marinovics összeesküvés résztvevőinek sorsa.
„Vigyázó szemetek Párisra vessétek!"
A fenyegetést nem felejtették el a szabadkőművesek. A fejük hullt érte a Vérmezőn.
A sorozatban ilyen kérdések: *Csongrádi munkáslakások, A munkás gyermekének jövője, sorsa.*
Lázítón veszedelmes kérdések voltak ezek.
Heves vitákat indukáltak.
Egyik oldalról a *népapostolok* uszító izgatását látták, a forradalomra buzdító mozgalmakat, bérsztrájkot, a másik oldalról a féltékeny burzsoázia szűkkeblűségét.
Miközben a tájékon munkanélküliség fokozta, termelte a nyomort, felvidéki munkaerőket szegődtettek ezrével a birtokosok.
A mezőhegyesi állami birtokon évente 3 ezer felvidéki munkás dolgozott, az alföldi munkás nem kapott napszámot.

Ezt az időt énekelte meg József Attila a *Hazám* című versében, amely egy ide vágó részlete így szól:
...
Sok urunk nem volt rest, se kába,
birtokát óvni ellenünk
s kitántorgott Amerikába
másfél millió emberünk.

Szíve szorult, rezgett a lába,
acsargó havon tovatűnt,
emlékezően és okádva,
mint aki borba fojt be bűnt.

Volt, aki úgy vélte, kolomp szól,
S társa ki tudta, ily bolondtól
pénzt eztán se lát a család...

Az Árpád páholy életútja az időben jutott a csúcsra. Játszott a tűzzel, de tovább nem merészkedett. Fontolva haladóvá kényelmesedett.
1910-ben, a fiatalabb radikálisok *Szeged* néven új páholyt fundáltak.
Ötvenöt tagot számláltak. Főnemesük Szígyártó Albert ipariskolai tanár.
Egy év múlva helyettes főmester Móra Ferenc, az anyakönyvben múzeumőrnek titulálva. Kenyérkeresetére nézve Tömörkény könyvtár és múzeumigazgató mellett könyvtárőri funkciót töltött be, és a Szegedi Napló mindennapos szerkesztője volt, valamint Pósa Lajos gyermekújságjának mindenhetes mesemondója.

Tömörkény nevének emlegetésénél tartva nem mulaszthatjuk el az alkalmat, hogy ezt a kis epizódot, az akkori morál és a Szabadkőművesség mivoltára vonatkoztatva el ne mondjuk.
A forrása Csongor Győző, aki édesapja, Czibula Antal jogász és szabadkőművestől tudta.
Tömörkény is azon embertípus volt, tisztasága, böcsülete révén, aki nagyon illett volna a Szeged páholy tagjai sorába.
Agitálták. Kezelő orvosa: szkm volt. Hogy lépjen a páholyba.
Köztudottan mélyen vallásos, rendszeres gyónó, áldozó katolikus volt, ami nem gátolta a belépésben. Jónak is tartotta, mert barátait ott látta.
Belépett.
Harmadnap kérte a fedezését, azaz elbocsátását, mert a Szkm el járó mellék páholy szabálya abszolút absztinenciát követelt.
Tömörkény vendéglős családban született, nőtt föl. A negyvenes éveiben járván szervezete annyira megszokta azt a bizonyos alkohol kvantumot, hogy nélküle nem tudott élni, dolgozni.

Zugivóvá nem akart süllyedni. Kilépett.

Kimondatlanul a páholy hites szavú szónoka, Földes Anna, Móra életrajzírója közli Domonkos László újságíró fölvételekor mondott avató beszédének részletét, amely valóságos *szabadkőműves hitvallássá* magasztosul:
„A szabadkőművesség lelkiereje halhatatlan jóságban, mély életében, belső szépségében van.
Ez ősi elvekre épített transzcendentális fölfogás nincs ellentétben gyakorlati céljainkkal.
A szabadkőművesség atmoszférája nemismeri a hazugságot.
Törvényünk: sisak alatt is lásson a szabadkőműves könnyet, pajzs alatt is érezze a szív dobogását. A szabadkőművesség az emberi boldogságért van. Legyetek hű katonák."
Ennek a Domokos Lászlónak, a későbbi jó barátnak írja 1914. október 30-án:
„... Az, hogy a háborút senki sem akarta, sőt, mindenki a békét akarta és mégis eljött a háború, hogy megváltoztassa ízét az életnek, csóknak, kenyérnek: akkor a világ berendezése rossz: akkor a társadalom szerkezetében van a hiba, akkor itt kell a gerendákat kicserélni, a szerkezeteket megváltóztatni, akkor az egész emberiségnek abban a műhelyben kell beállni, amelyben a szabadkőművesség évszázadok óta dolgozik olyan eszményekért, amelyek közt úgy nem találtatik háború, mint istenkáromlás a Miatyánkban.

***

A Szeged páholy is gyakorolta a jótékonyságot, ahogy terjesztette a világosságot.
Földes Izsó ruha-nagykereskedő évente 24 szegénysorsú diákot tetőtől talpig felöltöztetett.
Juratovics, a Tisza szálló- és vendéglő bérlője, 12 szegénysorsú diáknak adott napi ebédet.
A tanáraik által javasolt diákok annak rendje módja szerint bemehetett a vendéglő konyhájába, választhattak bármely életfajtából.
Az alkalmazottak asztalánál kijelölt helyen fogyaszthatták el ebédjüket.

Móra sem maradhatott ezen támogató, segítő intézményen kívül.
De ilyen parádés bánásmódban nem részesíthetett ennyi rászorulót.
Mivel ő haláláig, akármennyit dolgozott (40 kötet könyvet világra révészelt) szegény ember maradt, aki egy saját lakást nem tudott magának megragasztani, hanem bérleményben élt, halt.
Pedig nem ivott, nem kártyázott, nem lógatta a lábát haszontalanul.

Ő, egy szatymazi kisfiút, Lippai Pistát fogta szárnyai alá, akit a puszta véletlen játszott a kezére.
Mivel, mint lelkeltük, sohasem volt abban az anyagi helyzetben, hogy a nyári vakációkat valamilyen jobb üdülőhelyen, vagy külföldi fürdőhelyen töltse, neki, és sok hasonló *városcselédjének* erre jó volt Szatymaz.
Ők *szatymazolni* jártak.
Megismert Szatymazon egy Lippai nevű paraszt családot, amely a tiszta szobájukat, ahová ők is csak ünnepnep léptek, akkor is mezítláb, Móráék 1–2 hónapra némi, kis pénzekért odaengedtek bérbe.
Móráék tíz évekig Szatymazoltak náluk.
Ekkor is Móráné főzött, Móra be-be rándult Szegedre, ránézni házra, a postát kézbe venni.

Különben ekkor is egésznap írt.
A Napló nem nyaralt. Az újság nagybélű állat. Tömni, de tömni kellett minden nap.
Kezdte kora reggel. A Lippai tanya kertje középen hatalmas diófa, annak árnyékában fatörzsből fabrikált asztal,mellette fatörzsből ülőpad.
Kedvenc írószobája Mórának.
Mindennap egyizromban írt ebédig.
Akkor beleszólította Ilona asszony.
Ilyenkor Móra az elkészült kézirat valami kezebeli rögöt, papírnyomtatékul rátett.
Ebéd után kicsit elszundított a hűvös szobában.
Ezalatt tudta és beleegyezése nélkül, avagy forró nyárban szokott, hirtelen sebes forgószél táncolt át a szatymazi határon, a Lippai tanya fölött.
Amikor Móra fölserkent, megy ki a munkájához, a tájon olyan béke tanyázott, mint amikor bement.
Itt-ott madarak szóltak, birka bégetett, borjú bőgött.
De a félbehagyott munkájának, a délelőtti dolgozás produktuma sehol. Egy szál se.
Hihetetlen. Ember, erre nem járt. Ha járt is minek neki az olvashatatlan firkálmány.
Néz kétségbeesve, erre-arra, semmi nyom.
Az „íróasztalától", három kukoricatáblával arrébb, látja, egy kisfiú ül az árokparton, három birkája szöszmötöl körülötte, annyira elmerülten olvas, az ő keresett kéziratába mélyedve, hogy közeledtét észre sem veszi.
Csak amikor örömmel rárikkant az író, kirebben a kéziratlapok közül.
– Hát te, mit olvasol?
– Egy szélfiú elkezdett förgeteges táncot járni, mint a tölcsérbe öntött víz úgy forgott, a fölső vége bárányfelhőkhöz volt kötve, a széle a fák koronáit nyaldosta. Porral kevert gu-gazt markolt föl, azokkal táncolt, egyszer csak ezeket a lapokat kergette föl a magas egekig, majd szépen leülepedett.

Összeszedtem, írás van rajtuk.
Azt olvasom.
Móra kétségbeesésből örömbe sajdult, aztán csodálkozásba.
Kézírását hivatásos nyomdászok közül is csak kevesen tudták olvasni.
A Lippai vendéglátó család távoli rokonságából való kis Lippai folyékonyan olvasta, amint az író azon szent helyen megegzamináltatta a gyereket.
Nem ígért ezért semmit Móra. De megjegyezte.
Amikor az a 4. elemit befejezte, maga mellé, a maga kosztjára vette a fiút, a M. Kir. Felső fémipariskolába íratta.
Amikor végzett, Szeged éppen francia megszállás alatt *bűnhődött* a háború elvesztése okán osztrák szövetségben.
Demarkációs vonalak. Munkanélküliség.
Kemál Atatürk a szultánság megszűntével köztársasági államformát fundált, művéhez európai munkásokat kúrentált. Az eljött a határokon keresztül.
Lippai Pista, Móra nevelt gyermeke, négerek vezette francia járőr hajóról, Szalay rendőrkapitány által kiállított útlevéllel lépett Törökország földjére.
Hamarosan Atatürk garázsmesteri pozíciójába került.
A II. világháború előestéjén, török katonának akarták beöltöztetni.
Akkor hazaköltözött. Ha katona kell legyen, magyar katona lesz.

A véletlen révén föllelt szabadkőműves Móra beszédek azt sugallják, hogy Móra három nyelven beszélt, gondolkozott, írt.
Mint újságíró, a misera plebsnek, a legszebb zengő magyar köznyelv, mint mese, novella és regényíró a realizmus hímes, virágos mezején eresztette a szó selymét.
Szabadkőműves köszöntőiben, avató beszédeiben (amit egyetlen szóbeli alkalomra szánt), tündéri muzsikájú nyelven zenélt, és világított. A belvilága legesleglelkében.
Ide fragmantumokat:...
Azután nem tudták megbocsátani.
Halálra keresték, Heller Ödön sorsát szánták.
Szalay rkp. birtokára mentette.
Tisztán maradt. Romlatlan. Szeplőtelen.
Kotormány nyilatkozata. Mórát kellene megcsapolni, szérumot.
A proli diki gyűlöletében, a nagy bűnbakkeresésben bezárták.
A politikai légkör enyhültével, mert a világon láncban működtek a páholyok, Magyarországon is kinyitották a műhelyeket.
Ám a II. világháborúra készültében bezárták. Nehogy világosságot terjesszenek tömegméretekben, a tömegek között.
Vakulj magyar, ne láss tót. Bezárták.
A bukott háború után egy kicsit megint kinyitották a páholyokat.

Amikor a diktatúra bekeményített, a kétkedő kőművesek hangját nem igen tűrték, bezárták.
Valahány betiltás csak tetszhalottságra kárhoztatta őket. Tündér Ilona álmot. De azért működtek.

Gondolatot nem lehet bezárni.
Páncél vértezet alatt is dobog a szív.

A világosság fiainak nevezték magukat a szabadkőműves páholyok tagjai.
Tömörülésüket a szakmai összetartozás, szellemileg való összetartozás, a szakmai titkok megőrzésének, érdekeik védelmezése, az ipartól, művészetig fölcdöpöritásük őrzése, színvonalának őrzése indokolta eredetileg. Emberi önbecsülése indokolta.
Kontárokat, tanulatlanokat, bűnösöket, kóborokat, himpelléreket (szakmát tanulatlanul bitorlókat) nem vettek maguk közé.

ÍRÁSOK A CSERZY-HAGYATÉKBÓL

(Dr. Balló István ajándéka)

BEVEZETŐ

Cserzy szk.·. hagyatékából került hozzám a két irat, az Árpád történetét Cserzy, a Szegedét Hoffer ttv.·.-k állították össze. Időszerű alkalomra készültek, 1950 májusában Benedek Marcell és sok fővilágosság jelenlétében ünnepeltük az Árpád alapításának 80. évfordulóját. Nem telt el egy hónak a betiltásunkig.
Az 1960-as évek első felében döntöttem a kéziratok legépeléséről és kértem Takács György későbbi nagymestert rövid ajánló előszó írására. A következőkben változtatás nélkül ezeket írom le és előre is elnézést kérek a gépelési és egyéb hibákért.

A kiszámíthatatlan diktatúra korában úgy döntöttem, minél több, a magyar szk.·.-re vonatkozó adatot juttatok ki külföldre azzal a céllal, hogy ott az újrakezdéshez megőrizzék. Ebből a kis füzetből egy példányt Kanadába küldtem Patzauer Dezsőnek, másikat Szegő Jánosnak (Párizs) adtam egy pesti tartózkodása alkalmával.

A magamnak megtartott utolsó példányról készültek a másolatok.

Az újrakezdés hatodik évében, az „Árpád" alapításának 125. évfordulója alkalmából abban a reményben, hogy soha többé nem kell iratainkat elrejteni, létünket tagadni.

Budapest, 1995. május 7.

Dr. Balló István

ELŐSZÓ HELYETT

Cserzy Mihály testvérünk hagyatékából került elő az itt kézirat gyanánt közölt két értekezés. Hogy ezek előadásként elhangzottak-e, ma megállapítani nem tudjuk. Közlésre azért tartjuk érdemesnek, mert ha hiányosan és helyenkint vitatható tartalommal is, mégis Szeged város történetének egyik érdekes szeletét adja át egy szk.·. páholy egyénileg értelmezett nézőpontjából.
A két értekezés megírására a literátus családból származó szerző nyilván megbízást kapott. A meglehetősen rapszodikus, sőt hevenyészett gondolatsorból még a sürgető tendencia is kiütközik. Az országszerte ismert apa közkedvelt fiának iratai mégis megérdemlik, hogy ha nem is sub specie aeternitatis születtek meg, testvéri körben számot tartsanak érdeklődésre annál is inkább, mert a komoly történetírásra is értékes adalékot szolgáltak.
Nyugtalan idők nyugtalan tükre ez a két dolgozat. Nem hivatott tudós munkái, de átsüt a réseken egy meleg emberi szív sugara. Ez pedig minden hivatott és minden tárgyilagos szemléletnél nagyobb érték. Ez az erény az, amely méltóvá teszi a két értekezést arra, hogy szűkkörű útjára bocsássuk.

T. Gy.

Az Árpád □ alapításának 80. évfordulóján kettős céllal gyűltünk itt egybe a ttv. Az első célunk: ünnepelni a szks-s eszmét, amely századokon át annyi százezer szívnek adatott enyhülést. mert nemcsak ttv. lelkét gazdagította a humánum és a szeretet felemelő eszméje, de megnyilatkozásaik és tetteik nyomán gyógyultak a sebek, száradtak a könnyek és emberibb lett az ember.
A másik cél, hogy az emlékezés kék madarával idevarázsoljuk körünkbe azoknak szellemét és cselekedeteit, akik meggyújtották a fáklyákat és hozták a sötétségben, ezernyi akadályon megsebezve, elfáradva, de a célt fel nem adva, hogy átadják azokat nekünk, utódoknak.
Nyissuk meg hát előttük szíveinket szeretett ttv. és menjünk vissza hozzájuk a múltba, látni és befogadni régi idők képét.
Egy évszázad távlatából kell elindulnunk és követnünk útjukat, hogy lássuk a kort, melyben a szks-ég fája Magyarországon kilombosodhatott.
1850. A magyar szabadságharc elbukott. Bitó és börtön elől bujdosik szabadnépek országai felé a magyar. Keresi a segítő felvilágosodást, amelynek erejével újból felemelheti nemzetét.
A szabadság, testvériség, egyenlőség jegyében dolgozó szks azok, amelyek az egész világon szeretettel ölelik magukhoz ügyüket és új reménysugarat öntenek a szívükbe. Ezért lépnek be az emigráció legszélesebb körei: katonák, papok, arisztokraták, a politikai vezetők, élükön Kossuth-tal a Királyi Művészet Szövetségébe.
Itthon az elnyomatás dermesztő némaságában csak 1861-ben jelentkezik az első kísérlet a szks-ség létjogának elismertetésére. A Csáky, Károlyi, Eszterházy és Teleki grófok társasága megalakítja a Szent István páholyt, de elismertetés helyett betiltás a sorsa.
Aztán eljött végre – az 1867-es kiegyezéssel – a szabadság éltető levegője. Eljött az alkalom, hogy az 1795-ben rövid félszázados munka után eltartott magyar szks-ség hosszú álmából új életre kelhessen.
A külföldön szks-sé lett gróf Andrássy Gyula miniszterelnöksége alatt megalakuló kormánytól 1868. október 12-én megkapja az Egyesség a Hazában c. □ alapszabályainak jóváhagyását. A belügyminiszter emlékének, aki az alkotmányos korszak szks □-ai megalakulását – az annyi oldalról felvetett aggodalmakkal szemben – engedélyezte, báró Wenckheim Bélának neve és személye megemlítésével adjuk meg tiszteletünket.
Az Egység a Hazában □ hamarosan új életre kelti a Budapesti Szent István □-t, valamint az aradi és a bajai □-at. Rövid idő alatt megalakult a soproni és a pozsonyi □, miközben Reimann Ede würtzburgi színigazgató – aki ebben az időben Temesvárott működött – ott újra szervezte a 18. században már virágzott Három Fehér Liliomhoz □-t. E hét első □ alapította meg azután 1870. január 30-án a bayreuthi Zursonne NP. alapszabályai nyomán

a Magyarországi Jánosrendű Symbolikus N □ alkotmányát, megszervezte szks-i felsőhatóságát és megválasztotta első nagymesterül Pulszky Ferencet.
E □-ok és a még utánuk következők alakulását különösen a németországi szks-ség segítette elő azon belső kapcsolat révén, mely a német polgárságú városainkat kereskedelemben és kultúrában Németországhoz kötötte.
Ugyanebben az időben a három fokban dolgozó Jánosrendű szks-séggel párhuzamosan honosodik meg nálunk a skót rítusú szks-ség is. Az emigrációból hazahívott és hazatérő személyiségek túlnyomóan skót rítusú □-okban ismerték meg a királyi művészetet. Az ő kezdeményezésükre létesült a sorban elsőül 1869-ben a Corvin Mátyás □, amelynek első főmestere Türr István altábornagy lett.
A magyar alkotmányos megerősítést, valamint a külföldi szks. főhatóságok elismerését úgy a Jánosrendűek, mint a 33. fokú skót rítusúak megkapták. Megkezdődhetett tehát mindenütt a munka, amelyre azonban 20 éven át sokszor sötét felhőket éppen ebben a két rítusban folytatott munka versengése hozott.
Ezekben a mozgalmas történelmi időkben, amikor nemcsak a szks-ségben, de a politikai és társadalmi életben is nagy átalakulások nehezítik meg az egészséges fejlődés irányának megtalálását, 1870. május 29-én alakul meg Szeged városában az Árpád a Testvériséghez című Jánosrendű szks. □
A megalakítás fő érdeme Reimann Ede nevéhez fűződik, aki a temesvári Három Fehér Liliom megbízásából, majd annak közvetlen munkájával megszervezte és létrehozta a Szeged Árpád □ alakulását. A szks. eszme iránt fogékony városban a feladat valóban nem volt nehéz és 1870 májusában egymást követték a felvételi és díjemelési munkák. És mégis izgalmas napok, izgalmas órák voltak ezek, melyekben érett férfiszívek megteltek az alkotás vágyával, a lélek szépségének emelkedettségével, hogy meghozzák Szeged keletére a királyi művészet templomát és hármas világosságát. Felsugárzó a fény, hogy világítson és melegítsen itt, az alföldi nagy magyar városban, a Tisza-Maros egymásba ölelkezésénél, utak és népek, nemzetiségek színes találkozóhelyén.
Kik voltak ezek a férfiak, kérdezzük ttv. és válaszolok nektek, amikor nevük említésével idézem és hívom szellemüket, hogy foglalják el helyeiket a szentélyben, kit hol megillet:
Csermelényi Iván dr. főmester,
Weis Mór h.főmester,
Basch Lőrinc I. felügyelő,
Schwab Mór II. felügyelő,
Dreyffus Ruben I. titkár,
Leszich Ede II. titkár,
Schlesinger Henrik kincstáros,
Reitzer Adolf szertartásmester.

A □-t alapító 14 tv. mellett hívom és idézem Arató Frigyes tv-t, az irányító, nevelő, alkotó és krónikás szellemét, aki ezért a □-ért mindenki másnál jobban megtette kötelességét. Halljuk meg tőle – ha vázlatosan is – az első három évtized munkáját.
Elhangzóttak hát az ünnepélyes megnyitó felemelő szavai és elkövetkeztek a munka hétköznapjai. Elhelyezkedtek úgy, ahogy a felsővárosi 43. számú Ábrahám-féle házban és érezték, hogy minden irányító segítség nélkül még a kezdő lépéseket is önállóan kell megtenniök. A N □ is csak akkor keletkezett, annak ereje még nem jutott el Szegedig. A működéshez szükséges engedély beszerzése majdnem az anya □ jóbarátságába került, amely a fedezeti okmányok kiadását magára sérelmesnek találta. Maguknak kellett megkeresni a N □-t és a többi □-okat, hogy megalakulásunkat azok tudomásul vegyék. Sorsunk hasonló a korabeli többi □-hoz, tapogatódzó tapasztalatlanságukban nem tudják a közéletben meglátni és megragadni azon alkalmakat, amelyek szks-i tevékenységüknek megfelelő tért nyitnának. Gondolataikkal a messzeségben kalandoznak, olyan kérdések tárgyalásával töltik az időt, amelyek túlontúl felülmúlják. Amikor pl. az aradi Széchenyi □ a flórenci N □-nak Rómába történt áthelyezésével a kiátkozó pápasággal szembeni diadalról szól, ugyanakkor az Árpád □ a szks Vilmos porosz királyt inti Sedán után, hogy a háborút fejezze be, mert az már elvesztette erkölcsi alapját. hamarosan eljön azonban a tisztánlátás ideje, amit a Testvérülés □ helyesen fejezi ki az Árpádhoz intézett válaszában, „úgy munkálkodjunk, hogy igaz műveltség és áldozni akarás honi állapotaink jobbítása körül minél szélesebben tért és szíveket hódítsanak".
A két rítusú szks-ség egyesítésének ügyét szolgálni volt ebben az időben különösen a vidéki □-ok legfőbb törekvése és az Árpád □ ezeknek a mozgalmaknak lelkes hirdetője. Az alapítás első évfordulójának is legjelentősebb ténye az a bizalmas megbeszélés, amelyre a Jánosrendű □-kat a két rítus uniójának előkészítése érdekében meghívták. Itt volt maga gróf Csáky Tivadar a kassai Haladás □ főmestere, az unió előharcosa és megállapították a cél érdekében szükséges tennivalókat. De az erős küzdelmek sem tudják megteremteni az uniót és csupán azt érik el, hogy 1871 őszén a skót szertartású Nagy Oriens és a Jánosrendű N □ szövetségre lépnek és a két tábor kibékül.
Csakhamar általános buzgóság telíti meg a testvérek lelkét és jócselekedeteik megújuló példáin gyönyörködnek. A gondolatok és tervek meghallgatására és kidolgozására négy szakosztályt létesítenek, amelyek a nagymértékben szaporodó láncszemeket is állandó munkával látják el. Oktatás, nevelés, színház, könyvtár, népművelés, tűzoltóság szervezése, városi közügyekbe való bekapcsolódás a tv □-kal érintkezés és legfőképpen és mindenekelőtt a gyermek szeretete és gondozása. jövője azaz érzelem. amely úgy az alapító tv-ket, mint később is a tv-ket hevítette.

A betegeskedő Csermelényi Iván főmester helyét két év múlva gróf Ráday Gedeonnal töltik be, aki azonban hamarosan elkötözött Szegedről és a kalapácsot valójában Enyedi Lukács h.főmester vezeti. A gazdasági válság, amely a következő években elmélyült, nemcsak az ország, de a szks-ség szempontjából is kritikus időket hozott. A □-ok hanyatlásuk okát nagyrészt a N □-ban látják, ahol sem összetartó, sem irányító erő nem mutatkozik és az ügyek vitele a mélypont felé zuhan. Az elcsüggedt szks-ségnek végül is 1874-ben élére került Berecz Antal személyében az a férfiú, aki céltudatossággal és rendületlen kitartással biztos révbe vezeti a már-már süllyedő hajót. Az Árpád □-t is felrázta a létakarás ösztöne abból a közönyösségből, amellyel az elbukás felé haladt. Felvételek hibái, a tv-i elnézés túlzásai azon kényszerűség elé vitték a □-t, hogy választani kellett az erélyes revízió, vagy a szétzüllés dicstelensége között.
A rend és a munkakedv dr. Rósa Izsó főmester lelkesítő példaadása és munkája nyomán áll helyre. Összhang és testvéries szeretet tölti el a □-t és a N □-tól is kapott munkaanyag mellett a hazai rendezett □-ok sorába méltó helyet foglal el. A felélénkült □ igyekszik érdeklődéssel kísérni magának Szeged városának közéletét is, de befelé a végrehajtott tisztogatás után egészséges vérfelfrissítésre törekszik. Megfogadják Uhl Sándor nagytitkárnak a □-okhoz intézett szózatát, mely szerint a kereső jó hírneve egyedül nem elég a felvételhez, meg kell kívánni tőle a képességet, hogy korának kérdései fölött megfontolással és előítélet nélkül, mint férfiú mondhasson saját ítéletet. Úgy jellemi, mint szellemi megbírálás alá kell venni a szövetségbe igyekvőt, mert a szks-ség lényegét a szívben kell hozni, azt megtanulni nem lehet.
A nyugodt élet folyását 1879. március 12-én vészharangok kongása reszketteti meg. Mintha a pusztulás átka teljesült volna be Szeged felett, az árvíz hullámsírba döntötte a várost. Menekülő sikoltó jajkiáltása révült az ég felé és nyomukban megdermedtek az emberi szívek. De még el sem némultak a segélykiáltások, még a hirtelen tákolt dereglyéken feszülő férfikarok küzdenek egy-egy menthető életért, már indul is a világ minden tája felé a N □-nak valamennyi szks □-hoz és a világ kerekségén lakó minden testvérhez címzett, segélyt kérő felhívása. Öt nap múlva pedig a fő-gazda személyesen érkezik a szerencsétlenség színhelyére és hozta a tv-rek segítségét, amely rövid időn belül az akkor hatalmas értéket jelentő 14 ezer forintot is meghaladja. A világ szks-sége pedig megindította a külföld segítségét és felépült a város szebbé lett mint volt. Az újjáépült szentélyben a 10 éves alapítási évfordulót Pulszky Ferenc nagymester látogatása teszi még ünnepélyesebbé, amely alkalmat arra is felhasználták, hogy a □-t forma-szerűen felavassák. A felavatásra ugyanis, minthogy az Árpád □ a N □-nak törzsalapítója volt, korábban nem gondoltak.
Rósa Izsó főmestert 1882-ben Szendrői János váltja fel. a legnehezebb körülmények között. Az ő főmestersége nem tudta az anyagi és egyéb

nehézségeket megoldani és az elkövetkező három év alatt a □ alig minősíthető szks □-nak. Ismét a nagytestvéri látogatás nyitja meg a dr. Nyilasy Pál főmesterségével 1885-ben kezdődő azt az új korszakot, amelyet a szellemi tevékenység időszakának mondhatunk.

Az irodalmi bizottság által kidolgozott javaslatok között szerepel: egy széles profán körre alapozott rab-segélyző egylet kezdeményezése, egy gyermekmenhely, illetőleg napközi otthon felállítása, a szegény sorsú gyermekek ruha- és könyvsegélye – amely célra önálló profán egyesület alakítandó. Rongyos egylet, amely bevételei céljára felolvasásokat is rendez. A □ a hazai és külföldi szks sajtóból és előadásokból tájékoztatást kap a felmerült mozgalmakról és eseményekről. A széleskörű munkaanyagban szerepel a cigány-kérdés alapos tanulmányozása, a gyári munkások részére építendő munkásházak tervrajzának kidolgozása, az idegen városban tartózkodó szks ifjak támogatása. Nagy figyelemben részesül a magyar nyelv terjesztő egyesület. Szegeden az árvíz előtt a lakosság egyharmada német , egyharmada szerb és ugyancsak egyharmada volt a magyar anyanyelvű. Az Árpád □ minden munkája magyar nyelven folyt, csupán az alakulásánál használt a temesvári anya □ német nyelvet. A N □ munkásságát is élénk érdeklődés kíséri és szks múzeum létesítését, valamint a □-oknak évi jelentések készítésére való kötelezését sürgetik. Nagy örömmel fogadják 1886-ban a két rítusú szks-ség egyesülését és ezzel kapcsolatban a magyarországi Symbolikus N □ megalakulását. És a sokirányú érdeklődés közepette 1886. december 3-án megtartották tv-ink az első nővér ünnepet □-unkban.

A külső tekintély erősítése is alkalmas szellemi emelkedettség és a kor nemes eszméiért való lelkesedés azt mutatja, hogy szks-ség megértésében akkor már messze túlhaladták az elődök által elért színvonalat.

Az élénk munkálkodást 1888-ban váratlan esemény szakítja meg. A felsővárosból a Kálvária utcai Felmayer házba, majd onnan a Pacher házba költözött □ bérletét a háztulajdonos felmondta és a tv-k kénytelenek voltak a munka megszakítása nélküli folytatása érdekében a Tisza Szállóban gondoskodni a □ munkák lehetőségéről. Ezt a helyzetet azonban a N □ nem nézi jó szemmel és ezért felvételeknek az Árpád □ részére történő teljesítésére a Könyves Kálmán □-t kérik fel. Helyzet napirendre hozta a templomépítés tervét, a munkák folytatására a megoldást mégis akként biztosították, hogy kibérelték Csányi János és Gál Ferenc tv-rek által felajánlott lakást a Tisza Lajos körúti házban. Közel egy évi szünetet jelentettek ezek az események, s még ennél is sajnálatosabbak következtek. A bank, ahol a házépítési alap volt elhelyezve megbukott és a pénz nagy része elveszett. A N □-lyal élénk ellentétek keletkeztek egy szabálytalan golyózás miatt és a személyében megsértődött főmester a szövetségből való elbocsátását kérte. Ennek az incidensnek az elsimultáig a □-t ténylegesen vezető Polgár Sándor főmester viszont a zimonyi Stella Orientalis és a

belgrádi Pobrati □-kal kerül nehéz csatába egy kereső felvétele miatt kiélesedett helyzetben. A financiális és adminisztrális bajok is bénítják a □ működését, de mégsem válik meddővé. Csakhamar értékes előadások vetik fel a párbaj, a népkönyvtár, a modern jótékonyság kérdését és a felolvasási kedv is lendületnek indul. Sürgetik a □ történetének megírását és új tervek születnek a munkára. Felmerül az önkéntes mentőegyesület, a szünidei gyermektelep létesítése, kezdeményezik a hivatalos óráknak és a tanításnak egyfolytában való tartását. A □ több alkalommal oszt szét különösen gyári munkások között jó könyveket, így Arany Toldiját is 300 példányban osztották szét. Megnyerik a város törvényhatóságát, hogy a siketnémák céljaira évi 1000 forintot vegyenek fel a költségvetésbe. Felvetik a halotti koszorúk kérdését, amelyben nővér munkán koszorú küldés mellett foglalnak állást. Fő igyekezetét a □ az 1890-es évek elején arra fordította, hogy Szeged vidékén is előmozdítsa a szks-séget. Zimonyban sikerült is megalakítani a Stella Orientalis □-t, az Árpád □ első leány □-át, amely főként belgrádi polgárokból alakulva a magyarországi szks-ségnek Szerbiában is utat engedett. Ebben az időben a □ 95 tagja közül 29 lakik vidéken.

A □ vezetését 1895-ben Nagy Gyula veszi át. A 25 éves jubileumon ő mondja az első negyed századra utalva, hogy ez képezi alapját a komoly és meglett férfiakhoz illő munkálkodás korszakának. És valóban az első 25 év kiépítette pilléreken egy erős, szélesen kifejlesztett szks □ indulhatott el az újabb negyed század eredményeinek elérésére. A díszes jubileumi ünnepség alkalmából a tervezett szegedi Kossuth szoborra 300 forintot, egy lelencház alaptőkéjének kezdeményezésére pedig 1000 forintot adományozott a □. Ebben a jubileumi évben mondják ki, hogy a közoktatás államosítását üdvösnek tartják és támogatják.

A jelentkező politikai mozgalmakkal kapcsolatos állásfoglalást ugyan még időszerűtlennek tartják, de nem sokkal később Pálffy Viktor főmestersége alatt megállapítják, hogy egész Európában hadat üzentek a francia forradalom vívmányainak. Már a szomszéd Ausztriában is talaját veszti a liberalizmus és orgiákat ül a reakció. Kimondják a jelszót, álljon az szks-ség hivatása magaslatára és küzdjön a sötétség, a reakció, a jogfosztás ellen, a felvilágosítás fegyvereivel. Ezeket a felismeréseket a századvég legutolsó évei vetik azután fel élesen az összes magyar □-oknál és indítják meg a radikális törekvéseket.

A szks-ség terjesztése érdekében korábban elindított munkát az évek során tovább fejlesztik és megalakítják a zombori Philantropia, majd a szabadkai Kossuth Lajos szks kört. A vidéki tagok számát nagy mértékben megnövelik és természetes központok kezdenek kialakulni, hogy újabb szks körök és páholyok helyét jelöljék ki. A taglétszámnak rövid időn belül kétszeresére emelkedése mellett az 1900-ban összesen már 188 tagból 84 a szegedi, a többi 104 tv 40 más községben illetőleg városban lakik. A □-nak

ez a munkája eredményezi később a szabadkai, hódmezővásárhelyi és más □-ok megalakulását.
Abban a felfogásban, hogy a valódi hatékonyságnak csak hatásaiban szabad jelen lennie, a Landsesberg Mór tv által szervezett szegedi Jótékonysági Egyesület profán útján évenként 200 szegény gyereket látnak el téli ruhaneműkkel. A Jótékonysági Egyesületen keresztül úgyszólván kezükbe veszik a város egész szociálpolitikai tevékenységét is. A hatóság az egyesületet kéri fel a szegényügy szerves intézésére, így a népkonyha kezelésére, a munkanélküliek foglalkoztatására, illetőleg a kapcsolatos munkatermek felállítására és vezetésére. Ugyanúgy a profán réteg bevonásával és érdeklődésük megnyerésével igyekszik a □ minden téren philantropikus tagjait biztosítani. Ilyen többek között a Szegedi Állatvédő Egyesület, amelynek vezetését soha nem lankadó szeretettel Lantos Béla élete végéig ellátta. Dr. Turcsányi Imre tv. szervezte meg később a Gyermekvédő Liga szegedi csoportját, amelynek perselyeit a tv-k és nővérek vitték ki az utcára. Az első népkonyha a □ szuterénjében működött. Ugyanezen a □ alakítása volt a Jedlicska Béla és Lantos Béla tv-ek vezette Rákóczi Egyesület is, amelynek a város a Rákóczi szobor felállítását köszönhette.
A harmadik nagy programját, a saját ház felépítését is megvalósította a Pálffy Viktor és Nagy Gyulát követő Arató Frigyes főmestersége idején. Az idealista lelkületű osztrák hölgy – Thielen Mária asszony – anyagi hozzájárulása és nyújtott kölcsöne segítségével úgyszintén a tv-ek nagy lelkesedése és anyagi hozzájárulás vállalása mellett 1898-ban felépült az Árpád □ saját székháza. Ennek az épületnek a bokréta ünnepén a főmester beszédet mondott a munkásokhoz és feltárta előttük, hogy milyen célt fog szolgálni az épület. Beszédének abban a részében, melyben az utódokhoz szólott, a következőket mondotta „Midőn e nagy várost az 1879.-i árvíz a föld színéről elseperte és a lakosok földönfutóvá lettek, a szks-ség világra szóló szövetsége volt az első, mely felsegítésünkre az egész világ társadalmának érdeklődését és áldozatkészségét felkeltette. Ezreket küldtek a szks-ek e város szerencsétlenei megsegítésére, százezreket az általuk rendezett társadalmi gyűjtések eredményeként. E város polgársága ezt nem tudja, de nem is kell tudnia, de tudják a szks testvéreim. És mivel csak silány ember feledkezhetik meg azon jótevő kézről, mely felemelésére sietett az összeroskadás keserves idején, míg e ház áll és szks-eké lesz, e helyen fogjuk ápolni, mi szegediek a szks-ség iránt hála érzetünket, s szent örökségül adjuk azt át tv-einknek, akik majdan bennünket a szks munkában felváltanak.
A Völgy utca 3. alatt felépült □ ház, amelyről jogos büszkeséggel emlékezünk meg e szavakkal az évi beszámoló: befejezve úgy, hogy örök dicsősége lesz e nemzedéknek. Nem is hagyunk a nagy munkából az

utódokra mást, mint azt a szent kötelességet, hogy a templomot a királyi művészet számára szeplőtlen tisztasággal megtarthassák és védelmezzék.
A □ figyelme az elvégzett nagy feladatok után, amelyek bizonyos mértékig a közvetlen □ kereteken belül maradtak, most már az országos kérdések felé is fordulhatunk. Mindenekelőtt a Demokrácia □ kezdeményezte földműves szocializmus ügyét veszik szélesebb alapon kalapács alá, amely két esztendős munkának eredményét az Árpád □ könyvtárának 230 oldalas kötete ismerteti. Az Árpád □ könyvtára az 1892-től 1900 közötti években 29 önálló kötetet adott ki.
A földműves szocializmus után az iskolák államosításának gyakorlati módozataival foglalkozik a □. Ennek során az egyes tv-ek buzgólkodása folytán a szegedi tanyai iskolák államosítása napirendre is került.
Szeretett tv-eim! Nehéz a helyzetem, amikor az ünnepi jubileum nem a □ történetének írójaként, hanem csupán megemlékezőként szólhatok nemes elődeink szks-i kötelességteljesítéséről. De ha türelmetek végtelenségével tüntetnétek is ki, elmondanám, hogy a 80 év során ki, mikor, milyen ügyben szolgálták a szks-séget, sohasem tudnám mindazokat az élményeket, lelki emelkedettségeket és megtisztult érzelmeket tolmácsolni, amelyeket a szks-i eszme adott azoknak, akikre rásugárzott. magot hullajtott a termékennyé varázsolt lélek talajába és nyomában élet született.
A századforduló éveiben a magyar szks-ség telítve van ettől a földzsongástól, az alkotni akarás, az emberi élet szebbé tevésének feszítő vágyától. Keresik a tiszta megfogalmazását a célnak és küzdenek az oda vezető utak megtalálásának nehézségeivel. Vannak, kik a régi alkotmányban béklyókat látnak, a szimbólumokat csupán kötésnek érzik testükön, amely csak megnehezíti izmos fiatalságuk hajlékonyságát. Elhangzik a kívánság, szüntessék meg a három fokon való munkát, csupán egy fokú legyen a szks-ség. Tegyék félre az elavult szimbólumokat. A lényeget szabadítsák fel a szks-i munka rovására túltengő formalizmus bilincseiből. Mint morajlás futnak végig a □-okon ezek a kívánságok és a kevés helyeslő hang mellett a tiltakozásé a többség. Az Árpád □ könyvtárának „Hol az igazság" című kötete számol be a tv-ek felfogásáról a javaslattal szemben és éles eszmecserébe bocsátkoznak a nagyváradi László király □-lyal.
Vegyék le a bibliát a világosságok közül, a N □ térjen le a felekezeti alapról – hangzik az újabb követelés. Időnk legjavát a philantropia köti le, a társadalom nagy bajait jótékonykodó egyesületek alakításának kis flastromaival gyógyítgatjuk ahelyett, hogy az állami és társadalmi élet szks-i szellemben való átalakítására fognánk össze a tv-i erőket. Ilyen és hasonló vádak hangzanak el itt is, ott is a □-okban és irányt vesztett bolyongásnak mondanak mindent, ami volt.
Otthon az Árpád □-ban Szivessy László és utána Perjési László követték a kalapácsos vezetésben Arató Frigyest. Ők vezetik Bokor Adolf

h.főmesterrel együtt a délvidék nagy őrhelyévé lett □ ügyeit. Higgadt kiegyensúlyozottság tölti be a nagy taglétszámú □-t, úgy anyagi, mint szellemi téren és az új eszmeáramlatokat is ezzel a nyugodt komolysággal fogadják. Országos mozgalmat indítanak az alkoholizmus elleni küzdelemre, majd Krausz József dr. tv-ürik kezdeményezésére a csecsemő és gyermekvédelem megszervezésére.

De mind erősebbek lesznek a □-okban azok a hangok, amelyeket a Demokrácia □ határozata úgy fejez ki, hogy a □ a szociálpolitikai ügyekkel való foglalkozást ezidőszerint főfeladatnak tekinti. A László király □ 1903. október 24-re vándorgyűlésre hívja Nagyvárad Keletére az összes magyar szks-ket. Az emberi egyenlőség elvének fenntartása a reakció közepette... harc a reakció ellen... az oktatás ügy államosítása és hasonló tárgyak vannak kitűzve a napirendre. A még ki sem mondott legelső cél azonban, aminek később hangosan adnak kifejezést, a szks-ség megtisztítása. Aki nem érzi át a szks-ség valódi értelmét, miért nem fűzi ki magát a láncból, melyet csak gyöngít. A rozsdás szemeket ki kell fényesíteni, vagy ki kell kapcsolni, hangzik a kívánság. Ez a követelés odáig megy, hogy számon kívánják kérni a tv-ek közéleti szereplését és állásfoglalását is. A visszautasító válasz erre az eljárásra, hogy a tapasztalható terrorisztikus áramlat a profán élet politikai fanatizmusát, túlzásait és elfogultságát be akarja hozni szentélyünkbe. Céltudatos munka folyik a szövetségnek egy bizonyos áramlat szolgálatába állítására és akik ezt nem segítik elő, azoknak ajtót mutatnak.

Az első vándorgyűlést egy évvel később követi a budapesti, ahol a közös munkát megnyitó Vészi József, a Reform □ főmestere az ércfedezet alatt bevonuló nagymester előtt kijelenti: „Régi szimbólumainknak új értelmet adunk. A kezünkben levő penge a harc elszántságát jelenti. Azt várjuk vezetőinktől, hogy megfújják a riadót a jövendő forradalmak békés előkészítésének dicső munkájához. E gyújtó szavak jegyében megejtett munka anyagát eljuttatták külön-külön állásfoglalás végett az összes □-okhoz. A legdöntőbb jelentőségű javaslat, amely a szks-ség belső tartalmában való változást jelentette volna, a □-ok önkormányzatának megszüntetése volt. Az eddigi gerilla harc, amit a □-ok végeztek, nem érte el a kívánt eredményeket – mondják – csak központosított célokkal és egyesített erővel, fegyelmezett engedelmességgel lehet új vágásban vinni a magyar szks-séget. Ki kell menni a profán életbe és szerepet kell vállalni a társadalom szocializáló törekvéseinek megvalósítása körében. A program, a radikális szks-ség programja nagyjából a következő a munkások politikai, társadalmi és gazdasági egyenjogúsága. Általános titkos választói jog a főrendiház és minden öröklött hivatal és rang eltörlendő. A sajtó, a gyülekezés, egyesülés és költözés teljes szabadsága, az egyházi birtokok állami tulajdonba veendő. A közoktatás kizárólag állami feladat. A kötelező vallásoktatás eltörlendő. A nők egyenjogúsítása. Ingyenes

igazságszolgáltatás és jogvédelem. A halálbüntetés törlendő. Progresszív adóztatás, a monopóliumok eltörlése. A hitbizományok megszüntetése. Általános társadalombiztosítás. A 8 órai munkaidő törvénybeiktatása. Ezek a követelések alapjában a szociáldemokrata párt programját képezik, mint az 1906-iki nagygyűlés egyik szónoka is mondta: „Le az álarccal, fel a sisakkal ttv.·. a népalkotmány jelszava legyen valósággá, s hogy az lehessen, proklamáljuk a szks-ség és a szocializmus nyílt fegyverszövetségét."

Az Árpád □ felfogását ezekben a kérdésekben Perjési László főmester fejezi ki. Megállapítja, hogy először önmagunkban kell elérni azt az állapotot, hogy jót cselekedjünk minden mellék tekintet nélkül. Így lesz a szks-ség az emberi haladás szellemévé, az általános emberi kultúra éltető lelkévé. Cselekedeteinkben mindig az egész, az összesség szempontjai vezessenek bennünket. Úgy látszik, hogy a templomok falain a profán élet kicsinyes küzdelmeinek levegője olykor beszivárgott. E beszivárgás mindenütt az általános rovására történt. Úgy látszik, mintha sokan politikailag is tömörülésre kívánnák a szks-séget egyesíteni és így pártként hatva gondolnának megteremteni egy szebb és jobb kort. A szks-séget nem lehet a politika hullámzó tengerén közreműködő szövetkezetnek tekinteni, hanem olyan általánosan ható erkölcsi testületnek, amely a profán világban főképpen egyes tagjai által tesz, működik és válik hatékonnyá. Életfelfogásunkban a végcél – mondta Perjési főmester – az erkölcsi kötelesség, midőn az egyesek önmaguktól, minden kényszertől mentesen tudni és akarni fogják a jogot, igazságot és méltányosságot. Az életviszonyok javulása, az egyén etikai megnemesülésével függ össze, amikor a társadalmi programpontjai a szívekbe és lelkekbe, a gondolkozás nemességébe és emelkedettségébe vannak beiktatva. Az eszközök tekintetében pedig az legyen irányadó, hogy az önismerettel bíró tv. és □ kutassa a tennivalók közül a legsürgősebbet és amit elbír a válla, azt végezze el.

Ezek az elvek vezetik az Árpád □-t a továbbiakban is és ebben a szellemben egységesek a tv-ek. De az 1906-ik évi országos nagygyűlés határozata ugyancsak hasonló elvi felfogást mutat, amikor hangoztatja, hogy az emberi jogok kiterjesztése és a népszabadság a szks-ség egyik feladata, annak az elhatározása azonban, hogy a kérdéssel az egyes □-ok mily irányban foglalkozzanak, az az ő autonóm joguk. A szövetség nevében sem a □-ok, sem a tv-ek a politikai térre nem léphetnek. Négy év kell azonban csak ahhoz, hogy a N □ ezt az állásfoglalását félretegye és a nagymesteri székből elhangozzék a deklaráció: „A magyar szks-ség immár felismerte igazi céljait és feladatait és kész a profán életben azokért élő szóval, írott betűvel és a felvilágosító munka minden nemével síkra szállni."

Itthon az Árpád páholyban 1907-ben Pálffy József veszi át a főmesteri kalapácsot, hogy 9 éven keresztül azt kezében is tartsa. Az országos és elvi

fontosságú kérdésekben követi Perjési László álláspontját és olyan munkaprogramot ad a □-nak, amely lényegében a múltban megszervezett philanropia adminisztrálását jelenti. A profán alapon felállított jótékonysági egyleten keresztül még mindig döntően befolyást gyakorolnak a város hatósága által követett szociális munkára, a törvényességi bizottságban kezdeményezik a munkáslakások építését és a siket-némáknak törvény alapján kötelező oktatást. Újból aktuálissá válik a cigánykérdés, amit másfél évtized előtt az Árpád □ vetett fel és mely probléma egy súlyos bűneset folytán az egész ország közvéleményét foglalkoztatja. Profán vonalon kezdeményezik a napközi otthonok felállítását, az iparos-tanoncotthonok fejlesztése érdekében országos mozgalmat indítanak, majd a fiatalkorúak erkölcsi védelmének módozatait és a pornográfia elleni küzdelmet veszik kalapács alá. 1908-ban létesíti Scossa Dezső tv-ünk kezdeményezésére az Országos Gyermekvédelmi Liga 140 000 forint költséggel az Árpád otthont, ahol az elhagyott serdülő gyermekek zülléstől való megóvásáról kíván gondoskodni a szks szív. Rácsok és vaskerítések nélkül a családias szeretet erejével akarnak győzedelmeskedni az emberi gonosz indulatoknak a gyermek lelkekből való kigyomlálásában. az Árpád otthon és az Árpád □ törekvései e célban találkoztak.

Megünneplik a nemzet szabadságünnepeit, megrendezik Szegeden Gelléri Mór 40 éves írói működésének jubileumát, a testvéri érzés ápolására nővéri-ünnepeket rendeznek, de mindezek mellett kénytelenek megállapítani, hogy sok tv a rangot, a tv-nek vagyoni helyzetét, avagy a profán életben elfoglalt társadalmi állását veszi előbb mérlegelés alá, s ha ez neki konvenciál, csak akkor méltatja tv-ét barátságra. Amikor ezt a titkári megállapítást olvassuk, a tv-ek és a □ megítéléséhez, emlékeznünk kell Bókay Árpád nagymesternek erről a korról az 1910. évi nagygyűlésen tett megállapításra: „Soha olyan szégyenletes eldurvulása a társadalomnak nem volt észlelhető, mint napjainkban. A becsületben gázolás, a politikai, faji, nemzetiségi gyűlölködés orgiákat ül." kemény szavak ezek az önkritika terén, de mutatják azt az erkölcsi színvonalat is, amely nem tudott elképzelni olyan mélységeket, amiket az elkövetkező évtizedek hoztak az emberiségre, le egészen az auschwitzi haláltáborokig.

1910-ben alakul meg a városban a második szks □, amellyel kapcsolatban a Szövetség Tanácsban felvetődik az elvi kérdés, hogy lehet-e vidéki városban két □-nak működési engedélyt adni. Az Árpád □ nem látta szívesen a kebeléből kivált 12 tv □ alapítási munkáját és amikor a Szeged □ az ellenzések dacára mégis megtartotta rendes □-á alakulásának ünnepét, azon az Árpád □ 180 tagja közül mindössze 7 tv jelent meg. Több mint egy év múlott el addig, amíg az ellentétek kiküszöbölődtek és a rövid idő alatt láncszemekben is erősen megnövekedett, igen értékes munkásságot kifejtett Szeged □ és az anya □ között a szks-i testvéri viszony kialakulhatott.

A profán és a belső ellentétek a vidéket sem kímélik meg. A Szegeden tartott katolikus nagygyűlésen heves kirohanások hangzottak a szks-ség ellen és a szellem tovább fűtötte a város egyes társadalmi köreit. Sok aggály és ellenvélemény ütközik a □-ban magában is. A tervezett szks napilap megindításáért sem lelkesülnek, mert félnek, hogy ez is egyike lesz a társadalmi kiéleződés lehetőségeinek. Mégis, amikor 1910. március 28-án megjelenik a Világ első száma, lelkesen erősítik az előfizetők táborát. A Világ a szks-ség elveinek harcos orgánuma, küzd elszántan, mindenre készen. Ellenségeinek tekinti a reakció, az oligarchia, a feudalizmus, a klerikalizmus, a gazdasági hatalmaskodás táborát. Vezérlő gondolata boldog, művelt szabad Magyarország. A radikális jelszavak ereje mind szélesebb tömegeket hódít és megsokasodnak azok, akik a szks-ség felé fordulnak érdeklődésükkel. Tíz év alatt a □-ok száma 46-ról 72-re, a tv-ek száma pedig 3300-ról 5200-ra emelkedik.

Az Árpád □ hajójának kormányát igyekszik elhajlás nélkül valahol a középen megtartani. A radikális □-ok átiratait megvizsgálják és tisztikari üléseken átszűrik, hogy melyiket mutatják be az I. fokú munkának és melyiket tartanak időszerűtlennek kalapács alá venni. Amelyik kérdés egyszerre tárgysorozatra került, azt újból nem szívesen engedik mélyebb barázda hasítására.

A kontemplatív szks-ség részéről a forradalmi átalakulások természetszerűleg ellentmondásokat váltottak ki. Élesek és sebet osztók az ellentétek, amelyek az egyes □-ok és azokon belül az egyes tv-ek között kifejlődtek. A Hungária □ a „Cselekvő szs-ség"-ről kiadott füzetében azt mondja, hogy nem lehet a kőművesség célja csapatainak a nagy piacra való kivitele, hogy ott harcoljon a fennálló államrenddel szemben. Álljunk helyt ugyan elveinkért a profán élet küzdelmeiben is, de ehhez szükségtelen a testületi felvonulás. Amely napon pedig a vásári zaj a templomban létünket veszélyeztetni fogja, a kufárokat kifogjuk utasítani. Ez az éles hang nem áll egyedül és a kritika fel ér egészen a nagymesteri kollégiumig. A radikális □-ok uszályává lett szövetségi vezetőségnek visszavonulásával végződő választójogi hadjárat után – szól a Nemzeti □ 1912-ben – és a tanulságok levonásában kifejtik, hogy nemcsak az szks-i feladatok megítélése, hanem azok kezelési módja tekintetében is elválasztó különbségek vannak a tv-ek felfogásában.

A radikálisok és a szövetség vezetői által inscenált hadjáratok részben visszavonulással, részben elszunnyadással végződtek, mert a taktikájuk és erejük elégtelen volt a hatalmat birtokló társadalmi osztállyal, szemben. Az ország visszhangzik a szks-ség elleni beszédektől, sőt a liberális kormány is ellene hangolódott. A Világ, a Szövetség lapja eltért az egyetemes szks-i eszménytől és a szociáldemokrata párt irányát követi. Felhangzik az új program, a földműves parasztság felé kell a figyelmet fordítani. A szakmai tudás és a termelés modernizálásával gazdaságilag erős és független

földműves osztály nevelődik, amely az Ausztriával való gazdasági közösségünk alkalmas lesz az ipari munkásság helyett döntő szerepet vállalni a társadalmi fejlődés előrevitelében. A másik feladat, hogy a hadsereg tisztikarában a felvilágosodott magyarság domináns szerepet szerezzen magának, mert jöhet idő – mondják – amikor a fegyveres erők nemcsak a népek közötti együttélés módozatait, hanem az ezt biztosítani hivatott radikális reformokat is diktálni fogják.

A N □ vezetősége a legnehezebb helyzetbe jut és az 1913. évi őszi körlevélben csupa olyan célokat említ, amelyek a magyar szks-ség évtizedes programpontjai. Visszavonulásában kijelenti, hogy szövetségünk nem lehet uszályhordozója és segítő csapata azoknak a profán alakulásoknak, amelyek hatalmi érdek szerint csoportosulnak és amelyek céljaik elérése végett az ellenvéleményeket hangoztatók kegyetlen letiprásától sem riadnak vissza.

A visszahatás csendessége, amely a túlfeszített aktivitást követte, arra készteti az Árpád □-t, hogy 1913-ban feliratot intézzen a N □-hoz és kérje, hogy szabjon egységes irányt a magyar szks-ség elé. Jelölje meg a vezető eszmét, s a módozatokra is rámutatva tervszerűen felépített munkaprogramot adjon az összes □-oknak. Rázza fel ekként a magyar szks-séget letargiájából, gyűjtse össze annak nem megvetendő erejét egyetlen erőforrásba. Az Árpád □ körlevelére, amelyben N □-hoz intézett tábláját a többi □-okhoz is eljuttatta, a Stella Orientális, a a Corvin Mátyás és más □-ok is adnak konkrét tervezeteket. Így pl. a tudomány terjesztésére és felvilágosító munka végzésére országos sorozat kidolgozását javasolják. A középosztály szervezése és öntudatosítása végett, a meddő politizálást beszüntetve, sürgetik egy igazi városi párt alakítását. A N □-tól kívánt vezető eszme helyett Bókay nagymesternek az a válasza érkezik, hogy a vidéki □-ok az ő szűkebb profán eseményeiket vegyék kalapács alá abból a célból, hogy miképp lehetne társadalmunkat a szks-ség lelket melegítő eszméivel beoltva irányításuk alá vonni. Az Árpád □ ezt a feladatát végezte is, amikor Bokor Adolf ez a mindenki által hőn szeretett tv vette át a főmesteri kalapácsot.

Még 1913-ban a Hódmezővásárhelyen lakó nagyszámú tv kiválik az Árpád □-ból és megalakítják a Virradat □-t Hódmezővásárhely keletén. Nagybecskereken a Világ, Orsován a Vaskapu, Újvidéken pedig a Rendületlenül köröket alakította meg az Árpád □, a régebbi pancsovai Stella Orientális, a szabadkai Alkotás, úgyszintén a zombori Philantropia és a csongrádi Pusztaszer nevű szks körök után.

Az 1914 év belső munkálkodás és egy általános egészségügyi program jegyében indult. A város vízvezetéki és csatornahálózatának kiépítése, új kórház létesítése, a pince lakosság megszüntetése, munkás lakások építése, szünidei gyermek telep felállítása, ingyen kenyér intézmény fenntartása, ezek azok a feladatok, amelyek a tv-eket foglalkoztatják. Megünneplik a Dózsa-lázadás 400 éves jubileumát. Aztán... aztán felvillámlott és

beledördült az emberiség történetébe az a szörnyű kataklizma, amely hatásában és folyamatában még most is ott rémít az emberiség jövő sorsát illetően. Világháború... Egyszerre más lett az élet, az emberek beszédje, munkája és a szks-ségnek egy feladata lett, a háború okozta rettentő sebek gyógyítása és a következmények enyhítése. Az új kórházak, berendezések, ápolók költségeinek előteremtése, pótolni a társadalom és a hatóságok által hagyott hiányokat. A magyar szks-ség hőstörténete az, amit ezekben az években elvégzett. Ha hivatott toll egykor részletesen beszámol ezeknek az időknek munkásságáról, a szegedi szks-ek neve is ott fog szerepelni a kötelezettségteljesítés arany lapjain.

A háború bekövetkezése az első időkben mélyen megrendítette a tv-eket. Álmodoztunk világbékéről, – mondja Bókay nagymester, építettük a haladás épületét és úgy érezzük, visszafelé forog velünk a világ.

1915-ben az októberi nagygyűlésen Apáthy István a kolozsvári □ főmestere mondja: „A szks-ség öltözete 1912-ben a harcoló, támadó szks-ség köntöse volt, 1913-ban a bocsánat kérő szks-ség alázatos köntöse lett és most 1915-ben a bátortalanság köntösében áll előttünk a kőművesség. Az érték, amit ez a háború feltárt bennünk, hogy az új magyar társadalomban továbbfejlődésünk kérdéseinél meg kell szűnni a fajta, az anyanyelv, a párthoz tartozás, az osztály és valláskülönbözőségnek.

Az Árpád □ székházát 50 ágyas kórházzá alakítja át, népfürdő létesítésén fáradozik és a közigazgatás területén igyekszik hasznos, segítő, munkát kifejteni.

Az országosan elcsendesedett □ munkákat 1916-ban Budapesten a 12-es bizottság életre hívása élénkéti meg. A közös törekvések erőinek céltudatos tömörítésére választott bizottság javaslatait Balassa József h. nagymester terjeszti elő és gondoskodik arról, hogy a javaslatban szereplő 15 kérdés – különösen a vidéken – alkalmas előadókat kapjon. A 15 kérdés között volt: a rokkant, hadiözvegyek és árvák ügye, a visszavándorlás kérdése, anya- és csecsemővédelem, lakáskérdések a háború után, a többtermelés, a középosztály kérdése, a nők bevonása a szks munkába, a közoktatás kérdése, az ifjúság szks irányú nevelése, a drágaság problémája. Ezek a súlyos és aktuális kérdések nagy munkakötelességeket rónak a □-okra, de éppen ekkor mond le Pálffy József a főmesterségről, hogy Bokor Adolf tv vegye kezébe a nehéz időben a □ vezetés hősies feladatát.

A menekülteket jelentős anyagi támogatásban részesítik, a szegény sorsú iskolás gyermekekről való gondoskodásukat kiszélesítik, a vakok részére kenyérkereseti foglalkozásokat keresnek, küzdelmet indítanak a rendkívüli méreteket öltő venereás betegségek megszüntetésére.

A belső ellentétek és politikai szembefordulások 1917–1918 folyamán szerte az országban újra teljes erővel törnek ki. Nyissuk ki az ajtókat – szól a Kelet vezércikke – ne csak a bekívánkozók előtt, de a távozók előtt is, akik csak meggondolatlanságból keveredtek hozzánk ballasztnak.

A mindjobban elmélyülő békevágy és a forradalom eszméi kezdik az ellenzéki pártokat a kormány ellen tömöríteni. Móra Ferenc is a Szeged □-ban a Habsburgok detronizálásáról és a köztársaság kikiáltásáról beszél.
A háború előtti nagy ellentétek feltámadtak és két részre szakították a kőművességet. A sok kilépő tv között volt Ravasz László, a későbbi református püspök, akinek kilépő levele, melyben keresztmetszetet ad a szks-s 1917. évi helyzetéről és ellentéteiről, egyik legérdekesebb szks okmány.
És végre véget ért a fegyverek zaja, hogy folyjon tovább a harc, a hideg háború. Pesten a forradalom, Szegeden az ellenforradalom akarta a maga holnapját biztosítani. Az Árpád □ fegyelmi bizottságot állított fel a magukat exponált tv-ek ügyének kivizsgálására. Ezek voltak azok a napok, amelyeknek emberei, vádlottak és bírák megmérettettek és az idő hitelesítette mérlegen többen könnyűnek találtattak.
1920. május 18-án dr. Dömötör Mihály aláírással jelent meg a rendelet, amely egyebek között kimondja, hogy a hazáját, vallását, nemzetiségét megtagadott és titokban még most is konspiráló szks-ség ezen átkos, nemzet romboló munkájának megelőzéséül az ország területén létező szks egyesületeket véglegesen feloszlatja. 103 □-t, 14 kört és mintegy 7500 személyt, Szegeden két □-ban 223 tv-t érintett ez a legnagyobb emberi tévedés, amely olyan gyarló is volt, hogy magát a véglegesség hiúságával tette szánalmassá. Ne kérdje senki, hova lett a 30 év szálló porszemei által valóban örökre eltemetett rendelkező és azok, akiknek erejével mindez megtörténhetett. Voltak, elmúltak. És amit öröknek, véglegesnek hittek, csak gyarló emberi tévedés volt, amint ez az emberiség történetében már annyiszor megismétlődött.
25 évnek kellett csupán elmúlni – és mi az a szks-ség életében – hogy újra kigyúljanak a fények és terjesszék a bölcsesség, szépség és erő világosságát.
Bokor Mihály tv-ünk volt az, aki az Árpád □ újjászervezését még 1946 derekán kezdeményezte és nemsokára a N □ érdemes tisztikarával úgyszintén a tv páholyok képviselőivel, a Budapesten meggyújtott lángból Létre hozta Szeged keletére a tüzet. Papp Róbert főmestersége alatt gyűjtötték össze a régi szegedi tv-eket és még ebben az évben 13 új láncszemet iktattak körükbe. Sok lelkesedés és igaz szeretet vezette a régi tv-eket, a □ újjászületésének szks-i erényekkel végzett örömteljes munkájában. Ebben a munkában is elöljártak Magyar István és Tanács Béla ttv., akik ma már – sajnálatunkra – nincsenek körünkben.
A korán örök keletbe költözött Papp Róbert után – aki a feloszlatáskor, mint utolsó főmester működött –, Hoffer Jenő tv vette hivatott kézbe a főmesteri kalapácsot. Ő utána Erdélyi Jenő vállalta a vidéki □ vezetés fokozottan nehéz munkáját. Célkitűzése volt, hogy a három láng mellett ott égjen minden tv szívében a negyedik, a szeretet lángja. És mi az ő példája nyomán nem tekintettük frázisnak a szeretet kívánalmát, annak

hangoztatása közöttünk nem a gondolatok tartalmában való szegénység szereplése. A szeretet egymáshoz kapcsoló erejének hirdetése nem a gyáva meghunyászkodás takarója, hanem a szeretet élő szükségességének felismerése. Az Árpád □-nak ezekben az években végzett munkáiról azok a tv-nek mondjanak ítéletet, akik ismerik és látták törekvéseinket.
Ebben a megújhodásban □-unk hatalmas segítséget kapott a N □-tól, úgy anyagi, mint erkölcsi tekintetben. A nagy tisztikar tagjai, élükön Balló Rudolf, Gerő Andor, Supka Géza, majd Benedek Marcell, Lukács Bernát, Lehel Gyula és mind-mind a lelkünkhöz oly közel álló tv-ek, szinte versengve mutatták meg hatékony szeretetüket irányunkban és szks példamutatásukkal megerősítették szíveinket a célt és az utat illetően. Kaptuk és kapjuk ma is ezt a nagy erkölcsi erőt, a tv □-ok hasonló támogatásával együtt és mi mindezt a magunk mélységes hálaérzetével és a tiszteleti tagság szerény felajánlásával tudjuk viszonozni.
Tv-eim! Hol vannak a szavak, melyekkel levonhatnám a 80 éves múlt emlékeiből a jövő kiérett tanulságait? Hol vannak az ihletett érzelmek, melyek látnoki erővel kinyitnák előttünk a jövő rejtelmes kapuit? Az én erőim csekélyek ehhez...! A nagy Eötvös Józsefet idézhetem csak: „Örök hivatásunk elhinteni a jónak magvait, homlokunk verejtékével termékenyíteni földjét, szívünk forró vágyával érlelni csemetéit. Végzetünk: küszködni, remélni. És habár az ígéret földjét nem érhetjük el, legalább távolról látjuk áldott határait. Haldokló Mózesként érezzük, hogy azt a Józsuát, aki ott győzni fog, mi vezettük a csatamezőre, mi ruháztuk fel fegyvereivel."
Szeretett nagytestvér testvérem, kérlek, adasd meg a tv-ekkel a jelt azoknak, akik ugyanígy hittek, ezek szerint éltek és haltak, az Árpád □ 80 éves munkája során örök keletbe költözött drága tv-eink emlékezetének.

* * *

A SZEGEDI SZKV SZEREPE A FORRADALOM ELŐKÉSZÍTÉSÉBEN

(Cserzy Mihály hagyatéka dr. Balló István ajándéka)

Az első világháborút elvesztettük. A honvédelmi miniszter kijelentette: „nem akarok katonát látni". Szétzüllött a hadsereg, ment mindenki ahová akart, tett amire kedve volt. Anarchikus állapotok lettek úrrá szerencsétlen hazánkon. Alaptörvényeink kizárják működésünk köréből a politikai tevékenységet. De ebben a kaotikus állapotban minden jobb érzésű magyar ember aggódó szívvel foglalkozott hazánk sorsával. Kávéházban, kocsmában, társadalmi egyesületekben, utcai összejöveteleken folyt a felelőtlen, céltalan politizálás. Félő volt, hogy a „kanelle" lesz úrrá az ország felett. Mindenfelé politikai csoportok alakultak. Ma sem maradhattunk tétlenül és § ide, § oda, mi bizony politizáltunk. Első fokú munkára jöttünk össze és nekem jutott a feladat, hogy előadó legyek. Feladatomat olyan sikeresen oldottam meg, hogy a jelenlevő Pap Róbert látogató testvér nyílt munkán megkért, hogy előadásomat az Árpád □-ban ismételjem meg. Talán van testvér jelen, aki emlékezik ezen munkámra. Javaslatom az volt hogy hivassuk össze a törvényhatósági bizottságot közgyűlésre, azon részt vehessenek a politikai pártok küldöttei, tehát a szocialisták is, a felekezetek, társadalmi egyesületek – tehát a két □ küldöttei –, az érdekképviseletek és hozzanak a közszellemnek és az adott helyzetnek megfelelő határozatot. Javaslatomat mindkét □ elfogadta.
Ezzel most már mindkét □ belépett a forradalmi mozgalomba, sőt szerénységtelenség nélkül állítom, a továbbiakban mi irányítottunk. Helyet foglaltunk a Nemzeti bizottmányban, képviselőnknek ott döntő szava volt. Javaslatom teljességében nem volt keresztül vihető, de a főispán 1918. október 16-ára összehívta közgyűlést. – Dr. Tonelli Sándor az Árpád □ szónoka terjesztette be a Nemzeti bizottmány javaslatát, amely hatályon kívül helyezte az 1867. évi XII.t.c-t, de fenntartja a personál uniót. Alig két héttel később dr. Becsey károly 48-as képviselő 42 társával rendkívüli közgyűlés összehívását kérte: „a végzetes örvénybe jutott Magyarország megmentése végett." Dr. Kelemen Béla a kérelemnek eleget tett, a rendkívüli közgyűlést november 2-ára tűzte ki. A közgyűlést megnyitotta, de az elnöklést nyomban dr. Somogyi Szilveszter polgármesternek adta át. Zsúfolva volt a közgyűlés, roskadásig megteltek a karzatok, rengeteg nép lepte el a városháza előtti teret. Forrt a közgyűlési terem, forrt az egész város. És ebben az izzó hangulatban állott fel Móra Ferenc testvérünk is, az ő virágos ékesszólásával néma csend terjesztette be a nemzeti bizottmány javaslatát, mellyel kikiáltja a népköztársaságot. Idézem történelmi nevezetességű beszédének egyes részleteit:
„Ma, mikor tárgyalásra gyűltünk össze, már mögöttünk van a három őrjítően zakatoló nap és éjszaka és azzal együtt egy bevégzett forradalom,

egy égő lángolás az éjfekete égen, amely most Magyarországra borul. Ez a beadvány mai formájában már elavult, amely csak arra szolgálhat, hogy mai összejövetelünk utolérje a vágtató időt és meghatott lélekkel éltessük a népuralmat, amely nem az Isten kegyelméből, hanem a magunk akaratából való, amit ezen a földön csak egyszer lehetett mondani – 1849-ben – és lelkünk piros kendőjét a hála szavával lengessük azok felé, akik ezt a népakaratot szimbolizálják. És nekünk, akiknek volt bátorságunk a háborús dicsőség leghajahujásabb napjaiban is azt vallani, hogy a legrohadtabb béke is istenibb és emberibb dolog a legdicsőségesebb háborúnál, ma is van bátorságunk kimondani azt, hogy bár ennek a vétkes és fájdalmas generációnak, amelyhez tartozunk, lehajtott fővel és keserűségtől fuldokló szívvel kell körülállanunk a történelmi magyarság sírbatételét, be kell látnunk azt, hogy jobb volt ezt a háborút elveszíteni, ha egy, pár megfogyatkozott, de szabad és modern magyar nemzet gyanánt kerülhetünk ki belőle, mint megnyerni úgy, hogy még eddigi álszabadságunkat is elveszteni, hogy a porosz császárság halálos ölelésében a feudalizmus fenntartói legyünk itthon és emberi és nemzeti szabadság megátkozott pandúrjai a világ szemében."
Dörgő éljenzéssel, kipirult arccal, felállva, egyhangú lelkesedéssel fogadták a javaslatot. De a lelkekbe nem lehetett látni. Hangsúlyozni kívánom, hogy a két közgyűlésen szkv testvér dr. Tonelly Sándor az Árpád □ és Móra Ferenc a Szeged □-okban viselt szónoki tisztüknek megfelelően voltak a szónokok.
1919. első felében Aradon gr. Károlyi Gyula elnöklete alatt nemzeti kormány alakult, amely székhelyét rövidesen Szegedre tette át. Megjelent □-unkban Jászi Oszkár testvérünk és kérte támogatásunkat. Értekezletet tartottunk a □-ban, melyen magas rangú katona- és csendőrtisztek is részt vettek. Jászi testvér beszédének hatása alatt elhatároztuk a Károlyi kormány támogatását és erről a kormányelnököt táblán értesítettük. A kormányelnök válaszát politikai emlékeim között megőriztem: kívánságotokra a □ múzeum számára rendelkezéstekre áll.
Móra Ferenc alapjában véve nem volt forradalmi egyéniség. Sőt a Szegedi Naplóban megjelent írásaival mindig a békés megegyezést szolgálta. „Mementó" című vezércikke országos feltűnést és a reakciósok táborában megbotránkozást keltettek. – Üldözték is érte. A Dugonics Társaság fegyelmit is indított ellene és csak Szalay, a literátus főkapitány, elnök tekintélye mentette meg. megrovásban részesítették és figyelmeztették, hogy tartózkodjék az ilyen írástól. Sőt a mi □-unk is kénytelen volt bíróság elé idézni. Természetesen felmentették. A földig rombolt Lyon város példáját idézte. Móra szónoka volt a Szeged □-nak. Vadvirágokkal remekbe szőtt hasonlatokkal ékes, mély tartalmú beszédei nagy lelki gyönyörűségünkre szolgáltak és mindegyik egy-egy élmény volt. Nagy kár, hogy azokat a klasszikus szép beszédeit az utókor részére nem örökítettük

meg és emlékeit – az ő szavai szerint – csak lelkünk kincses kamrájában őrizzük. – A Mementót is kerestem a Somogyi könyvtárban. A Szegedi Napló bekötött példányából hiányzik. Írtam miatta Engel Vilmos testvérünknek is, mert nagyon szerettem volna nektek bemutatni, de úgy Szigeti Vilmos, mint Szőke múzeumi igazgató emlékeznek reá – azt állítják, hogy vagy maga Móra, vagy Szalay főkapitány tüntették el – Móra védelmére.
1913-ban, az úgynevezett próba-mozgósításkor azt a kitételt használta, hogy Ferenc József nem Isten kegyelméből, hanem népei türelméből viseli a koronát. Kár ezt a türelmet próbára tenni. Királysértési per indul miatta. Fehér Árpád vállalta a szerzőséget. El is ítélték 6 hónapra, de a háború kitörésekor amnestiát kapott. A háború alatt mindvégig háborúellenes cikkeket írt. Barát Ármin, a sajtóiroda főnöke Engel Vilmossal Pestre idézte és megfenyegette őket. Móra azonban kijelentette, hogy a lap a publikumé és ő a publikumot nem hajlandó elárulni. Engelt azonban, mint „Einzelreisender"-t soron kívül az olasz frontra rendelték.
Újságírói működésének fénypontját akkor érte el, amikor a Napló délutáni kiadásában Juhász Gyulával és Tonelly Sándorral szerkesztették a Homokóra című rovatot. Félig Móra írta. Nem is bátor, hanem vakmerő kiállás volt az övé a gyűlölet és bosszú ideje. Életveszéllyel járó halk szavú hősiesség.
Megemlékezem még a testvérek közreműködésével 1919 augusztus havában Várossy Gyula volt kisteleki plébános elnöklete alatt alakult Szociális Békeműhelyről. – Az egyesülés célja nyílt, világos: nem akarjuk, hogy a magyar fegyverek magyarok ellen küzdjenek. A polgárság és munkásság vállvetett munkájával akarjuk a békét kiküzdeni. A jó öreg Nemecskai Pista testvérünk vezetése alatt tisztelegtünk az újszegedi Szerb-Bánáti internátusban székelő Franc Despre és De Lobi, francia megszálló csapatok parancsnokainál, akiktől meg is kaptuk az útlevelet. De elkéstünk. Mire megindulhattunk, a magyar csapatok elvesztették a háborút. A proletár hadsereg feloszlott. Dr. Kelemen Béla ominózus könyvében megemlékezik a kísérletről és engem is felemlít.
A forradalom, amint tudjuk, megbukott. Következett a gyászos Trianoni békeparancs és utána Horthy Miklós sötét uralma.
Mi azonban, szegedi szkv testvérek önérzetesen vallhatjuk, hogy hivatásunk magaslatán álltunk: Megtettük kötelességünket.
Két részre osztott előadásomból látjátok testvérek, hogy én a múlt vagyok. Tik vagytok a jelen és a ti kezetekben van a magyar szkv testvériség jövője. Vigyázzatok rá, testvérek!

A MAGYAR SZABADKŐMŰVESSÉG KÉT IRÁNYZATA*

(Kovács Samu levele a Kelet szerkesztőjéhez – 1911)

Kedves Szerkesztő Testvérem!
Jól tudom, hogy a Kelet hasábjain hosszasabban értekezni éppen a hely korlátolt volta miatt nem lehet, azért engedd meg, hogy lehető legrövidebben fejtsem ki megfontolást érdemlő gondolataimat.
A magyar szabadkőművességben két irányzat működése észlelhető, az egyik a csendes dolgozó szabadkőművesség, mely az alkotmányszabta határokon belül működik zajtalanul, gondosan megválogatván azon eszközöket, melyek segítségével célja felé jobban haladhat, nem támad senkit és semmit, de a leghatározottabban és legerélyesebben védekezik minden támadás ellen.
A másik irányzat a harcoló szabadkőművesség irányzata, mely nem tekint se jobbra se balra, nem vet számon önön erejével, hanem támad minden melléktekintet nélkül és így néhány hevesebb temperamentumú lelkes testvér miatt az egész magyar szabadkőművesség szenved. Sohasem voltunk nagyobb ellenőrzés alatt mint most, minden lépésünket figyelemmel kísérik, minden munkánkat számon tartják s e miatt sok olyan testvért, aki profán foglalkozásában pozíciót tölt be, lelke sugallata ellenére, visszavonulásra kényszerítenek.
Ezen harcias, agresszív irányzatnak ez idő szerint két hatalmas tényezője van hazánkban, az egyik a Nagypáholy vezetősége, mely valósággal ennek az irányzatnak a szolgálatában áll, a másik pedig maga a „Világ" című napilap.
Hát én a Szövetség iránt való legnagyobb szeretettel és tisztelettel kijelentem, hogy ennek a mindenáron való érvényesülés politikájának, ennek a harcias irányzatnak nem vagyok híve és kijelentem azt is, bár erre megbízásom nincsen, hogy ezt a nézetet vallja a 40 éves „Árpád" páholy mind a 140 tagja is.
Hiszem, hogy a közel jövőben lesz alkalmam statisztikai adatokkal is kimutatni azt, hogy a hazai páholyok közül hány csatlakozik az első és hány a második irányzathoz.

---

* Ezt a felszólalást, amely a szabad véleménynyilvánításra való hivatkozással érkezett hozzánk, a véleménynyilvánítás szabadsága iránt való köteles tiszteletből közöljük, noha iránya a mienkkel homlokegyenest ellenkezik és a válasz jogát fenntartjuk mind magunknak, mind velünk rokongondolkodású testvéreinknek.

Ez év január hó 1-én, midőn páholyunk rajongásig szeretett főmesterét testületileg üdvözöltük, főmesterünk nagyszabású beszédet mondott, melyből legyen szabad a következő közérdekű részt közreadnom:
„Végül még csak egyet kívánok megemlíteni és ez a szabadkőművességben újabban lángra kapott agresszív irányzat. A harcos szabadkőművesek irányzata, amely nálunk még nem hódított ugyan teret, de ideérkezése várható. Ez az irányzat, amely szakítva az eddigi nyugodt mérséklettel, kilép a küzdőtérre s hadat üzen a régi rendnek s egyszerre el akar söpörni mindent ami a szabadkőművesség útjában áll. Bármennyire tisztelem ezen testvérek kétségen felül álló nemes törekvését, eszközeikkel és céljaikkal nem értek egyet, sőt azt a leghatározottabban ellenzem. Ez az irányzat már túl megy az alkotmány korlátain s nyíltan foglalkozik politikai és vallási kérdésekkel, amit pedig alkotmányunk egyenesen kizár. Amikor egész nyíltsággal a vallás és speciel a róm. kath. vallás ellen foglal az új szabadkőművesi irányzat állást*, amikor a vallás dogmáit, liturgicáját, beléletét támadja, attól a perctől kezdve a nagyközönség szimpátiájára többé nem számíthat. Én magam elmegyek a klerikalizmus elleni védekezés határvonaláig, de semmi esetre sem követem a katholicizmus elleni küzdelmemben az újítókat.
Miután pedig meggyőződésem az, hogy nemcsak a magam, hanem velem igen számosan gondolkoznak hasonló módon, szükségesnek tartanám, hogy páholyunk nyomatékkal kifejezést adjon a nagypáholy előtt az új irányzat felett érzett aggodalmainak és óva intse a szabadkőművességet az alkotmány korlátainak átlépéséből származható következményekre.
Ne mondja azt senki, hogy nem politikai kérdés az általános, titkos, egyenlő választójog melletti állásfoglalás. Igenis ez a legradikálisabb közjogi politika. Éppen ezért ez lehet társadalmi program, de szabadkőművesi program nem lehet.
Ezeknek tehát a szabadkőművességben helye nincs, annál kevésbé, mert folyton hangoztatjuk, hogy mi az alkotmány rendelkezéseit betartjuk.
Csak elismerés illeti az „Árpád" páholy tagjait, hogy eddig a kereteket nem lépték túl, ne is tegyék. Maradjunk mi meg a nyugodt mérsékelt politikája mellett, ami azt diktálja, hogy a mi szerény erőnket mérlegelve, inkább a védekezésre, mint a támadásra gondoljunk.
Dolgozzunk mi békében, zavartalanul első sorban megvalósítható helyi célokért, azután az általános közjóért, az összemberiségért.

* Ez kardinális tévedés. Semmiféle szabadkőműves irányzat nem foglalt állást semmiféle vallás ellen. Erre nézve utalunk a lapunk nem hivatalos részének élén közölt felvételi beszédre.

És ha mi az egészség rózsáit tudjuk varázsolni szünidei gyermektelepünkön néhány magyar ifjú ványadt arcára, vagy ha felszárítjuk a gazdagok iránti gyűlölet keserves könnyeit annak a 400 szegénynek a szemében, akiknek napokig ingyen kenyeret adunk, akkor többet használunk mi a szabadkőművesség ügyének, mint azok, akik a faji és felekezeti gyűlölet elhintett konkolyát a támadás pengéjével még mélyebbre szántják és elrontják vele egész vetésünket.
A főmesteri beszéd itt elmondott részéhez több szavam nincsen.
Lehet, hogy fővárosi páholyok talán nem helyeslik a mi felfogásunkat, talán konzervativizmussal vádolnak majd bennünket, de egy kijelentéssel tartozom még s ez az, hogy bizonyos dolgokban a vidék sokkal jobban lát, mint a nagy zajban és óriási forgatagban élő fővárosi.

MÓRA FERENC ÉS A SZABADKŐMŰVES MOZGALOM

Dr. Gaál Endre cikke a Szeged 1992 5. számában)

A Magyar Országos Levéltárban – a Szeged története 1849–1919. című munka anyaggyűjtése során – olyan iratfondra is rábukkantam a P. szekcióban, amely Móra Ferenc több levelét, iratát is tartalmazza. Ezek mindenike szerzőjüknek a szabadkőművességhez kapcsolódó tevékenysége során keletkezett. Móra szabadkőműves volta régóta ismert életrajzírói, a hazai szabadkőműves mozgalom történetét kutatók előtt. A páholymunkában végzett tevékenysége azonban kevésbé feltárt. Az alábbiakban közreadom az említett iratfondban talált, tőle származó dokumentumokat, amelyeket – tudomásom szerint – még nem publikáltak. Ezek mindenike Móra saját kezű, tisztával készített írása. A közlésben a mai akadémiai helyesírást követtem. A Móra által, az ő nehezen olvasható kézírásában alkalmazott rövidítéseket azonban nem oldottam fel, meghagytam a szabadkőműves jeleket is. E dokumentumokban található szabadkőműves kifejezések, rövidítések, jelek feloldását – Barcsay Adorjánnak a szabadkőművességről szóló könyve alapján – a következőkben adom meg:

főmester = a szabadkőműves páholy szabályszerűen megválasztott elnöke
kereső = világosságot kereső személy, vagyis az a profán, aki felvétetni akarja magát a szabadkőműves szövetségbe
láncszem = a szabadkőműves szövetség egyes tagja
munka = a szabadkőműves foglalkozás valamely változata
páholy = legalább 7 mester által alapított és a nagypáholy által elismert szabadkőműves tömörülés
szónok = ügyészi állást betöltő tisztikari páholytag
főm = főmester
kel = keletén
p vagy = páholy
pr = profán
szer = szeretett
szk = szabadkőműves
t és t = szabadkőművesek egymás közötti megszólítása
tv = testvér
ttv = testvérek

Elöljáróban utalok arra, hogy a szabadkőműves mozgalom Angliából indult ki, majd a polgárság erősödésével más országokra is fokozatosan kiterjedt. Az osztrák császárság területén a 18. század második felében alakultak az első páholyok, Magyarországon is ekkor jelentek meg. Különösen fontosak

voltak a bécsi és alsó-ausztriai szabadkőműves tömörülések, amelyek a polgári jogegyenlőséget, szabadságjogokat, demokratikus elvek érvényességét, a rendi kiváltságok és a feudalizmus megszüntetését kívánták. A polgári kultúra különböző területeinek fejlesztését is szorgalmazták, képviselték. Emellett az elnyomottakon, elesetteken, betegeken való segítés is programjuk része volt. A radikálisabb hazai szabadkőművesek, pl. Martinovics Ignác és társai, föderális polgári köztársasággá akarták alakítani – forradalmi felkeléssel – a Habsburgoktól függetlenné váló Magyarországot. Mozgalmuk vérbefojtása után, 1795-től 1848-ig nem működhettek szabadkőműves páholyok a birodalomban, úgyszintén az 1848-as forradalmak letörése után sem. Csak az 1867. évi kiegyezés, a liberális polgári gondolkodókat is magában foglaló magyar és osztrák kormányok adtak ismét lehetőséget a szabadkőművesség legális működésére az immár dualisztikus monarchia területén. Minthogy azonban a magyar politikai vezetőgárda legnagyobb része a kiegyezés után is a fő- és középnemesség képviselőiből került ki, a felépülő magyar polgári állam intézményei számos feudális eredetű vonást hordoztak. Emiatt a polgári jogegyenlőség a társadalomnak csak szűk körére terjedt ki. Természetes tehát, hogy a polgári demokratikus jogok szélesítésének igénye előremutató követelés volt. Számos kiváló elme, írók, tudósok tették magukévá az 1867 utáni évtizedekben a szabadkőművesség célkitűzéseit. Igaz, ekkoriban elsősorban a humanitárius és kulturális törekvést hangsúlyozták, de a 20. század elejétől számos páholy a mindinkább érlelődő politikai, társadalmi átalakulásra igyekezett felkészülni és azt reformok útján előremozdítani.
Ebbe a törekvésbe kapcsolódott be Móra Ferenc. Az alábbi közölt 1. sz. irat, amely 1903. december 18-i keltezésű, az eddig gondoltnál jóval korábban datálja Móra szabadkőművessé válásának idejét. E levelet – a fennmaradt levélboríték szerint – Szigyártó Albert tanár úrnak, Szeged, Lechner tér 1/b címezte. Szigyártó a felsőipariskola tanára, ekkor a szegedi Árpád páholy tisztikarának egyik tagja volt. A levélbeli „Laci fiam" = Móra László, az író unokaöccse, akit néha öccseként, esetleg (mint itt) fiaként említ. A levél iktatási száma: 32/904. II. 15. A kiemelések jelen esetben és a továbbiakban is – néhány kivétellel – a címzett kezétől származó ceruzás aláhúzások. Ahol Móra saját maga emelt ki, a vonatkozó írásoknál jelzem.

1.
Édes Barátom!
Jó Testvér!
Hogy mindmáig késtem a válasszal, az volt az oka, hogy a karácsonyi hetivásárra dolgoztam este és reggel is, hahogy ne mezítláb küldjem a mentségemet. nem is ingyen dolgoztam, de nervus rerumát az írásaimnak nem kaptam. azért megy Laci fiam át pestre most is mindjárt. Ha nem hiába jár. *holnap küldök már 25 forintot.* – Bizonyos pénzem van a Népiskolai

Könyvtárak Intéző Bizottságánál, 90 forint, mert az állami pénz *Január 6–10-e közt szokták kiutalványozni,* s amint azt kapom, annak is a ti szent hiteltek javára fordítom harmadát s aztán minden *hónapban 15 forintot, míg anyagi része* adósságomnak le nem telik.
Az erkölcsi részt illetőleg, engedje meg nekem érdemes főmesterem, hogy neki válaszoljak az újjövet szünetjében. S csak ha azt is letárgyaltátok, mint jelen levelemet, akkor mehessek megint közétek, ha befogadtok még. Mert az nem lehet csak egyszerű levél, kurta konfesszió, szubjektív „mea culpa".
Isten szeressen minden tieiddel téged, s a Szeretet lakozzék együtt veletek!
Hadd, hogy öleljen
Móra Feri
Bp. 903. dec. 18.

E levél is elárulja Móra kemény munkatempóját, továbbá azt, hogy az érdemi szellemi tevékenység honorálása körülményes, nehézkes volt, végül azt, hogy a szabadkőműves páholytagsági díj – a századfordulókori szegedi egylet tagdíjaihoz képest – magas volt, a kevésbé jól szituált emberek nehezen tudták rendszeresen fizetni.
A szegedi szabadkőműves mozgalomban 1910-ben szakadás következett be. Péter László tanulmánya szerint március 12-én az Árpád páholyból kivált 12 szabadkőműves új páholyt hozott létre, amely rövidesen a Szeged nevet vette fel. Az új páholyt – a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy, 1911. december 2-án avatta fel Budapesten. A Szeged páholy 1911. április 13-i tisztikari ülésén Szigyártó Albert hozta javaslatba Mórát is a felvételi procedúra megindítása érdekében. Az **1.** sz. irat szerint korábbi szabadkőműves kapcsolata ellenére Mórának az új páholyban is végig kellett járnia mindhárom lépcsőfokot. Az 1911. november 13-i „golyózás" (szavazás) során lett *„inas"* – olvassuk az iratokban –, az 1912. október 28-i II. fokú munkán *„legényfokra"* emelték. Az 1913. február 5-i tisztikari értekezleten már mint tisztikari tag vett részt. 1913. március 4-én a Symbolikus nagypáholy irodája leküldte *mesterokmányát* és h. szónokká választják. 1918. február 1-jén főmesterhelyettes dr. Hollós Józseffel együtt.
Az új páholy jól érzékelte a társadalmi-politikai mozgalmak élesedését és abban aktívan részt kívánt venni; a páholy első főmestere, dr. Kőhegyi Lajos orvos helyére megválasztott új főmester, Szigyártó Albert 1912. február 12-én Szabadkőműves szempontok érvényesítése a közügyekben címmel tartott előadást. A páholy egyik alapítójának, Grassely László vaskereskedőnek a 40 éves szabadkőművesi jubileuma alkalmából rendezett 1913. május 7-i „díszmunkán" elhangzott beszéd szövege (amelyet 6 páholytag – köztük dr. Szöri József – írt alá) leszögezte, hogy „A levegő tele van új eszmék hangjaival, új erők gyülekezésével és csatarendbe állításával s a régiek újjászervezésével." A forrongásnak ebben az állapotában a kőművesség – mondták – új szerepet nyert, mert „A

szocializmus az elméletből a gyakorlati életbe lépett." A haladás erőit a kor műveltségi eszméinek kell vezetnie, ezért a szabadkőművesség nem mondhat le korábbi társadalmi nézeteiről az új körülmények között. Sőt: a polgári demokratikus Magyarországért a szervezett munkássággal vállvetve kell küzdenie. Móra Ferenc mint újságíró a *Szegedi napló* hasábjain, leginkább vezércikkekben szolgálta a polgári demokratikus Magyarország kialakításának ügyét. (Külön tanulmányt érdemelne a szabadkőműves eszmék feltárása Móra újságírói tevékenységében.) A választójog demokratizálásának, új választójogi törvény megalkotásának, a „népparlament" létrehozásának szükségességéről a Szeged páholy 1912. január 15-i I. fokú munkáján beszélt, amikor ismertette a nagyváradi ügyvéd, dr. Várady Zsigmond „Adalékok a választójog reformjához" című művét. Néhány nappal később, saját kezűleg papírra vetett előadásvázlatát **2.** sz. alatt közlöm.

2.

M. F. tv. ismertette N. V. Zs. tv. „Adalékok a választójog reformjához" című munkáját. Annak előrebocsátása után, hogy a könyvben nem az adatok újak, hanem új az adatok csoportosítása, a kérdés egész beállítása, az előadás színessége, frissessége s a fölfogás liberalizmusa, részletesen ismerteti az egyes fejezetek, helyenként a maga reflexióit fűzve a szöveghez. A könyv nyomán cáfolván azt az állítást, hogy a parlamentarizmus lejárt intézmény, szemlét tart a világ összes parlamentjei között. Ennek eredményeképpen megállapítja szerzővel, hogy a népparlament eszméje világszerte erősödőben van, Magyarország szomorú kivétel. Részletesen ismerteti a mai választójogunkat szabályozó 1874. évi XXXIII. tc.-et, bizonyítja hiányait, tévedéseit, teljes elavultságát s végül a kibontakozással foglalkozik, végeredményben megállapítván, hogy választójogunkat nem lehet foltozni, mert a szövet mindenütt utánaszakad a foltnak, hanem elvetvén mai alapelveit, az egyenlőtlen vagyoni cenzust, a nyílt szavazást s a nagy tömegnek választási központokba való összevonását, egészen új alapokra kell fektetni.
Ismertető tv. jelenti, hogy ezzel csak feladata egyik részét teljesítette: igyekezni fog megfelelni a másiknak is, hogy ti. a könyvet profán lapban ismertesse.
Bar. üdvözlettel Móra F.

Azóta az ismertetése is megtörtént, a Sz. Napló január 26-i számának vezércikkében.
Móra több előadással is kivette részét a páholymunkából, noha hivatali, régészeti feltáró és újságíró tevékenysége miatt igen nagy terheket rótt rá. Mint a **3.** sz. dokumentum igazolja, előfordult, hogy a páholy tisztikara által tervbe vett időpontban nem tudta vállalni a kitűzött feladatot, és más

időpontot kért. A „Szeretett testvérem" neve az iratokból nem állapítható meg. E Móra-levélben említett, általa vezetett csókai ásatások 1908–1913-ban folytak.

3.
Szer Tv!
Szíves megbízástok – amelyről Sebestyén tv. még pénteken hírt adott – nagy zavarba hoz, s kimondhatatlan sajnálom, hogy nem bírok neki eleget tenni. A dolog úgy áll, hogy a profán ügyek erősen fojtogatnak. hajnalban megyek Csókára ásatni, kint vagyok egész héten (és még az után is vagy kettőn). Vasárnap csak azért jövök haza, hogy a Dankó-szobornál elzenghessem ezután írandó prológom. Oknak ez is elég volna, hogy moratóriumot kérjek. De van még másik is. Pósáék lányostól vejestől az én vendégeim, legjobb esetben is hétfőn délig. Akkor, ha mennek el, ha nem: nekem délben vissza kell mennem Csókára, mert egész nap nem lehet magukra hagyni a rácokat. Ha ki nem néz rájuk az ember ellopják az Attila koporsóját is.
Hát így áll a bál. Legyetek kegyesek máskorra osztani be az én tíz percemet és most megbocsátani nekem, ha munkaterveteket nagyon megkurtítom.
Sz. 912. X. 13.

Tv ü
Móra Feri

A Szeged páholy is törekedett taglétszámának gyarapítására. Ezt különösen aktuálissá tette, hogy 1911-től a Parlamentben, a konzervatív sajtóban, könyvekben erőteljes támadás indult a szabadkőművesség ellen. A Szeged páholynak 1911 végén már 31 tagja volt, ebből 11 vidéki. A „Testvéri láncba" való befogadásra alkalmas, progresszív gondolkodású, művelt, de ugyanakkor a jelentős díjak pontos fizetésére képes, jól szituált polgárokat igyekeztek megnyerni. A Szeged páholy – amint Tájékoztatójából kiderül – a következő díjakat szedte: 90 K felvételi díj, a Symbolikus Nagypáholyház alapra 20 K, havonként 5 K tagsági díj, ezeken túl az első évben, „még mintegy 80 K különdíjak is lesznek fizetendők." Az első évben a tagnak tehát 270 K-t kellett fizetni. E kétségtelenül magas összeget nem tudta valamennyi kiszemelt személy vállalni. Többen anyagi indokra hivatkozva utasították el a belépést. Akik viszont kinyilvánították tagsági szándékukat, a páholy információkat gyűjtött róluk, mielőtt „inas" gyanánt soraiba vette volna őket. Rendszerint három-négy tagot bízott meg a felderítéssel. Ebbe a tevékenységbe is bekapcsolódott Móra; amikor barátjának, dr. Domokos Lászlónak kérelme került napirendre, Móra a **4.** sz. iratban közöltekkel javasolta a páholyba való felvételét. (Az előnyomtatott és a tintával beírt részeket egyaránt közlöm. Móra kézírását kiemeltem. Móra mellett még

Grassely László, Hoffer Jenő és Cs. Sebestyén Károly is készített – bár nem olyan színvonalas – jelentést dr. Domokos Lászlóról.)

4.
248 szhoz
A „Szeged" sz. k.-nak

Szeged, kel*

Érd. főm.
K. tt!
Folyó évi *december* hó 9 napján tartott munkánkból főm. t. megbízott azzal, hogy *Domokos László dr.* kereső felett jelentést tegyek.
Kutatásaim eredménye következő:**
Mindenekelőtt felelek a következő hozzám intézett kérdésekre:
1. Ismeri-e a kutató a keresőt személyesen és mióta?
Személyesen ismerem tíz év óta.
2. Milyen híre van a keresőnek?
Kifogástalan korrekt ember hírében áll, anyagi viszonyai rendezettek.
4. Képes lesz-e a kereső a szkség eszméit felfogni és követni?***
Igen, hiszen ami az élet lényegét illeti, ma is a mi eszméink szerint él.
5. Milyen a kereső jelleme és meggyőződése?
Kiváló intelligenciájú, határozottan progresszív ember, elszánt szabadgondolkodó, akit inkább mérsékelni, mint buzdítani kell.
6. Nem akar-e a kereső önző érdekből szk. lenni?
Nem; semmiféle önző egyéni érdek nem vezeti.
7. Nem fogunk-e a keresőben csalódni és érdemes-e a felvételre?
Nem csalódunk benne, ellenben szövetségünknek hasznára és büszkeségére válik, akinek úgy tanultságától mint írói készségétől hasznos szolgálatokat várhatunk.
Mindezek alapján *Domokos László prof.* keresőt a Szeged □-ba leendő felvételre *melegen* ajánlom.
Kelt Szeged kel *1913. dec. 15.*

Móra Ferenc 3.
a vizsgálattal megbízott kutató

* E helyen a dátum nincs odaírva

** A válasz lehetőleg rövid, de kimerítő legyen. Minden egyes, kutató tudomására jutott körülmény lelkiismeretesen feljegyzendő. A kutató neve titok marad. A válasz 21 nap alatt adandó. A kereső felvételi kérelme a jelen levélhez csatolandó. (Az űrlap első oldalára nyomtatott lapalji jegyzet.)

*** 3. sz. kérdés nem szerepel a dokumentumban. Lehetséges, hogy a kutató neve után olvasható nyomtatott 3-as szám jelzi a 3. pontot.

Az 1913. december 7-i törvényhatósági bizottsági tagsági választásba a dr. Dobay Gyula ügyvéd vezette Szegedi Katolikus Kör és a Szegedi szabadkőművesek mindkét páholya is bekapcsolódott. A th. bizottságban Dobay volt Felsőváros, másképpen a II. vál. kerület egyik választott képviselője. Ezt a pozíciót természetesen szerette volna tovább is bírni és újból megválasztatni magát. A két szabadkőműves páholy arra törekedett, hogy Dobay „a közélet teréről leszoríttassék." „A szabadkőművesi szövetségnek, a klerikálisok elleni kötelező harcának természetesen követelményeként ezen szabadkőművesi kívánságnak az értekezleten (ti. a két páholy közös értekezletén a th. választások befolyásolására) az Árpád páholy főmestere nyomatékosan kifejezést is adott" – írja Valihora István, a Szegedi Népbank igazgatója, a Szeged páholy tagja, akit a páholyközi értekezlet a felsővárosi választásoknak a szabadkőművesek számára lehetőség szerint legkedvezőbb alakításával bízott meg. Valihora ugyanis a Felsővárosi Polgári Párt titkára volt 1911-ben; az ekkor keletkezett párt egyik alapítója. A főmester idézett szavai dr. Dobay tudomására jutottak, valamelyik szabadkőműves indiszkréciót követett el. A nyomok Somlyódy Istvánhoz vezettek. A Szeged páholy ekkori főmestere, Csányi Sándor a nyomozás vezetésével előbb dr. Vadász Jánost, majd – miután ő ez alól felmentését kérte – Móra Ferencet bízta meg. Móra vizsgálódásának eredményét az **5.** sz., vádemelését a **6.** sz. dokumentum tartalmazza. Az **5.** sz. dokumentum a Szegedi napló, politikai közgazdasági és irodalmi napilap Fehér Árpád felelős szerkesztő Engel Lajos kiadótulajdonos szövegű fejléces levélpapíron kezdődik. A második lap is ugyanilyenre írott.

5.

Érk: 1913. dec. 19.
274/1913.

Főmester Testvér!

Folyó hó 14-én tőled nyert megbízásom értelmében felkerestem Somlyódy István testvért s megkérdeztem, hajlandó-e nekem, mint kiküldött vizsgálóbiztosnak feleletet adni azokra a kérdésekre, melyeket az ellene emelt vádak ügyében hozzá intézni fogok. Somlyódy testvér azt a választ adta, hogy már egy hete dolgozik fedezést kérő nyilatkozatán, melyben eljárását igazolja, azért ezt a kihallgatást feleslegesnek tartja, mindazonáltal, ha szükségesnek tartom, készséggel felel kérdéseimre. Erre én kijelentvén, hogy a rám bízott kötelességet az ő szándékától függetlenül teljesítenem kell, a kihallgatást foganatosítottam. A Somlyódy testvérhez intézett kérdések és a rájuk kapott válaszok a következők voltak.

I. Az Árpád páholy és a páholyunk egyik közös értekezletén Pálfy főm. tv bejelentette, hogy egyik előbbi értekezlet résztvevői közül valaki indiszkréciót követett el, amennyiben az ott történtekről referált a Dobay-pártnak. Tekintettel arra, hogy S. testvér a választást megelőzőleg állandó

összeköttetést tartott fenn Dobay Gyulával s ez alapon többek által gyanúba vétetett, azt kérdezem, *ő követte-e el az indiszkréciót?*

Somlyódy tv kérésemre tagadólag válaszolt. *Az indiszkréciót annál kevésbé követhette el, mert csak egy páholyközi értekezleten volt jelen s azon semmi, ami indiszkréciónak alkalmat adott volna, nem történt.*

II. *Mi volt az oka annak, hogy kilépett a Felsővárosi Polgári Pártból* s jelöltetését a párt rendelkezésére bocsátotta s ugyanekkor a Dobay-listán jelöltette magát, *holott tíz társával becsületszavát kötötte le, hogy semmiféle paktumba nem bocsátkozik?*

Az, hogy olyan értesüléseket kapott, melyek szerint Valihora tv, aki különben is csak hosszú vonakodás után vette fel őt a listájára *és Derszib a listáról törölni fogják (így!) és tönkretenni igyekszenek őt a választás napján s ezt ő annyival inkább ihlette,* mert Valihora tv abban az ellene irányuló munkában is részt vett, mely őt Dobayval együtt a pártelnökségről való lemondásra kényszerítette, holott a pártot ők hozták létre.

III. *Tett-e olyan kijelentést, hogy azért lépett ki a polgári pártból, mert itt azt követelték tőle, hogy magát a páholyhatározatoknak alávesse?*

Ebben a formában *nem tett,* azonban nem tagadja, hogy kellemetlen volt neki az a gondolat, hogy mint a *reform egyház* gondnoka, *exponense legyen egy éles kultúrharcnak,* amelyről előre látható volt, hogy Valihora tv el fogja veszíteni.

IV. *Igaz-e az, hogy ő Valihora tv-nek ígéretet tett, hogy jelölése ellenében Dobayékkal minden összeköttetést megszakít és páholybeli kötelezettségeinek eleget tesz?*

Igaz, s ezen ígéretét első felében megtartotta s a másodikat megtartani szándékozott mindaddig, míg arról meg nem győződött, hogy jelöltetését nem veszik komolyan.

V. Miből győződött meg erről?

Megismétli a 2. kérdésre adott válaszát s felemlíti azt is, hogy felsővárosi egyszerű polgároknak az ő személye ellen semmi egyéb kifogása nem volt, csak az, *hogy ő szabadkőműves.* Nem Valihota tv–t gyanúsítja e hír terjesztésével, de mindenesetre a Valihora tv környezetét.

VI. Miképpen egyeztethető össze a Szegedi Friss Újság dec. 6-i számában általa is aláírt nyilatkozat, mely *szerint a Valihora-párt jelöltjeitől már előre olyan ígéreteket vesz, melyek betartása ellenkezne a közérdekkel, azzal az ugyanaz napon Valihora tv-hez intézett* levelével, melyben sajnálkozását fejezi ki a történtek felett s közös alkotásokra céloz, melyeket addig *létesítettek, míg a szeretet jegyében együtt dolgoztak s nem a gyűlölködőkre hallgattak?*

Tagadja, hogy az ő újságbeli nyilatkozatának páholyellenes célja volna, ha olyasmi foglaltatik a közleményben, azért Zehntbauer a felelős; a Valihora tv-hez intézett levelében arra céloz, hogy együtt dolgoztak békességben a

Felsőváros érdekeiért, míg a gyűlölködők, Pillich Gyula és Derszib Béla közéjük nem állottak.
Azon kérdésemre, érzi-e, hogy infidelitást követett el a páholy ellen, fedezést kérő levelére utal, melyben részletesen leírja azt a lelkitusát, mely a választási harcban való állásfoglalását megelőzte, minek következtében most le kell vonnia a konzekvenciát.
Jelentésemet ezekben megtévén, vagyok tv-i szeretettel szolgálatkész híved:
Szeged, 1913. dec. 17.

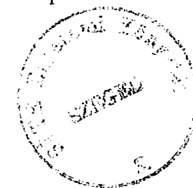
Móra Ferenc

6.
Főm. Tv.
Valihora István tv-nek 276/1913. szám alatt hozzám kiadott panaszát behatóan áttanulmányozván, alkotmányunk VI. alaptörv. II. rész 15. §-a alapján
megteszem a vádjelentést Somlyódy István tv. ellen
az ugyanazon alaptörvény I. 18. § 1. pontjába ütköző szabadkőműves vétség elkövetése miatt, s egyben kérlek, hogy a VI. alaptörv. IV. fejezet 32. §-a szerint a továbbiakban eljárni méltóztassál.
Tv.-i szeretettel szolgálatkész híved:
Szeged, 1913. dec. 22.

Móra Ferenc
h. szónok

Móra e levelében a kiemelést saját kezűleg húzta alá. Amikor Somlyódy István kir. járásbírónak dátum nélküli, de Móra jelentéséből következően december 15–20. között Csányi Sándor főmesterhez kilépést bejelentő („fedezést" kérő) levele eljutott, a páholyülés megtárgyalta az ügyet. „A testvérek a legnagyobb megbotránkozásuknak adtak kifejezést, minden testvér kivétel nélkül elítélte Somlyódy testvér viselkedését." A megtorlás lehetőségeit is megbeszélték: Somlyódy az említett Felsővárosi Polgári Párt egyik vezetője volt, de elvesztette a felsővárosiak bizalmát „szolgabírói modora, mindent és mindenkit lekicsinylő, indokolatlanul fölényes viselkedése" miatt. Helyére Derszib Béla felsőkereskedelmi iskolai tanárt választották, aki szintén szabadkőműves, ekkor az Árpád páholy titkára.
Somlyódy négy más aláíróval, köztük volt dr. Lippay György állami főgimnáziumi tanár, Meák Gyula gyógyszerész is, a Felsővárosi Polgári Pártot, amely „a szabadkőművesi szövetség egyik profán szerve", hírlapi nyilatkozatában (Szegedi Friss Újság, december 6., Szegedi Napló, december 7.) megvádolta azzal, hogy tisztességtelen eljárást követ a választási előkészület során. Ezen keresztül tehát – írta Valihora István – támadta a szabadkőművességet is, azt szándékosan megbántotta és áruló lett a vallásos befolyás alatt állók elleni harcban. Bár tudta, hogy a

szabadkőművesek vissza akarják szorítani Dobayit, mégis összefogott vele, belépett a Dobay által alapított pártba, eljárt Dobay gyűléseire is, tájékoztatta őt a szabadkőművesi körben elhangzottakról. Az említett hírlapi közlemény visszautasította a Szeged Felsővárosi Polgári Párt támogatását, a Dobay-féle párt jelöltjeit segítették az aláírók a választási küzdelemben. Somlyódy mindezzel hozzájárult Dobay győzelméhez. A választás körüli bonyodalmak további részletezésétől eltekintek, legfeljebb azt említem meg, hogy a rendkívüli kiéleződött törvényhatósági harc után Felsővárosból a következő tíz személyt választották be a közgyűlésbe: Dobayt 363, Somlyódyt 337, Lippayt 306, Palesco Ottomár vasúti főfelügyelőt 298, Meákot 292, Schäffer Márton kisiparost 272, Széll Gyula dr. ügyvédet 265, Tömörkény István írót 257, Szeless József dr. ügyvédet 247, Pillich Gyula alszámvevőt 240 és Derbisz Béla tanárt 224 szavazattal.
A Móra-féle vádlevélben említett paragrafusok arra vonatkoznak, hogy amiket a páholytag szabadkőművesektől hall, soha semmit, semmi módon el nem árulja profán személyeknek, hogy szabadkőműves testvéreit tanáccsal és tettel gyámolítja, hogy szabadkőműves szavát lelkiismeretesen megtartja. A részletes vádlevelet Valihora István készítette el, amelyet 1914. január 15-i, a főmesterhez küldött levelében kiegészített. A fentebb idézett szavak az utóbbi levélből valók. A szabadkőműves bíróság ülésén Szigyártó Albert, dr. Hollós József és Cs. Sebestyén Károly sem találták oly súlyosnak a vádlevélben felhozottakat, hogy Somlyódyt vád alá kellene helyezni; a bíróság őt felmentette, a kilépést elfogadta. Megállapította, hogy a törvényhatósági bizottsági választás alkalmával a pártok közti súrlódások oly élesek voltak, hogy Somlyódy viselkedését méltányosabban szükséges megítélni.
Tömörkény István 1917. április 24-i halála után a Somogyi-könyvtár és Városi Múzeum igazgatói tisztét Móra Ferenc nyerte el, akit július 15-én iktattak e hivatalába. Az igazgatói tiszt elnyerése alkalmából üdvözölte őt a Szeged és az Árpád szabadkőműves páholy főmestere (Csányi Sándor, illetve dr. Pálfy József) is. Csányi Sándor, illetve a páholytagokhoz az alábbi köszönetet intézte. A levél Móra Ferenc a Szegedi Napló főszerkesztője fejléces papírra van írva.

7.
Sz. 1917. júl. 19.
Kedves Bátyám, Szeretett Főmester Testvérem,
mélységes hálával köszönöm neked és kis páholyunknak azt a meleg figyelmet, amellyel, mint mindig, most is, szerény hivatali pályám utolsó stációjához érkeztemkor felém nyújtjátok kezeteket testvéri szorításra. Figyelmetek annál jobban esik, mert sajna, kettős igát vonó rab életem mellett csak lélekben lehetek veletek három év óta. De, méltóztatól látni, a

veletek együtt ápolt eszmék kultuszát űzöm profán életemben is, addig is, míg odabent újból együtt dolgozhatunk.
A nagyságos asszonynak mély tisztelettel kezét csókolva s asszonykám üdvözletét is idezárva, meleg szeretettel vagyok hálás híves és hűséges testvéretěk:

Móra Feri

A következő, **8.** sz. Móra-levél értelmezése miatt vissza kell nyúlnunk a Szeged páholy első világháború előtti történetéhez. Az 1890-es évek elején Szegeden is megindult az ipari munkások művelődésének előmozdítására a „munkásvasárnapok" címen évről évre meghirdetett előadás-sorozat. A kormány kezdeményezésére, a Kereskedelmi és Iparkamara és más helyi intézmények támogatásával folyt a munkásoktatás, bevallottan a szocialista eszmék térhódításának ellensúlyozására. Amikor a szakszervezetek a századforduló után már sikeresen védelmezték a munkások anyagi érdekeit és a kulturális igényeket is mindinkább képesek voltak kielégíteni, a kormány 1907-től kezdve a munkásvasárnapoknál fejlettebb oktatási forma, a „munkásgimnáziumok" szervezését szorgalmazta. Ezek látogatása sem képesített semmire, de a polgári iskolai tananyagnál szélesebb ismereteket nyújtott a heti 8 órás, három évig tartó kurzus. Szegeden 1910 őszén indították meg; dr. Veszprémi Vilmos, 1902 szeptemberétől 1914 szeptemberéig a főreáliskola tanára volt az igazgatója. Dr. Veszprémi a Szeged szabadkőműves páholy egyik alapítója, 1910 és 1911-ben a páholy titkára. A munkásgimnáziumi oktatást a szabadkőműves elveknek az oktatás keretében történő érvényesítésével is fejleszteni kívánta. A tanfolyam támogatása a Szegedi Szabadoktatási Bizottság 1913. december 4-i keltezésű alapszabályában is szerepel. A munkásgimnáziumi hallgatók a polgári radikalizmus politikai, kulturális elveit, a polgári társadalomtudomány tételeit ismerhették meg, leginkább a Szeged szabadkőműves páholyhoz tartozó tanárok (dr. Veszprémi, dr. Verő Leó, dr. Benkő István, Dózsa Jakab és mások) munkája nyomán. Az akkor mindenképpen haladó gondolkodásra a cselekvésre serkentő oktatásban azonban kevés munkás vett részt: 1911 decemberében például 27 hallgatója volt. Az ipari munkások szélesebb tömegei inkább a szakszervezetek és szociáldemokrata párt kulturális programjait látogatták. A háború kitörése után a munkásgimnáziumi szabadoktatás megszűnt; csak 1917-ben kelt új életre Szabad Líceum néven. Megszervezésében nagy érdeme volt dr. Vág Sándor főreáliskolai tanárnak, akit 1916-ban helyeztek Szegedre. E szabadiskolai oktatásban már Móra Ferenc is részt vett. Sok elfoglaltsága miatt azonban a páholy tisztikari értekezletein nem tudott megjelenni és ezért felmentését kérte a tisztikari munka alól. **8.** sz. alatti levele Szegedi Napló, politikai, közgazdasági és irodalmi napilap fejlécű levélpapírra van írva. A levelet dr. Benkő István (1904-től az állami főgimnázium tanára) páholytitkárhoz intézte. Az említett főmester: Szigyártó Albert, akit 1918. február 1-jén választottak újra e tisztségbe.

8.
Kedves Pistám,
tegnapi telefonértesítésed alkalmával még nem voltam tájékozva, lesz-e ma órám a Szabad Iskolában – sajnos lesz, s onnét én oly későn szabadulok, hogy íme már az első tisztikarira sem birok elmenni. Hiszen éppen ezért kértelek benneteket arra, hogy bármennyire megtisztelő is a testvérek bizalma, ne vegyetek be a tisztikarba henye tagnak.
Alássan kérlek, szívbeli üdvözletemet átadva a főmester tv-nek, légy kegyes nála kimenteni. tvi szeretettel ölel:
Sz. 918. febr. 13.

Móra Feri

A háború utáni forradalmi eseményekben tevékenyen résztvevő Móra Ferenc a Tanácsköztársaság helyi forradalmi szerveinek 5 napi működés után eltávozása és a magyar ellenforradalmi erők fokozatos felülkerekedése folytán 1919 tavaszán egyre kényelmetlenebb helyzetbe került. A „lappangó ellenséges indulatok" elől kitérni kívánt, ezért május 8-án megvált a Szegedi naplótól, a következő napon pedig bejelentette a Szeged szabadkőműves páholyból való kilépését, kérte „a testvéri közösségből" a kibocsátását, szabadkőműves szóhasználattal: fedezését. E levelet közlöm a **9.** sz. alatt. A Móra által említett „zord hangú" figyelmeztetés: a Szegedi naplóban április 1-jén megjelent Mementó című vezércikke, amelyben arra intette a szervezkedő ellenforradalmat: ne akarja előidézni, hogy Szeged magyar Lyonná váljék. (A nagy francia forradalom során 1793-ban az ellenforradalmi mozgalmak egyik központja Lyon lett; a Konvent csapatai valóságos ostrom árán tudták bevenni. Ezt követően véres megtorlás történt.)

9.
Főmester Testvér, Kedves Bátyám, valószínűleg méltóztattál olvasni a *Szegedi Napló* tegnapi számát, amelyben bejelentem, hogy hazaárulásom konzekvenciát levonom és a szegedi közélettől, amelyben eddig se túlságosan tolongtam, teljesen és végleg visszavonulok. Nem a terrornak engedek, mert szégyentelen, nyílt terrorral személyem felé még senki nem közeledett, de rosszabb alappangó ellenség indulat s ez elől térek ki én, aki csak nyílt és őszinte tudok lenni jóban, rosszban.
Tegnap megváltam a *Szegedi Napló*-tól, ma *kérnem kell tőled és a páholy tisztikarától a testvéri közösségből való kibocsátásomat.* Nem hiszem, ugyan, hogy éppen a világosság fiai közt akadnának értelmetlen emberek, akik elítélnek engem, mert egy zord hangú figyelmeztetéssel tényleg elejét

vettem annak, hogy Szegedet elöntse a tűz, de lehetnek tájékozatlanok, s a helyzet mindkét esetben egyformán feszélyező lenne mindnyájunkra nézve. Testvéreim, bocsássatok el békében, ezt tiszta és nyugodt szívvel kérhetem tőletek. Anyagi kötelezettségem a páhollyal szemben, úgy tudom nincs, s morális tartozásom lapját is tehermentesnek érzem. Akarattal soha meg nem bántottam egyikteket sem, a páholy ellen infidelitást el nem követtem, s amennyiben az én nyomorult rabéletem engedte, minden parancsnak engedelmeskedtem. Méltóztassatok megengedni, hogy ezúttal a magam önérzete parancsának engedelmeskedjem, amikor önkéntes száműzetésbe menve a szegedi közéletből, fedezést kérek a páholytól is, amelynek szeretete annyi éven át melengetett, úgy hogy utolsó szavam hozzátok csak a halálé lehet.
Szeged, 1919. május 9.

Móra Ferenc

Az ellenforradalmivá fejlődő szegedi viszonyok között a szabadkőművesek két páholyközi értekezletet tartottak. Móra sem az április 29-in, sem a június 10-in nem vett részt. A Szeged szabadkőműves páholy főmestere, Szigyártó Albert, dr. Pap Róbert ügyvéd, szintén páholytag, aláírták a szegedi Antibolsevista Comité május 17-i felhívását, Szigyártó tárgyalt a Szegeden működő Gömbös Gyulával, majd Károlyi Gyula gróf ellenforradalmi kormányának megalakulása után a miniszterelnöknek is együttműködést ajánlott. A helyi szabadkőművesek közül leginkább Szigyártó exponálta magát a Tanácsköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedések mellett. De tény az is, hogy a június 10-i szabadkőműves páholyközi értekezleten egyetlen résztvevő sem emelt szót Károlyi Gyula és társai működése ellen, hanem – polgári demokrata mivoltukból következően – egyetértettek a munkáshatalom letörésének céljával, ezzel párhuzamosan az ellenforradalmi viszonyok közötti működésük legális lehetőségeit keresték. Elfogadták Hoffer Jenőnek azt az előterjesztését, hogy a polgári egyletek (mint például a jogászegylet, a kereskedők egyesülete, a háztulajdonosok egylete, a mérnökök, az orvosok, a tanácsok egyletei stb.) számára központi irányító szervezetet kellene létrehozni, ennek segítségével befolyásolnák a Károlyi Gyula-kormányt és biztosítanák a liberális elvek érvényesülését az új körülmények között. Ennek eléréséhez a francia megszállók támogatását is keresték.
Ezek a körülmények is közrejátszottak, hogy a Szeged páholy tisztikari ülése elrendelte „a nyomozást" Móra fedezést kérő levele kapcsán. Végül a páholy törvényszéke felmentette Mórát az ellene emelt vádak alól (hogy az általános szabadkőműves kötelességeket szándékosan megszegte a Mementó című cikkével). Az ítélet szövege megtalálható az Országos Levéltár említett iratfondjában, de mivel (más forrás alapján, két kisebb pontatlansággal) már közölve van, az itteni publikálástól eltekintek.

A SZABADKŐMŰVES MÓRA

(Dr. Lengyel András tanulmánya A „másik" Móra című kötetéből – Bába Kiadó, 2005)

1

Régóta ismert, hogy Móra Ferenc szabadkőműves volt; 1911 és 1919 (jogilag: 1920) között a radikálisabb szegedi páholy, a Szeged tagjaként tevékenykedett. Tevékenységének e területével már többen is foglalkoztak, előbb Földes Anna (1958, 1960) és Hevesi József (1960), majd Péter László (1984), végül Gaál Endre (1992). A föltárt anyag azonban, néhány ismétlődő alapadaton túl, lényegében csak egy-egy részletet vagy összefüggést világít meg. Az elérhető források egységes nézőponttú módszeres értelmezése elmaradt. Ez részben a Móra-kutatás gyöngeségeivel, részben a kutatóknak a szabadkőművesség történetében való járatlanságával magyarázható. A Móra-kutatás érdemi része ugyanis erősen fragmentált, s a java írások mindmáig inkább csak filológiai részletkérdéseket tisztáznak. A szabadkőműves mozgalom története pedig még ma is (vagy talán ma ismét) az irracionális vélekedések ködébe merül el. Így sem az nem vált világossá, hogy az 1911 és 1920 közötti évtized Móra személyes gondolkodástörténetében rendkívül jelentős, későbbi széleskörű, nagy írói sikereit számos lényeges vonatkozásban megalapozó periódus volt, sem az, hogy mindebben a szabadkő- művességgel való találkozás milyen szerepet játszott. A szabadkőműves évtized így végső soron sejtelmes epizód maradt, amelyet a szétszórtan megjelent adatok önmagukban nem voltak képesek a maga jelentőségében meg- mutatni.
Úgy gondolom, már csak ezért is célszerű összefoglalni s a Móra-pálya összefüggésrendjébe beállítani a jelenleg hozzáférhető adatokat. Ezzel számos olyan összefüggés megvilágosodik, amely eddig rejtve maradt s most, föltárulván, további összefüggések fölismerésének kiindulópontja lehet.

2

1911-ben, amikor Móra a Szeged páholy tagja lett, a magyar kulturális élet meglehetősen bonyolult képletet mutatott. Volt egy nagy, a kiegyezés (1867) teremtette gazdasági föllendülésre alapozott kulturális intézményrendszer, az óvodáktól és elemi iskoláktól az egyetemekig (múzeumokkal, könyvtárakkal, színházakkal stb.), amely együtt a „nemzeti", vagy ha tetszik, a „hivatalos" kultúra intézményrendszerét alkotta. Ennek fönntartása közületi „kézben" volt, az állam vagy a helyi (pl.városi) önkormányzatok valamelyike tartotta fönn. A lehetőségeket

részben a szűkösség határolta be (a pénz a lehetséges feladatokhoz képest soha sem volt elég), részben a kanonikusság: az intézményrendszer feladatait kijelölő normarendszert az az államilag működtetett kánon képezte, amely még a liberális nacionalizmusból eredt, de – különböző okok miatt – egyre inkább konzervatív színezetűvé vált. Az intézményrendszer így egyre kevésbé volt képes megfelelő szinten kielégíteni a folyamatosan jelentkező új igényeket, egyes törekvésekkel pedig – „állami", kanonikus természete miatt – óhatatlanul szembe is került. Voltaképpen megmerevedett, mielőtt teljesen kiépülhetett volna. Ám ez az időszak mégsem az „állami" kultúra időszaka volt; a rendszert megalapozó szabadelvűség lehetővé tette, sőt szinte megkívánta az állami/közületi szférán kívüli kulturális aktivitást. Az egyéni vagy csoportos magánaktivitásnak tere, lehetősége és valódi funkciója volt. Sőt mindazoknak a feladatoknak az ellátására, amire az állami/közületi intézményrendszer nem tudott vagy nem akart vállalkozni, ez a magánszféra vállalkozott, pontosabban: lehetőségei szerint megkísérelte kiváltani a lehetséges állami/közületi szerepvállalást. Ezt a nem-állami kulturális intézményrendszert (amelyet különféle kulturális szerveződések, pl. egyesületek, lapok, sőt bizonyos típusú iskolák is alkottak), természetesen szintén nem lehetett kivonni a korlátokat szabó szűkösség világából – ez sem tudott minden lehetséges igényt kielégíteni vagy akárcsak megképezni is. S e szférában a rendelkezésre álló anyagi és szellemi erőforrások is erős szóródást mutattak. Ami volt, az nem egységes értékrend szerint osztódott el, hanem egyéni, per definitionem önkényes preferenciák szerint. A nem-állami szférában tehát akár csak kváziegységes kánonról sem lehet beszélni. Ez a létmód azonban, miközben a közösség szempontjából nézve óhatatlanul pazarlónak bizonyult, a kulturális igények megképződésének s a kielégítésükre létrejövő szerveződések megteremtésének számottevő szabadságát is jelentette. E szabadság keretében azután sportegyesületek (pl. az új idők jeleként: labdarugó klubok) éppúgy keletkeztek, mint irodalmi, tudományos stb. társaságok, irodalmi és kulturális folyóiratok, napi és hetilapok, vagy – mondjuk – a politikai mező kereteit tágító különféle társulások (a kaszinóktól a munkás érdekvédelmi szervezetekig).

A kulturális élet szabadsága persze nem volt, nem is lehetett korlátlan. A kanonikus, állami kultúra, helyzetével élve és visszaélve, ahol lehetett, érvényesítette szempontjait és értékrendjét. Részben támogatásokkal (úgynevezett szubvenciókkal), amelyből kimaradni értelemszerűen hátrányt jelentett, részben nyílt vagy közvetett tiltásokkal. Egy nem „helyesen" viselkedő középiskolai tanárt például át lehetett helyezni egy isten háta mögötti, sivár helyre (így került pl. Babits Szegedről Fogarasra), meg lehetett akadályozni előnyös kulturális klímát biztosító fővárosi kinevezését (így nem került Budapestre tanárnak pl. Juhász Gyula), létezett a sajtórendészet stb. A kánon érvényesülése, persze, többnyire informálisan, a

jog és a társadalmi konvenciók közötti „szürke" sávban történt meg. Zsidók egyetemi tanári kinevezését pl. törvény nem tiltotta, de a ki sem mondott, ám hatékony konvenciók, a meghatározó csoportok preferenciái mégis elég hatékonyan szűrték ki a lehetséges zsidó professzorokat a magyar egyetemi katedrákról. S mindenekelőtt – még a hatalmi jellegű pozíciók elosztása előtt – az egyre erősebben tagolódó társadalom volt az, amely maga is ellenőrző, elhárító-kiiktató szerepet töltött be. Voltak tabuk, amelyeket nem illett, nem lehetett büntetlenül megsérteni, amelyeknek megsértése – bár csak egyes, privilegizált rétegek érdekeit védte – számottevő ellenreakciót váltott ki. E körben éppúgy gondolhatunk a szexuális életről való beszéd bizonyos formáira, mint mondjuk, a nemzetiségekhez vagy akár az Ausztriához való viszonyra, a szociális egyenlőtlenségek radikális hangvételű nyilvános meg- tárgyalására stb. S bizonyos kérdések tabusítása, azt kell mondanunk, törvényszerű is volt; szükségképpen következett a szociokulturális egyenlőtlenségek adott rendszeréből. Az egyes társadalmi csoportok egymásközti kulturális távolsága ugyanis sok esetben igen nagy volt. Nemcsak a zsidó és nemzsidó csoportok távolsága volt jelentős, de pl. a „magyarok" és a jelentős részben még nomád „sátoros" cigányoké, vagy egyes vidékeken a „magyaroké" és a nemzetiségeké. S akkor még nem is beszéltünk a munka- megosztás adott rendjéből fakadó, ám az adott körülmények között teljességgel áthidalhatatlan távolságokról. Egy Pallavicini őrgróf és cselédje, vagy egy Hatvany báró és cukorgyári munkása között pl. csillagászati szociokulturális távolság – egészében fölmérhetetlenül nagy asszimetria mutatkozott.

Mindennek pedig a 20. század első évtizedére lett egy roppant jelentős új fejleménye. A kanonikus, állami kulturális intézményrendszer és a szétaprózódó, marginális magánkezdemények között, az utóbbiból, a magánkezdeményekből kinőve megszületett egy egyre szélesedő és erősödő, sőt csúcsteljesítményeit tekintve, sok ponton már a kanonikus állami intézményrendszer teljesítménye fölé emelkedő ellenkultúra. Ennek az ellenkultúrának sok ága-boga volt, föltérképezése mindmáig csak részben és felületesen történt meg. Ám csúcsteljesítményei már régóta nyilvánvalóak s közismertek. Ennek az ellenkultúrának ugyanis olyan magasrendű megnyilvánulásai is voltak, mint a Nyugat folyóirat s a körülötte megszerveződő modern magyar irodalom, a „szociológusok" szerveződései (mindenekelőtt a Huszadik Század című folyóirat és a Társadalomtudományi Társaság), egyes filozófus-szervezkedések (pl. A Szellem, majd a Vasárnapi Kör, Lukács Györggyel, Zalai Bélával, Fülep Lajossal s társaikkal), a pszichoanalitikus egyesület (Ferenczi Sándor körül), a munkás- és szocialista irodalom intézményesülése (Csizmadia Sándortól Kassák Lajosig, a Népszavától a magyar avantgarde folyóiratokig) stb. Ez az ellenkultúra egyszerre volt leképezése az erősen tagolt, sőt lényeges pontokon immár kettéhasadt társadalom divergáló

érdekeinek és igényeinek, s a magyar kultúra, mint fiktív egység, egészként való modernizálásának. Érthető tehát, hogy a kanonikus, állami kulturális intézményrendszer és a dinamizálódó magyar ellenkultúra erőinek összeütközésére, már viszonylag hamar sor került, s ez a harc azután 1919-ig szinte folyamatosan zajlott, kölcsönösen újabb s újabb ütközési pontokat találva.

Az ellenkultúra föllépése kiváltotta harc 1911-ben már manifeszt stádiumában volt. Ady Endre körül akkor már, mint ismeretes, évek óta dúlt a tollcsata, s a kulturális mező újfajta megosztottsága mind nyilvánvalóbb lett. Nemcsak a legnagyobb kulturális centrumban, Budapesten, de — Szegeden is.

S a kulturális mező politikai következményekkel is járó mind erőteljesebb átrendeződése, az ellenkultúra térnyerése sajátos helyzetbe juttatta a magyar szabadkőművességet is. A szabadkőművesség eleve egyike a legvégletesebben megítélt fejleményeknek – nemcsak Magyarországon, de szinte mindenhol. Egyrészt meglehetősen előkelő pedigréje van, az egyetemes kultúra történetének meglehetősen sok kimagasló alakja volt szabadkőműves. Példaként elég talán olyan nagy alkotókra, olyan nagy személyiségekre hivatkozni, mint Mozart, Goethe vagy a magyar Kossuth Lajos, s a teljes dicsőséglista fölsorolása meglehetősen hosszú lenne. Másrészt a szabadkőművesség régtől fogva az irracionális vélekedések egyik negatív kristályosodási pontja, a szélsőjobboldali beszédben egyenesen a „zsidó-szabadkőműves világösszeesküvés" alapintézménye, a gonosz megtestesülése. Hogy ez utóbbi vélekedés puszta badarság, nem kétséges, e hiedelem hihetetlen szívóssága mégis magyarázatra szorul. A szabadkőműves szervezetek szélsőségesen negatív hírét, ha jól meggondoljuk, a bűnbak-kereső és -képző szociokulturális mechanizmusokon túl, alighanem három összekapcsolódó körülmény tette lehetővé. 1. A szabadkőművesség eredete részben bizonyos okkult tradícióban gyökerezik, s ezt az eredetet, mint ritualizált viselkedési mintát a maga körein belül tartósan megőrizte. Aki csak a szabadkőművesség ritualizált ceremóniáját látja, az hajlamos az egész mozgalmat az okkultizmus körébe utalni, s mint ilyet, elutasítani. 2. A szabadkőművesség, ha eltekintünk alkalmankénti betiltásától, akkor – a közkeletű vélekedésekkel ellentétben – nem titkos, hanem nyilvános, de kifelé zárt szervezet. A szabadkőműves páholyok életének jelentős része a külvilág számára nem látható, szervezeti életük, rítusaik kezdettől a maguk zárt belső köreiben zajlanak. S mivel így a titokzatosság légköre vette s veszi őket körül, a titkos és zárt jelleg összemosása, majd az erre épülő hamis szillogizmus ('ami titkos, az bűnös') szinte automatikusan negatív megítélés alá vonta a szabadkőműves szervezeteket. 3. A szabad-kőművesség, amely felekezeti megszorítások nélkül regrutálta tagságát, tehát pl. a diszkriminált zsidókat is fölvette tagjai közé, erősen kapcsolódott a felvilágosodás tradíciójához, a „fényhez". S mint ilyen, a modernitás értékeiért vívott küzdelmei során maga is jelentős szerepet vállalt a hagyományos struktúrák lebontásában. Ez, a lebontandó struktúra képviselőinek pozíciójából, természetszerűleg negatív, „destruktív"szerep, amellyel szembe kell szállni s amelyet meg kell bélyegezni. Az ilyesféle stigmatizáció pedig mindig eleve leegyszerűsítő és (tudatosan) féloldalas eljárás; azt hangsúlyozza, a jelenséget azokra az elemeire „egyszerűsíti" le, amelyek valamiképpen lehetővé teszik a negatívvá stilizálást, az ellenfél negatív szimbólumként való megkonstruálását. S a szabadkőművesség, úgy látszik, ideális alany volt erre a bűnbak-szerepre.

1911-ben a magyar szabadkőművesség helyzetét az tette sajátossá (s Móra számára alighanem vonzóvá), hogy az erősen polarizálódó magyar kulturális mezőben átmeneti, köztes helyet foglalt el. Egyrészt egy nagy hagyományú, a tradíció méltóságával fölruházott exkluzív szervezet volt, amely több-kevesebb következetességgel maga is a progresszív hagyomány részeseként fejtette ki tevékenységét. A viszonyok átalakításán, javításán dolgozott, ám közben maga is bele volt ágyazva ezekbe a viszonyokba. A fokozatos változtatások, a reformok szervezete volt tehát, nem pedig a radikális váltásé. Hírével ellentétben nem az ellenkultúra egyik intézménye volt. Másrészt, éppen hagyományai és változtatási szándékai révén, a szabadkőművesség óhatatlanul érintkezett, sőt egyes páholyai révén összekapcsolódott az ellenkultúra bizonyos csoportjaival, mindenekelőtt az ún. szociológusokkal, Jászi Oszkárék körével. A budapesti Martinovics páholy pl. az ő kezükben volt. (1919 után ezt az érintkezést, illetve összekapcsolódást nagyították föl a szabadkőművesség politikai ellenfelei, s tették meg, túláltalánosítva a fejleményeket, az eredendő bűn legfőbb megjelenésének.) A szabadkőműves tagság tehát egyáltalán nem volt, nem is lehetett homogén. Sok tagja, főleg az idősebbek közül, politikailag a magyar szabadelvűség hagyományait képviselte, annak ideális, altruista elemeit próbálta aktualizálni. Habitusukban, szociokulturális beidegzettségeikben sokkal inkább a lezáruló periódushoz tartoztak, semmint a radikális ellenkultúrához. Ugyanakkor a tagság egy másik része, páholyonként változó arányban, az ellenkultúra térnyerésének következtében maga is radikalizálódott. Sőt elmondható róluk, a szabadkőművességen belüli kisebbségként egyszerre kapcsolódtak a szabadkőművesség tradícióiba s a radikális ellenkultúra új törekvéseibe.

Ha figyelembe vesszük, hogy Magyarországon az 1910-es évekre már teljesen kibontakozott egy főváros és „vidék" közötti szociokulturális szétfejlődés, s így az ellenkultúra szereplői és teljesítményei jelentős részben Budapestre koncentrálódtak, „vidéken", még az ún. nagy városokban is, mint Szeged pedig csak szórványosan, nyomokban, alakítottak ki maguknak pozíciókat – érthetővé válik, hogy Móra számára miért értékelődött föl a szabadkőműves mozgalom. A rendszerkritika

lehetőségeit keresve, ha akarta volna sem igen találhatott volna magának Szegeden más szervezetet, amely számára megadta volna a közösséghez tartozás élményét. Ugynakkor a szabadkőműves mozgalom egészének sajátos, átmeneti jellege alkatilag is megfelelő volt számára. A szabadkőművesség 1911-ben, Szegeden ideális körülményeket biztosított az óvatos radikalizálódáshoz.

3

A szegedi szabadkőművesség történetének egyik legjelentősebb fordulópontja közvetlenül megelőzte Móra belépését – sőt valószínű, hogy ez a belső átalakulás volt a belépés közvetlen indítéka is.

1910. március 5-én a szegedi Árpád páholy 12 tagja kilépett a páholyból („fedezetet nyert"), s új páholy alapításába kezdett. Csongor Győző hagyatékában, 1910. március 12-i keltezéssel fönnmaradt A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy védelme alatt Szeged Keletén alakuló „Tisza" szabadkőműves □ alapító tagjainak táblázatos jegyzéke. Ebből tudjuk, hogy az új páholy alapítói a következők voltak:

Grassely László (Igló, 1842) kereskedő, szabadkőműves 1873-tól.
Dr. Engel Mór (Szeged, 1847) ügyvéd, szkm. 1878-tól.
Dr. Kőhegyi Lajos (Debrecen, 1853) kórházi főorvos, szkm. 1882-től.
Csányi Sándor (Szeged, 1865) földbirtokos és kereskedő, szkm. 1889-től.
Sziklai Jenő (Szabadka, 1861) könyvvezető, szkm 1892-től.
Szigyártó Albert (Agyagfalva, 1865) ipariskolai tanár, szkm. 1898-tól.
Dr. Veszprémi Vilmos (Veszprém, 1855) főreáliskolai tanár, szkm. 1899-től.
Csányi Ármin (Makó, 1876) takaréktári tisztviselő, szkm. 1903-tól.
Hoffer Jenő (Püspökladány, 1874) cégjegyző magánhivatalnok, szkm. 1904-től.
Csányi Károly (Szeged, 1880) gyáros és mérnök, szkm. 1907-től.
Dr. Vadász János (Szeged, 1880) ügyvéd, szkm. 1908-tól.
Dr. Engel Sándor (Szeged, 1880) ügyvéd, szkm. 1909-től.

Az ideiglenes főmester Kőhegyi Lajos, a helyettes főmester Csányi Sándor, az előkészítő mester Sziklai Jenő, a titkár Veszprémi Vilmos, a templomőr Hoffer Jenő, az I. felügyelő Engel Mór, a II. felügyelő Grassely László, a szónok Szigyártó Albert lett. A táblázatot a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy nevében a helyettes nagymester 1910. július 1-én láttamozta, 1697/910. sz. alatt.

Az új páholy megszervezése, amely – mint a nagymester, Bókay Árpád szóvá is tette – magában hordozta a szegedi szabadkőművesség belső meghasonlásának, egymás ellen fordulásának lehetőségét (Bókay 1911), az új orientáció keresésének szándékára vezethető vissza. Ez szépen kiderül Kőhegyi Lajos főmesteri székfoglalójából, amelynek egyik részletét Új

páholy – új irány címmel a központi szabadkőműves lap, a Kelet közzétette (Kőhegyi 1911. 105–106). Programadó beszédében Kőhegyi abból indult ki, hogy „ősrégi szabadkőművesi tanaink is abban az elvben csúcsosodnak ki, hogy önnemesítés által megnemesíteni embertársainkat, amíg az eszményi emberiség ígéretföldjéig eljutunk." „Csakhogy – folytatta gondolatmenetét – az önnemesítésnek csöndes, kontemplatív munkája ma már nem elég, az eszményi emberiség templomáról való filozofikus ábrándozás a szabadkőművesség feladatait nem merítheti ki". Ma, mondta, harcolni kell minden ellen, „ami az emberiséget haladásában megakasztani törekszik". S „olyan vésztjóslóan ez a riadó sohasem szólt mint ma! A szabadkőműves eszméknek ádázabb rombolói sohasem szálltak ellenünk síkra mint ma! Ezekkel szemben a szeretet békés fegyvereinek tradíciója csak a széltől felkarolt hitvány homokszem, amely a Dávid parittyájából kihajítva, Góliátokat nem fog leteríteni." Ez a helyzetérzékelés volt, mint Kőhegyi ki is mondja, az Árpád páholyon belüli szakadás oka. „A tradíciókból táplálkozó, konzervatív műhely levegője nekünk nem volt elég, hiányzott belőle az éltető elem, az igazi progresszivitás élenye."

Nagy kérdés, persze Kőhegyiék szerint mi is az „igazi progresszivitás"? A főmester a maga módján erről is nyíltan szólt. „A mi jelszavunk nem lehet egyéb, mint az, hogy minden erőinket a progresszió szekere elé fogjuk és a legnagyobb, a legerélyesebb elszántsággal küzdjünk minden reakcionárius törekvés ellen, jöjjön az bárhonnan, ha kell, hát mérséklettel, ha kell, hát agresszíve!" Úgy ítélte meg, a „humánus cselekedetek gyakorlása", „a symbólumoknak és rituáléknak filozofikus magyarázata", azaz a „kontemplatív tespedés" immár nem elegendő. „[A]mikor a reakció nyíltan üzen hadat a liberalizmusnak, a progressziónak, a felvilágosodottságnak és szövetségének, a szabadkőművességnek, amikor ezt a szövetséget a vallás ellensé- gének hírdeti; erkölcstelenséggel és hazafiatlansággal vádolja meg, akkor a bölcs mérséklet a gyengeségnek jele, a védekezés a tévedésnek beismerése. Jogért és igazságért nem hordani kell láncokat, hanem széjjeltépni."

A reakció legfőbb erőinek, jól érzékelhetően, a katolicizmuson belül jelentkező ultramontán törekvéseket vélte. Visszautasította a „vallásellenesség" vádját, ám úgy ítélte meg, hogy bírálóik „Krisztus szent nevében lerombolják mindazt, amit a megváltó tanai tisztán és világosan hirdetnek". A „Mária kongregációk és a Regnum Marianum az ifjúság lelkébe csepegtetik az ultramontanizmus butító eszméit", a klerikalizmus „írásban és szóval, nyíltan, tanári gyűléseken üzen hadat a liberalizmusnak, a haladásnak", s „a lelkiismeret szabadságát, a szabad gondolkodást békóba akarja kötni". Végkövetkeztetése így nem is lehet más, minthogy: „Igen, testvéreim, agresszíve kell fellépnünk ezek ellen a vészes törekvések ellen szóval és írásban, nyíltan és mindenütt, ahol a felvilágosodottság

templomának szent falaiba belevágják az ultramontanizmus romboló csáklyáit."

Ez a program, mint Kőhegyi egyik utalása világossá is teszi, az úgynevezett polgári radikalizimus törekvéseivel rokon. (A Világ, amelyre Kőhegyi utal, egyszerre volt a szabadkőművesség „profánok" számára készített lapja, s a polgári radikalizmus egyik fontos orgánuma.)

Mennyire volt Kőhegyi programbeszéde szabadkőműves közvélekedés, s mennyire Kőhegyi – csupán szűk körben osztott – „magánvéleménye", pontosan nem ítélhető meg. Az anyapáholy, az Árpád, amelyből Kőhegyiék kiváltak, láttuk, más álláspont volt. Valószínű, hogy a Nagypáholy vezetésében is akadtak ellentétes vélemények, elvi vagy – esetleg – csupán taktikai nézetkülönbségek. Ezt sejteti legalábbis az, hogy Kőhegyi Lajos beszédének publikussá válása után, de még valamikor 1911. folyamán, váratlan fordulat következett be. A szerveződő új páholy neve – látszólag indokolatlanul s váratlanul — megváltozott: az új páholy végleges neve Tisza helyett Szeged lett. Az ünnepélyes – hivatalos! – fölavatáskor, 1911. november 2-án már a Szeged páholyt ünnepelte a magyar szabadkőművesség. De hogy itt ugyanarról a páholyról van szó, s nem egy harmadik szegedi szerveződésről, az pontosan kiderül a Kelet tudósításából is (A „Szeged" páholy felavatása. Kelet, 1911. 371–372). Ez a beszámoló ugyanis egyebek közt arról is beszél, hogy: „Ünnepet ülünk. A szabadkőművesi eszmék diadalmas hódításának lélekemelő ünnepét. Az alig másfél esztendeje működő »Szeged« páholy ma eljutott alakulásának immár végleges állomásához: az ünnepélyes felavatáshoz." Vagyis az új páholyt azonosnak veszi azzal, amely eredetileg Tisza néven szerveződött. S a tudósításból az is kiderül, hogy a Szeged páholy főmestere ugyanaz a Kőhegyi Lajos lett, aki a szerveződő Tisza élén állott – azaz a Tisza és a Szeged kontinuitása személyileg is adottnak tekinthető.

A fölavatásért az új – „radikális"! – páholy nevében a főmester, vagyis Kőhegyi Lajos mondott köszönetet a Nagypáholynak, s ő adta meg ekkor „a radikális páholy progresszív programjának tömör foglalatát" is. Beszéde (Kőhegyi 1911a. 371–372) több szempontból is figyelemre méltó. Egyrészt kiderül belőle, hogy az új páholy „keletkezéséhez és további fennállásához" – változatlanul – „a progresszióért való állhatatos harcot és ebben a tiszta, és nemes, megalkuvást nem tűrő radikalizmust tűzte ki feltételül". Másrészt, s alighanem ennek is van jelentősége, hiszen mintha a belső vitákra utalna vissza – az idő fölgyorsulásáról s a föladatok viszonylagossá válásáról beszél: „[A]mit ma mint igazságot felismerünk, holnap hazugsággá fajul, s amit ma erkölcsös, szép és jó gyanánt hirdetünk, holnap eltévelyedéssel stigmatizál. Ami ma hazafiság, holnap hazaárulás, ami ma úttörő, liberális eszme, azt holnap az isten dicsőségére széthintett tömjénfüst áttörhetetlen sötétségbe burkolja. És ezért a mi feladatunk és a mi kötelességünk minden nap más és a mi cselekvésünk holnap más irányban halad, mint amelyikben

tegnap elindult. Állandó és változhatatlan csak egy marad, a szabadkőművességnek örök idők óta fennálló, örök dicsőségben ragyogó standartja: a testvéri szeretet."

Ez az érvelés, úgy vélem a korábbi Kőhegyi-beszédhez képest egy konszenzuskereső félfordulatot mutat. Radikalizmus ez, de óvatosabban.

4

Amikor 1911. november 2-án a Szeged páholy ünnepélyes fölavatására Budapesten sor került, Móra fölvétele már folyamatban volt.

Gaál Endre (1992) kutatásaiból tudjuk, hogy Móra neve, mint „keresőé", mint potenciális szabadkőművesé az 1911. április 13-i, úgynevezett tisztikari ülésen merült föl. Ott lehetséges tagként Szigyártó Albert „hozta" őt „javaslatba".

Fölvételi kérelmének egyik példányát (három példány készült!) a szegedi múzeum őrzi. Ebből tudjuk, hogy kérelmét Móra 1911. október 15-én írta meg, illetve töltötte ki az előrenyomtatott ívet. A kérelmet a páholy október 22-én iktatta, 120/1911. számon. Maga a szöveg, jellegéből adódóan, részben sztereotip általánosság (ezek a minden „kereső" számára egyaránt érvényes nyomtatott részek), részben Móra sajátkezűleg lejegyzett személyes adatai. Mindkettő érdekes. Az előnyomtatott szövegrészekből derül ki, hogy Móra a „Szeged" című, „Concordia domi, foris pax" jeligéjű páholy kötelékébe kérte fölvételét. Ugyanilyen nyomtatott szövegből derül ki az a hitvallás is, amely – aláírásával hitelesítvén -- személyes szabadkőműves elkötelezettségének dokumentuma: „Önálló ember vagyok, jellememet becstelenség, avagy oly tett, mely feddhetetlen férfiak társaságára méltatlanná tenne, nem terheli; állításaim igazsága s az életrajzomban említett tények valósága mellett becsületszavamat kötöm le; abban az esetben pedig, ha ezek bármelyikében a valóhoz szigorúan nem ragaszkodtam volna, az illetékes szabadkőműves bíróság által netán ezért reám róvandó büntetést eleve elfogadom." „Végül kijelentem, hogy a páholy által megállapított fölvételi-, havi- és egyéb díjak és azok esedékessége felől kellőleg tájékozva vagyok, s felvételem esetén fizetésüket magamra vállalom." A kézzel írott részek közül (a közismert személyes adatokon túl) elsősorban önéletrajza tanulságos. Az „Életrajzom fontosabb adatai a következők" rovatba ezt írta:

Édesapám szegény sorú szűcs volt, aki minden gyerekét iskoláztatta; én magam sok sanyarúság közt Félegyházán végeztem a gimnáziumot, 1897-ben érettségiztem s mint praematurus kerültem a budapesti egyetem filozófiai fakultására; nyolc félévig hallgattam természetrajzot és földrajzot (négy szemeszteren át történelmet is) s mint alapvizsgás tanárjelölt 1901-ben a felső-lövői gimnáziumba kerültem segédtanárnak. Ettől a pályától

Kulinyi Zsigmond, a Szegedi Napló akkori főszerkesztője térített el, aki ismerve a lapokban megjelent irodalmi kísérleteimet, Szegedre hozott újságírónak 1902-ben. Az évben meg is házasodtam, összeadván szegénységemet mennyasszonyoméval, aki öt évig várt rám. 1904-ben a város a Somogyi könyvtár könyvtárosává választott, megmaradtam azonban a Szegedi Napló belső munkatársának is, mint vezércikkíró és a napi élet csöndös szemlélője. Évek óta főmunkatársa vagyok Pósa Lajos gyereklapjának, az Én Újságomnak. Írtam egy csomó verset, és jelent meg egy-két könyvem.
Életem belső története még egyszerűbb. Egyetlen örökségemet, a hazulról hozott öntudatlan liberalizmust és humanizmust nem tékozoltam el: mindössze öntudatossá tette az élet.

A kérdésekre adott bevallása szerint „törvényszéki vizsgálat alatt" nem állott, korábban „szabadkőműves vagy titkos társaságba" fölvételért nem folyamodott.
Móra ajánlója, a nyomtatvány negyedik oldalának tanúsága szerint, dr. Engel Mór volt, aki aláírásával igazolta, hogy a „keresőt [ti. a fölvételért folyamodó Mórát] személyesen ismerem, fölvételre ajánlom és kezeskedem, hogy legjobb tudomásom szerint az Alkotmány követelményeinek megfelel". (Az „alkotmány" itt természetesen nem az állami alaptörvényt, hanem az úgynevezett szabadkőműves alkotmányt jelenti.) A kérelmet Kőhegyi Lajos főmester október 25-én adta ki jelentéstételre Hoffer Jenőnek, aki jelentését három héten belül volt köteles „beterjeszteni". Hoffernek ezt a jelentését, Móráról adott jellemzését nem ismerjük, de véleménye kedvező lehetett, hiszen Móra neve fölkerült a Magyarországi Symbolikus Nagypáholyuknak arra a listájára, amely az 1911. október 26-ig jelentkezetteket regisztrálja (Földes 1960. 347). Írónk fölvételéről a Szeged páholy november 13-án döntött; e „golyózás" eredményeként Móra „inas" lett (Gaál 1992. 18). Majd – több dokumentum egybehangzó adatai szerint – november 27-én hivatalosan is fölvették. A páholy Csongor Győző tulajdonában volt anyakönyve szerint róla a következő bejegyzést tették: „No. 31. Móra Ferenc, Kiskunfélegyházán szül. 1879. júl. 19. Nős, egy gyermekes, könyvtár- és múzeumi őr, író. Lakhelye Szeged. Kezesének neve Dr. Engel Mór. Felvételének napja: 1911. nov. 27." (Hevesi 1960. 351).
Nem kerülhető meg a kérdés: miért lett Móra szabadkőműves, mi volt az, ami erre a lépésre késztette?
Földes Anna (1960. 348) szerint Mórát a Szeged páholyban megjelenő új, radikális orientáció vonzhatta a szabadkőművességhez, Péter László (1984. 275) szerint viszont „inkább arról lehetett szó, hogy a vele egyivású barátok (Hollós József, Dettre János, Diósszilágyi Sámuel, Szöri József stb.) kezdtek itt tömörülni, s így velük tartott ő is". Magam, immár az elérhető

adatok összességének ismeretében, úgy vélem, Földes Anna föltevése áll közelebb a valósághoz – Dettre és Szöri pl. csak Móra után, 1912-ben, illetve 1913-ban lett szabadkőműves, Hollós viszont már jóval Móra előtt, még 1904-ben fölvételt nyert. Az egyidejű nemzedéki föllépés tehát nem igazolható. Ám a radikalizmus vonzása is csak az egyik motívum lehetett. Móra döntését, minden jel szerint, több körülmény összjátéka teremtette meg.
1. Tudjuk, hogy már bátyja, Móra István is szabadkőműves volt; 1900-tól a budapesti Hungaria páholy tagjai közt tartották nyilván (vö. Hevesi 1960. 351). Ez a családi háttér alighanem már önmagában is súlyosan eshetett latba, s valószínűleg ez magyarázza azt az adatot is, amelyet Gaál Endre (1992) publikált, s amelyből a közlő arra következtetett, hogy Mórának 1903-ban (!) volt bizonyos érintkezése a szabadkőművességgel. Mórának az a fölvételekor tett nyilatkozata azonban, miszerint korábban még nem folyamodott szabadkőműves tagságért, jelzi, a családi háttér önmagában nem volt elegendő a csatlakozáshoz. Valami más megfontolásra is szükség volt, hogy elhatározásra jusson.
2. Az egyik ilyen motívum, minden jel szerint, újságírói tapasztalatainak fölhalmozódása lehetett. Mint rendszeres vezércikkíró (s okos ember) nap mint nap olyan problémákkal kellett találkoznia, amelyek valamilyen intézményes megoldást sürgettek.
3. A Szeged páholy főmestere és radikális programjának megfogalmazója, mint láttuk, Kőhegyi Lajos volt – az a Kőhegyi, aki Tömörkény István háziorvosa és barátja volt. A Móra–Tömörkény-kapcsolat ismeretében ez a személyes szál, a kapcsolódásnak ez a lehetősége nem hagyható figyelmen kívül.
4. A megalakuló Szeged páholynak, mint láttuk, két Engel: Mór és Sándor is tagja volt, sőt Mór lett Móra ajánlója is. Ez, ha tudjuk, hogy Móra szorosan kapcsolódott az Engel-családhoz (az Engel Lajos tulajdonában lévő Napló-házban lakott, Engelék lapjának, a Szegedi Naplónak volt munkatársa), az Engel-család szerepét is előtérbe állítja.
5. A szerveződő Szeged páholy – szakadár csoportosulás lévén – kis létszámú páholy volt, erősödést csak új tagok beszervezésétől remélhetett. Bizonyos tehát, hogy mindent megtettek azért, hogy az elvileg szóbajöhető potenciális tagokat megnyerjék maguknak. S Móra, az okos és jótollú újságíró, aki írásai révén széles körben ismert volt, értelemszerűen „képbe" kellett, hogy kerüljön.
6. Végül nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy az új páholy, amelybe Móra fölvételét kérte, radikalizmusa révén egyszerre ígért szellemi izgalmakat s orientációs lehetőségeket, ugyanakkor, exkluzivitása révén, tekintélyt adó, gyakorlati előnyökkel is járó szerveződés volt.

Mindez együtt, úgy vélem, elég volt ahhoz, hogy Móra a „kontemplatív tespedést" jelentő Árpád páholyba nem lépett be, az új, radikális orientációt ígérő Szeged páholyba viszont már igen.

5

Szabadkőműves pályafutása három, viszonylag jól elkülönülő szakaszra oszlik. Az első kb. 1914 őszéig tart, a második 1914 őszétől 1917 őszéig, a harmadik ez időponttól „fedezéséig", 1919–20-ig. Mindhárom szakasz egyéni, a többitől lényeges pontokon különböző periódusnak tekinthető. Az első az „igazi" szabadkőművessé válás, a szocializáció időszaka, a második a kényszerű – részleges – pauzáé, a harmadik a radikalizálódott s már szabadkőműves körökben is hangadóvá lett Móra vezérszerepének ideje.
Az első, szocializációs szakasz a beavatódás, a szabadkőműves hierarchiába való gyors betagolódás folyamataként írható le. Ennek lépcsői, fokozatai viszonylag jól elkülöníthetők. A fölvételét követő első időkben, 1912. január 15-én, egy úgynevezett I. fokú „munkán" még csak egy másik páholyhoz tartozó szabadkőműves szerző, Várady Zsigmond könyvéről referált. Előadásáról, a páholy dokumentációja számára, január 26-a körül rövid összefoglalót is írt (ez meg is maradt), valamivel előtte, 16-án pedig olvasmányélménye alapján „profán" (azaz nem szabadkőműves) lapban, a Szegedi Naplóban vezércikke jelent meg (vö. Gaál 1992. 18). Továbbadta, közvetítette azt, amit e körben tanult. Amennyire megállapítható, ekkoriban rendszeresen részt vett a páholy napi életében, így valószínűleg szembesült azzal a vitával is, amelyet a Szeged páholy a Nagypáholy vezetésével 1912 tavaszán (pl. április 15-én) a lehetséges politikai szerepvállalás körül folytatott (Földes 1960. 348). A nagypáholy vezetése ugyanis nehezményezte a Világ című lap, a Választójogi Liga s más, ún. polgári radikális szerveződés politikai irányát, a Szeged páholy azonban, irányához híven, a Jászi Oszkár és társai által képviselt politika mellett foglalt állást (Földes 1960. 348). S hogy Móra akkoriban rendszeres résztvevője volt a páholymunkáknak, azt – paradox módon – az az 1912. október 13-i levele tanúsítja, amelyben – amikor egyszer éppen nem tudott valami feladatot elvállalni – kimentette magát (Földes 1960. 348, Gaál 1992. 18). Ezzel összhangban áll, hogy hamarosan, már 1912. október 8-án, egy úgynevezett II. fokú munkán „legényfokra" emelték (Gaál 1992. 18), ami azután 1913. január 13-án hivatalossá, a nagypáholy által is elismertté vált (Hevesi 1960. 351). Sőt, a páholy vezetése – élve a rendkívüli, a szokásos fölkészülési időt be nem tartó előresorolás lehetőségével – még a „legényfok" hivatalos elismerése előtt, 1913. január 8-án, egy „tisztikari értekezleten" elhatározta Móra „mesterré" emelését is. Mi több, a mesterfokot Móra már január 20-án hivatalosan is megkapta – személyi anyagaiban ez a dátum: 1913. január 20. szerepel (Hevesi 1960. 351). Az 1913. február 5-i tisztikari értekezleten már

ő is mint tisztikari tag vett részt (Gaál 1992. 18). Március 3-án az új főmestert, főmesterré avatása alkalmával már ő köszöntötte a páholy nevében (Földes 1960. 348), másnap, március 4-én pedig a nagypáholytól megkapta „mesterré" emelése okmányait (Földes 1960. 348), s a Szeged páholy helyettes szónokává választják (Gaál 1992. 18). Azaz rövid egy és egynegyed év alatt „kereső"-ből a páholy egyik vezetője lett; nem kétséges, hogy mindez meglehe- tősen gyors szabadkőműves karriernek tekinthető.
Új helyzetéhez illően 1913. április 21-én Móra maga is tartott már úgynevezett munkát – ekkor Egészséges jótékonyság címmel a szabadkőművesség karitatív tevékenysége mellett érvelt (Földes 1960. 348).
Súlyát, megbecsülését mutatja, hogy amikor 1913 őszén Hollós József fölvetette egy szabadkőműves irányultságú krajcáros néplap indításának tervét, szerkesztőként Móra (és az Ady-hívő festőművész, Szöri József) jött kombinációba (Földes 1960. 348). A lapindításra s Móra szerkesztői megbízatására végül alighanem azért nem került sor, mert Móra – főszerkesztőként – a nagy múltú s nagy tekintélyű Szegedi Napló élére került. Irányításával a Napló, bár „profán" lap maradt, a szabadkőműves törekvéseknek is szócsöve lett. Aligha tekinthető puszta udvariasságnak, hogy főszerkesztői megbízatása alkalmából, 1913. október 17-én, Csányi Sándor főmester hivatalosan is üdvözölte (Földes 1960. 348).
1913 végén már a legbizalmasabb, legnagyobb súlyú „intern" ügyekben is eljárt: mind a páholy regrutációjának alakításában, a tagfelvétel bonyolításában, mind egy súlyos fegyelmi ügy lefolytatásában szerepet kapott. December 9-én megbízták, hogy tegyen jelentést az egyik „keresőről", a tagfölvételért jelentkező Domokos Lászlóról, s föladatának gyorsan, már 15-én meg is felelt: javasolta Domokos fölvételét (Gaál 1992. 18). Közben, még jelentése megírása előtt, december 14-én azzal is megbízták, hogy vizsgálja ki a páholy egyik tagjának, az indiszkrécióval, tehát súlyos vétséggel vádolt Somlyódy Istvánnak ügyét (Gaál 1992. 19). E másik ügyben is gyorsan s határozottan dolgozott. December 17-én már írásos jelentést tett a lefolytatott vizsgálatról Csányi Sándor főmesternek, 22-én pedig – szintén írásban – vádat emelt Somlyódy ellen (Gaál 992. 19). Az ügy végül Somlyódy önkéntes kilépésével zárult, lefolytatása azonban jelzi, hogy a politikai küzdelemben Móra a helyi konzervativizmus ellen, a radikális oldalon foglalt helyet.
Megtalált szabadkőműves szerepkörének jele, hogy az általa (is) ajánlott Domokos László (s a másik két akkor fölveendő új tag) fölavatásakor, 1914. január 6-án ő mondott avatóbeszédet (Földes 1960. 349). Beszéde szabadkőműves hitvallásának is tekinthető: „A szabadkőművesség lelkiereje halhatatlan jóságában, mély életében, belső szépségében van" – mondta. „Ez ősi elvekre épített transcendentális fölfogás nincs ellentétben gyakorlati céljainkkal. A szabadkőművesség atmoszférája nem ismeri a hazugságot. Törvényünk: sisak alatt is lásson a szabadkőműves könnyet, pajzs alatt is

érezze a szív dobogását. A szabadkőművesség az emberi boldogságért van. Legyetek hűséges katonák" (idézi Földes 1960. 350).
A törést ebben a folyamatban az első világháború kirobbanása s a háborúra adott rossz (szabadkőműves) válaszok hozták meg. 1914 őszére a Szeged páholy lényegében összeomlott; az intézményes páholyéletet részben a szabadkőműves tevékenységet korlátozó, sőt ellehetetlenítő háborús jogi intézkedések (Hevesi 1960. 351), részben egyes páholytagok morális bukása lehetetlenné tette. Ez szépen kiderül Mórának egyik, az időközben Budapestre költöző Domokos Lászlóhoz írott, 1914. október 30-i leveléből. Ebből tudjuk, hogy amíg a páholy egyik kétségkívül progresszív művésztagja, az Ady-rajongó Szöri József mindjárt az első harcokban elesett, addig „[t]öbbi testvéreinket", akik ügyesen kivonták magukat a katonaéletből, „szerencsésen hazasegítette az áldott reuma és kolera... Schweigert, Dérit, Nekichet, Szamek dr.-t (nem is tudtam, hogy ilyen is van), Hoffert. Van köztük olyan is, aki mint élelmezési tiszt állítólag szép summa pénzecskét hazamentett. Kitalálhatod, melyik. [...] Hazaszökött hőseink tiszteletére különben vakolás volt valamelyik este, s azon nekem kellett volna köszöntenem őket. Szívesen teszem, ha azt mondhatom nekik: derék, okos, józan emberek vagytok, hogy haza loptátok az életeteket, mert mi közötök nektek a Hohenzollern és Romanov urak összeveszéséhez. Arra azonban mégsincs bennem elég cinizmus, hogy mint hősöket ünnepeljem a jó fiúkat, s így én nem vettem részt az agapén." Majd, folytatásként: „Munka a háború alatt nem volt, hamarosan nem is lesz. Akik gazdagok közöttünk, azok attól félnek, hogy valami bolond szegény ember ott megszorongatja őket, s ezért nem igen forszírozák az összejövetelt, most meg már helyünk sincs, a templom [ti. a páholyszékház] – az Árpádék emberségéből – előbb kórház lett, mint a többi" (Madácsy szerk. 1961. 92–93, idézi Péter 1984. 277 is).
Az ezt követő három év Móra szabadkőműves pályafutásának második, szervezetileg teljesen passzív szakasza. Bár szabadkőműves maradt, „munkában" nem vett, nem vehetett részt. Számára ekkor a szabadkőművesség csupán egy informális, nagy kapcsolathálózathoz tartozást jelentett. Hogy ez az informális, ám ténylegesen létező kapcsolatháló mely területeken motiválta, hogyan hatott rá, egyelőre megállapíthatatlan. Ami biztos: 1917. július 19-én, amikor levélben köszönte meg Csányi Sándor főmesternek az igazgatói kinevezése alkalmával hozzá írott gratulációját, a szervezeti élettől való addigi távolmaradását dokumentálta számunkra: „mélységes hálával köszönöm neked és kis páholyunknak azt a meleg figyelmet – írta –, amellyel, mint mindig, most is [...] felém nyújtjátok kezeteket testvéri szorításra. Figyelmetek annál jobban esik, mert sajna, kettős igát vonó rab életem mellett csak lélekben lehetek veletek három év óta. De, méltóztatol látni, a

veletek együtt ápolt eszmék kultuszát űzöm profán életemben is, addig is, amíg odabent újból együtt dolgozhatunk" (Gaál 1992. 19).
A fordulópont, a harmadik szakaszt bevezető mozzanat, alighanem éppen ez a Csányi Sándorhoz írott levél volt. Itt, láttuk, bár óvatos, semmire sem kötelező formában, de kilátásba helyezte az együttműködés fölújítását. S ez hamarosan be is következett. 1917 novemberében-decemberében már, minden jel szerint, újra aktív páholytag volt, újra részt vett a páholy napi életében. Ez időből, közelebbi keltezés nélkül, Hevesi József közölte egyik hosszabb beszédét, majd 1917. december 17-éről egy másikat (?) is (Hevesi 1960. 352–354, vö. Földes 1960. 350). E beszéd(ek) avatóbeszéd(ek), a páholy új tagjait vezeti be bennük a szabadkőműves kötelékbe. Ez a funkció egyszerre jelzi, hogy Móra ismét szerepet vállalt (s kapott) a Szeged páholy munkájában, s hogy – tagfölvételre vállalkozva – maga a páholy is aktivitásba lendült. Emellett a december 17-i beszéd azért is fontos dokumentum, mert nagyon fontos aktuálpolitikai kérdéseket tárgyal, s félreérthetetlenül dokumentálódik benne Móra háborúellenessége.
Ez az 1917 őszétől induló harmadik szakasz mindazonáltal kettős természetű. Móra előtérbe kerülése, politikai súlyának páholyon belüli növekedése bizonyos távolságtartással kombinálódik. Politikai tevékenységének súlypontja immár semmiképpen nem a Szeged páholy volt – a páholyon kívüli, „profán" politizálást, a Szegedi Napló irányvonalát radikalizálását már, úgy tetszik, fontosabb területként kezelte.
Ez jól látszik az 1918 februári eseményekből. Február 3-án volt helyettes főmesteri fogadalomtétele, február 7-én pedig e posztján meg is erősítették (Földes 1960. 350), azaz formálisan is a Szeged páholy második számú vezetője, szellemi irányítója lett. Ám február 13-án, a páholy titkárához, Benkő Istvánhoz írott levelében már kimentette magát, s arról panaszkodott, hogy elfoglaltsága miatt nem tud rendszeres páholymunkát végezni (Gaál 1992. 19) – már az első tisztikari értekezletre sem tudott (vagy akart) elmenni. Hogy ebben a tartózkodásban mekkora szerepe volt a valóságos elfoglaltságoknak (igazgató és főszerkesztő volt egyszerre, s gyakorló író), s mekkora az elvi fönntartásoknak, nem lehet egyelőre megállapítani. Ami biztos, 1918 folyamán még további két (?) beszédet is tartott a páholyban (az egyiket májusban, a másik időpontját hozzávetőlegesen sem tudjuk megmondani) – ezek szerencsére közölve is vannak (Hevesi 1960. 354–356). 1918 őszén azonban a páholy már a Nemzeti Tanács körül végzett munkáját köszönte meg (Földes 1960. 350), ami önmagában is mutatja, hogy a forradalom kitörésétől kezdve Móra már mindenképpen a páholyon kívül politizált.
Kétségtelen, persze, Mórának a forradalmak alatti, Vajda László (1962), Péter László (1965) és a magam (Lengyel 1984) kutatásaiból viszonylag jól ismert szerepvállalásában szétbogozhatatlanul összefonódott az újságíró-szerkesztő, a szabadkőműves és a történeti pillanat lehetőségeivel élő

politizáló értelmiségi egy irányba mutató aktivitása. Ebben azi aktivitásban a szabadkőműves indíttatásoknak kétségkívül volt generáló szerepe; az a gondolkodástörténeti pozíció, amely Mórát ezekben a hónapokban jellemezte s amely leginkább Jásziék beállítódásával rokonítható – genetikusan összefüggött a szabadkőművesség egyik áramlatával. De semmiképpen nem redukálható csakis a szabadkőműves inspirációkra, s kivált nem a szabadkőművesség egészére jellemző (heterogén) alapbeállítódottságra. A forradalmi hónapok szerepvállalásában az egész Móra benne volt; származása, sorsa, újságíróként szerzett szociális és politikai tapasztalatai és folyamatosan formálódó tudatos eszménykeresései éppúgy, mint a szülői házból hozott alapbeállítódottság. (Nem beszélve a korhangulatról, amely az összeomlásba sodródó ország törvényszerű mentális fejleménye volt.) Politikai aktivitása így egyszerre tekinthető szabadkőműves inspirációi kiteljesedésének s a heterogén társadalmi beágyazottságú szabadkőműves szellemmel való fokozatos ellentétbe kerülésének.

Alighanem törvényszerű tehát, hogy politikai aktivitása megtörésekor Móra előbb, 1919. május 8-án főszerkesztői posztjáról mondott le, majd másnap, május 9-én kezdeményezte a szabadkőművességből való elbocsáttatását is. „Fedezését", a „testvéri közösségből való kibocsátását" kérő levelét (Gaál 1992. 19, vö. Földes 1960. 350) a páholy június 19-én tárgyalta (Földes 1960. 351). Az elválás azonban, nagyon jellemzően, az akkori zavaros viszonyok közepette már nem történhetett meg szépen, stílusosan. A „konzervatív" Árpád páholy, közelebbről nem ismert megfontolás alapján, vizsgálatot indított a radikális Móra ellen, s ekkor – mint Szigyártó Albert 1919. július 22-i leveléből (Péter 1984. 279) kiderül – a lépéskényszerbe került Szeged páholy maga is „nyomozást" rendelt el Móra ellen. A vizsgálódások híre valamiképpen az érintetthez is eljutott (bár aligha hivatalos formában), mert július 15-én fölvilágosítást kért erről Szigyártó főmestertől. Levelét nem ismerjük, de Szigyártó erre adott, már hivatkozott 22-i válaszából kitetszik, az ügy egészen a nagypáholyig eljutott, s megosztotta a szegedi szabadkőműveseket. Maga Szigyártó (aki, mint láttuk, hajdan potenciális szabadkőművesként javaslatba hozta Móra nevét) felemás, halogató álláspontra helyezkedett. Jól láthatóan inkább elkenni szerette volna Móra ügyét, semmint kivizsgálni. „A nálunk bejelentett panasz tárgyában — írta Mórának – az eljárást nem sürgettem, igaz, mert a panaszlottak közül kettő most meg nem idézhető, másrészt, mert jónak láttam az eszmék tisztulására és a kellő lehiggadásra időt hagyni" (Péter 1984. 279). S bár levele üdvözlési formulájában Szigyártó azt mondja, hogy „[i]gaz testvéri szeretettel maradtam régi híved", nyílt szolidaritást Mórával nem vállalt. Nyilván nem mert vállalni.

A „törvényes és tökéletes Szeged páholy" törvényszéke végül 1919. szeptember 10-én hozta meg ítéletét „az általános szk. [=szabadkőműves] kötelességnek szándékos megsértése" vétségével vádolt „Móra Ferenc m. tv. [=mester testvér]" fölött. Az ítélet Móra számára kedvező volt; a törvényszék „Móra Ferenc tv-t az ellene emelt vád alól felmenti". S bár a páholy törvényszéke hibáztatta Móra nevezetes, sőt botránykővé vált Mementó című, 1919. április 1-i vezércikkét, egészében inkább a mentőkörülményekre figyeltek s azt hangsúlyozták, hogy Móra „egész közéleti működésében mindig józanságot tanúsított és egyéb cikkeivel mérsékletnek igyekezett hangulatot teremteni" (Péter 1984. 280). A Móra elleni „bűnvádi eljárás" jegyzőkönyvét (amelyet, sajnos, nem ismerünk) és az ítéletet szeptember 16-án olvasták föl a Szeged páholy tagsága előtt.

Ezzel Móra „fedezésének" akadálya elhárult. A páholy – egyik utolsó intézkedéseként – 1920. március 10-én adta ki az „Elbocsátó level"-et, kimondva, hogy Mórát „1919 évi szeptember hó 1-én [!] előterjesztett kérelmére mai határozattal a páholy kötelékeiből elbocsátotta".

6

A szabadkőművesség – a széles körben elterjedt vélekedésekkel ellentétben – nem valamiféle nyersen érdekérvényesítő, pragmatikus politikai szervezet, s – más vélekedésekkel ellentétben – nem is tisztán ezoterikus képződmény. Az aktuálpolitikai megfontolások, amelyek természetesen nagyon is jellemzőek rájuk, mindenkor egy szimbólumok rendszerébe foglalt, szigorúan megkomponált saját tradícióból bontakoznak ki. Nagyon leegyszerűsítve azt lehetne mondani, hogy a szabadkőművesség a felvilágosodás sajátos terméke, annak mintegy ezoterizált alakválltozata. A felvilágosodás nagy eszményei, emancipatorikus törekvései ugyanis a szabadkőművességben ezoterikus-szimbolikus formában, erősen ritualizálva a felvilágosodás által kiiktatott tételes vallások helyére kerülnek. Hitszerűvé változtatott racionalizmus ez, ritualizált formában.

A szabadkőművesség aktuális elképzelései és törekvései mindenkor a szimbólumok rendszerébe foglalt tradíció folyamatos értelmezéséből, magának az értelmezésnek a folyamatában születnek meg. A szabadkőművesek által képviselt mindenkori aktuális törekvés így voltaképpen hermeneutikai aktusok sorozatának eredménye; jellege végső soron hermeneutikai. „A szimbólumok [...] – ahogy Ju. M. Lotman (1991. 146) mondja – nagyfokú autonómiát élveznek a kulturális kontextussal szemben, így nem csupán a kultúra szinkron metszetében, hanem diakrón vetületében is funkcionálnak. Ebben az esetben a szimbólum izolált szövegként lép fel, amely szabadon mozog a kultúra kronológikus mezején és minden alkalommal bonyolult korrelációra lép annak szinkrón állapotaival." A szimbólum, Lotman szerint, „mindig valami olyan jelentést tartalmaz, amely egy másik, kulturálisan magasabbrendű jelentés kifejezési síkjául szolgál"; „önmagába zárt jelentéssel bír, és egyértelmű határai

vannak, ami alapján elkülöníthető szemiotikai kontextusától". Ha a szimbólum „bekapcsolódik egy szintagmatikus sorba, akkor korrelál a kulturális kontextussal, aminek hatására megváltozik, illetve ő maga is visszahat rá, mivel gondolati potenciálja mindíg tágasabb adott realizációjánál. Ennek következtében váratlan gondolati kapcsolatokba kerülhet, és így gyakorlatilag kimeríthetetlen. Ugyanakkor mindig megőrzi gondolati és strukturális önállóságát [...]. Ezért a szimbólum emlékezete mindig ősibb, mint nem szimbolikus szövegkörnyezetéé, és ennek köszönhető, hogy a kulturális kontinuum legmaradandóbb eleme, amely ezáltal a kultúra egységét is biztosítja, megakadá- lyozva, hogy összefüggés nélküli szinkrón rétegekre essék szét" (Szabó 2003. 118–119). S az az értelmezői aktivitás is, amely a szimbólum – esetünkben a szabadkőműves szimbólumok rendszere – értelmezését elvégzi, maga is kettős eredetű. Részben az előzetes értelmezésből, a szimbolikus tradíció elsődleges elsajátításából, azaz a tradícióba való beleszocializáltságból fakad (az értelmező tudja, hogy minek mit kell jelentenie); részben viszont a külső, kulturális kontextus aktuális, az értelmezőt szükségképpen befolyásoló mozgásaiból. Azaz a különböző korok szabadkőművesei miközben a szimbólumok rendszerébe foglalt tradíció révén egy sajátos szabadkőműves kulturális kontinuumot alkotnak, más és más aktualitást reali- zálnak.
Ezt a sajátosságot, szimbólumaik szerepét bemutatva, egyebek közt „a Budapest keletén dolgozó Haladás páholy" 1908. január 9-én tartott ún. oktató munkája is világosan kimondta: „A szimbólum egy megrögzített eszme, egy jelkép formáját öltött fogalom, mely mindenkor igaz és követésre méltó. De változó, és a kor követelményeinek megfelelően alkalmazkodónak kell lenni[e] a fogalom értelmezésének, ha a szimbólum által jelképezett fogalmat vagy cselekményt a gyakorlatba kívánjuk áttenni" (Szimbólumok, 1908. 6). Ez a szabadkőműves szimbólumokat bemutató és magyarázó „munka", szocializációs célzattal, táblázatban foglalta össze a szabadkőműves szimbólumokat:

„Összesen van 33 szimbólum, és pedig!
3x3 főszimbólum, ú.m. [=úgymint]
I. a 3 nagy világosság: 1. Biblia, 2. derékszög, 3. körző.
II. a 3 oszlop: 1. bölcsesség, 2. erő, 3. szépség.
III. a 3 ékszer: 1. nyerskő, 2. kockakő, 3. rajztábla.
3x3 mellékszimbólum, ú.m.
I. a 3 kis világosság: 1. nap, 2. hold, 3. főmester.
II. a 3 díszítmény: 1. ragy[ogó] csillag, 2. moz[aik] kövezet, 3. Cikcakos szegély.
III. a 3 szerszám: 1. kalapács, 2. mérleg, 3. függő ólom.
3x3 élmény ú.m.
I. 1.tanonc, 2. legény, 3. mester.
II. 1. előkészítés, 2. vándorlás, 3. kötelezés.

III. 1.körző hegye a mellen, 2. bekötött szem, 3. világosságadás;
továbbá 3 példázat ú.m.
1. a páholy alakja, 2. lánc, 3. ruházat
és végre: 3 szabadkőművesi igazolás ú.m.
1. jel, 2. szó, és 3. érintés" (Szimbólumok, 1908. 7-8).

Ennek szimbólumrendszernek az értelmező leírása messzire vezetne; ez csak egy más jellegű, nagyobb terjedelmű értekezés feladata lehet. Számunkra szerencsére ez a részletezés most nem is szükséges. Elég, ha azt tarjuk szem előtt, hogy ez a szimbólumrendszer átfogja a szabadkőműves eszmények teljes körét, s a legfőbb eszményektől le egészen az egymás közötti érintkezés szabályozásáig teljeskörű normarendszerként funkcionál. Ami a kívülálló (szabadkőműves terminológiával: „profán") számára is azonnal föltűnik, hogy e rendszer szimbolikája elsődlegesen az „építőmesterség" szakszavaira – „közönséges szerszámaira" – megy vissza. A Haladás páholy „oktatómunkájának" egyik előadója erre a szabadkőműves név magyarázata során hívta föl a figyelmet: „Mi kőművesek vagyunk, de mert nem tartozunk a kőművesek céhéhez is, tehát céhen kívüli, a céhrendszerrel járó terhektől mentesített, vagyis szabadkőművesek vagyunk" (Szimbólumok 1908. 42). Az egyes szimbólumok részletes magyarázatánál (amely a dolog természete szerint egyébként is erősen korspecifikus eljárás) szempontunkból érdekesebb lehet a korszak szabadkőműves magyarázó logikája – az a mód, az az észjárás, ahogy maguk a szabadkőművesek magyarázták akkor saját szimbólumaikat.
Egyetlen, de lényeges példa, úgy hiszem önmagában is jellemezni tudja ezt a magyarázó logikát. A Haladás páholy oktatómunkájának egyik előadója a 33 szimbólumból „megadta" háromnak (a „mérleg, vagy vízmérőnek, a függő ónnak és a kalapácsnak") az „értelmét".A vízmérő (azaz „mérleg") magyarázatában a „közönséges építkezés"-ből indul ki: „a kőműveslegény követ kőre csak úgy rakhat le helyesen, ha a vízmérő segítségével meggyőződhet arról, hogy vízszintesen van lerakva [a kő] és hogy egyik kő úgy fekszik-e mint a másik." „Szóval [...] arról győződik meg, hogy a kövek között megvan-e az egyenlőség? Mert, ha ez nincs meg, akkor hézag támad, átjár a szél és a víz és hasznavehetetlenné válik a fal." A kövek egymásra rakásától a vízmérővel való ellenőrzésüktől tehát meglepő gyorsasággal az egyenlőség elvéig jut el: „Az egyenlőség szava üti meg a fülünket és rögtön megdobbantja szívünket is, mert ez a szó nálunk nagy jelentőséggel bír. A mi szabadkőművesi hitvallásunknak egyik alapelvét képezi az egyenlőség" (Szimbólumok 1908. 42–43).
A szimbólummagyarázat jelentőségével értelemszerűen maguk a szabadkőművesek is kezdettől tisztában voltak. A szimbólumokat és magyarázatukat maguk is meghatározónak vélték. E tekintetben beszédes az az álláspont, amelyet 1947-ben, A szabadkőművesség kézikönyve II. füzetében (Legényfok) Balassa József így foglalt össze: „a szabadkőműves

szimbólumok legnagyobb része a középkori építőmesterek életével, munkássá- gával, szerszámaival függ össze. Az a törekvés, hogy eszméinket, gondolatainkat bizonyos szimbólumokkal kapcsoljuk össze, mélyen gyökerezik az emberi lélekben. Megvan a primitív népek gondolkodásában, vallásos szertartásaiban; a modern pszichoanalízis is sokat foglalkozik a szimbólumok eredetével és magyarázatával. A szabadkőműves szimbolikának az a célja, hogy eszmei tartalmát, erkölcsi felfogását valamely érzékelhető tárgyhoz kösse és ezáltal közelebb hozza az egyszerűbb gondolkodású, a mindennapi élet munkájával elfoglalt testvér lelkületéhez is. Mivel a szabadkőművesség egyik fontos célja az egyén erkölcsi tökéletesedése, ebben nagy segítségére vannak a szimbólumok" (Balassa 1947. 19).

7

A szimbólumértelmezés funkciójáról és jelentőségéről írottak ismeretében, úgy vélem, az eddigieknél érdekesebbnek és fontosabbnak kell tartanunk Móra szabadkőműves verseit és beszédeit. Az a három vers és négy (?) beszéd ugyanis, amely szövegszerűen is régóta hozzáférhető (Földes 1960. 349, Hevesi 1960. 351–356) voltaképpen a szabadkőműves tradíciót újraértelmező, szimbólum-magyarázó Mórát engedi látnunk, s így világossá teszi, hogy a szabadkőműves tradícióból Móra mit és hogyan aktualizált. Mert, nem kétséges, szóbanforgó írásai a szabadkőműves „hermenutika" dokumentumai; igazában csak az értelmezett szimbólumok ismeretében, a vers- és beszédszövegeket azokkal együtt vizsgálva válnak egészen érthetővé – ám úgy megmutatják az író szabadkőműves orientációjának valódi irányúltságát és természetét.

Az időben első dokumentumok: versek. Az első – Láncban címmel – a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy hivatalos közlönyének, a Keletnek 1913. január 15-i számában jelent meg (újraközölve: Hevesi 1960. 351–352). A második a Szeged páholy XVII. számú „nővér munkáján" hangzott el, 1913. március 16-án (esetleg, ahogy Földes Anna föltételezi, június 16-án), címe: Lánc; a harmadik, melyet Móra a Szeged páholy új helyiségének fölvatására írt, 1913. október 17-én hangzott el. (Ez utóbbiak közölve: Földes 1960. 349.) Mindhárom szöveg tehát Móra szabadkőműves pályafutásának első szakaszához tartozik.

Az első két versnek már a címe is magyarázatot kíván. A lánc-vers sajátos szabadkőműves „műfajnak" tekinthető; maga a lánc szabadkőműves szimbólum, a lánc-vers pedig a rituálé része. Egy-egy „munka" befejezésekor, esetleg elhunyt szabadkőműves „testvér" temetésén hangzik el. A lánc, amely láncszemekből áll, a szabadkőműves összetartozás, összekapcsolódás kifejezője (s nem, mondjuk, a rabságé). Móra első két versének címe tehát műfajmegjelölés, s egyben az összetartozásra való emlékeztetés. A Láncban, amely három hatsoros strófából áll, az első két szakaszban a világban zajló folyamatokat írja le, a harmadik a szabadkőműves teendőket fogalmazza újra. Innen érdemes indulnunk:

Míg kint a poklok orgonája szól:
Testvéreim, fogódzzunk össze jól,
Láncunkban minden szem legyen helyén,
A templomot akkor nem féltem én,
Oltártüzünknek hármas gyertyalángja
Reményt ragyog a tolvaj éjszakába.

Itt a poklok, illetve a poklok orgonája konvencionális metafora; a szabadkőművesek körein kívüli világban zajló negatív folyamatok kifejezése ez. A testvéreim – nem függetlenedve teljesen a hétköznapi szóhasználattól — a szabadkőműves önelnevezés (s megszólítás) szava: a testvérek szó itt magukat a páholytagokat, tágabban a szabadkőművesek összességét jelenti. Az összefogódzásban, illetve a láncban megintcsak az összetartozás igénye fogalmazódik meg; Móra itt az egyik szabadkőműves szimbólumot, az egyik ún. példázatot bontja ki. A templom, értelemszerűen, bár a tételes vallások szakrális helyének nevével él, nem arra, hanem a szabadkőműves „munkák" helyszínére, a szabadkőművesek „szent helyére" utal. Az Oltártüzeknek hármas gyertyalángja sor jelentése világos, mondhatnánk konvencionális, ebből, mint direkt szabadkőműves szimbolika, a „hármas gyertyaláng" érdekes. A hármasság ugyanis a szabadkőműves számmisztika alapeleme. Ahogy Balassa József (1947. 29–31) írja: „A számok szimbolikus jelentésének nagy szerepe volt már az ókor filozófusainál, különösen a pythagoreusoknál. Az ő tanításuk szerint az egész világ szám és harmónia; a számok a világrendszer és az élet törvényei. Később a zsidó szimbolikában is nagy fontosságot nyertek a számok. [...] Mivel a szabadkőművesség eredetét mingyárt kialakulása után igyekeztek kapcsolatba hozni a régibb korok mindenféle titkos, misztikus intézményével, a számok szimbolikus jelentésének is nagy fontosságot tulajdonítottak." „A szabadkőműves szimbolikában mind a kilenc egyszerű számnak van valami jelentése, de legfontosabbak a »szent számok« : 3, 5, 7 és 3x3=9. A számokkal párhuzamosan a megfelelő mértani alakoknak is megvan a szimbolikus jelentésük." „A legfontosabb szám a hármas. Ezen alapszik a szabadkőművesség szervezete, rítusa. A felvett testvér az inas, legény és mester három oszlopon nyugszik (bölcsesség, erő, szépség), három láng világítja meg, három nagy és három kis világossága van, hárman igazgatják (a főmester és a két felügyelő), három jelvénye van (szögmérő, vízmérő, függőón), a szabadkőműves ruházata három darabból áll (kötény, kesztyű, páholyjelvény), a kopogtatás három ütésből, az inaslépés három lépésből áll, a felavatandó kereső három utazást tesz. A

hármas számnak ez a fontossága folytatódik mesterfokban és a magasabb fokokban is." Végül: „A hármas szám mértani kifejezése a háromszög. Ennek legtökéletesebb alakja, az egyenlő oldalú, derékszögű háromszög jelenti a végtelenséget, az isteni tökéletességet. A főmester asztala keleten háromszög alakú. A háromszög egyszerűsítése, a három pont ... a rövidítés jele s egyúttal a névaláírás mellett a szabadkő- művességhez tartozás megjelölése." A Láncban „hármas gyertyalángja" tehát rendkívül gazdag jelentésű szimbólum, képes fölidézni szinte a teljes szabadkőműves világképet.

A vers első két strófájának szimbolikája ennél közvetlenebb és konvencionálisabb; magyarázatot nem igényel. Ám így sem érdektelen, mert az a szövegrész fejezi ki Móra aktuális helyzetértékelését, a külső, „profán" világról, a magyar társadalom szociokulturális viszonyairól való vélekedését. E tekintetben feltűnő, hogy meglehetősen sötét képet fest: „..útban van felénk a förgeteg", „Bűn és erőszak csattogtatja szárnyát". Ez a komor diagnózis, másfél évvel a világháború kitörése előtt, azt kell mondanunk, a maga metaforikus formájában reális helyzetértékelés. De érdekes az is, hogy miben fedezi föl a veszélyt, mit nevez meg bajként: „Lent a földön nincs se virág se dal, / Fent a mennyég fekete ravatal." Azaz, lefordítva a szimbolikát, a reális világból hiányzik a szépség és az öröm, a spiritualitás pedig halott. (Ez utóbbi megállapítás, függetlenül attól, hogy Móra ismerte-e Nietzsche kijelentését, az „Isten halott" tézis parafrázisának, újrafogalmazásának tekinthető.) S a második strófa végén e helyzetnek nagyon gyakorlatias következménye is kimondódik: „A vak éjben riadtan bujdokol / A szeretet s nem lel tanyát sehol." Az emberket összetartó s éltető érzelmi kohézió – ha még nem is semmisült meg teljesen – immár „bujdokol".

Móra számára a szabadkőműves „összefogódzás", amelynek programját a vers meghírdeti, az ebből a külső, mondhatnánk történeti kontextusból való kilépés lehetősége: a „remény" fölragyogása. Ha e verset személyes lélektani dokumentumnak tekintjük, itt a magyarázata a szabadkőművességhez való csatlakozásának.

A második, Lánc című vers az előbbi folytatásának tekinthető. Ez is három, egyenként hat soros strófát tartalmaz; a cím is, maga a szöveg is a szabadkőműves „munkára", pontosbban e „nővérmunka" lezárására utal. A vers itt, kikövetkeztethetően, a program befejezéseként hangzott el:

A templom zárul, ite missa est!
Ám nyomtalan ne szálljon el az est,
Szedjétek össze hulló tollait,
Miket egy tiszta óra szórt el itt,
Vigyétek haza egy-egy sugarát. –
Hadd derengje be künn az éjszakát.

E vers tehát maga is a rítus része volt; „profánul" szólva: a műsor egyik, befejező száma. Ez magyarázza, hogy Móra itt nemcsak útjukra bocsátja a résztvevőket, a „nővéreket", de a „munka" jellegét és jelentőségét is meghatározza. Érdekes, s mind a szabadkőművesekre, mind Mórára jellemző az, amit hangsúlyoz. A vers ugyanis azzal indul, hogy a szokásos, eredeti értelemben vett templommal azonosítja a szabadkőműves „szent helyet", ám ez az azonosítás immár a szabadkőműves „templom" aktuális magasabb rendűségét mondja ki:

A templom zárul, ite missa est!
Mert templom ez, bár nincs rajta kereszt.
Ki nem lakik a tömjénfüst között,
Ki az oltárról rég kiköltözött
S az emberszívben vett lakóhelyet:
A mi egy istenünk: a szeretet.

A tételes vallás templomából, eszerint, a szeretet immár „rég kiköltözött", a szabadkőműves templomban viszont jelen van. Sőt, hangsúlyos helyen, a strófa zárásában ez a keresztény templomokból hiányzó szeretet egyenesen mint a „mi", azaz a szabadkőművesek „egy istene" jelenik meg. S figyelemre méltó, hogy ebben az összefüggésben a vers beszélője is megjelenik – az egész második strófa lényegében az önmagát megjelenítő Móra közvetlen önjellemzése. A verset eszerint „[e]gy kis ministráns csengettyűzi", azaz itt saját szerepét Móra a hagyományos keresztény szimbolikával írja le. Ennél az összfüggésnél azonban sokkal fontosabb másik önmeghatározása: „Álomvizeknek csónakosa én, / Ki itt az ígért révet meglelém, / [...] / Ki új hajnalok harsonása lett." Eszerint ugyanis, ha „lefordítjuk" a vers szimbolikáját, Móra a szabadkőművesek közt megtalálta helyét („meglelé" a „révet"), sőt közöttük ő maga is új perspektívák szószólójává vált. Vagyis, levonhatjuk a következtetést, ez a vers is orientációja átalakulásának dokumentuma.

A harmadik, a Szeged páholy új helyiségét fölavató vers mindössze négy sor:

Királyi ház ez pompával tele
Mi régi szívünk hoztuk el bele,
De szívünk benne új szándékteli
Ne ő nekünk, mi adjunk fényt neki.

A „királyi ház" itt maga az új székház, a ház jelzője a szabadkőművességnek önmagát „királyi művészet"-ként való meghatározásából ered. Ez is, a pompa emlegetése is nyilvánvalóan öszefügg az ünnepi alklommal. A 2-3. sorban a „régi szív" és az „új

szándék" szembeállítása megintcsak a személyes orientáció átalakulására vezethető vissza, s az új, tökéletesebb törekvések hangsúlyozásának tekinthető. A negyedik sorban a „fény" a felvilágo- sodásnak s magának a szabadőműveségnek is egyik alapszimbóluma. A kilenc, azaz 3x3 főszimbólum első háromja, láttuk, „a 3 nagy világosság" (Biblia, derékszög, körző), s így a fény, mint ilyen, szabadkőműves alapérték megjelenítője. A negyedik sorban megfogalmazott szembeállítás („Ne ő [vagyis a királyi ház] nekünk, [hanem] mi adjunk fényt neki") egyszerűnek látszik, de meglehetősen komplikált jelentésű sor. Nemcsak az van benne, ami azonnal kiderül, hogy tudniillik ne az intézmény adjon valami értékeset az embernek, hanem az ember az intézménynek. De az is, hogy ez az értékes valami erkölcsi jellegű. A szabadkőművességnek „királyi művészet"-ként való fölfogása ugyanis „a szabadkőművesség erkölcsi, embernevelő" funkciójára utal (ez az 1723. évi ún. Anderson-féle alkotmányból következik [vö. Balassa 1947. 20]), – s ez az erkölcsnemesítés itt a szabadkőművesek önmagukra is vonatkoztatott kötelességeként jelenik meg. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy amikor J. F. Kennedy amerikai elnök beszédében arról beszélt, hogy „ne azt kérdezd, mit tesz érted a haza, hanem azt, hogy te mit tehetsz a hazáért" – akkor ugyanazt a régi, Móra által is megjelenített szabadkőműves elvet fogalmazta újra, amit a vers is.)
Mindez, úgy gondolom, teljes összhangban van Mórának azzal a már idézett 1914. január 6-i beszédével, amely – mint láttuk – a szabadkőművesség „mély életé"-ről és „belső szépségé"-ről vall, s a gyakorlati célokat nem látja ellentétesnek a szabadkőművesség „ősi elvekre épített transcendentális fölfogásával' (vö. Földes 1960. 350). Mindkét szövegtípus, a versek is, a beszéd is arra hívják föl a figyelmet, hogy a szabadkőművesség Móra számára mint „az erkölcsi megújulás" intézménye értelmeződik, pontosabban, a szabadkőművességet ilyenként fogta föl.

8

Az időrendben következő – elemezhető — dokumentumok már egy merőben másik helyzet szülöttei. Móra a három éves (1914–1917) kényszerű szünet után, új aktivitásba lendülve, 1917 őszén s 1918 elején mondta el őket. S immár nem is versben, hanem direkt formában, politikailag közvetlenül értelmezhető beszédekben nyilvánult meg. A közben eltelt évek során ráadásul a szerepek is fölcserélődtek: immár nem a szabadkőműves tradíció puszta értelmezője s továbbadója volt, hanem – személyes fejlődésének és a háború radikalizáló hatásának következtében – alakítója, s egyben páholyának orientáló személyisége.
Sajnos, a Hevesi József (1960) által közölt szövegek eredetije ma nem hozzáférhető, maga a szövegközlés pedig szakszerűtlen – az egyes szövegek elkülönítése nem világos. Teljes bizonyossággal nem lehet eldönteni, hogy

vajon négy, avagy csak három, esetleg két beszédről van-e szó. Az első beszéd talán a 354. oldal első (az előző lapról folytatódó) bekezdésével, „a Szeged páholy nevében" szavakkal zárul; az egy sor kihagyás után következő, megszólítással induló szöveg pedig már egy új, rövid beszéd, amely az újabb sorkihagyásig tart. De nem kizárt, Földes (1960. 350) egyik utalása legalábbis azt sejteti, hogy e két szöveg voltaképpen egy – azaz „háborúellenes" beszéd és a Lindenschmidt Mihály és Pénzes Zoltán fölvételét méltató szövegrészek összetartoznak. Ez, bár eseménytörténetileg lényeges különbség, mostani szempontunkból nem igazán fontos. Összetartozó s különálló szöveg(ek)ként egyaránt jól jellemzik Móra gondolkodását.
Ha két, egymástól független megnyilatkozásról van szó, a szövegek valamikor 1917 őszén és 1917. december 17-én (ez utóbbira vö. Földes 1960. 350) hangoztak el. Ha csak egy beszédről van szó, akkor az időpont 1917. december 17.
Ami biztos: e szöveg[ek]ben, akár egy, akár két szövegről van szó, a Szeged páholy új orientációja szólal meg. Az új hang már a legelső mondatban fölcsendül: „Érdemes főmester t[est]v[ér], kedves testvérek, mikor először gyújtjuk meg a műhely hármas lángját a hosszú szünet után, melyre az emberiség tragédiája kényszerít bennünket, nem tudom, az öröm, vagy a szomorúság szavával köszöntselek-e benneteket e sajátságos munkán, melynek hivatása új és különösen fényes szemet illeszteni egy olyan láncba, amely a világrengésben a kultúra többi értékeivel együtt széthullott és darabokra tört? Nem tudom, testvérek, – s ez a bizonytalanság és bátortalan habozás fölötte reszket mindannak a problémának, amiről ma beszélni lehet, s aminél egyébről nem lehet beszélni" (Hevesi 1960. 352). A frazeológia itt is a szabadkőművességé, „a műhely hármas lángjának" emlegetése megint alapszimbólumot idéz meg, az „új és különösen fényes szemet illeszteni" a „láncba" alakzat pedig, saját szimbolikájukon belül mozogva, a szabadkőműves összetartozásról s a páholy személyi gyarapodásáról, azaz új tag fölvételéről beszél. Az igazán érdekes azonban nem ez, hanem a diagnózis, az aktuális világállapot gondolati minősítése – s az orientációs bizonytalanság kimondása. A háború itt „az emberiség tragédiájaként", „világrengés"-ként jelenik meg, s következménye a kultúra (s a szabadkőműves szolidaritás és értékrend) széthullása, darabokra törése. A szabadkőművesség belső törését, persze, metaforikusan, allegorikusan mondja ki s ezzel a tézis érdességét tompítja. Megfogalmazása értelmezésre szoruló, tehát szükségképpen „homályos", s megállapítása érvényét az új „láncszem" beillesztéséről szólva némileg ellensúlyozza is. Ám nem kétséges, mind a (külső) világ, mind a szabadkőművesség benső állapotát súlyosnak ítéli.
Az érvelés retorikája, aligha véletlenül, a bizonytalanságra, a „nem tudásra" (eldönthetetlenségre) épít, a világháború meg- és elítélése azonban az

érvelés közben fölvonultatott részmozzanatok révén félreérthetetlen: „Nem tudom, magától gyulladt-e ki a kultúra kincses kazla, vagy a legátkozottabb kezek dobtak bele csóvát, melyet valaha földön gyűjtogattak. Nem tudom, igaz-e az, hogy a katasztrófák szélvészében az isten lelke sír, s hogy a háborúnak, melyet a sátán fűt, olyan szent missziója van, melyet az angyalok irigyelnek. Nem tudom, nem tudunk semmit, hiszen mély és sötét kútba van rekesztve az emberiség, amelybe úgy eresztik a gyér sugrakat, hogy a látást még bizonytalanabbá és még zavartabbá tegyék" (Hevesi 1960. 352–353).

Amiben Móra biztos: a háborúellenesség, a háború teljes elutasítása. Érvelése e pontján a háborúellenes magyar megnyilatkozások legmagasabb szintjén szól – s a háborúellenességet szabadkőműves követelménnyé alakítja. „Egy dologban azonban, kedves testvérek, azt hiszem, mégis valamennyien egyet értünk, akik a haza védelmében sem felejtjük el, hogy minden embernek, fehérnek, feketének, sárgának piros a vére, mikor szívéből kibuggyan a hóba, vagy a sárba, s hogy a jajkiáltás olyan szabadkőműves jel, amelyről mindenütt ráismernek a katonában az emberre, akár milyen színű az uniformisa." Mert, folytatja, „[m]a már nemcsak daloló és bokrétás katonákat látunk, akiknek lelkesedése éget, mint a tűz, hanem összetört és véres katonákat is, akik[nek] látása vád és gyötrelem. Ma már nemcsak olyan hőseink vannak, akik mellükön viselik a dicsőség vaskeresztjét, melyen az emberiség feszíttetett meg, nem tudni kiért, miért. Ma már nemcsak embereket látunk, akik nem félnek, mert meg tudnak halni, hanem özvegyeket és árvákat is, akik félnek, mert nem tudnak megélni. Ma már, testvérek, azt hiszem, a föld minden népei egyet értenek abban, hogy a legnagyobb rettenet, a legborzasztóbb átok, mely a világra szakadhat, a háború, a láncairól elszabadult pokol, melyben örömét csak a gazság, vagy az őrület lelheti" (Hevesi 1960. 353).

Móra, saját külön fejlődésének betetőzéseként, részben személyes tapasztalataitól motiválva, részben szabadkőműves eszményeitől vezérelve, mindebből radikális következtetéseket von le. „Én nem hiszek [...] a misztikumban, amivel a háború fölbuggyanása helyét el akarják takarni, – de ha igaz, mi következik belőle? Az, hogy ha a háborút senki nem akarta, sőt mindenki a békét akarta és mégis eljött a háború, hogy megváltoztassa az ízét életnek, csóknak, kenyérnek: akkor a világ berendezése rossz, akkor a társadalom szerkezetében van a hiba, akkor itt kell a gerendákat kicserélni, a szerkezeteket megváltoztatni, akkor az egész emberiségnek abba a műhelybe kell beállni, amelyben a szabadkőművesség évszázadok óta dolgozik olyan eszményekért, melyek közt úgy nem találtatik háború, mint istenkáromlás a miatyánkban" (Hevesi 1960. 353).

Nem kétséges, ilyen érvelésre Móra újságíróként, a Szegedi Napló hasábjain nem vállalkozhatott volna: a nyílt kritikát a háborús cenzúra lehetetlenné tette – számára is. Fontos fejlemény tehát, hogy erre a

megnyilatkozásra mégis teret kapott, s a szabadkőművesség keretei között megfogalmazhatta, szabadon elmondhatta gondolatait. Ez a fórum-biztosítás a Szeged páholy egyik legfontosabb tette Móra szempontjából, hiszen e közegben, a megfogalmazás kényszerétől hajtva olyan gondolatok formálódhattak ki, amelyek még magántársaságban sem. (A magánbeszélgetés, tudjuk, mindig laza, kevéssé összerendezett, a belső kohéziót maradéktalanul érvényre nem juttató, a teljes koncentrációt csak a közösség figyelme hozza létre.) Móra beszéde azonban nemcsak személyes dokumentum, nemcsak róla, megfogalmazójáról vall. Móra ugyanis a lehetőséggel élve, az alkalomhoz és a rituális formához igazodva gondolatait rendre visszacsatolta a szabadkőművességhez: a tradícióhoz is, a szervezethez is. „Ma – mondta – nagy vonásokban is lehetetlen még a jövő programját megrajzolni, de bizonyos, hogy amikor majd újra megszőjjük a szabadkőművesség világtápiszát, melyet kilyugatott és szétmetélt a háború, új fonalakat is kell a régiek közé kevernünk" (Hevesi 1960. 353). „Nem elég begyógyítani az emberiség rettenetes sebeit, amiknek ütését megakadályozni még nem volt ereje a szabadkőművességnek: a háború termelte energiával kell dolgozni azon, hogy ilyen háború többet ne lehessen, megértetvén az emberiséggel, hogy a háború emberi csinálmány, nem természeti törvény, s hogy az emberiség boldogságának nem förtelmekből és vérzivatarokból kell kisarjadzani" (Hevesi 1960. 353).

A beszéd politikai üzenete világos, fölösleges lenne magyarázgatni. Magyarázatot kíván viszont egy metaforikus kifejezése, a „szabadkőművesség világtápisza". Mi ez a világtápisz? A szó, ebben a formájában Móra leleménye; magja, centruma azonban, amelyet szimbolikusan kiterjesztett, a tápisz a szabadkőművesség egyik szimbolikus jelentésű eszköze. Egyes nyelvterületeken különböző nevei vannak (Tapis, od. Teppich: Tableau mistique, ou Tapis; Tracingboard, or Trestle board). Eredete messzire nyúlik vissza. A szabadkőművesség régmúltjában, amikor még nem voltak állandó páholy-helyiségek s kocsmákban, vendéglőkben tartották összejöveteleiket, „a szoba padlójára rajzolták krétával vagy szénnel a szimbolikus táblát, és munka után ismét letörölték vagy lemosták. [...] Később, mikor már szebb és jobban felszerelt helyiségekben tartották a munkát, egy összegöngyölhető szőnyegre rajzolták vagy festették a szimbólumokat. Ezt terítették fel a műhely közepére és a munka végeztével felgöngyölítették és eltették. Ez volt a mai tápisznak őse" (Balassa 1947. 26–27). A tápisz kivitelezése a 19. század folyamán művészi jellegűvé vált; különböző anyagokból, művészi kivitelben készült. Ekkortól „a gazdagon felszerelt páholyhelyiségekben [már] beépített helye van a tápisznak a három láng között", az „egyszerűbb" helyiségekben azonban még jóval később is „felgöngyölhető szőnyeg a tápisz". Móra szóhasználatának megértéséhez azt is tudni kell, hogy milyen

rajzok – szimbólumok – voltak a tápiszon. „A rajzok, amelyek [a tápisz] felületét borítják – Balassa ismertetője szerint –, nagyon különbözőek az egyes rendszerek szerint, de annyiban egyfomák, hogy a szabadkőművesség legfontosabb szimbólumai (az oltár, az oszlopok, a durva kő és a kocka, a körző, szögmérő, vízmérő, függőón, vakoló kanál, lángolócsillag stb.) láthatók rajta. Minden fok munkája számára más-más tápisz van és rajta láthatók az illető fok külön szimbólumai" (Balasssa 1947. 27). Móra világtápisza tehát, elvonatkoztatva már a képzet alapját jelentő tápiszszőnyegtől, az egyetemes szabadkőművesség alapszimbólumait s -értékeit jelenti. Azt az értékrendet, amely nem csupán egy-egy páholyt, hanem a szabadkőművesség egészének törekvéseit jellemzi. A világtápiszba szővendő „új szálak" emlegetése tehát hangsúlyozott orientáció-módosítási igény jele. Mórának ez a háború kiváltotta ambíciója így amennyire indokolt, annyira nagyigényű.

Az „új testvéreket" (Lindenschmidt Mihály, Pénzes Zoltán) köszöntő szövegrész – akár külön beszéd, akár az előbbiek folytatása – ugyanebben a szellemben szól. De szabadkőműves szimbolikája, a rituális feladathoz igazodva, dúsabb. Két részlete érdemel megkülönböztetett figyelmet. Az egyik a szabadkőművesség eszményeiről, habitusáról szól. „Szeretnék szólni – mondta – a láthatatlan jóságról, a mély életről, a benső szépségről, a lelkéről a sza[bad]k[őmű]vességnek, mely halhatatlan és örök" (Hevesi 1960. 354). Ez az okfejtés teljesen egybevág Móra korábbról is ismert megnyilatkozásaival, s fontos mozzanat, hogy éppen ezeket az erényeket tartotta a szabadkőművesség „lelkének". De – folytatta – „[h]ol van ma a mély élet, a belső szépség, a láthatatlan jóság? Aluszik szerte széjjel a világban az örökkévalóság küszöbén, a szabadkőműves páholyok mélyén, a kezeket várva, amelyek fölébresszék és kivigyék őket az örömtelen, kifosztott, sötét és szegény világba" (Hevesi 1960. 354). S jellemző, hogy ezt a „fölébresztő" szerepet már nem is annyira saját maguktól, inkább az „új testvérektől" várta, mintegy feladatukul szabva, hogy „kivigyék a szent világosságot a világba". (Ez valószínűleg részben valós életérzés kifejezése, a jelen esélyeinek szkeptikus látása, részben azonban „csak" helyzet diktálta retorikai fordulat. Amint a későbbiek mutatják, Móra nagyon is kész volt a cselekvésre; készült is rá.) A másik figyelmet érdemlő részlet a szabadkőművesség külső megítélésére reflektál. „A szkműveseket odakint Lucifer fiainak szokták mondani azok a szegény eszkimók, akiknek látóhatára nem ér tovább halzsiros bödönük szélénél, — legyetek ti büszkék erre az elnevezésre, hiszen ti tudjátok, hogy L[ucifer] első kerubina volt az istennek és neve világossághordót jelent. Ti profán pályátokon, a tanári katedrán is a világosság hordói vagytok s ezt a munkát fogjátok folytatni a szkv. művészetben is, melynek célja emberi lelkek nemessé formálása a szeretet eszközeivel. A munka anyaga mindig más. a munka célja mindig ugyanaz s a munkát bölcs[eségnek] kell vezetni. erőnek végezni.

szépségnek díszíteni" (Hevesi 1960. 354). Ebben a tradíciótól szabályozott szövegben figyelemre méltó, hogy Móra egyetlen lendülettel hatálytalanítja a külső, negatív megítélést, s fogalmazza meg tömören a szabadkőműves erénykánont.

A következő, Csányi Mátyás és Holló Jenő fölavatásakor, 1918. májusában mondott beszéd minden szempontból a korábbiak folytatása. Nemcsak lényegi irányultsága egyezik meg velük, de olykor, egy-egy kisebb részlet szinte szó szerint is azonos. A beszéd részletes elemzése a szabadkőműves szimbolika megismeréséhez egyáltalán nem lenne fölösleges. Itt s most azonban talán elegendő, ha csak a három legfontosabb újdonságot emeljük ki. Ezek önmagukban is jelentősen bővítik és árnyalják a szabadkőműves Móra portréját.

Az első szövegrész látszólag megismétlése a szabadkőműves erények korábbi megformulázásának. A „mély életről" stb. szólva Móra látszólag ugyanazt mondja, mint korábban. De ha arra is figyelünk, hogy ez a gondolatmenet itt hová konkludál, fölismerhető az új mozzanat. A „szabadkőművesség legnagyobb értéke – mondta ekkor Móra – az a láthatatlan jóság, az a mély élet, az a belső szépség, amellyel a lelkeket talán tudtuk és akaratuk nélkül is hatalmába keríti, közelebb hajlítja egymáshoz és önmagukhoz s fölvezeti a létnek ama magasabb fönssíkjára, ahonnan belátni a végtelenbe. Pedig nincs nemesebb célja az életnek, mint megtalálni a felsőbb élet különleges lehetőségét a mindennapi szegény és elkerülhetetlen valóságban s az örök kapuk küszöbén ülve az öröm fényében, a szépség és szeretet lángjában, a fájdalmak árnyékában megsejteni a mindenséget" (Hevesi 1960. 355). Ez a gondolatmenet a szabadkőművesség metafizikai centrumának, ezoterikus-misztikus vonásainak újrafogalmazása. Erre a folytatásban maga Móra is fölhívja hallgatósága figyelmét: „Tudom testvérek, e szavak talán inkább illenének misztikus filozófok, mint az élet szegény harcosai szájába, — de mondjátok meg, melyik az az emberi cselekedet, amelyiknek utolsó indító oka nem misztikus? Az anyánk szeme, aki szeret, az asszonyunk mosolya, akit szeretünk, nem olyan misztikus-e mint fejünk fölött a Véga, vagy a Berenice lángja s maga a szabadkőművesség nem egy élő misztérium-e, melynek látóhatára szüntelen megújhódik?" (Hevesi 1960. 355.) Mórát erről az oldaláról, metafizikai érdeklődéséről s érzékenységéről igazában nem ismerjük. Nehéz eldönteni tehát, hogy mindebből mi a szabadkőműves tradíció közvetlen aktualizálása, s mi a személyes – intellektuális és érzelmi – motívum. Annyi biztos, ez a megközelítés is beleillik a szabadkőműves tradícióba, s régóta sejthető, hogy a gyakorlatias, személyi érzelmeit többnyire elfedő, „csevegéseivel" partnereihez igazodó Móra képe megtévesztő; eltakarja a rejtőzködő személyiség igazi arcát. (Valószínű, hogy alkalmankénti – zavaró – érzelmessége végső soron éppen ebben a lelki érzékenységben gyökerezik, annak inadekvát fölszínre kerülése.) Ám

személyiségétől függetlenül is fontos, hogy a szabadkőművességnek ez a misztériumként való interpretálása indokolt; nagyon is valóságos összefüggésekre mutat rá vele.

A másik kiemelendő eleme a beszédnek látszólag ellentétes az előbbiekkel, s Móra politikai radikalizmusát dokumentálja. A retorikai átvezetés a metafizikából politikára, a maga nemében brilliáns. Móra egyetlen fordulattal eljut ugyanis a misztikumtól a forradalomig. „Testvéreim – mondta –, nem szeszélyből, vagy az álmaiba szerelmes ember fanatizmusával beszéltem nektek ezeket a szabadkőműves lélek belső természetéről. Bár a fölszínes látszat mást mutat, nem hiányoznak a jelek, melyek azt mutatják, hogy az emberiség az idők víz sivatagán a lélek birodalma felé közeledik" (Hevesi 1960. 355) S ez az átvezetés egyszerre vezet el egy más, gyakorlatiasabb területre, s tölti föl a prognosztizált gyakorlati változásokat spirituális tartalmakkal, a szokványos napi politika szintje fölé emelve azt. S Móra, bár szimbólumokból építkező metaforikus logikával, de meglehetősen radikális perspektívát vázol föl. „A történelemben vannak bizonyos korszakok, mikor a lélek, mely századokon át úgy vergődik az emberiség mélyén, mint egy nagy folyóban a vízbe fúló, ismeretlen törvényeknek engedelmeskedve felszínre kerül és közvetlenebbül nyilvánítja létezését és hatalmát, mint addig. Világos, hogy az emberiség lelke ma nagy erőfeszítéseket tesz. Elhatározó küzdelemre készülődik, s talán soha se hozott működésbe különbözőbb és ellenállhatatlanabb erőket. [...] Minden felől érezzük, hogy újító idők friss és éles szele fú, lengetve új hajnalok piros lobogóit. Ezeken a lobogókon a szabadkőművesség évszázados vagy évezredes eszméi izzanak" (Hevesi 1960. 355). Ez, ha belegondolunk, meglehetősen nyílt beszéd, a „piros lobogó" forradalmi jelképe a magyar irodalomban Petőfi nevezetes versének megjelenése (1846) óta világos és félreérthetetlen jelzés.

Móra itteni diagnózisa, ma már tudjuk, a lényeget illetően pontos volt: amit várt, a forradalom alig fél év múlva bekövetkezett. De nyilvánvaló, hogy beszéde nemcsak egy történeti helyzet „objektív" leírása – legalább annyira előkészítése is a fejleményeknek. Beszédével, aligha szándéktalanul, a Szeged páholy tagságát is befolyásolta, radikális fordulatra ösztönözte. (Csak emlékeztetőül: a beszéd elhangzásakor Móra már a páholy helyettes főmestere, második számú vezetője volt.)

A harmadik elem, amelyet az 1918 májusi beszéd kapcsán ki kell emelnünk, a beszéd zárásának rituális-ceremoniális jellege. Új tagok fölavatásáról lévén szó, Móra szerepe ekkor egyúttal a beavatóé és beiktatóé is. Ahogy ki is mondta: „Hátra volna még testvéreim, hogy kitanítsalak benneteket a szkm. [=szabadkőművesség] internacionális jeleiről és felruházzalak páholysejtünk jelvényeivel. Amazt szíves engedelmetekkel máskorra hagyom, a felruházást röviden elvégezzük" (Hevesi 1960. 356). A két új, még „kötény nélküli" szabadkőművest, akiket Móra ekkor megszólított,

„kesztyűvel" avatta föl. A kesztyűnek, mint szabadkőműves jelképnek a jelentése számukra értelmezéssel volt megadható, – a beszéd ezt az értelmezést, ha röviden is, megadja. A kesztyű, amelyet a ceremónia részeként a két új tag megkapott, „fehér és erős bőrből való", mondja Móra, s mindjárt hozzáfűzte: „Legyen [ez] a kesztyű szívós és erős akarat képe. Ez itt a Szeged p[áholy] jelvénye, az emlékezet és hűség emblémájával, tekintsétek olyan rendjelnek, mely fölér az aranygyapjúval, mert sokkal nagyobb emberi értékek jutalmául adatik s nemes munkátokkal igyekezzetek értékét emelni. E fehér kesztyű a szabadkőműves tiszta kezének jelképe a magatok számára, a női kesztyűvel az élet nemesebb tartalmához, a családi és hitvesi szeretethez való ragaszkodásunkat kívánjuk jelezni." Majd hozzátette még: „Testvérünk felesége nőtestvérünk, neki küldjük, neki kínáljuk szeretetünkkel e kesztyűt, melynek felmutatása a balsorsban a testvérek támogatását biztosítja számunkra" (Hevesi 1960. 356).

A fölruházásnak ez az eljárása természetesen előre formalizált, konvencionális eljárás volt, benne az egyéni invenciónak kevés helye maradt. Az érdekes benne az, hogy a fölruházási szertartás során a jelképtől, a fizikai tárgytól eljutnak a résztvevők az erkölcsi követelmények megfogalmazásáig, azaz a jelkép igazában az erkölcsi szocializáció alkalma és eszköze. Ám nem hagyható figyelmen kívül, hogy – mint egy félmondatban Móra utalt is rá – ez a jelkép, ez a kesztyű, fölmutatva, egyúttal azonosító jel is: „a balsorsban a testvérek támogatását biztosítja" a kesztyűt fölmutató szabadkőműves számára.

A következő, rövid beszéd, amely – ha nem az előbbi, 1918 májusi beszéd záró része – még bizonyosan 1918 ősze, sőt nyara előtt született meg s a szabadkőműves „atmoszféra" dicsérete. Móra ebben, talán az előbbi „munka" során fölmerülő bírálatokra reagálva, elhárítja a metafizikusság vádját magáról: „Nem akarok én pietista gyülekezetet látni a szabadkőművességben, mely elszakadva a fizikai élettől az angyalok lábaival lépeget az űrben, metafizikai álmok tűzszigetei és Izlandjai felé" (Hevesi 1960. 356). De a folytatásban mégis változatlanul a szabadkőműves erénykánont hangsúlyozza. „A mi külön atmoszféránkat akarom veletek beszívatni, mely Swedenborg arany korának szép országaira emlékeztet, ahol a levegő nem engedi meg, hogy hazugság szálljon el a szájból. Meg akarom veletek értetni, hogy ennek az atmoszférának köszönünk a profán életben olyan pillanatokat, amikor a rossz, mit tenni akarnánk, úgy esik lábainkhoz, mint bronz- paizsra az ólomgolyó, s mikor minden szépséggé, szeretetté, igazsággá változik körülöttünk" (Hevesi 1960. 356). S itt is elmondja a már ismert Lucifer-értelmezését, szinte szó szerint ugyanúgy, ahogy korábban – a különb- ség mégis lényeges. Itt ugyanis Lucifernek az értelmezésekor a gnosztikusokra hivatkozik (Hevesi 1960. 356) – ekkori beállítódását tehát alighanem ennek a régi, nagy tradíciónak az ismerete és

elfogadása is színezte. (Ez Mórának megint egy olyan oldalára vet némi fényt, amelyik a kutatás előtt teljességgel ismeretlen.) Ennél is fontosabb azonban, hogy beszéde zárlatában Móra – nagyon jellemző módon – a szabadkőműves erénykánon és a pragmatikus cselekvés elvi összehangolását kísérli meg: „Nem azt akarom mondani, hogy a szabadkőműves az élet názarénusa legyen, aki soha fegyvert a kezébe nem vesz, – ó, én tudom, hogy az élet nappalai és éjszakái fegyverben telnek el. Nem látjuk egymást, nem érintjük egymást mi szegény halandók, sohase látunk mást, csak pajzsokat és sisakokat, sohase érintünk mást, csak vasakat és bronzokat. Ez az élet törvénye, testvérek, – a szabadkőműves törvénye pedig az, hogy lássa meg a könnyeket a sisak alatt és a gyermek mosolyt a pajzs mögött" (Hevesi 1960. 356).
Ez a zárlat, mely az alkalom kívánalmai szerint metaforák sorozatával mondja el mondandóját, könnyen „lefordítható". S könnyen érthető, világos szabadkőműves hitvallásnak tekinthető. A szabadkőműves Móra orientációjának mintegy sűrítménye, már-már aforisztikus tömörségű összefoglalása ez.

9

Fölmerülhet a kérdés: ebben a szövetségben ki hatott kire? A szabadkőművesség Mórára, vagy Móra a szabadkőművességre? A kézenfekvőnek tetsző válasz, az is-is, bár – indokoltan – a kölcsönösségre helyezi a hangsúlyt, leegyszerűsítő. Összemos olyasmit, aminek éppen világos megkülönböztetése és szétválasztása lenne a célszerű. A helyzet ugyanis az, hogy ez a joggal föltételezett kölcsönhatás az idők során átalakult. A „végén", 1917–18–19-ben kétségkívül Móra volt az, aki radikalizálta a Szeged páholy politikailag is leírható belső légkörét, „atmoszféráját". Móra ekkor már érett szabadkőműves volt, okossága, helyzetelemző képessége és nyelvi-retorikai meggyőző ereje pedig óhatatlanul valódi vezéregyéniséggé tette. (A névleges vezető, Szigyártó Albert főmester semmilyen tekintetben nem vehette föl vele a versenyt; közöttük formátumkülönbség volt – Móra javára.) 1918–19 szegedi közéletének nem véletlenül Móra lett az egyik meghatározó szereplője. Ám mindez nem súlytalanítja visszamenőleg azt a szerepet, amelyet a szabadkőművesség, közelebbről a Szeged páholy töltött be az író életében. A páholyhoz s az egyetemes szabadkőműves „szövetséghez" való potenciális tartozás ugyanis – a tradíció ereje, intenzív belső élete révén – Móra mély belső átalakulásának elindítója lett. Segítette Mórát abban, hogy fölhalmozódó társadalmi tapasztalatait új kontextusban értelmezze, s addigi beállítódását egy tapasztalataival összhangban lévő, magasabb rendű beállítódottsággá alakítsa át. Ezt. érdekes mód. az őt közelről ismerő páholytárs, az utóbb, 1919–20-ban renegáttá váló Domokos László

évtizedekkel később egyértelműen kimondta: „Szegény Ferencünk merészen kitépte magát a szülői házban nyert szelíd falusi hitvilágból és a kornak megfelelő szabadossággal markolta meg az anyagi világot; ezt az átalakulást a szabadkőműves páholy légköre váltotta ki, mely a radikalizmus felé irányította" (Domokos László levele Madácsy Lászlóhoz, Bp. 1969. febr. 14. MFM). A fordulatot persze Domokos, aki időközben megtagadta szabadkőműves-radikális múltját s spiritisztává lett, negatívumként, a „szabadosság" és az „anyagi világ" felé fordulásként ítélte meg. S Mórának azt a kései vallomását, hogy ti. „engem minden külső siker messzebbre vitt magamtól, soha többé vissza nem hozható szép belső életemtől", a szabadkőművesség hatására vezette vissza. Értékítéletében azonban Domokos alighanem téved. Az „anyagi világ" figyelembe vételének kikerülhetetlensége ugyanis Móra személyes tapasztalata volt; az egoista és versenyeztető piac-elv, amely a 20. század elején már áthatotta a magyar polgári társadalmat, a mindennapok része volt. Móra, ha csak nem volt vak és süket, ennek fejleményeibe ütközött, ennek emberi következményeit tapasztalta meg. Sőt, mint éppen szabadkőműves megnyilatkozásaiból láthattuk, számára éppen a Domokos által kárhoztatott szabadkőművesség tetszett olyan közösségnek, amely „benső életét", az erénykánonban való hitét – legalább egy zárt közösség keretein belül – ébrentartotta. A szabadkőművesség „hatásmechanizmusa", úgy vélem, Mórát illetően egészen más természetű volt.
Az első s legfontosabb mozzanat, minden jel szerint, a szimbólumokba rendezett szabadkőműves tradíció folyamatos elsajátítása volt. Ez a tradíció ugyanis olyan értékkánont testesített meg, s a tradíció-elsajátítás olyan formában történt, hogy megkönnyítette Móra számára a „hazulról hozott" premodern értékek törés nélküli, fokozatos átrendezését. Szabadkőműves megnyilatkozásaiból (verseiből, beszédeiből) jól látható, hogy amit a hagyományból a maga számára aktualizált, az nem volt ellentétes a szegénység világának alapértékeivel, sőt lényeges pontokon illeszkedett azokhoz. Nyugodtan mondhatjuk, szabadkőműves szocializációja, a tradícióba való beilleszkedése voltaképpen egy lelki „modernizáció" volt számára – kíméletesebb formában, s pozitívebb eredménnyel, mint ahogy a külső, „profán" világ modernizálta szereplőit. (Gyakorló újságíróként Móra belelátott ebbe a külső, „profán" világba is, ismerte mindennapi működési módját. A szabadkőművességhez való csatlakozása éppen az ezekre a tapasztalatokra való reakciója volt: kiútkeresés.)
A másik, eléggé figyelembe nem vehető mozzanat, a közösséghez tartozás élménye volt, amely az egyén életében mindig kettős funkciójú. Affirmatív, megerősítő jellege közismert; csoportban, másokkal együtt az ember biztonságérzést nyer. Ezt a funkciót a szabadkőművesség a maga szervezeti életének ritualizált formáival mintegy külsődlegesen is erősítette, sőt egyenesen a közösséghez tartozás misztériumát táplálta tagjaiban. Aligha

kétséges, hogy ez a légkör Mórát is megérintette. A másik funkciója a szabadkőműves közösségnek nem annyira érzületi, mint inkább szociológiai és intellektuális. A szabadkőművesség, önmeghatározása szerint is, egy meglehetősen széles körben teret nyert internacionális „szövetség". Tagjai potenciálisan egy nagy, összefüggő kapcsolatháló részesei, s e potenciális kapcsolatok elvileg bármikor valóságos, élő érintkezéssé, megnyilvánuló szolidaritássá válhatnak. Ez Móra számára közvetlenül a Szeged páholy 1910 és 1920 közötti hetvenegy tagját, kicsit tágabb körben pedig még a régebbi Árpád páholy tagságát is jelentette. Szegeden, a város társadalmi életében ez sem lehetett lebecsülendő lehetőség. Révükön vezető értelmiségiekkel, ügyvédekkel, orvosokkal, sőt befolyásos üzletemberekkel került, kerülhetett „testvéri" kapcsolatba, ez pedig gyakorlati előnyökkel járt. Például alighanem ez a kapcsolatháló is szerepet játszott abban, hogy 1913-ban éppen Móra lett a Szegedi Napló főszerkesztője. (Az Engel Lajos és Vilmos tulajdonát képező lap személyi „politikáját" bizonyára befolyásolta a családi értékítélet, márpedig tudjuk, három Engel is szabadkőműves volt – 1912-től pl. a résztulajdonos Engel Vilmos is.) Ennél a nem lebecsülhető előnyökkel járó lehetőségnél azonban bizonyos szempontból fontosabb lett a kapcsolatháló külsőbb köreivel való összetartozás motiváló tudata. Móra ugyanis tudta, tudnia kellett, hogy pesti szabadkőműves „testvéreinek" egy része az úgynevezett polgári radikalizmus képviselője, sőt hangadója volt. Mi több, maga a radikalizmus emblematikus vezéralakja, Jászi Oszkár is a szabadkőműves szövetséghez tartozott. Lapjuk, a Világ pedig egyszerre volt a szabadkőművesség és a polgári radikalizmus orgánuma. Hogy 1918 előtt Móra milyen személyes nexusokat ápolt e körrel, egyelőre nem tisztázott; csak sejthető, hogy egyikkel-másikkal személyes érintkezése is volt. A személyes érintkezéseknél azonban gondolkodástörténeti szempontból fontosabb, hogy Móra tudta, az a radikalizmus, amelyet pl. a Világ s vezető szerzői képviselnek, s amelyet – mint gyakorló szerkesztő – figyelmes olvasóként is rendszeresen nyomon követett, voltaképpen a szabadkőművesség egyik hazai áramlatának helyzetértékelését és véleményét tolmácsolja. Volt tehát számára egy olyan orientációs pont, amelyhez szabadkőművesként legitim módon kapcsolódhatott s amely – a jelek szerint – összhangban állott személyes tapasztalataival és vonzalmaival.

Móra 1918–19-es szerepvállalásának gyökerei, nem kétséges, ide, ebbe a számára kínálkozó lehetőségbe nyúlnak vissza. E folyamat személyes története, fázisai ma még jórészt tisztázatlanok. De léte, Móra gondolkodásának átalakulásában játszott szerepe nemcsak visszatekintve, dedukcival következtethető ki. Legalább egy esetben, már igen korán, 1912 januárjában a „fogaskerék" átkapcsolása is tetten érhető. Akkor ugyanis előbb (január 15-én) egy úgynevezett I. fokú munka zajlott le, s ezen Móra a nagyváradi szabadkőműves ügyvéd, Várady Zsigmond Adalékok a

választójog reformjához című művét ismertette. Majd, szabadkőműves kötelessége teljesítéseként, a tanulságokat „profán lapban", a Szegedi Napló 1912. január 26-i vezércikkében is megfogalmazta (vö. Gaál 1992. 18). Ha elolvassuk ezt a Szolgabíró-szobrok című cikkét (amelyet stíluskritikai megfontolásokból már Vajda László is Móráéként azonosított), megfigyelhető az átalakulás egyik pillanta. A cikkben nincs szó Várady könyvéről, iróniájában és egyes téziseiben viszont meglehetősen egyértelmű radikális hang fedezhető föl. Előbb, irónikusan, legszögezi: „Úgy illik, hogy dél, nyugot és kelet után a negyedik világtáj is ércbe öntse, vagy ruskicai márványba vésse a maga nagy szolgabíróját. Így kerek a magyar glóbus." Majd, a jelenséget értelmezve, egy tőle akkoriban még váratlanul merész tézist is fölvet: „Nem panaszkodunk, csak tényeket állapítunk meg s tényekből vonjuk le a következtetést, hogy igenis van osztályharc s igenis van törekvés arra, hogy most már a halhatatlanságot is osztályok szerint osztogassuk. Osztályérdekből akarnak halhatatlanná tenni nagyon is halandó embereket, akik csak osztályokat szolgáltak és nem nemzetet." A cikk egésze, persze, még a „régi", nemzeti liberális Mórát mutatja, de az osztályharc terminus fölbukkanása s az „osztályérdek erőlködésének" irónikus kritikája már egy újabb fejlődési pályára való ráállás jele.

Elmondható: a szabadkőműves évtized Móra számára ennek a fejlődési pályának a végigjárását jelentette. Enélkül, s e pálya 1919-es megtörése nélkül pedig nem született volna meg az a magas eszményeket és súlyos csalódottságot, sőt keserűséget egyensúlyozni igyekvő, de keserűségét odavetett félmondatokban mindig „eláruló" személyiségképlet, amely – rég tudható – Móra 1922 utáni széleskörű, nagy írói sikereinek szubjektív megalapozója lett.

Ha nincs a „lelki modernizáció", Móra naív gyermekversek provinciális megverselője maradt volna, s – Ady gyilkos iróniájú szavaival élve – „a Pósák és Mórák" egyike.

Balassa József 1947: A szabadkőművesség kézikönyve II. Legényfok. Kézirat gyanánt. Bp. Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy.
Bókay Árpád 1911: [Beszéd a Szeged páholy fölavatásakor] = Kelet, 370–371.
Fabó Irma 1966: A radikális sajtó kialakulása: Világ 1910–1914. = Magyar Könyvszemle, 317–330.
Földes Anna 1958: Móra Ferenc. Bp. Bibliotheca.
Földes Anna 1960: Adalékok Móra Ferenc szabadkőműves pályafutásához. = Irodalomtörténet, 4. sz. 347–351.
Gaál Endre 1992: Móra-kéziratok a Magyar Országos Levéltárban. = Szeged, május, 18–19.
Hevesi József 1960: Móra Ferenc szabadkőműves beszédei. = Irodalomtörténet, 4. sz. 351–356.
Kőhegyi Lajos 1894: Gyászbeszéd Kossuth Lajos testvér felett. Szeged, A páholy sajátja /Az „Árpád" páholy könyvtára VIII./
Kőhegyi Lajos 1895: Szabadkőmívesi káté. Az „Árpád" páholy megbízásából. I. Tanoncz-fok. Szeged, A páholy sajátja.
Kőhegyi Lajos 1895a: Szabadkőmívesi káté. Az „Árpád" páholy.megbízásából. II. Legény-fok. Szeged, A páholy sajátja.
Kőhegyi Lajos 1911 [1895]: Szabadkőműves-káté. Az „Árpád" páholy megbízásából. III. Mester-fok. Szabadkőműves-rendszerek. VI. kiad. Kézirat szabadkőművesek számára. Szeged, Az „Árpád" páholy kiadása.
Kőhegyi Lajos 1911: Új páholy – új irány. = Kelet, 105–106.
Kőhegyi Lajos 1911a: [Páholyavató beszéd] = A „Szeged" páholy felavatása. Kelet, 371–372.
Lengyel András 1984: Az államkapitalizmusba hajló szociálliberalizmus egy magyar koncepciója. Móra Ferenc 1918 végi politikai programtervezetei. = A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1980-81/1. köt. Szeged, 285–297.
Lotman, Ju. M. 1991: Tekst i poliglotizm kultury. In: Lotman: Izbrannye stat'i I. Tallin.
Madácsy László szerk. 1961: Móra Ferenc levelesládája. Szeged (Tiszatáj Kiskönyvtár).
Móra Ferenc 1912: A szolgabíró-szobrok. Szegedi Napló, jan. 26. 1.
Péter László 1965: Juhász Gyula a forradalmakban. Bp. Akadémiai Kiadó.
Péter László 1984: A szabadkőművesség Szegeden 1870–1950. = A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1980–81/1. köt. Szeged, 263–283.
Szabályzat 1913: A Magyarországi Symbolikus Nagypáholy védelme alatt dolgozó „Szeged" című T ... és T ... szabadkőműves páholy szabályai. Kézirat szabadkőművesek számára. Szeged. A páholy sajátja (A „Szeged" páholy könyvtára I. füzet).

Szabó Tünde 2003: A gondolkodó világ modellje. In memoriam Jurij Mihajlovics Lotman (1922–1993). = Aetas, 1. sz. 113–141.
Szigyártó Albert 1913: A királyi művészetről. I. rész. Alkalmi beszédek. Kézirat szabadkőművesek számára. Szeged, A páholy sajátja (A „Szeged" páholy könyvtára II. füzet)
Szigyártó Albert 1913a: A királyi művészetről II. rész. Avató beszédek. Kézirat szabadkőművesek számára. Szeged, A páholy sajátja (A „Szeged" páholy könyvtára III. füzet)
Szimbólumok 1908: Szimbólumok. A Budapest keletén dolgozó Haladás páholy1908. január 9-én tartott oktató munkája. Kézirat szabadkőműveseknek. Bp. Márkus Samu tv. ny.
Vajda László 1961: Móra Ferenc vezércikkei. Bibliográfia. Szeged (A szegedi Egyetemi Könyvtár kiadványai 47.)
Vajda László 1962: Móra Ferenc útja 1917–1919. = Szegedi Pedagógiai Főiskola Évkönyve, Szeged, 77–128. Klny. is.

(Belügyminisztériumi rendelet – részlet dr. Vajna Ernő: Hetvenöt éve a királyi művészet szolgálatában, 1948)

Tárgy: Miniszteri leirat a szabadkőmű-
ves egyesületek feloszlatásáról

HATÁROZAT:

A m. kir. belügyminiszter úr a f. évi (1920.) május hó 18-án kelt 1950/Res. sz. rendeletével Magyarország egész területén létező mindennemű szabadkőműves egyesületet (páholyt, intézményt stb.) véglegesen feloszlatott, tekintet nélkül arra, hogy az illető alakulat kormányhatóságilag láttamozott alapszabályokkal bír-e, jelenleg működik-e, vagy sem.
Ezt nagyságoddal azzal a megjegyzéssel közlöm, hogy a páholy helyiségeinek és vagyonának lefoglalásáról és hatósági zár alá vételéről a f. évi május hó 29-én intézkedtem, egyben felkérem, hogy mindezeket a vezetése alatt állott páholy tagjaival it tudomásulvétel és miheztartás végett közölni méltóztassék.

(Dr. Vajda Ernő a szabadkőműves munka feloszlatása ideje alatt – 1948 – részletek –)

Nagymagyarország területén 82 páholy működött, ebből 50 Csonka-Magyarországra esett. Ezeknek most el kellett némulniok. Néhány ezer jószándékú, becsületes, önzetlen és áldozatkész férfiú, – akik a magyar kultúrának, a haladásnak munkásai voltak – otthonukat vesztve, tétlenségre kényszerültek. Néhány ezer férfiú értetlenül állott az események előtt, hiszen ők nem akartak mást, mint a felvilágosodást, az erkölcsi tökéletesedést és a jólétet terjeszteni, faji, vallási vagy nemzetiségi különbség nélkül. A szabadkőművesek magatartására nézve a legfőbb zsinórmértékül a tiszta emberi erkölcs törvénye szolgált, nem céloztak mást, mint megszilárdítani a jellemet, kiterjeszteni és jutalmazni a magán- és polgári erényeket, minél jobban kiszélesíteni és megerősíteni a közszabadságokat... Miért kellett ezt a néhány ezer nevet indexre tenni?
Mert indexre kerültünk. Három kiadás jelent meg, – nagy szenzációként hirdetve – a magyarországi szabadkőművesek teljes névsorát. Az első kiadó maga a belügyminisztérium volt, a második az a bizonyos Palatinus nevű volt, aki később a legféktelenebb zsidózásba csapott át, végül a harmadik könyvet az idült alkoholista Endre László írta, de maga a „szellemi rész" alig húsz-húszonöt oldal volt könyvében, melyeken az elcsépelt vádakat említi. Mindegyik „mű" gerince, főérdekessége a névsor volt. A névsor! Kik voltak a hazaárulók, Magyarország sírásói, a „hatalmas érdekszövetkezet" tagjai?

***

A szabadkőművesek titkos társaság – mondják – és ha a céljaik és törekvéseik valóban olyan becsületesek, minek az a nagy titkolódzás?
Ezzel a váddal nem nehéz megbirkózni. A szabadkőművesek szövetsége nem titkos, csupán zárt társaság. Nagyon megnézik, kit vesznek be maguk közé, munkáikon soha idegen nem vehet részt – miként a legtöbb más testületnél sem – és kétségtelenül vannak el nem árulható titkos jelek, melyek az összetartozást igazolják, de ezt is meg lehet magyarázni. Eltekintve attól, hogy ez ősi szabály, amelytől senki, a magyar szabadkőművesek se térhetnek el, a szabadkőművesség voltaképpen *világszövetség,* mely széles e világon el van terjedve és mégis egységes testvéri láncot alkot.
Szabadkőműves, ha bármelyik ország bármelyik páholyában megjelenik, összes jogait gyakorolhatja ott a szabadkőműves páholyok alapszabályai belügyminiszteri jóváhagyással – ma egyesületi forma bírósági bejegyzéssel

– vannak ellátva, ami szintén bizonyítéka annak, hogy nem titkos társaságok.

***

A szabadkőművesség nemzetközi – modja a vád – tehát nem is lehet magyar és nem lehet munkássága hazafias.
Aki a magyarországi viszonyokat ismeri, természetesnek találja, hogy kezdetben volt egy csomó német nevű és német nyelvű páholyunk, melyek idővel – az új generáció megmagyarosodása folytán – magyar páholyokká alakultak át. Így történt ez a Sopron keletén dolgozó német páhollyal is, mely Széchenyire változtatta nevét. A németországi páholyokban akkor élesen kikeltek ez ellen és még azt is rossz néven vették, hogy a Nagypáholy örömmel adta meg a munkaengedélyt a Széchenyi-páholynak, mely programjául *„az izzó fajszeretet és a Magyarország iránt való lelkesedés fejlesztését és elsősorban a magyar nemzeti állam kiépítését” tűzte ki céljául.*

Kossuth Lajos beszéde USA-ba érkezése után, avatásakor.
A testvéri szeretet s jóindulat, mely irányomban a szabadkőművesség részéről irányult, alkalmat nyújtott nekem is arra, hogy e társaságnak, melyet az emberiség legmagasztosabb elvei s a történelemben híres nevek még magasztosabbá tettek, tagja lehessek.
Imádott eszmék!
Örök emlékezetre méltók!
Igen, mert a szabadkőművesség elvei nincsenek ellentétben a szabadság és humanizmus elveivel: sőt véleményem szerint oda irányulnak, hogy az egyetemes emberiség jólétét előmozdítsák, mint a Nagymester testvér is előadta a nekünk ma estve tartott ékes beszédében.
300 évig uralkodott a Habsburg-ház felettünk szabad választásunkból, de a szabadkőművesi intézmény csak II. József alatt virágzott, aztán elaltatott.
Mikor én kevés ideig kormányzó voltam, a nehéz körülmények nem engedték a szabadkőművesség pártolását. Azután jöttek a szomorú idők: s most alig hiszem, hogy 3 páholynál több legyen az egész országban. (Az 1852. év értendő.)
Nagyérdemű Nagymester testvér! Jól tudom, hogy politikai kérdéseket ide behozni nem lehet, mert alapelveink a testvéri szeretet, segélynyújtás és igazságosság: de mégis, az én eltiport, elnyomott nemzetem szomorú sorsa megfontolást igényel s visszhangra kell találnia minden szívben. mert ha az embernek joga lenne elnyomni embertársát, akkor a szabadkőművesség megszűnnék létezni.
Szerencsémnek tartom, hogy szabadkőműves vagyok s lelkem mélyéről köszönöm, hogy ma este e nemes intézmény magasztos elveiből oktatást

nyertem, amelynek lobogójára a szabadság és az emberi szabad jogok eszméi vannak írva.
Európában is van égboltozat, levegő és víz, de nincs nap, mely megvilágosítsa a szabadság ösvényét. E napfényért Amerikába kell jönnünk. Európában a világosság csak bizonyos határig terjed és nem tovább!
A csillagok, mint tudjuk, gömbölyűek és nem szögletesek. Mozgásuk kör alakú, egyforma: de mégis eltűnnek szemeink elől, amikor felhők borítják az eget. Így vagyunk a szabadsággal is.
Európában sötétség borult annak egére. Mindazok a nemzetek, amelyek el vannak nyomva, le vannak igázva keleten: reménységgel tekintenek a nyugati földteke szabad intézményeire. Mert jóllehet, Amerika nyugatra fekszik Európától, de keletre Ázsiától s e keletről ismét fény derülhet Európa beárnyékolt tájaira.
De már be is végezem beszédemet. Én, mint egyike a legigénytelenebb testvéreknek – egy hontalan száműzött – nem tulajdonítom magamnak azt a testvéries, szíves és rendkívüli fogadtatást, amelyben mindenfelé részesítettek, hanem a szerencsétlen Magyarország iránt érzett mély rokonszenvüknek, amelyért fogadják határtalan köszönetemet s örök hálám nyilvánítását.
Egyszersmind biztosítom a szeretett testvéreket, hogy életem főtörekvése lesz a szabadkőművesi névre és jellemre méltóvá lenni a teljesíteni mindazokat a kötelességeket, melyek reám, mint e humánus intézmény egyik igénytelen tagjára háramlanak.

***

A felvételi kérelem magyar fordítás így hangzik:
„A szabadkőművesek Cincinnati 133. sz. páholya érdemes főmesterének, felügyelőinek és testvéreinek.
Alulírott alázatos kérelme azt bizonyítja, hogy miután hosszú idő óta kedvező véleménye volt az Önök ősi intézményéről, vágyódik arra, hogy mint tag felvetessék, ha erre érdemesnek találtatik.
Mivel száműzött, a szabadság ügye miatt, nincs állandó lakhelye: most Cincinnatiban tartózkodik. Kora: 49½ év,; foglalkozása *visszaszerezni hazájának, Magyarországnak nemzeti függetlenségét* és más nemzetekkel együttműködve megteremteni a polgári és vallásszabadságot Európában.
Kossuth Lajos s. k.

Ajánlják:
Augustus William Beyse tv.
F. Bodmann tv.
Cincinnati. 1852. február 18.

Testvériségről
Uralom és becsvágy, haszonlesés és irigység, vallási türelmetlenség és politika, vagy nemzetiségi féltékenység, ezek azok a főtényezők, melyek az emberek közt az ellenségeskedést szítják, az egész emberi nemzet pedig a fejlődésnek hozzá méltatlan, alacsony fokán visszatartják. Mi azt akarjuk, hogy minden ember – ember, az emberiség egységes nagy családjának tagja legyen, szóval, hogy az emberek testvérek legyenek, kik egymást szeretik, gyámolítják, oktatják és nemesítik. *Ezért nincs köztünk rang és valláskülönbség, ezért nem bocsátkozunk mi politikai vagy vallási vitatkozásba, legyen bár valamelyik testvér a biblia, vagy a korán, vagy a talmud, vagy bármiféle egyházi, vagy bölcsészeti rendszer híve, ezt az ő egyéni szellemi szabadságára bízzuk.* Szövetségünk *mindennemű vallásfelekezet és mindennemű politikai töredék* hívei békésen egyesítvén *tisztelik és szeretik egymást,* és ekként az emberiség azon eszményi szövetségét alkotják, mely az egész föld kerekségét átöleli és amely azon igyekezete által, hogy mindenfelé világosságot és igazságot terjesszen, legyőzhetetlen erkölcsi hatalmasságot alkot.

1920. évi betiltás követően, Cobden Szövetség munkája
Ekkor hosszú időn keresztül a Magyar Cobden Szövetség adott hajlékot testvéreink összejövetelinek és előadásainak. A Magyar Cobden Szövetség – az angol Free Trade Cobden Club mintájára – 1921-ben alapította Halasi Fischer Ödön. A Cobden zászlója alá tömörültek azok a liberálisan gondolkodó fiatal kereskedők, akik azt vallották, hogy a magyar jövőt a liberális hatalmakkal való szoros együttműködés és a szomszédainkkal való békés csereforgalom biztosítja. A Cobden Szövetségnek nemcsak gazdasági, de kulturális céljai voltak: az eszmék szabad forgalmában látta a béke és a haladás legbiztosabb zálogát.
Ennek az új szövetségnek elnöke Halasi Fischer Ödön, igazgatója Havas Miksa volt, aki a pompás pedagógus biztonságával és a nagyműveltségű gazdasági szakember tudásával mentorkodott a fiatal szövetség munkájánál. Havas Miksa hosszú éveken át a Cobden Szövetség helyiségében hívta össze a testvéreket munkára és baráti összejövetelekre.
A Cobden Szövetségnek néhány év alatt több volt a tagja, mint bármely más európai szabadkereskedelmi egyesületnek és a Cobden Szövetség rendezte első világháború után az első nemzetközi kongresszust Budapesten. Ezen a kongresszuson, melynek üléseit a Magyar Tudományos Akadémia nagytermében tartották, magyar részről Matlekovics Sándor és Apponyi Albert reprezentálták a cobdeni gondolatot, angol részről pedig az agg Lord Sheffield vezetésével Sir George Paish, Fischer-Unwin és mások.
A Cobden Szövetség előadásai, vitaestjei és ankétjei a szabadkőműves gondolatot hirdették. Szinte becsempészték a közönség széles rétegeinek tudatába ezt a mentalitást. A szövetség „Cobden" című folyóirata a

legolvasottabb, legműveltebb társadalmi és gazdasági folyóirat volt az országban, melynek hasábjain nagyon sok testvérünk megszólalt. De a Cobden-előadók is nagyrészt szabadkőművesek voltak. Ha végigtekintünk az előadók gazdag sorának egy kiragadott részén, látjuk, mily nagy számban szerepeltek ott szabadkőműves testvéreink. Előadók voltak többek között: Ádám Lajos tanár, György Ernő, Móra Ferenc, Domány Gyula, Marczali Henrik, Székács Antal, Stein Emil, Márkus Miksa, Hatvany Bertalan, Navratil Ákos, Fenyő Miksa, Mónus Illés, Elek Artúr, Rubinyi Mózes, Bíró Lajos, Tildy Zoltán, Heltai Jenő, Zsolt Béla, Márai Sándor, Pollák Illés, Szemere Samu, Kanizsai Dezső, Vágó József, Beck Salamon, Kadosa Pál, Hatvany Lajos, Ignotus Pál... A Cobden-folyóirat külföldi munkatársai között szerepeltek: Prof. Gustav Cassel (Stockholm), Prof. Hans Kelsen, H. W. Hobson (London), Sir George Paish (London), Thomas Mann, Emil Ludwig, Wilhelm Röpke, stb. A Cobden Szövetség könyvtára közel 200 füzetet adott ki, melyben a magyar Hantos Elemér, Éber Antal, Gomperz Ervin, Madarassy Beck Gyula, Fellner Vilmos, Klein István, Popovics Sándor, Vámbéry Rusztem, Gratz Gusztáv, Szász Zoltán, Ignotus Zsolt, Karinthy, Hevesi Sándor, Petrovics Eleken stb. kívül külföldön nagyságok, mint Lujo Brentano, Ives Guyot, Werner Sombart, Franz Oppenheimer stb., stb. írtak tanulmányokat.
A Cobden Szövetség előadásait Halasi Fischer Ödön elnök szokta bevezetni. Ezek a bevezetői tömör tárgyismeretükkel és – ankétek és viták alkalmával – diplomatikus ellentéteket elsimító urbanitásukkal valóságos új műfajt teremtettek.

***

Egy szabadkőművesnek sohasem szabad hivalkodnia, mégis a helyzet fonákság miatt is meg kell említeni, hogy amíg egyrészt magyar földön a szabadkőművesi munka tilos volt, még pedig azzal a soha sehol precízen meg nem fogalmazott indoklással, mert a szabadkőművesek nem megbízható, internacionális, hazafiatlan társaság, a mindenkori kormány, amelyik igen helyesen – minden alkalmat megragadott arra, hogy a trianoni nehéz helyzetben barátokat és szimpátiát szerezzen a magyarságnak, ha előkelő külföldi vendégek érkeztek, akik szabadkőművesek voltak – márpedig igen sokan azok voltak – mindig felkérte a betiltott magyar szabadkőműves páholyok vezetőit, hogy tegyék félre keserű hangulatukat és jó arccal jöjjenek el a nagy külföldi vendégek fogadására, mintegy jelezvén ezzel, hogy Magyarországon nem tilos dolog szabadkőművesnek lenni, sőt, íme különös megbecsülésben is részesülnek. Mondani se kell, hogy minden egyes felkérésre azonnal és készséggel megjelentek az akkor egyébként kiközösített magyar szabadkőműves főfunkcionáriusok, felvették a kapcsolatot a külföldi előkelőségekkel, így akartak segíteni az ezernyi

magyar bajon és természetesen ilyenkor soha sehol még célzást se tettek a magyar szabadkőművesség meg nem érdemelt elhallgattatásáról. Így történt ez 1931-ben Groussier Artúrnak, a G. O. D. F. nagymesterének a látogatás alkalmával, 1933-ban több ízben is, majd Martin Gastonnak, a világhírű francia történettudósnak és lelkes szabadkőművesnek a látogatás alkalmával, akit egyenesen a Revíziós Liga hívott meg Budapestre. Ilyenkor mindig a magyar szabadkőművesek vezetői vitték a szót, a hatóságok tudtával, sőt felkérésére. Nem is történt soha sehol a legkisebb baj, talán csak egy ízben. 1934-ben, amikor India leghatalmasabb maharadzsája időzött Budapesten és lelkes szabadkőműves lévén, mindenképpen szeretett volna egy magyar szabadkőműves-munkán részt venni. Ezt persze nem teljesíthettük, hiszen be voltunk tiltva és a világ egyik leggazdagabb embere, akinek minden kívánsága percek alatt teljesült, nagyon csodálkozott azon, hogy ezt a nem is olyan különös kérést nem teljesíthetjük. Az okot t. i. nem mondottuk meg. Azt, hogy nincs módunkban teljesíteni.

Sőt, részt kellett vennünk – akarva nem akarva – abban a magyar zarándoklatban is, amelyik 1928-ban az Egyesült Államokba indult az ottani Kossuth-ünnepségek alkalmából. A magyar kormány jól tudta, hogy Kossuth Lajos, mint szabadkőműves is rendkívül népszerű volt az Újvilágban és elbukott hazája sorsának javítása érdekében mindent elkövetett, hogy a hatalmas amerikai szabadkőműves-szervezeteket felhasználja. Kormányunk ezt jól tudván, megint csak felkérte a feloszlatott magyar nagypáholy vezetőit, hogy képviseljék a zarándok-úton a magyar szabadkőműveseket. Így is történt és a kiutazott magyar szabadkőművesek tiszteletére az amerikai testvérek több díszes fogadást rendeztek.

Amikor aztán a német csizma újból lépett egy nagyot és Ausztriát is bekebelezte, megszűnt a lehetősége annak, hogy külföldön avassuk fel fiainkat.

Végül a mi sorsunk is beteljesedett. 1944. március 19-én megtörtént Magyarország megszállása is. Még mindig összejöttek a testvérek – a németek ittléte idején is; még mindig voltak bátor férfiak, akik megpróbálták a lehetetlent és legalább az egyéni segítés terén buzgólkodtak. Ebben az időben hősies magatartást tanúsított Supka Géza Nagymester. Végül pedig teljesen kaotikussá váltak az állapotok. Sorozatos bombatámadások, nyilas őrület, géppisztolyos suhancok vérfürdői közepette a szeretet szavát már nem hallotta meg senki.

A MI PÁNCÉLUNK AZ OLTHATATLAN EMBERSZERETET

(Dr. Erdélyi Jenő felavató beszéde – 1948)

Mi a szk.·. szövetségbe való belépést újjászületésnek vesszük. Akit közénk befogadunk, az új életet kezd, szebb, jobb, nemesebb életet.

A mindennapi élet szennyes hullámai – különösen ma – mindnyájunkig eljutnak, s örök éberséggel kell ellenük küzdenünk, hogy el ne nyeljenek bennünket. E légkör nem elégítheti ki a gondolkodó embert, kik szívük, lelkük kivételes sajátosságánál fogva magasabb eszményi világba vágynak, kik hisznek a lélek, a szellem halhatatlanságában, s eszméik, gondolataik megvalósításáért, az emberiség nagy érdekeiért, az igazságért harcba szállni is készek.

Bizonyára ily érzések és gondolatok halmozódtak fel az Önök szíveiben is, midőn kopogtattak szentélyünk ajtaján, melyet századok misztikuma zár el a profánok szeme elől. Nem kedvetlenedtek el az Önök elé tornyosuló akadályoktól, melyek felvételüket megelőzték, s nem tartotta vissza Önöket szilárd szándékuktól az a sok rágalom sem, melyek évszázadok óta sokszor hivatalos, még többször nemhivatalos körök szórnak reánk, melynek egyedüli oka az, hogy félnek és veszélyeztetve látják munkánktól: a felvilágosítástól, az egész emberiség boldoggá, szabadabbá tételének célkitűzéseitől, az emberi lélek és gondolat szabadságának hirdetésétől a maguk alantas céljait.

A mi erősségünk, a mi páncélunk az olthatatlan nagy emberszeretetünk, melyen ellenségeink minden gyilokja megtörik, minden golyója visszapattan. Emberszeretetünk világossága, ellenségeink homályhoz, sötétséghez szokott szemét elkápráztatja, vakká teszi, de a tiszta lelkű és lelkiismeretű emberek szemei e világosságot kibírják, s oly magaslatra képesek emelkedni, hova az ellenség gyilkos nyila elérni nem tud.

Mi szk.·.-ek magasabb nézőpontból szemléljük a világot, mi a lélek gátnélküli, magasan szárnyaló szabadságát hirdetjük, a teljes emberi szabadságra törekszünk, felülemelkedve minden elfogultságon, előítéleteken, minden a szellemet béklyóba kötő ideológián, mi alkotni akarunk, de rombolás nélkül.

Mi az élet értelmét keressük és kutatjuk, s hisszük, hogy azt az élet szépségeiben és harmóniájában meg is találjuk.

Ki a páholy szentélyébe belépett, az levetette a profánélet porát, maga mögött hagyva a külvilág szennyes árját, minden kicsinyességét, hibáit. Tiszta lelkiismeretünk és jószándékú lelkünk az egyedüli kísérőnk. Itt csüggedetlenül dolgozunk, hogy megismerjük és nemesítsük elsősorban magunkat, s önmagunkat javítva javítsuk embertársainkat az igazi testvériség, a teljes egyenlőség és a tökéletes szabadság szellemében.

Aki közénk jön, annak őszintén, komolyan, becsületesen és önzetlenül kell teljesítenie kötelességét. A szk∴ lelkiséget, a szk∴ eszmét lelkük mélyén magunkkal kellett hozniok, különben soha nem lesznek szk∴-ek.
A műhely, melynek küszöbét Önök átlépték a szk∴-ek szentegyháza, a világ egyik legrégibb intézménye. Már Salamon király temploma építésénél a hagyományok szerint létezett bizonyos kőműves – kőfaragó szervezet, melynek bizonyos szokásai, szertartásai voltak. Ezek a szk∴-ség átvette, s meg is tartotta azokat, melyek a mai korszellemmel összeegyeztethetők. Régi legendák lépnek itt elő a ködös múltból, évezredek tusái, küzdelmei és dicső emlékei. A világ fájdalmai gyülemlettek itt össze, hősök és mártírok emelkednek ki a feledés homályából, s a világot megváltó szabadság és egyenlőség eszméi itt érlelődtek meg, s robbantak ki ellenállhatatlan erővel a külvilágba.
Testületünk tényleg zárt jellegű, titokzatosságát, a fentebb említett régi szokásokból és formákból évezredek alatt megőrzött szertartások és symbolumok adják. Ezek azonban nem profán értelemben vett titkok, hanem mélységes átérzések, örökéletű, számunkra drága, értékes tanítások, de egyszersmind ama külső kötelékeknek is kifejezői, melyek a földkerekségen élő összes szk∴-eket, mint egyetlen család tagjait fogják össze.
Mindenekelőtt, mint lelkiismeretes és becsületes emberek előtt ki kell jelentenem, hogy alapszabályaink a törvény által jóváhagyottak, alkotmányunkban, tanításainkban, törekvéseinkben semmi olyan nincs, mely az Isten, haza, vallás, vagy az igaz emberek erkölcsével ellenkeznék, vagy azokkal a legkisebb mértékben is ellentétben volna.
A mi ideálunk: egy boldogabb kor, egy tisztultabb, erkölcsökben gazdag és erős emberi társadalom.
A mi alapszabályaink parancsa: szeretet, hűség, engedelmesség, kötelességteljesítés Isten, haza és embertársaink iránt.
Alapelvünk: az erkölcsiség, igazság.
Kötelességünk, hogy pártfogoljuk az elhagyottat, az özvegyet, árvát, s testvérként fogadjunk mindenkit, ki vigaszra, tanácsra, segítségre rászorul.
Hogy mindezt elérjük, ernyedetlenül dolgoznunk kell, hogy a mai meggyötört emberiség nyomortól, éhségtől, kivétel nélkül egyenlő jogokkal felruházott, s félelemnélküli szabad élet részesévé váljék. Tudjuk, hogy nehéz, fáradságterhes munka vár reánk és utódainkra, de a küzdelmekkel és tövisekkel kirakott út az egyetlen, mely végcélunkhoz, a humanizmus szent templomához vezet. S e küzdelemben a győztes soha a háború, nem a béke, soha a fegyverek erőszakos ereje, hanem csak a tiszta önzetlen, minden akadályt legyőző emberszeretet lehet.
De nehogy csalódás érje Önöket Uraim, mindjárt első találkozásunkkor ki kell jelentenem, hogy nekünk nincsenek hatalmi fegyvereink, mellyel

bármely, kitűzött céljainkkal ellenkező, vagy velünk szemben ellenséges intézményt legyőzni, vagy lerombolni képesek volnának.
Boldogok volnánk, ha Önök lelkébe is át tudnánk plántálni páholyunk eszméit, szívünk, lelkünk drága kincseit.
A szk∴-ség nem ismer elválasztó falakat. Tisztel minden igaz meggyőződést és arra törekszik, hogy elérjük a legnagyobb lelkiismereti, vallási és szellemi szabadságot.
Ellenségeink azt hirdetik, hogy mi Istentagadók, hitetlenek vagyunk. Mi tiszteljük mindenki vallását, s nem nézzük ki, milyen hit szerint imádja Istenét. A mi hitünk nem vallási dogmákban merül ki, a mi hitünk az emberszeretet hamisítatlan hite, mely minden vallás alapját képezi. Mi hiszünk az emberi jóságban, a nemesért, a jóért való önzetlen küzdelmünk eredményességében, s ha e hitben rokonlelkekre találunk, örömmel és szeretettel tárjuk ki feléjük karjainkat. A mi szentélyünk oltártüzében az egész világot átölelő, szent, minden szépet és nemeset magában egyesítő emberszeretet lángja lobog hatalmasan.
Mi tiszteljük mindenkinek politikai felfogását, de napi politikával páholyunkon belül nem foglalkozunk. Mindenki szabadon csatlakozhatik meggyőződése szerint bármely politikai párthoz, melynek célkitűzései a szk∴ eszmékkel nem ellenkeznek.
Tudatában vagyunk ama ténynek, hogy mi, mint szk∴-ek sem szakadhatunk el attól a kortól, s azt uraló eszméktől, attól a társadalomtól, amelyben élünk.
A mai kor a materializmus kora. De mi e korban is ideálokért lelkesedünk, s ha teljes erővel becsületesen odaadással részt is veszünk a mai kor országot és világot újraépítő munkájában, a dolgozókkal versenyezve együtt is dolgozunk, nem feledkezünk meg egy pillanatra sem az elénk tűzött célról: a gyűlöletmentes örök, az egész emberiséget átölelő emberszeretetről.
A szk∴ előtt minden ember – ember. Nem ismerünk faji különbséget. Nem teszünk különbséget, mert valaki pór vagy nemes, gazdag vagy szegény. Mi az embert keressük, az igazi embert, a jóhírű szabad férfiút, kiről feltételezzük, hogy a szigorú önkritika, önmegismerés és az önművelés útján fel tud arra a lelkimagaslatra emelkedni, mely megóv bennünket – különösen a ma viharzó gyűlölet tengerén – az emberi gyengeségtől származó hibáktól: a hiúságtól, nagyravágyástól, önzéstől, irigységtől, gyűlölettől, s ki tudja magából fejleszteni a magasb rendű „én”-t, az igazi szk∴ lelki jellegét.
Hiúság, önző érdek, haszonlesés – páholyunk falaink belől ismeretlen fogalom. Nekünk nincsenek egyéni érdekeink, fáradságos munkánkért nem várunk jutalmat, mert a mi munkánk önzetlen. Mi szívből örvendünk mások eredményeinek, a tv∴-ek öröme a mi örömünk, bánata, a mi bánatunk, s mindenkor az összesség érdeke lebeg szemeink előtt. Itt Önökre csak

önzetlen munka vár, melyben részt kell vennie minden tv∴-nek őszintén, becsületesen odaadással, mindenkinek tehetsége szerint. Nem a tehetség, nem a szerzett tudás lesz a döntő. Az őszinte, tiszta lélek, a puritán jellem a mi körünkben mindennél drágább, fontosabb.
A páholy – mint ellenségeink szeretik hangoztatni – nem valami érdekközösség. A szk∴-ség írott törvénye, hogy tagjaik egymást segíteni kötelesek elsősorban erkölcsileg, pártfogásba venni a tv∴-t és családját, különben, ha ártatlan jutott bajba, pártolni kell ott, hol egyenlő képességű, vagy különb a vele szembenállóval, de semmiesetre sem jelenti azt, hogy ki e kötelékbe bejutott, jogot formáljon arra, hogy a tv∴ külvilági foglalkozásában tűzön-vízen keresztül segítse.
A mi munkánk, a mi tevékenységünk nem titok, a mi éltető erőnk a világosság, ezt szomjozzuk, erre törekszünk, de titkosak jeleink, hogy egymást megismerjük, ellenségeink el ne áruljanak bennünket és csírájában el ne fojtsák nemes terveinket és törekvéseinket, alkotásainkat. Ezért tartjuk zárva szentélyünk ajtaját, hogy nyugodtan dolgozhassunk, avatatlan oda ne surranjon, s ki ne oltsa szent lángjainkat, melynek tüzét szk∴ lelkünkkel szítjuk és őrizzük.
A jótékonyság a múltban, midőn ehhez anyagi eszközök még rendelkezésünkre állottak, egyik fő feladatunk volt. De a jótékonyság mindig intézményes volt, sok, talán az összes jótékonysági intézmény a mi munkánk, a mi alkotásunk eredménye. S habár a munkából hatalmas részt vállalunk, a dicsőségből soha nem vettük ki részünket, azt átengedtük a profánoknak, kiket megnyerve eszméinknek, elgondolásainknak, az alkotások élére állítottunk, hogy még látszatát is elkerüljük, hogy az eszme, a gondolat tőlünk ered. Az ünnepeltetéstől félrehúzódtunk, megelégedtünk a jólvégzett munka, a kötelességteljesítés jóleső örömével.
Mi ideálokért küzdünk, elérhetetlen magasságra törekszünk, hol minden ember jó, nemes, s szabad, hol nincs nyomor, nincs félelem, hol ember és ember között a korlátok lehullottak, s a szeretet tölti be az emberi szíveket. Álom, fönséges álom ez, talán soha meg nem valósítható utópia. S mi mégis hisszük és hirdetjük. Nagyon jól tudjuk, hogy mi ezt nem érjük meg. Ezért önzetlen a mi munkánk! A mi osztályrészünk a fáradtság, a küzdés, a jobb jövőhöz való ragaszkodás, melynek jutalma egykoron az általános emberi jólét, az értelem, a gondolat szabadsága, a lélek szabadsága, az igazi humanum leend! Mikor? Ki tudja! Ezért dolgoztak, ezért küzdöttek elődeink is hosszú századok óta, s önzetlen munkáikkal így kapcsoljuk össze a szk∴ múltat a jövővel.

E vázolt munkára jóhírű szabad férfiakra van szükségünk, s ha Önök érzik magukban a lelki erőt, ha az igazság vágya, az örök jó utáni vágyakozás, az emberiség szeretete hozta Önöket közénk, úgy csalódás nem éri Önöket, s a szk∴ eszményekhez hívek fognak maradni.
Erre a munkára szólítom most fel Önöket Uraim!

SZOLGÁLNI A HAZÁT, AZ EMBERSÉGET, AZ EMBERISÉGET

(Dr. Supka Géza beszéde a Nagypáholy 1948. március 14-diki nagygyűlésén)

Testvéreim!

Azt hiszem fölös szavakat szaporítanék, ha jellemezni próbálnám előttetek azokat a rendkívüli nehézségeket, amelyek között ma a magyar szk.·.-ség dolgozik. Új világ nehéz vajúdása közben kell megtalálnunk azt a keskeny ösvényt, amelyen az emberiség legjobb gondolkozóinak, legigazabb munkásainak minden időkben haladnia kellett. Gyakran találkozunk félreértésekkel s – ami még ennél is rosszabb – félreértékelésekkel. Gyakran, sőt a legtöbb esetben nem rosszindulat, csupán a céljaink és életformáink nem ismerése okozza a külső nehézségeket. Hisszük azonban, ezeket türelemmel, példaadással, becsületes építő szándékaink megmutatásával sikerül lebírnunk. Persze, rendkívül nagy óvatosságra és minden egyes tv.·. részéről a végtelenségig felfokozott felelősségérzésre van ma szükség. Egyetlen könnyelmű szó olyan nehézségeket okozhat, amelynek az útból való elhárítása legalább is fölös erőpazarlást jelent számunkra. Új társadalomban kialakulóban, amely a legjobb esetben is nem tud a szk.·. .·.semmit, vagy pedig – s ez a gyakoribb eset – csak annyit tud, amennyit az ellenforradalom negyedszázada hazugságban és rágalomban reánk tudott szórni.
Mind e nehézségek közepette azonban, igazunk és becsületes szándékaink tiszta öntudatában, bátran vállaljuk az Általatok ránk bízott nehéz és kényes feladatot, amennyire az erőnkből, tehetségünkből telik; és vinni fogjuk a munkát, ameddig a körülmények engedik. Hiszem, hogy az ország minden felelős tényezője máris látja, minő értéket jelent a magyar szk.·.-ség a haladás és a felvilágosítás művében éppúgy, mint a nemzetközi kapcsolataik, az ország külső jóhírének fenntartása szolgálatában. Mert a magyar szk-ség, fennállásának két évszázada alatt egyebet sem kívánt, mint szolgálni a hazát és szolgálni az emberséget és emberiséget.
Ez a mi létértelmünk, ez létünk célja.

Erre a munkára hívunk most benneteket Testvérek, Ady Endre tv.·. örökszép szavával:

Építésre készen a kövünk.
Nagyot végezni mégis mi jövünk:
nagyot, szépet, emberit s magyart!

JÓHÍRŰ, SZABAD FÉRFIAK LÁNCA

(Felvételi beszéd – 1949. június 4.)

A páholy célja:
– A legbensőbb barátságra épített tv.·.-i szeretet és független férfiak összehozása egy intim baráti körbe és szoros eszmerokonságba, kik a profán életben talán sohasem találhatták volna fel egymást.
–A szeretet, hűség, engedelmesség, kötelességteljesítés Isten, haza és embertársaink iránt.
– Egy erkölcsökben tiszta, éhségtől, nyomortól mentes, félelemnélküli szabad életet élő, igazi osztálynélküli társadalom megteremtése, hol a szabadság, egyenlőség, testvériség jegyében elérhetjük a legnagyobb lelkiismereti, vallási és szellemi szabadságot.
– E nemes célok érthetővé teszik, hogy a szk.·.-ség nem tesz különbséget ember és ember között. Tudjuk jól, hogy a természet törvényei alakították ki a különböző emberi fajokat, aszerint, hogy sorsuk hova, síkságra, magaslatra, hideg vagy meleg égövi tájra helyezte.
– Imádhatja minden tv.·. Istenét a maga hite, vallása és meggyőződése szerint s mindegy nekünk, hogy szegény, vagy gazdag, nemes vagy pór származású e, mert minden ember kivétel nélkül szabadnak született, s mi földi halandók nem tehetünk különbséget ember és ember között csak azért, mert a véletlen szerencse, vagy balsorsa következtében jobb vagy rosszabb viszonyok között látta meg a napvilágot.
– Tiszteljük mindenkinek politikai felfogását, mindenki szabadon csatlakozhatik meggyőződése szerint bármelyik politikai párthoz, ha az a szk.·.-ség nemes eszméivel nem ellenkezik, de napi politikával páholyunkon belül nem foglalkozunk.
– Ma a materializmus korát éljük, s mi teljes szívvel és lélekkel becsületes odaadással részt veszünk a ma országot és világot építő munkájában, de azért egy pillanatra sem feledkezünk meg a szk.·.-ség örök ideáljáról: a humanizmusról, az egész emberiséget átölelő emberszeretetről.
– Mi az ember keressük, az igaz embert, ki önzetlen és oly lelki magaslatra tud emelkedni, hová az emberi gyengeségek: hiúság, nagyravágyás, önzés, irigység, harag, gyűlölet nem érnek fel s magáévá tudja tenni s lelkéből ki is tudja vetíteni és más emberek lelkébe át is tudja plántálni a mi törekvésünket, földi létünk legnemesebb célját: Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!
– A szk.·. rendületlenül hisz az emberi jóságban, a jóért, nemesért, igazért való küzdelem eredményességében s nem vesztvén el hitét, hisz az új testvérben is, hiszi, hogy azt hasonló érzések és törekvések hatják át, s boldognak érzi magát, hogy érzés- és gondolatvilágában rokonlelkekre

talált. Ezért fordul oly igaz, meleg szeretettel az új testvér felé, kiben, ha a lelki adottság tényleg megvan, át kell, hogy érezze a feléje áradó szeretet melegségét, s az előlegezett föltétlen bizalmat. S mi bizton reméljük és hisszük, hogy az új testvér nemes célkitűzéseinket magáévá téve, lelke minden szép, nemes és jó befogadására alkalmassá válik.

– A sz.·. legfőbb hivatása, hogy az emberszeretet, az emberi jóság ez örök forrását terjesztve, az emberiséget a felvilágosodás, a haladás, az igazság és a humanizmus felé vezesse. Ez az egyetlen út, melyen eljuthatunk az emberiség igazi megváltásához, így tisztulhat meg az emberi lélek a gyarlóságoktól és bűnöktől, melyektől megszabadulva remélhetjük az emberi társadalom, az államok, a népek eszményi együttélését — az igazi békét!

– Két öldöklő, kegyetlen világháború után vagyunk, negyedik évtizedében vívódik az emberiség, az u. n. hidegháborút vívjuk, s az ősi ösztönök készen állnak, hogy ismét kitörjenek sötét odúikból, hogy újra járják vad táncaikat és üljék orgiáikat.

– A világ ismét két táborra szakadt, az újrafegyverkezés vad, esztelen versenyében csak egy szikra kell, hogy ismét lángra gyulladjon, s újra vészt és gyászt hozzon az emberiségre, s elpusztítja mindazt, ami még az emberi civilizációból megmaradt.

– Ha valaha, most van igazán bátorlelkű szk.·.ekre szükségünk, hogy tisztult törekvéseiket, jóakaratukat, példaadó jellemüket vigyék ki a közéletbe, s szilárd szívvel és lélekkel álljanak ellen az egymást szétválasztó, egymást megsemmisíteni akaró ellentétes eszméknek, jóságot, nemességet, türelmet, megértést és jóindulatot kell mutatniok és mindent el kell követniök, hogy a vészthozó áradat lecsillapodjék, a lelkek megnyugodjanak, s az emberiség a békés munka szolgálatában fejtse ki áldásthozó működését.

– Bizton hiszem, hogy a szk.·.-ség e nagy, emberfölöttinek látszó feladattal meg fog birkózni, szilárd akarattal, tántoríthatatlan bátor szívvel és lélekkel fog küzdeni, hogy az emberszeretet hatalmas fegyverével az emberiség feje felől a katasztrófát elhárítsa. A szk.·.-ség meg fogja tenni maradék nélkül kötelességét, mint azt a múltban elődeik is megtették.

– Nehéz időkben kopogtattak Önök szentélyünk ajtaján. Íme, hallották nehéz feladatainkat, melyek reánk, s ha soraínkba lépnek, Önökre is várnak. Nekünk szükségünk van jóhírű, szabad férfiakra, s ha Önök érzik magukban a lelki erőt, ha az igazság önzetlen vágya, az örök jó utáni vágyakozás, az igaz emberszeretet hozta Önöket hozzánk, mi örömmel fogadjuk Önöket tv.·.-i láncunkba.

Felszólítom tehát Önöket Uraim erre a munkára.

FÖLDMŰVES LAKOSSÁGUNK BAJAI

(Dr. Gerecs Árpád írása – 1948)

Magyarország történelme az utolsó évszázadban egy hanyatló nép történelme. A hanyatlás okait elénk tárták sokan és sokszor, költők, tudósok, politikusok, hogy felrázzák ezt a nemzetet, hogy magyarságunk ne csak szó, ne csak cégér legyen és eszköz egyeseknek a többi zsákmányra és a nagyobb sápra, hanem legyen összefogó erő, támasza és erőssége a gyengéknek és elesetteknek és kötelezettség az erőseknek és nagyoknak. De tisztánlátók szava nem talált visszhangra, mi csak csúsztunk a lejtőn lefelé, hol lassabban, hol gyorsabban és sokszor belédöbbent újra a nemzet halálának víziója. Hiába tudták sokan, a jobbak, a realitásokat mérlegelők az okokat, a félig elvégzett jobbágy felszabadítást, az uralkodó osztályok önzését és rövidlátását, az ábrándok után futkosást, húsz millió magyar irreális és ellenségeskedést szító délibábját, a felszíneskedést és beletörődést a látszatmegoldásokba és még sok mást, hiába tudták ezt sokan, nagyon kevés történt ahhoz, hogy ennek a hanyatló nemzetnek beteg lelkét meggyógyítsák.

Hogy a jövőnk milyen lesz, azt nem tudjuk. A lelki egyensúlyát vesztett világban olyan elenyésző tényező vagyunk, hogy azzal a kicsi lelki podgyásszal, amivel mi hozzá tudunk járulni az új világ kiformálásához, még a saját sorsunkat sem tudjuk kezünkbe tartani. De felette áll a hétköznapok történésein, jelenlegi bajainkon az az örök kötelességünk, hogy rávezessük ezt a népet arra az útra, amely elvezet bennünket a kultúrnemzetek körébe. Át kell formálnunk a nemzet lelki világát, hogy közkinccsé váljanak azok az ideálok és az a lelkület, amely képessé tesz bennünket arra, hogy hacsak néhány téglával is, de hozzájárulhassunk a modern humánum épületének felépítéséhez.

Ezek a gondolatok már sok magyar ember agyában megfordultak. Történtek is dolgok, fel is őrlődtek nagy akarások, de ami történt, az csak elszigetelt történés volt és nem szerves rész az egész magyar életet átölelő nagy emelkedni akarásnak.

A nagy átalakulásnak az alapoknál kell megindulnia. Magyarország társadalmi szerkezetének alapja még mindég és kétségtelenül a földmíves lakosság. Az ország lakosságának nagyobbik fele foglalkozik mezőgazdasággal. Ez a réteg képezi azt a nagy tartalékot, amelyből a városi lakosság az utánpótlást kapja. Innen indulnak ki egyének és családok a magasabb életformát, több kultúrát és több lehetőséget nyújtó rétegek felé. Ha tehát új életet akarunk kezdeni és nem akarunk tovább csúszni a lejtőn, melynek alján a nemzet sírja tátong, a magyarság zömét alkotó földmíves

réteg, a falut olyan lelki és anyagi életforma szintjére kell emelnünk, hogy ez az egészséges kezdet indításával öntse vérét a nemzet vérkeringésébe.
Ezért foglalkozom a fölmíves lakossággal, általában a faluval, azzal a réteggel, amelynek jóléte vagy nyomora olyan tényezők függvénye volt, melynek tehetetlenül ki volt és talán egy ideig a jövőben is ki lesz szolgáltatva.
Ha megkíséreljük éles határvonallal az ipart a mezőgazdaságtól szétválasztani, amit bizonyos mértékben önkényes eljárás, mert éles határvonalak az életben nincsenek, és ha összehasonlítjuk az ipar és a mezőgazdaság jövedelmezőségét, arra az eredményre jutunk, hogy az iparban az egy emberre eső átlagos jövedelem nyugodt években mindég nagyobb volt, mint a mezőgazdaságban. Ez a körülmény a földműves lakosság számára civilizációban, de legtöbbször kultúrában is alacsonyabb színvonalú életformát eredményezett. A földmíves és földmunkás lakosság gazdaságilag leggyengébb rétegeinél az életszínvonal sokszor kirívóan alacsony volta ösztökélte ezt a tömeget arra, hogy több lehetőséget nyújtó keretben keressenek boldogulást, legyen az ipar, vagy más városi foglalkozás vagy akár kivándorlás. Földhöz nem jutottak, a földből emberi életformát maguknak biztosítani nem tudtak, tehát hűtlenek lettek a földhöz.
A helyzet megnyugtató lett volna, ha egyszerűen csak az alacsonyabb életszínvonalról egy magasabb életszínvonallal kecsegtető életformába való mozgásról vagy mozgás utáni vágyról lett volna szó. Ez természetes és helyes folyamat lett volna. Ez a folyamat a mezőgazdaság és az ipar vonatkozásában a tizennyolcadik századtól kezdve átalakította a nyugati államok képét olyannyira, hogy egyes vidékeken függetlenül az országhatároktól az ipar a domináló és a mezőgazdaságról, mint megélhetési bázisról már alig lehet beszélni. Ez természetesen lassú fejlődésnek az eredménye, százötven esetleg kétszáz esztendő alakította ki ezen iparvidékek jellegét. E mellett a korán megkezdődött ipari fejlődés és a városi életforma még korábbi kialakulása magával emelte a mezőgazdaságot is. Ez korán fejlődésnek indult és magas színvonalat ért el. Korán megszűntek a nagybirtokok, intenzívebb lett ennek következményeképp a földmívelés és a vele foglalkozó lakosság közelebb került a városi életformához.
Nálunk merőben más a helyzet. Napjainkban szűntek meg a nagybirtokok és latifundiumok. A tízezer holdakból fejtörés nélkül a legprimitívebb művelési móddal is megélhetett a birtokos család. Részben ennek, részben más okok következményeképp, egyes kivételektől eltekintve mezőgazdaságunk talán fél századdal is visszamaradt a nyugati államok mezőgazdasága mögött. Láttuk a múltban ennek gazdasági következményeit. A búza világpiaci árának esése alapjaiban rázta meg mezőgazdaságunk rentabilitását és mesterséges erőszakos eszközökhöz, mint pl. a boletta, kellett mindég nyúlnunk, hogy valahogy felszínen

maradjunk. E mellett nálunk az ipar fejlődése sem volt olyan nagy mértékű, hogy a földmíves és földmunkás lakosság feleslegét lekötötte volna. Így azután állandó kérdőjelként állott előttünk egy talaját vesztett tömeg, amely a földtől eltaszítva, máshová be nem fogadva élt egy olyan életformát, ami mindennek volt nevezhető csak európainak nem.
Ez az állapot földmíves és földmunkás lakosságunk lelki világának kialakulását dominálóan befolyásolta és olyan helyzetet teremtett, amivel mind a földmíves lakosság, mind pedig a nemzet összességének érdekében foglalkoznunk kell.
A földreformig Magyarország lakossága mezőgazdasági vonatkozásban két részre oszlott: „urakra" és azokra, akik a földet megművelték, „a nem urakra". Ez utóbbi csoportba tartoztak a földbirtokok béresei, a földnélküli földmunkások, a kis- és törpebirtokosok. Ebbe az elég heterogén rétegbe nem sorolhatjuk a paraszti származású középbirtokosokat. Ezek átmenetet képeztek a két nagy csoport között, életformájuk is ennek megfelelően alakult ki és pillanatnyi érdekeiknek megfelelően hol az egyik, hol a másik oldalhoz csatlakoztak.
Vegyük ezeket sorra röviden. A gazdaságok béresei gazdaságilag talán jobbhelyzetben éltek, mint jobbágy nagyapjuk, de szolgák voltak. A jobbágyság megszűnt, de csak formailag. Önállóságuk ellenében ugyan kaptak valamelyes gazdasági biztonságot, de meg voltak fosztva a lehetőségtől, hogy saját sorsuk kialakításában lelki és gazdasági erőiket kifejlesszék. A földnélküliek az állandó munkaalkalom lehetősége nélkül éltek. A munkáért való versenyük látszólag ugyan szabad emberek munkavállalása volt, de kényszerhelyzetük szülte korlátlan kiszolgáltatottságuk a szabadságnak és önállóságnak még az illúzióját is kiölte belőlük. A törpe birtokos félig zsellér, félig földbirtokos volt, mert földjéből megélni nem tudott. Hordozta a földnélküliek minden terhét és minden kiszolgáltatottságát, ráadásul kapta a kevés föld kis rentabilitásának minden csalódását. Ez utóbbiban már sorstársa volt a kisbirtokos, mert az átlagos kisbirtokos nem tudott a mi művelési viszonyaink mellett olyan tartalékokat gyűjteni, amelyek a rosszabb esztendőkön átsegítették volna.
Itt volt tehát néhány millió ember, akinek dédapja még jobbágy volt, önmaga vagy szolga, vagy kiszolgáltatva az uralkodó osztályok vagy a természet kényének, lelkében a tehetetlenség érzésével.
Ilyen helyzetben az ember kétféleképp reagálhat. Vagy meghajol feltétel nélkül a ránehezedő nyomásnak és lelkileg is szolga lesz belőle, vagy csak látszólag hajol meg és a lázadás szelleme tölti ki lelki világát. Mindenképp rájön arra, hogy sorsa jobbrafordítására saját ereje elégtelen, kisebbségi érzés tölti el, akár apátiában, akár kétségbeesett tettekre való készségben nyilatkozik az meg. Lelkileg kiegyensúlyozott ember minden esetre ilyen viszonyok mellett csak kivételként képzelhető el.

Másik megnyilatkozása ennek a lelkületnek a bizalmatlanság mindenkivel szemben, aki az ő osztályán kívül, helyesebben felette áll. Ez az áttitude logikus következménye gazdasági helyzetének. Annyi csalódás és reménytelen küzdelem után nem tudja hinni, hogy valaki, akinek jobb sorsa van nála, foglalkozni tudna sorsával az őszinte segítés szándékával. Ebben társa volt a módosabb paraszti réteg is politikai téren szerzett kiábrándító tapasztalatai révén. A politikai programbeszédek ígéretei és az ígéretek be nem váltása választásról választásra erősítették a falu lakosságában azt a nem egészen jogtalan hitet, hogy ők politikailag és gazdaságilag csak bábjai a mindenkori uralkodó rétegnek. Következésképpen elkülönültek nemcsak a várostól, hanem azoktól is, akik szerintük a faluban a városi elem és életforma képviselői, szóval a faluban élő úgynevezett intelligenciától. Ennek az elkülönülésnek természetesen a másik oldalon is megvoltak az indító okai. Ez az elkülönülés a más életformában nyilatkozott meg, a civilizáció eltérő fokában más célokban, más ideálokban, sőt a legtöbb esetben merőben más kultúrában.
Ha megvizsgáljuk két társadalmi osztály vagy bármilyen két közösség közt azt, hogy a kettő között melyik bír a másikra vonzó hatással a tömegek részére, azt látjuk, hogy mindég a több életlehetőséget nyújtó közösség felé van mozgás. Nem a magasabb kultúra, nem a fejlettebb civilizáció az, ami vonzó hatást gyakorol, hanem a több életlehetőség. A kultúra és civilizáció csak fokozhatja a vonzó hatást, de egymagában egyik sem elég. A több életlehetőség többféle kép nyilatkozhatik meg, nagyobb hatalomban, több vitalitásban, nagyobb biológiai vagy gazdasági erőben stb. Példa erre végeinken például Erdélyben a magyarság beolvadása a román népcsoportba. Pedig igazán nem volna helytálló azt mondani, hogy az erdélyi magyar paraszt vagy földmunkás akkor, amikor a román közösséghez sodródott, a magasabb kultúrát és civilizációt választotta, ha az erdélyi magyar vezető osztályok kultúráját állítjuk a másik oldalra.
Tekintettel arra, hogy a föld a földet megmunkálók nagyobb részének a legkisebb életlehetőségeket nyújtotta állandó volt a törekvésük, hogy elszakadjanak a földtől, és több lehetőséget nyújtó életformát élő csoportokba olvadjanak bele. Ez vonatkozik nemcsak a törpebirtokosokra és a földnélküliekre, hanem a kis- és középbirtokosokra is, akik fiaikat abba az „úri" osztályba iparkodtak feltolni, amelyek az ő sorsukat az ő megkérdezésük nélkül évszázadokon át kezében tartotta.
Ebben a felfelé törekvésben volt egy szomorú mozzanat. A feljebb jutottak elfelejtették és legtöbbször el is akarták felejteni, hogy honnan jöttek, teljesen átvették a befogadó osztály életformáját és életszemléletét és megszakadt a kapcsolatuk azzal a réteggel, amelyből elindultak. Ebben az értelmiségi réteg, ha az volt a befogadó legalább egyformán bűnös volt. Megkövetelték a jövevénytől, hogy megtagadja múltját, magáévá tegye céljaikat, moráljukat és életszemléletüket. Így még sokszor azok a népből

származó értelmiségiek is, akik helyileg, falun együtt éltek a néppel, más életformát éltek, ha magyarul is beszéltek más nyelven beszéltek, mert merőben másképpen gondolkodtak.
Így a falu elvesztette fiait, akiket beküldött a városba azért, hogy kapcsolatot teremtsen a várossal, és elvesztette a még megmaradt kicsi hitét is a városi emberben, aki elidegenítette fiai közül a legjobbakat.
Ma új helyzet előtt állunk. A földbirtokreform megszüntette a függőségnek azt a fajtáját, mely a bérest a birtokoshoz kötötte, de termelési módszereink elavultsága mezőgazdaságunkat válságba fogja sodorni, ha a világ élelmezési válsága enyhülni fog. És válságos is lesz mezőgazdaságunk helyzete mindaddig, amíg termelési módszereink nem alakulnak át a mai kor követelményeinek megfelelő módon.
A bajok tehát részben gazdasági és technikai természetűek, tehát anyagiak, részben lelkiek. Segíteni csak úgy lehet, ha mindkettőn segítünk. Nem elég a gazdasági bajok kiküszöbölése, sőt, ha nem időbeni sorrendet, hanem a fontosságot nézzük, előbb a lelkieken kell segíteni. Mert a kultúra, a morál, az emberiség és a nemzet nagy életfolyamába való organikus lelki beilleszkedés azok a tényezők, melyek az egyén számára kiegyensúlyozott és cselekvő életet biztosíthatnak. Ez mivel csak ilyen egyénekre lehet egészséges és az élet ezer kérdőjelét magasabb és átfogóbb szempontok szerint megválaszoló társadalmat felépíteni, azért az első a kultúra, a lélek ébersége és vágya a tökéletesebb felé, és csak azután jönnek a külső dolgok. Természetesen a két tényező kölcsönhatását ezzel távolról sem akarom kétségbe vonni. De egy társadalmi közösség bajai sohasem csak kívülről jönnek. Nem csak a rossz termés, a vámok, a valuták, a gyárak stb. viszik a fejlődés útjára vagy taszítják a szétzüllés lejtőjére, ezek rendszerint csak másodlagos folyamatok. Az okok, az ősokok ott rejtőznek az emberekben. Ezért a tisztább és emberibb életre vágyó és ennek érdekében munkálkodó közösséget csak neveléssel, a magasabb rendű humánum befogadására alkalmas lelkület kialakításával lehet szilárd alapokra helyezni.
Ennek a megvalósítása részben a helyes filozófiai és pedagógiai alapra fektetett iskolai oktatással, részben a technikai és gazdasági bajokon való segítéssel együtt történhetik meg.
Az iskolai oktatás kérdése állandóan előtérben van. Foglalkoznak vele, de hogy miképpen, azt nem tudom. A gazdasági és technikai vonatkozásokra azonban rátérek.
Világos, hogy mezőgazdaságunk jövedelmezőségét nem emelhetjük oly módon, hogy az országból búzagyárat csinálunk, mert vannak a világon nagyobb búzagyárak, melyek éppen azért, mert területileg nagyobbak és népsűrűségük kisebb, mindég fognak jobban prosperálni, mint a mienk. Nem is tudnak az ilyen módon szabadabbá váló munkaerőt másutt foglalkoztatni, mert ilyen arányú ipari fejlődés feltételei egyenlőre nincsenek meg nálunk. Egyetlen mód a földművelés intenzívebbé tétele és

modernizálása. Ennek érdekében sok mindent kell megtennünk, ami sok időt és sok befektetést fog igényelni. Ezekre nem térek ki. Egy valamit azonban meg kell tennünk még most, a földbirtokreform befejezése előtt.
Kikell építenünk egy, az egész országra kiterjedő mintagazdasági hálózatot, aminek alapjait a földbirtokreformmal kapcsolatban lefektethetjük. Osszuk fel az országot kicsi, néhány községnyi területet kitevő részekre úgy, hogy ezek a részek éghajlati, talajtani és egyéb termelési feltételek szempontjából, valamint közlekedési szempontból lehetőleg egységesek legyenek. Minden ilyen egység középpontja mezőgazdasági vonatkozásban egy-egy mintagazdaság legyen. Dolgozzanak ezek a legmodernebb eszközökkel, a mezőgazdasági tudományok mindenkori állásának megfelelően. Vezetőjük jólképzett, elméleti tudással is rendelkező gyakorlati gazda legyen. Fogjuk össze ezeket a mintagazdaságokat nagyobb, lehetőleg szintén tájegységeket képező csoportokra. Ezek élén álljon egy-egy kisebb mezőgazdasági kísérleti állomás olyan vezetéssel, amely a mintagazdaságok mindennapi gyakorlati és tudományos problémáit megtudja oldani a helyi adottságoknak megfelelően. Ezek felett a középfokú mezőgazdasági állomások felett álljon egy központi mezőgazdasági intézet, ez biztosítsa, hogy az egész szervezet tudományok mindenkori állásának megfelelően dolgozzék. Ez adja meg a követendő elveket és tartsa kézbe azokat az általános jellegű ügyeket, amelyek a helyi adottságoktól függetlenül az egész országra fontossággal bírnak. Ez a vezető intézet és a középfokú állomások állami intézmények lehetnek, a mintagazdaságokat viszont szövetkezeti alapon lehetne létrehozni. Ezzel biztosítanok a tagok állandó érdeklődését és megvolna a lehetősége annak, hogy ezeket a mintagazdaságokat a környék kultúrközpontjává építsük ki. Így ezek révén nemcsak a modern földmívelés lehetőségeinek bemutatása, hanem minden irányú állandó továbbképzés is lehetséges volna.
Vannak mezőgazdasági kísérleti állomásaink, van néhány mintagazdaságunk és továbbképző intézményünk is, de szerves egységbe kell fognunk, és ki kell építenünk ezeket az egész országra és élettel kell az egészet megtöltenünk.
Nagy és hosszú munka ez, de meg kell kezdenünk, mert ma itt az alkalom

A SZABADKŐMŰVESSÉG ÚJJÁSZÜLETÉSE

(Dr. Soós Katalin tanulmánya, Szeged 1990–91, 12–13 szám)

1989. augusztus 15-én a magyar Belügyminisztérium csaknem 40 évi betiltás után, engedélyezte a magyar szabadkőművesek szövetségének, a *„Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy"*-nak a működését. Még ugyanazon a napon 50 szabadkőműves megválasztotta a páholy nagymesterét. Az engedélyezés időpontjában az ausztriai Nagypáholy nyújtotta szervezeti segítség révén már 4 intakt s most egyesülő szabadkőműves páholy létezett Magyarországon: a „Galilei", a „Deák Ferenc", az „Egyenlőség" és az 1870. május 29-én, Szegeden alapított „Árpád" páholy.
Miután a szabadkőműves rítusnak megfelelően nagypáholyt egy másik, régebben működő, általában külföldi nagypáholy szentesít, 1989. december 27-én Budapesten a Duna Intercontinental különtermében *a világ 16 országából érkezett 580 szabadkőművesének* jelenlétében az osztrák nagymester a magyar nagymestert a *„Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy"* alkotmányára feleskette és tisztébe beiktatta. Az ünnepélyes aktussal kelet-Közép-Európában elsőként a „Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy" kezdte meg újra működését. A jeles esemény kínálja az alkalmat, hogy visszatekintsünk a szabadkőművesség több évszázados múltjára.

*

A szabadkőművesség a *középkori kőművesek és kőfaragók templomépítő céheiből alakult.* Minden országban, ahol a templomépítés magas fokra emelkedett, megalakultak a kőművesek céhei, zárt, bizonyos tekintetben titkos társaságai, különösen Angliában és Németországban. Ezeknek a társaságoknak megvoltak a szoros szabályaik, felvételi szertartásaik és különös ismertető jegyeik. Később, a XVII. századtól a filozófia, a tudományok és a művészetek iránt érdeklődő egyének is felvételt kerestek ezekbe a társaságokba. Belőlük alakultak ki a jelképes, *szimbolikus szabadkőműves társaságok,* a szabadkőműves páholyok csírái.[1]
1717. június 24-én Londonban négy ilyen páholy kialakította Anglia Nagypáholyát. Ezzel megszületett a szabadkőművesség, amely hamarosan az egész világon elterjedt.
A páholyok működését és a szabadkőművesek jogait kötelezettségeit *James Anderson* skót lelkész fogalmazta meg 1723-ban, amely kisebb

[1] Mi a szabadkőművesség? Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy kiadása 1945. Kézirat 6. o.

módosításokkal ma is érvényben van. A szabadkőművesség egész gondolatrendszere sokféle elemből tevődött össze. *„Az alapot mindenesetre az angol és a francia felvilágosodás eszméi adták: liberalizmus, tolerancia, szabadgondolkodás, a természet és társadalom rendjének racionális megismerése, szabadság, egyenlőség, testvériség. A szabadkőművesség elutasítja a kiváltságokat, a hitbéli dogmák kényszerét, az egyházak, elsősorban a római katolikus egyház világi hatalmát. Nem fogadja el az Ószövetség teremtéstanát... Az anyagi világ felett olyan szellemiséget tételez fel, amely a panteizmus, deizmus felfogásával rokonítható."*[2]
A szabadkőművesség tanaival szervezeteivel a polgárosodó világ számára kínált választ és segítette az új gondolatok és célok terjedését.
A szabadkőművesség fogalmának napjainkra is érvényes definíciója: A szabadkőművesség *„... önkéntes társulásra alapozott egyesülés, amely eszményként az egyén autonómiáját, a társadalmi szabadságot, egyenlőséget és testvériséget ismeri el."*[3]
A kialakuló szabadkőművesség bizonyosra vette az erkölcsössé, műveltté vált emberiség végső győzelmét, de ennek megvalósulását nem az államhatalmaknak megdöntésétől, hanem az evolúciótól, a fejlődéstől várta.[4]
A hagyományőrző és a külvilág számára lényegében *titkos páholymunkáról* annyit, hogy ennek keretében kerül sor új testvér felvételére, előléptetésére és „mesterré" avatására, de a páholymunkában helyet kapnak a szabadkőművesség szempontjából fontos kulturális és társadalmi témákról szóló előadások is. A szabadkőművesség *„alapszerve" a páholy, amely teljes autonómiával rendelkezik,* laza szövetségük alkotja a Nagypáholyt. A páholy élén a főmester, a Nagypáholy élén a nagymester áll, akinek a munkáját a különböző tisztségviselők is segítik. A páholy belső hierarchiáját a „szimbolikus" vagy „skót" rítus szabályozza. Arra való hivatkozással, hogy női kőművesek sem voltak, *a szimbolikus páholyoknak sohasem volt és jelenleg sincs női szabadkőműves tagja.* Nők számára az ún. „Nővér" munka formájában, elsősorban kreatív területen kínálnak lehetőségeket. A szabadkőművesség francia ága azonban már lehetővé tette női szabadkőműves Nagypáholy létrejöttét is.[5]
A polgárosodás előrehaladásával a szabadkőműves páholyok tagjai egyre inkább az ipar, a kereskedelem képviselőiből, szabadfoglalkozású

[2] L. Nagy Zsuzsa: Szabadkőművesek. Budapest 1988. 20–21. o.
[3] Németh Sándor: Polgárosodás és szabadkőművesség. In: Változás és állandóság. Tanulmányok a magyar polgári társadalomról. Hollandiai Mikes Kelemen Kör 1989. 129. o.
[4] Uo. 138. o.
[5] Vö. Németh, L. Nagy idézett munkái.

értelmiségiekből, írókból, művészekből kerültek ki. Kiváló történelmi személyiségek nevének hosszú listája tanúskodik a szabadkőműves eszmék vonzerejéről. Közülük feltétlenül említésre kívánkozik *Goethe, Haydn és Mozart* neve.
Kevésbé ismert tény, hogy mennyire szabadkőműves eszmék és törekvések lecsapódása is volt az Amerikai Egyesült Államok 1776. július 14-én deklarált Függetlenségi Nyilatkozata, amelyben kihirdették az Angliától való elszakadást és a 13 volt gyarmat függetlenségét. A Függetlenségi Nyilatkozat bevezetése a természetjogból indult ki: minden ember egyenlőnek született, egyenlők a jogai az élethez, a szabadsághoz, a boldogsághoz. Egyben kinyilvánította a népfelkelés elvét, amely szerint a nép joga, hogy a neki nem megfelelő kormányzatot *megváltóztassa, vagy eltörölje és új kormányzatot létesítsen".*[6] A Függetlenségi Nyilatkozatot megszövegező *Thomas Jefferson* elnök szabadkőműves volt, a Függetlenségi Nyilatkozat 56 aláírója közül 53, a Kontinentális Kongresszus 55 tagja közül 50, a 13 alapító állam összes kormányzója, maga *Georg Washington,* akinek 29 generálisa közül 20, 106 tisztje közül 104 aktív szabadkőműves volt.[7]
Itt szükséges rámutatni arra, hogy az amerikai páholyok általában nyitottabbak és radikálisabbak mint az európaiak.

*

A magyar szabadkőművesség története *több szakaszra tagolható.* Az első 1777-től 1795-ig, a betiltásig tartott, a második az osztrák–magyar dualizmus kora 1867-től 1919-ig, a harmadik az 1945–1950-es periódus.[8] Az 1989-es év a negyedik szakaszt nyitja meg.
A régi Magyarország területén az első szabadkőműves páholy 1749-ben Brassóban jött létre a „Három oszlophoz" név alatt, amely hamarosan más páholyok megalakulása követett. A magyar reformkor „első nemzedéke" a felvilágosodás ideológiáját a szabadkőműves páholyokban tette magáévá. Soraikban olyan kiválóságokkal találkozunk, mint *Kazinczy Ferenc, Berzeviczy Gergely, Martinovics Ignác.*[9]

[6] Diplomáciai és Nemzetközi Jogi Lexikon. Budapest 1967. 51. o.
[7] Holtorf, Jörgen. Veschwörung zum Guten! Geschechtliche Bedeutung und heutige Aufgabe der IFreimauerlogen – eine Information. 9. überarbeitete Auflage. Münster 1985. 10. o.
[8] Németh i. m. 130. o.
[9] L. Nagy Zsuzsa: Szabadkőművesség a XX. században. Budapest 1977. 12–13. o.

Az 1795-ös betiltást követően 1868 októberében alakult ismét Magyarországon szabadkőműves páholy, majd 1886. március 21-én több páholyból létrejött a *„Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy"*. Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc több vezéralakja külföldi páholyokban lett szabadkőműves. Így: *Andrássy Gyula gróf, Türr István, Klapka György, Pulszky Ferenc, Horváth Mihály* és 1852-ben az amerikai Cincinattiban maga *Kossuth Lajos.*[10]
A magyar szabadkőművesség *az első világháború végén 126 páholyban 13 ezer páholytagot tartott nyilván.* A sok jeles tagot lehetetlen itt felsorolnunk, kiemelésre kívánkozik *Ady Endre, Kosztolányi Dezső, Jászi Oszkár* neve.[11]
L. Nagy Zsuzsa, a kiváló történész megállapítása szerint a *„Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy" gyakorlatilag minden haladó követelést támogatott:* a politikai szabadságjogok kiterjesztését, a munkanélküliség elleni küzdelmet, a tanítóság helyzetének javítását, a vallásoktatás fakultatívvá tételét, az általános titkos választójogokért folyó mozgalmat. Szabadkőműves kezdeményezésre fontos karitatív, emberbaráti intézmények létesültek. Hogy a legfontosabbakat említsük: Gyermekbarát Egyesület, Ingyenkenyér-, Ingyentej Egyesület, Nővédő Egylet, Anya- és Csecsemővédő Intézet, a Vakokat és Süketeket Gyámolító Intézet, az Országos mentő Egyesület.[12]
Az első világháború után Európa egy sor országában *konzervatív, jobboldali körök támadták a szabadkőművességet* és a páholyok betiltását követelték. Ezek a körök Németországban többek között a szabadkőművesség kártékony tevékenységével is magyarázták a háborús vereséget. A konzervatív, diktatórikus jegyeket mutató Horthy-rendszer *1920. május 18-án belügyminiszteri rendelettel formálisan is betiltotta Magyarországon a páholyéletet,* amelyet azt megelőzően a Tanácsköztársaság sem engedélyezett. *„A nagypáholy kénytelen volt 'elaltatni', vagyis szüneteltetni a szabályos páholymunkát, de feloszlását nem mondta ki."*[13]
A magyar szabadkőművesség meg-megszakadó története is tanúsítja, hogy a szabadkőművesség felvilágosult, toleráns gondolkodásmódját és tevékenységét az abszolutisztikus, diktatórikus rendszerek nem tűrték el és betiltották. Különösen nagy pusztítást végzett a második világháború, az 1944-es esztendő. A fasiszta rezsimek a zsidó páholytagokat koncentrációs táborokban pusztították el.

[10] UO. 24–25. o.
[11] L. Nagy: Szabadkőművesek i. m. 52–54. o.
[12] L. Nagy: Szabadkőművesek i. m. 28. o.
[13] L. Nagy: Szabadkőművesek i. m. 69. o.

A „Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy" 1945 tavaszán *újította fel tevékenységét,* működni kezdtek a budapesti és vidéki páholyok. 1948 végén a Nagypáholy tagjainak a száma meghaladta az 1300-at. Az 1946 márciusában megtartott első nagygyűlésén *Supka Géza* h. nagymester a következő feladatokat tűzte ki: *„Be kell menni a társadalomba éspedig mindenekelőtt az átnevelés kérdésében." – „Hidat teremtsünk az értelmiség és a munkásság között." – „A fizikai munkásság értékes elemeit is be kell vonni a szabadkőműves munkába." – „Hídként álljon a magyar szabadkőművesség Kelet és Nyugat között világkapcsolataival."*[14]
Az itt terjedelmi okok miatt jobban nem részletezhető páholymunka 1950 nyaráig tartott. *„... 1950. június 12-én délután* – írja *Gerő Imre* – *az Államvédelmi hatóság emberei megszállták a Podmaniczky utcai páholyházat, felmutatták a Belügyminisztérium feloszlató határozatát. A másnapi napilapok pedig a következő hirdetést közölték: „A belügyminiszter feloszlatta a szabadkőműves páholyokat, melyek főként az utolsó időben a népköztársaság ellenségeinek, a tőkés elemeknek és a nyugati imperialisták híveinek gyülekező helyévé váltak."*[15] Ebben az időben a nagymester *Benedek Marcell* volt... A nagypáholy értéktárgyait az ÁVH elhurcolta, eljárás azonban szabadkőműves mivolta miatt senki ellen sem indult. A páholytagok immár *„páholyon kívül"* őrizték tovább, itthon és külföldön a szabadkőműves szellemiséget.[16]

*

Érthető, ha e folyóirat hasábjain ha röviden is, de kiemelten szólunk a *szegedi „Árpád" szabadkőműves páholyról.* A páholy ebben az évben ünnepelte fennállásának 120. évfordulóját. A szegedi „Árpád" páholy, mint arra már utaltunk, 1870. május 29-én alakult meg *Reimann Ede* würtzburgi színigazgató kezdeményezésére. Megalakulásakor soraiban gyárigazgatókat, banktisztviselőket, orvosokat, ügyvédeket, tanárokat találunk. Az alapítás ma is megtekinthető jegyzőkönyve német nyelvű, első főmestere *Csermelényi Iván* volt. A páholy elsősorban közművelődési és emberbaráti célokat támogatott. Létrehozták a Gyermekvédő Liga szegedi csoportját, a Gyermekmenhelyet, az Árpád otthont; megszervezték a Szegedi Állatvédő Egyesületet; kezdeményezték a Kossuth szobor felállítását s a Rákóczi Egyesület megalakítását. A páholy 1897 és 1899

[14] Dr. Gerő Imre: A magyar szabadkőművesség története a második világháború után. Toronto 1960. 13. o.
[15] Gerő i. m. 32. o.
[16] Uo.

között megvitatta az agrárszocialista tanulságait; 1891–99 között élénk kiadói tevékenységet is kifejtett.[17]
Az „Árpád" páholy *a század elején kettészakadt:* 1910. március 12-én kivált a radikálisabb *„Szeged"* páholy, míg az „Árpád" páholy továbbra is elsősorban emberbaráti tevékenységben látta célját. A szegedi szabadkőműveseknek az 1918–19-es forradalmakban betöltött szerepét a kortársak s az illetékesek nem egységesen ítélték meg, annyi azonban itt elmondható, hogy az „Árpád" páholy tagjai politikai tekintetben a *Károlyi Mihály* vezette pártban helyezkedtek el.[18] Az 1920-as betiltás után a szegedi „Árpád" páholy 1946-ban újította fel tevékenységét és egyszersmind egyesült a „Szeged" páhollyal. A páholy főmestere *Papp Róbert,* halála után *Hoffer Jenő,* majd *Erdélyi Jenő* lett. A páholyt az 1950 januárjában, alapításának 80. évében ismét feloszlatták.[19] A szegedi „Árpád" páholy 1870–1919 között 515, 1946–1950 között 60 páholytagot számlált.[20]
Csongor Győző közlése jóvoltából e tanulmány keretében lát először napvilágot az a tény, hogy *magyar, és szegedi szabadkőművesek 1970. március 17-én Szegeden baráti körben megünnepelték az „Árpád" páholy megalapításának századik évfordulóját.* Az „Árpád" páholy jegyzőkönyvének 294. oldalán a következő bejegyzés olvasható. *„A sok dicsőséget szerzett kitűnő Árpád páholy százéves jubileumán a régi barátok tisztelettel emlékeznek meg elődeikről. Hiszik – ha aktív működést nem is fejthetnek ki – az a szellem, amelyhez annak idején elszegődtek – a társadalomban is élni fog."* Az aláírások: *Dr. Takács György* (nagymester), *Dr. Erdélyi Jenő, Dr. Beretzk Péter, Menning Mihály, Dr. Gregus Pál, Vágás Mátyás, Dr. Bach László, Dr. Baracs Marcell, Dr. Csongor Győző, Dr. Petri Gábor.*
Ma is aktuális kérdés a szabadkőművesség, a politika és a titkosság kérdése. Az összetételében haladó szövetség tagjai különböző politikai pártokhoz tartozhatnak, de a páholytagok a páholymunka keretében – a szociálpolitikát kivéve – napi politikai kérdésekkel vagy vallási vitával nem foglalkozhatnak. Itt említjük meg, hogy a szabadkőművesség és a katolikus egyház viszonya rendezett: XXIII János Pál ugyanis már nem újította fel a szabadkőműveseket kiátkozó, még 1738-ban kiadott pápai bullát. A szabadkőművesség nem titkos, amennyiben a hatóságok által nyilvántartott alapszabály alapján jön létre és dolgozik (a tagok névsorát jelenleg nem kell

[17] Péter László: A szabadkőművesség Szegeden 1870–1950. In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1980–81/1. 263–274. o.
[18] Uo. 275–281. o.
[19] Uo. 281–282. o.
[20] Uo. 282. o.

bejelenteni), de a történeti fejlődésből adódóan a szabadkőműves „Munka", a páholymunka, titkos jellege fennmaradt.
Ma a világ valamennyi szabadon kormányzott országában léteznek szabadkőműves páholyok, amelyek nemzeti keretek között Nagypáhollyá egyesülnek. A szabadkőművességnek nincs világközpontja, de az önálló nemzeti nagypáholyok – mint láttuk – nemzetközileg elismerik egymást és testvéri kapcsolatokat ápolnak. Ma a világon *több mint 33 000 páholy működik, több mint 6 millió páholytaggal.*[21]

[21] Holtof i. m. 19. o.

SZABADKŐMŰVESEK SZEGEDEN

(A 125. évforduló sajtóanyagai a Délmagyarországban)

A szabadkőművesek Magyarországi Szimbolikus Nagypáholya védelme alatt dolgozó szegedi Árpád a Testvériséghez páholya fennállásának 125. évfordulója alkalmából ünnepi ülést rendez ma, szombaton délelőtt 11 órakor a Kálvin téri volt páholyházban, a Százszorszép Gyermekházban. Köszöntőt mond Tandi Lajos, a Szegedi Napló felelős szerkesztője, a műsorban közreműködik Gregor József, dr. Pók Lajos irodalomtörténész, a Kelet főszerkesztője, dr. Csongor Győző, nyugalmazott múzeumigazgató-helyettes, Kiss Ernő és az újszegedi Kamarazenekar.
Mi is a szabadkőművesség? – teszik fel a kérdést ma is gyakran, hiszen kevés szervezet van a világban, mely annyi titokra, félreértésre adott okot. A szabadkőművesség jóhírű, szabad férfiak szövetsége, melynek lényege az egész emberi nem testvéri összetartozása a szeretet és felvilágosodás szolgálatában. Egy angol szabadkőműves társaság 1723-ból való alapszabályában olvashatjuk: *„A szabadkőművesség a jó és a hű emberek egyesületének központja."* Középkori kőművesek és kőfaragók templomépítő céheiből alakult, bizonyos tekintetben titkos társaságok voltak. Máig szigorú szabályok szerint élnek, részint az önépítés, a kreatív munka áll feladatuk centrumában. Nem gyűlölnek semmit, legfeljebb magát a gyűlöletet.
A történelem legkiválóbb tagjai sorakoztak fel a testvéri láncban. Szabadkőműves volt Washington és Roosevelt, Goethe és Mozart, Haydn és Zola, a magyarok közül Kazinczy, Kölcsey, Kossuth, Klapka, Liszt, Ady és sorolhatnám. A szabadkőművesek száma a világon mintegy 4,5 millió. A szegedi páholy ennek a tisztes láncnak a tagja, s fennállásának 125 éve bővelkedik sikerekben, nemes tettekben.
(1995. június 3., szombat)

A SZEGEDI „ÁRPÁD A TESTVÉRISÉGHEZ" PÁHOLY RÖVID TÖRTÉNETE

(Takács János főmester Szeged Keletén 5999. november 16.)

A páholy megalakítása *Reimann Ede, würzburgi* színigazgató nevéhez fűződik, aki 1870-ben társulatával Temesvárott szerepelt. Mint a „Három fehér liliomhoz" című páholy tiszteletbeli főmestere, Szegeden átutazóban fölhasználta az alkalmat a „királyi művészet" számára munkásokat szerezni.
Munkálkodása révén 1870. május 29-én megalakult az „Árpád a Testvériséghez" törvényes és tökéletes páholy, 14 alapító taggal, német nyelvű alapító jegyzőkönyvvel.
Az első főmester *Csermelényi Iván,* Szeged városi tiszti ügyész, később tanácsnok, a Szegedi Kézműves Bank elnöke volt. 1871-ben már négy szakosztály – beligazgatás, társas életre való nevelés, szertartási-irodalmi, jótékonysági – működik a páholyban.

A páholyélet kezdetben különböző bérelt helyiségekben zajlott, majd 1898-ban önálló páholyházat építettek *Thielen Mária,* osztrák hölgy (valószínűleg nővér) igen jelentős támogatásával. A páholyban folyó irodalmi tevékenységet jellemzi, hogy 1892-től 32önálló kiadvány jelent meg a legkülönbözőbb témakörökben.

A szegedi szabadkőművesség kezdetétől fogva intenzíven vette ki részét különböző jótékonysági akciókban, az árvíz után újjáéledő város intézményeinek kialakításában. Saját körű és nemzetközi gyűjtést szerveztek az árvízkárosultak megsegítésére, adománnyal segítették a Somogyi Könyvtár kialakítását, gyűjtöttek a szegény gyerekek segélyezésére, népkönyvtárat nyitottak, javasolták rabsegélyező egylet fölállítását, bizottságot létesítettek a siketnémák ügyének felkarolására, óvoda, önkéntes tűzoltó egyesület alapítását kezdeményezték, pénzadománnyal segítették a színházi életet, megszervezték a Szegedi Állatvédő Egyesületet.
Legnagyobb hatású, máig is működő kezdeményezésük a gyermekmenhely (ma gyermekkórház), és az újszegedi „Árpád otthon" megépítése és működtetése volt.

A század végén a páholylétszám 188 fő volt, amelyből mintegy 80 fő más városokban élt. Kézenfekvő feladatként jelentkezett a szabadkőművesség terjesztése. A szegediek kezdeményezésére így alakult a századforduló idején szabadkőműves kör Csongrádon és Zomborban, majd páholy Zimonyban, Pancsován, Szabadkán, Zomborban, Hódmezővásárhelyen,

Nagybecskereken, Orsován. 1910-ben egy radikális csoport, kiválva az Árpád páholyból, megalakította a „Szeged páholyt".

Az I. világháború alatt a páholyház hadikórházként működött, az 1920-as betiltás után a vitézi rend székháza volt.
1946-ban ismét megindult a munka, az újjáalakulás során az „Árpád" és a „Szeged" páholy egyesült. A taglétszám 1947-ben 35 fő, 1949-ben 44 fő, 1950-ben 60 fő volt. Az 1950-es betiltásig igen élénk páholymunka folyt, sikerült a páholykönyvtárat is – részben – helyreállítani.

A betiltás után a páholyházat ismét elvették, az új hatalom ott rendezte be a székházát. Az Árpád páholy 80, majd 100 éves jubileumi üléseit már „páholyon kívül", néhány szegedi és fővárosi testvér részvételével tartotta.

A páholy újjáalakítása 1989. augusztus 29-én történt. Ettől az időponttól 1994-ig a munkát Budapesten tartottuk. 1994-től a törvényes és tökéletes „Árpád a Testvériséghez" páholy ismét Szegeden működik. 1995-ben, az alapítás 125. évfordulóján, az ősi páholyházban a rituális munka mellett profán munkát is tartottunk.

Szerény anyagi körülmények között folytatjuk az Árpád páholy hagyományait a jótékonykodás területén, e mellett testvéreink különböző, közérdeklődésre számot tartó témában (zene, irodalom, építészet, gazdaság, egészségügy) profán szférákban is tartanak előadásokat.

Az örök keletre költöző testvéreinket fiatalok és még fiatalabbak váltják föl. A páholy létszáma pillanatnyilag 15 fő, megalapozott reményeink vannak a további fejlődésre.

EGY BÖLCSELETI INTÉZMÉNY

(Interjú a Délmagyarország 1995. június 3-diki számában dr. Csongor Győző, a szegedi szabadkőművesek főmesterével)

Ma délelőtt 11 órakor a Kálvin téri volt páholyházban (a mai Százszorszép Gyermekház) megalakulásának 125. évfordulója alkalmából ünnepi ülést tart a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy védelme alatt működő „Árpád a Testvériséghez" páholy. A szegedi szabadkőművesek főmesterét, *dr. Csongor Győzőt* ebből az alkalomból kerestük meg.
Milyen hagyományai vannak Szegeden a szabadkőművességnek?
– A kiegyezés előtt tiltott volt hazánkban a szabadkőművesség. 1869-ben létesült Budapesten a Corvin Mátyás páholy, amelynek első főmestere *Türr István* altábornagy volt. 1870-ben az elsők között alakult meg az országban a szegedi „Árpád a Testvériséghez" páholy. *Reimann Ede,* a németországi Würzburg színházának igazgatója és a „Három fehér liliomhoz" páholy főmestere társulatával átutazóban Szegeden járt, és felhasználta az alkalmat, hogy a „királyi művészet", a szabadkőművesség számára munkásokat szerezzen. A 14 alapító taggal létrejött szegedi páholy első főmestere *Csermelényi Iván* városi főügyész (később a Kézműves Bank elnöke) volt. A szervezet elnevezése a honfoglaló, párducos Árpád vezér Szeged környéki – elsősorban a pusztaszeri első országgyűlésre visszavezethető – hagyományain alapszik. A páholy célja: jó hírű férfiak szövetkezése az emberiség előmozdítására és ápolására. A páholyba való felvétel feltételei: 24 év feletti életkor, büntetlen előélet, férfias jellem és műveltség, és mindenek felett az Istenbe vetett hit. A szegedi páholyon belül négy szakosztály alakult: a beligazgatásra és társas életre, a szertartásokra és irodalmi életre nevelő, az országos és városi ügyeket, valamint a jótékonyságot intéző szakosztály.
Mit csináltak a szegedi Árpád páholy tagjai?
– A szabadkőművesség egy progresszív, filantropikus, humánus és bölcseleti intézmény, amelyben a világ minden táján szabad férfiak szövetkeznek egymással. A vallási és a politikai viták távol állnak a szabadkőművességtől, talán csak egyetlen nagy világtörténelmi esemény, az olasz egység megteremtése fűződik a szervezet nevéhez. A páholy tagjai, az inasok, legények és a mesterek szimbolikusan, mint egy durva kövön, az ember lelkén dolgoznak, azt csiszolják, finomítják. A szegedi páholy története során nagyon szép dolgokat valósított meg. Az 1879-es árvíz szétzilálta a páholyt, de a tagok külföldi testvérekhez folyamodtak segítségért, és jelentős összeget sikerült összegyűjteniük. Hozzájárultak az első szegedi könyvtár létesítéséhez, szegénysorsú gyermekek számára ruhákat és könyveket adtak. (Ma sokan összetévesztenek bennünket a Rotary Clubbal, amely mögött jelentős tőke áll, és egyik fő célja a

jótékonysági akciók szervezése.) 25 népművelő könyvecskét jelentettek meg, ezeket egy kis kiállítás keretében most is mutatjuk, 1898-ban épült fel a páholy székháza, amit 1920-ban törvénytelenül vettek el.

Kik voltak a páholy ismertebb tagjai?

– Csupa olyan emberek, akikre a város lakossága, mint kimagasló egyéniségekre nézett fel. Például *Reizner János,* a négykötetes Szeged története szerzője. A páholy története három szakaszra tagozódik, mert többször beszüntették a működését. A csupán négy évig tartó harmadik szakaszban én is tagja voltam, *Erdélyi Jenő* főorvos volt a főmester, tag volt *Beretzk Péter, Halasi Nagy József* filozófus és *Petri Gábor* akadémikus, sebészprofesszor. A kelet-európai szabadkőműves páholyokat az ötvenes évek elején Sztálin rendeletére szüntették meg. A szegedi Árpád páholyt 1989. augusztus 29-én alakítottuk újjá. A belső páholyélet szent számunkra, kerüljük a nyilvánosságot, nem tesszük közzé a tagok névsorát, ezért ma is sokan azt hiszik, ez egy titkos szervezet. Erről szó sincs, a bíróság bejegyzett bennünket. Aki közénk jön, az az avatás után megismeri a többi tagot. Van egy szerény bérelt lakásunk, ott tartjuk az összejöveteleinket.

H. Zs.

TÖKÉLETESSÉG ÉS BOLDOGSÁG

(Dr. Pók Lajos előadása a szegedi Árpád páholy fennállásának 125-dik évfordulóján)

Szívesen tettem eleget a szegedi Árpád páholy meghívásának, hogy segítsem megünnepelni fennállásuk, működésük 125. évfordulóját. Nemcsak azért, mert a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy újjászületéséjek hat esztendeje során Budapesten kívül Szegeden működött és működik az első szabadkőműves páholy, hanem – engedjenek meg egy kis szubjektivitást – életrajzi indítékból is: a hetvenes években tanítottam itt a József Attila Tudományegyetemen.

Abból a tanulmányból tudom, Péter László kitűnő munkájából, amely megörökítette a Móra Ferenc Múzeum 1980-as Évkönyvében a páholy történetét, hogy 1870-ben tizennégy szegedi polgár szövetkezett, ahogy akkor írták, *„közművelődési és humanisztikus"* célok szolgálatára. A szabadkőművesség célját egyébként két szóban lehetett és lehet összefoglalni: *„filozófia és filantrópia"*. Ezt szolgálták, később több százra növekedő létszámmal és 1910-től egy újabb, a Szeged páhollyal a szegedi szabadkőművesek. Óvodát, népkonyhát, hajléktalanok menedékhelyét alapítottak, kiadói tevékenységet folytattak a kor társadalmi problémái közt állást foglaló tanulmányokkal, gyarapították a Somogyi-könyvtárat és támogatták a színházat. Úgy gondolom, hogy Szeged népe büszke lehet múltjának arra a fejezetére, amely a szegedi szabadkőművesek tetteit örökíti meg.

A szabadkőművesség 278 éve működik a világban, és mint minden emberi intézmény, közben számtalan módon tükröződött azok tudatában, akik felfigyeltek rá, – azonosultak szellemiségével, vagy megtalálták benne a megtaposásra, rágalmazásra alkalmas ellenséget. Csak a történetileg valóságos modern szimbolikus szabadkőművességről beszélek, amelyet londoni polgárok 1717-ben alapítottak meg, nem az őskeresés, a szellemi rokon-keresés nyomán felmutatható rokon lelkekről, intézményekről, a korábbi történeti vagy a mitikus múltról.

A művelődéstörténet definíciójával a szabadkőművesség erkölcsi és társadalmi intézmény. Tudni kell azonban, hogy ilyenként sem foglalkozhatnak a páholyok aktuálpolitikai vagy vallási vitákkal. A szabadkőművesség tevékenysége zsákutcába jutott mindig, ha eltért ettől az alapelvtől, mint ahogy akkor is, ha nem egy valóságos történelmi helyzet alapos ismeretéből kiindulva kereste feladatait.

Ki nem látja és éli például, hogy hazánkban ma nehéz az élet. Nemcsak a megélhetés, a mindennapi kenyér megnehezült gondja miatt, hanem azért is, mert ilyen történelmi helyzetben könnyen szem elől veszíthetjük azokat az erkölcsi eszményeket, amelyekért és amelyekkel érdemes élni, amelyeknek

sarkcsillagokként kell mutatniok számunkra a bejárandó utat. A kommunizmus utópiái után nincs szükségünk mai helyzetünkben valamiféle konszumizmusra sem, ami különben nálunk ma legalább annyira utópia, mint a kommunista utópiák.
1989-ben ránk köszönt a politikai, gazdasági, vallási szabadság, de a szabadsággal együtt az életszínvonal drasztikus csökkenése is, sokak számára a létbizonytalanság fojtogató érzésével. A korábbi korrupció és erkölcsi nihil nyomában új korrupció és új erkölcsi nihil, a demokratikus rend kiskapuinak selejt-gesztusaival, olykor megrendítve a demokráciába vetett bizalmat, megfertőzve a közéletet és az emberek erkölcsi ellenálló erejét kiábrándultsággal, dezillúzióval, az alkotó kedvet tipró reménytelenséggel.
Miért beszélek éppen erről? Ezen a jubileumi napon sem patetikus érzéseket szeretnék kelteni. A múltnak akkor lehet igazi erőt és ihletet adó szerepe, ha jelenünket táplálja erkölcsi energiákkal. A mai szabadkőművesség, egy évszázad és évezred végén ebben a – gyors változások sodrában élő – világban, elsősorban a mi mai magyar világunkban keresi és találja meg helyét, a tennivalót, ahová sorsunk állított és ahol 1989-ben, újjászületésünkkor vállaltuk, hogy igyekszünk méltók lenni elődeink színvonalához és tetteihez.
A szabadkőművesség legállandóbb és legfontosabb feladatának mindenütt a humánum képviseletét tekintette és tekinti. Nem vágyálmokkal és szertefoszló elvontságokkal, hanem a való világban megtalált feladatokkal. Abban a világban, amelyben a szabadkőművesség működik, nélkülözhetetlen a humánum elementáris tényezőinek képviselete. Az együtt és egymás mellett élésről van szó általában, a szegényekről és a gazdagokról a huszadik század végén, a Krisztus utáni harmadik évezred küszöbén. Olyan problémákkal éltünk, élünk mint a barbár ököljog legsötétebb korszakiban, és olyan körülmények között, amelyek az erkölcsi és általában a szellemi tényezők megdöbbentő hitelvesztéséről tanúskodnak. Ilyen élményekkel találkozhatnak, folyamatosan. Nem Darwintól kellett megtanulnunk, hogy az élet küzdelem, létharc, mert kell a kenyér, – de nem szűnhet meg az a másfajta harc sem, amely a szellemi világosságért folyik, mert kell az igazság is.
Ebben a küzdelemben kell jelen lennie a szabadkőművességnek a maga eszményeivel. Az emberi lét centrális eleme – véleményünk szerint – erkölcsi mozzanat. Lehet vitatkozni, hogy mi az ember legméltóbb jelzője, a homo sapiens vagy a homo moralis. Arra a kérdésre azonban, hogy hogyan éljünk, milyen kötelességeink vannak Isten, önmagunk, felebarátaink iránt, naponta és óránként kell válaszolnunk, alighanem gyakrabban, mint tudományos, politikai vagy egyéb, intellektuális készségünket foglalkoztató kérdésekre.

De megkérdezhetjük – türelmetlenül vagy rezignáltan – nem volt elég a Tízparancsolat óta a hívő embereknek Isten szava a Bibliában? A profán üdvtanok híveinek pedig a felvilágosodás emberközpontú etikája? Nem volt elég sem az isteni kinyilatkoztatás, sem a tiszta és a gyakorlati ész annyi tanácsa? Nem volt elég és nem lesz elég? Nincs befejezett és automatikusan működő emberi, erkölcsi tökéletesség. Minden nemzedéknek meg kell tanulnia újból és újból azt, hogyan kell és lehet morálisan élni. Elevenek ugyanis bennünk az anyagi javak, a hatalomvágy vonzásai. Az önzés és az ösztönök robbanótölteteit hordozzuk valamennyien.
De csak az embernek van olyan adottsága, képessége, amelyet úgy hívunk, lelkiismeret, és amelynek iránytűje a humanitás igényeiből és az ember helyzetéből sarjadó etika. Úgy gondolom, hogy a szabadkőműves tevékenység hétköznapjainak egyik legfőbb tartalma éppen ennek az etikának a folyamatos felmutatása minden olyan páholy tevékenységében, amely több akar lenni, mint szép hagyományok múzeuma vagy derűs asztaltársaság. A közelmúlt nagy magyar költőjéről, Weöres Sándorról, aki egy hosszú életen át nem lépett ki a maga csodálatos álomvilágából, egy barátja azt mondta: Sándor fel van mentve a hétköznapokból, mint más tornából. *A mi közösségünk nincs felmentve a hétköznapokból.* Eszméinket nem az ünnepi alkalmak patetikus óráira tartogatjuk.
Az etikus életnek – Kant megfogalmazásában, amelyet átvett a szabadkőművesség – két mozgásiránya van: a saját tökéletességre való törekvés és az emberi boldogságnak szolgálata. *Tökéletesség és boldogság:* nagyon gazdag tartalma van ennek a két fogalomnak. A tökéletesség a valóság közegében az állandó és odaadó törekvést jelenti a tökéletességre az ember megtartásában és kapcsolatinak tisztaságában; a gyarapodást erkölcsi erőben és intellektuális készségben, amely azonban nem maradhat öncélú és az egyénbe zárt. Hatásában azonban tovább kell jutnia – régi magyar szóval – *a közjó szolgálatáig.* Ami pedig ennek az etikának legfontosabb elemét jelenti, a nagy humanista emberbarát, tudós és művész Albert Schweitzer önéletrajzából tanultam: az igazi etikának, amelyet eszméinkkel magasra tartunk, legfontosabb eleme a végtelen, parttalan *felelősségérzet.*
Mi a kiterjedése és célja ennek a felelősségérzetnek? Történelmi tapasztalatként említhetem, hogy a szabadkőművesség ott érhet el meghatározó szerepet, ahol ez a felelősségérzet működött, ahol elődeinknek sikerült választ adniok koruk kérdéseire, mégpedig a közjót és az emberi boldogságot elmozdító választ.
Utaltam már arra, hogy hosszabb ideje fordulópontot, küszöbhelyzetet él át a világ. Küszöbön állunk, mögöttünk embertelen tapasztalatok, abszurd élmények, előttünk nyugtalanító bizonytalanság és előérzet. Ami mögöttünk van, a huszadik század két, az emberiségre annyi pusztulást, katasztrófát hozó tévútja. a fasizmus. nácizmus és a kommunizmus. Mindkettő megbukott. már jórészt a mi életünkben. Világunk pozitív erkölcsi és

demokratikus erői bizonyultak erősebbnek. Ami előttünk van és lehet, az természetesen bizonytalan és legfeljebb megsejthető.
A bizonytalanság, sokak szerint, akkor kezdődött, amikor Einstein kijelentette, hogy az atomkorban újra kell gondolnunk mindent, és mikor ezt mondta, nemcsak a fizikára gondolt.
Fiatalabb koromban a haladás önérzetével és izgalmával volt tele a világ, elsősorban a technikai haladás tényei nyomán. Később azonban kiderült: nemcsak az történik, hogy űrhajóinkkal már ott lehetünk a kozmoszban és technikánk a réginél sokkal kényelmesebbé teheti az életünket. De például az emberi együttélés demokratikus technikájában – egyének, nemzetek, vallások együttéléséről van szó – olykor a barbárság korának erkölcseit tapasztalhatjuk un. civilizált világunkban. Kiderült az is, hogy a haladásnak, ismét a technikai haladásra gondolok, nemcsak mítosza, hanem ára is van, vele járó költségekkel.
Továbbjelzem azokat a koordinátákat, amelyek kellenek a jelenünkben és jövőnkben való tájékozódáshoz. Nem tudom elképzelni például, hogy a szabadkőműves erkölcsi és társadalmi felelősségérzet ne terjedjen ki a technika által veszélyeztetett természet védelmére, hogy a szabadkőművességben ne lenne eleven *a jövő iránti szolidaritás* is, hiszen erről van szó: a környezetünk pusztítása utódaink életét teszi nehézzé, esetleg lehetetlenné.
Nem akarom rombolni, csak reális keretben látni azt a haladáshitet, amely nélkül béna lenne a tudomány. De a realitás-érzék és a haladás erkölcsi mérlegelése például arra hívja fel figyelmünket, hogy nagyon kevesét értünk el a világ két nagy problémájával kapcsolatban, amelyeket különösen e problémák globális szemlélete tehet lelkiismeretet felzaklatóvá. (Csak zárójelben: és amelyekkel kapcsolatban a szabadkőművességnek is megvannak a kezdettől vállalt kötelességei.) Az egyiket úgy nevezhetem, hogy *az alultápláltság,* a másikat úgy, hogy *alul-tanultság.* Tíz és száz milliók éhezése a kenyérre és legalább az elemi tudásra. Még több milliárd ember írástudatlan, és vannak olyan államok, amelyek szinte semmit sem költenek a nép iskoláztatására, – szerénylehetőségeik között annál többet korszerű fegyverekre, hogy a szomszéd törzset, államot sakkban tudják tartani.
A gazdaságban, a technikában nem csak az a fontos, ami most hasznot hoz. Fenn kell tartani a méltó túlélés lehetőségét és a szellem művelése nem kevésbé feltétele a méltó jövőnek.
A jelen és a jövő iránti szolidaritás megköveteli a filantrópiát, az emberbaráti, a segítő tetteket. Megköveteli a filozófiát, kétféle módon is: azért például, hogy eligazítson a való életben, a pragmatikus tájékozódásban. De nemcsak kenyérrel él az ember. A transzcendencia iránti nyitottság nemcsak az istenhit biztonságérzetével ajándékoz meg, hanem megbízhatóbb válaszokkal is az emberi élet leginkább alapvető

kérdéseire, amelyekre tudatunk visszhangja szinte csak a szorongás. *Pragmatikus készség és a transzcendencia iránti nyitottság:* a kettő együttesét nagyon szabadkőműves tulajdonságnak tartom, amely valahogy úgy biztosítja a világban való tájékozódást, mint a téres látást az a tény, hogy két szemünk van.
Nagy kihívások irányulnak manapság a szabadkőművesség felé, szükség van a jó tájékozódó készségre, nem zárhatjuk magunkra a páholyok ajtaját.
Két év nagyon korszerű példát mutatott az angol nagypáholy jubileumi ünnepsége, *mi a szabadkőműves ünnepek értelme,* a nyitott kötelességével és a nyilvánosságban való jelenléttel. *Merev dogmák és ideológiák ugyanis elutasításra ingerlik szellemi környezetünket.* Ha nem merjük magunkat és eszméinket megmérettetni a mai nyilvánosság közegében, nem vagyunk méltók a szabadkőműves névre. Az elzárkózás és a titokzatoskodás a kényelem és az életképtelenség nyilvánvaló tünete. Merev dogmák és ideológiák helyett az eleven és türelmes bölcsesség világát képviseljük, az igazra, jóra, szépre kész értelem és szív gondolatait. A türelmes jelzőt használtam az imént, utalva a tolerancia szabadkőműves kötelességére is. De ne feledjük, van konzervatív és liberális türelem. A konzervatív türelem tudomásul veszi, ami kialakult, a liberális türelem mozgásszabadságot enged annak, ami lenni kíván, ha segíti korunk kívánalmait és hű marad a szabadkőművesség nagy eszméihez.
Befejezésül hadd kérjem kedves nem szabadkőműves vendégeinket, hogy őrizzék meg jóindulatú érdeklődésüket a szabadkőművesség iránt. Szegedi testvéreinknek pedig azt javaslom, hogy tekintsék ezt a mai ünnepüket elsősorban nem valamint lezáró és örömmel nyugtázó dátumnak, hanem bíztatásnak egy új kezdet minden munkájához és reményéhez. Tudom, hogy kevesen vannak, és többnyire nem éppen a legfiatalabb nemzedékből, de ez a helyzet annál fontosabbá teszi, hogy gyarapítsák páholyukat minél tevékenyebb új testvérekkel és növeljék a szabadkőművesség presztízsét Szeged polgárainak körében. Szegedi szóval, Móra Ferenc szavával fejezem be: *„A szabadkőművesség az emberi boldogságért van.”* A magunk és embertársaink boldogságáért. Ezért élünk, ezért éljetek!

SZEGEDI ÉRINTETTSÉGŰ SZABADKŐMŰVES ÉPÍTÉSZEK, SZOBRÁSZOK, FESTŐK

(Takács János rajzolata az Árpád □ egyik munkáján)

A közelmúltban előadást tartottam „A szabadkőművességről" a szegedi Rotary Club-ban. (2002. október 24.). Az előadásban megpróbáltam kiemelni egyrészt a szegedi „Árpád a Testvériséghez" páholy, másrészt neves – szabadkőműves – alkotó művészek szerepét a város életében, fejlődésében. Tettem ezt annak ellenére, hogy jól tudom nem szabadkőműves erény a dicsekvés, azonban a mai világban a tájékozatlan közvélemény – úgy is fogalmazhatok, hogy félrevezetett közvélemény csak így kap hiteles képet munkálkodásunkról.
Látszólag önkényes három művészeti ág kiválasztása, és nem is igazságos, hiszen mind az ipar, a gazdaság többi ága, mind az elméleti tudományok, mind a zeneművészet, mind az irodalom hasonlóan – egyik, másik tekintetben talán kiemelkedően – érintett. Döntésemnél az játszott elsősorban szerepet, hogy az épületek, szobrok, azok, amelyek minden ember mindennapjának részeként megjelennek, sétálva, járművön utazva, képeket nézegetve. A festményekkel talán kevesebb ember és ritkábban találkozik, azonban vizuális művészi alkotásként hasonlóan nagy hatású lehet megismertetésük. A már említett Rotary-s előadásban érintették a szabadkőművesség és az egyházak viszonyát, megpróbáltam cáfolni azt a vádat, mely szerint a szabadkőművesség „Istentelen"!.
Az alábbi ismertetendő művészek, és műveik lelkisége adja a leghitelesebb cáfolatot.
Íme az „Istenadta tehetségek" és az „Isteáldott művek":

Építészet
Baumhorn Lipót „Budapest" □ (Kisbér 1860–Budapest 1932)
A bécsi műegyetemen tanul, majd Lechner Ödön munkatársa.
Munkássága jelentős részét képezi mintegy 20 zsinagóga, (Esztergom, Szolnok, Makó, Gyöngyös, Újpest, Budapesti Dózsa Gy. úti, stb.) ebből is kiemelkedően a szegedi új zsinagóga. Eszmei munkatársa volt e feladatnál Löw Immánuel főrabbi, főként az ornamentika és a színezés tekintetében.
(A szegedi új zsinagóga kivitelezését irányítók körében is föllelhető szkv. TV., **Szilágyi János** személyében, Körösi Csoma S. □)
Baumhorn Lipót tervei alapján készült még Szegeden a Wagner ház, a „Vasalóház", az Izr. Hitközség Háza. Itt a kovácsolt vas munkákat **Kecskeméti Antal** TV. készítette (Árpád □), a Takarékpénztár, ahol a kivitelező **Erdélyi Mihály** TV., igazgatósági tag **dr. Nyilassy Pál**, **dr. Várhelyi Rósa Izsó**, felügyelőbizottsági tag **Csányi Sándor**, főkönyvelő

Madár Imre, mindannyian Árpád □-beli TV-ink. **Baumhorn Lipót** készítette a „Kass" Vigadó szállódává alakításának terveit is, ahol a tulajdonos **Kass Jánosok** (apa és fia) ugyancsak az Árpád a Testvériséghez □ tagjai.
Borsos József „Haladás" □ (Hódmezővásárhely 1875–Debrecen 1952)
A műegyetem elvégzése után Hódmezővásárhelyen a műszaki osztályon, majd haláláig Debrecenben él, dolgozik.
Főbb munkái:
– Debrecen Városszabályozási Terv
– Debreceni
– – Egyetemi református templom
– – Rendőrség
– – Köztemető krematórium
Hódmezővásárhely susáni, tiszalöki, szegedi református templom. (Utóbbinál érdekes – érdemes – megemlíteni: Horthy Miklós volt a kezdeményezés fővédnöke, kilenc ref. építészt – köztük Kós Károlyt – pályáztattak, az üvegablakok terveit Szabó Lőrinc költő unokabátyja készítette.)
Fellner Nándor (Ferdinánd „Zukunft" □ Bécs 1847–1916)
nemzetközi hírű színházépítő, számos alaprajzi, főleg közlekedési és térosztási újításokkal mondhatni típust teremt.
Ismertebb bécsi alkotásai:
– Stadttheater, Volkstheater, alkotásai szerte Európában: Ausburg, Brünn, Karlsruhe, Odessza, Zürich, Wiesbaden, Graz, Salzburg-i színházak.
Magyarországi (Trianon előtti M.o.!) alkotásai:
– Budapesti Népszínház
– Fővárosi Operettszínház
– Vígszínház
– Bp-i Károlyi-palota (ma műszaki könyvtár)
– Temesvár, Pozsony, Fiume, Tata, Kecskemét, Nagyvárad, Kolozsvár, Szeged-i színházak. Ez utóbbinál a föllelhető közreműködők közül az „Árpád" □ tagja Jirasek Nándor TV ∴ építési vállalkozó.
Magyar Ede „Árpád" □ (Orosháza 1878–Szeged 1912)
Ácsmesterséget tanult Szegeden, majd Temesvárott, építőmesteri vizsgát tett 1901-ben a Bp-i Felsőépítőipari Iskolában (Ez ma kb. az „üzemmérnöki" képesítésnek felel meg.)
Sokat utazott, tervei a szecesszió jegyében fogantak, így a szegedi Unger Mayer-palota – statikai terveit Zielinszky Szilárd TV ∴ „Gallilei" □ készítette – az egyik tulajdonos Ungár Benő és az egyik kivitelező Tóbiás László az „Árpád" □ tagjai voltak.
Magyar Ede tervezte a kaposvári színházat, a nagykikindai református templomot, a szegedi Református-palotát – lakatos munkák Kecskeméti

Antal TV ∴ „Árpád" □– és a legismertebb, – talán fő művének mondható épületet a Reök-palotát, a vidéki szecesszió egyik legszebb termését. (Csak megjegyzem, hogy a palotában lakott Kiss Ferenc erdőfőtanácsos, a szegedi erdők atyja, TV ∴-ünk, „Árpád" □. Magyar Ede élete fiatalon tragikus véget ért.

Ney Béla mérnök „Corvin Mátyás" □
Az árvíz utáni újjáépítést tervező Lechner Lajos munkatársa, társtervező a mai orvosegyetemi gazdasági hivatal, a bíróság és a főposta tervei elkészítésénél. (Utóbbi épület I. em. ablakai fölött körző – háromszög motívum látható.)

Ottovay István „Árpád" □ (Szeged 1877–)
Mérnök, tervező-kivitelező, így Hősök kapuja, Ref-palota kivitelezője, Ipartestületi Székház, Szent György téri Népiskola, belvárosi Róm. Kat. Plébánia, Zalka Máté Iskola tervezője.

Rerrich Béla „Erzsébet" □ (Budapest 1881–1932)
Építész kertművész, Párizs-Versailles-i tanulmányok után tanár majd igazgatója a kertészeti tanintézetnek.
Számos tanulmányt írt a kertművészetről, kert terveket készített Szolnok és Baja városok számára.
Ő tervezte a budapesti Hengermalom utcai lakótelepet, emellett több bérházat és iskolát is.
Tervei alapján készült a Szegedi Tudományegyetem Auditórium Maximum épülete, és mondhatni élete főműveként a Dóm téri épületegyüttes, magába foglalva az egyetemi Elméleti Intézeteit, a Püspöki-palotát, a szemináriumot és a kápolnát, a Dömötör torony rekonstrukcióját.

Sebestyén Károly „Szeged" □ (sz.: 1876)
Állami polg. isk. tanár, munkássága „Cs. Sebestyén" címszó alatt található. Elévülhetetlen érdemet szerzett a város építészettörténeti kutatásával (Dóm téri építkezések, Mátyás tér és templom, a vár térsége, a Szent György tér) építészeti – szobrászati emlékek megmentésével. (Dömötör torony, „Kőbárány" Móra F. Múzeum lapi dáriuma.)

Szivessy Tibor „Demokratia" □ (Szeged 1884–Budapest 1963)
Építész, tanulmányait Budapesten, Berlinben, Charlottenburgban végezte, több európai országban járt tanulmányúton.
Tervei közül kiemelten említhető több budapesti bérház, a kecskeméti művésztelep és kaszinó, ugyanott a gazd. egylet székháza, a szolnoki hitelbank, a pesterzsébeti reálgimnázium, Üllői úti–Hungária krt-i klubházak, szentgotthárdi iskolaszanatórium, szegedi Tóth szanatórium (ma Fogklinika), ő tervezte a bp-i Fórum (ma Puskin) és az Uránia mozik átépítését is. (Az övé volt a szegedi Belvárosi mozi engedélyterve, a kivitelezési tervekkel kapcsolatosan perbe keveredett Sebestyén Endre városi főmérnökkel.)

Tóbiás László „Szeged" □ (sz.: 1889.)
Építész, kivitelező-tervező vállalkozó terv és kivitel:
- Makó, megyeháza szárnyépület
- Szeged, Bokor-palota
- Szeged Márer-ház (SZOTE könyvtár)

Kivitelezés:
- Szeged, Polg. Lányiskola
- Szeged, Felsőipari Iskola, átalakítása
- Ungár–Mayer-palota

Zielinszky Szilárd „Gallilei" □ (sz.: Párizs)
Mérnök, a modern vasbetonszerkezetek úttörője hazánkban.
Társtervezőként statikai terveket készített az Ungár–Mayer-palotához, a Polgári Leányiskolához, önálló munkája Szegeden az elbontott Bertalan emlékmű, a Szent István téri víztorony.

Szobrászat

Kisfaludy Stróbl Zsigmond „Progressio" □ (Alsórajk 1884–Budapest 1975)
Stróbl Alajosnál, majd Bécsben–Párizsban tanul. Közel 50 köztéri szobra áll, ismertebbek Íjász, Felsz. emlékmű, Kossuth L. Bp., Millenniumi emlékmű, Kossuth és Rákóczi szobra. Kossuth-díjas, sikeres portrészobrász. Szegeden a Dóm téri Pantheonban Benczur Gyula és Teleki Blanka portréját alkotta.

Ligeti Miklós „Gallilei" □ (Pest 1871–Budapest 1944)
Szobrász, Stróbl Alajosnál tanul.
Budapesti ismertebb munkái:
- Anonymus, Déryné, Béke kút, számos síremlék
- Az ő nevéhez kapcsolhatók a Parlament szobrászati díszei

Szegedi munkái:
- Erzsébet királyné
- A tudás fája (Az MTA Székházban.)

Lechner Ödön

Margó Ede „Demokratia" □ (Budapest 1872–Budapest 1946)
Szobrász, tanulmányait Bp-en és Párizsban végezte.
Alkotásai Budapesten:
- Millenniumi emlékmű Hunyadi János és I. Ferdinánd szobra.
- Pósa Lajos szobra
- Kossuth szobor Aradon és Debrecenben

Alkotásai Szegeden:
- Dankó Pista szobra
- Anya gyermekével
- 5. honvéd gy. ezred emléktábla

Róna József „Eötvös" ☐ (Lovasberény 1861–Budapest 1939)
Tanulmányait Bécsben végzi, erről és szabadkőművessé válásáról megemlékezik „Egy magyar művész élete" című önéletrajzi írásában (BP. 1929), **Vészi József** „Reform" ☐alapító (Pester Loyd főszerk.) és **Keményffy Gyula** dr. „Petőfi" ☐TV∴-et valamint Zala györgy szobrász társát is említve.
Munkái:

- Zrínyi Miklós szobra Bpest
- Savoyai Jenő lovas szobra
- Kossuth szobor Miskolc
- Kossuth szobor Szeged

Szegedi munkája még a Wagner-család síremléke
Díszítőszobrászattal is foglalkozott, legismertebb ebből a műfajból a Vígszínház díszítése.
Zala (Mayer) György „Demokratia" ☐ (Alsólendva 1858–Budapest 1937)
Szobrász, tanulmányait Bécsben–Münchenben végezte, munkássága neobarokk ihletettségű.
Ismertebb munkái:
Arad: Szabadságszobor befejezése
Esztergom: Csernoch János prímás síremléke
Budapest:

- Honvédszobor a várban
- Millenniumi emlékmű
  - – Háború és Béke szekerei
  - – Tudás–dicsőség, Munka–jólét csoport
  - – Gábriel arkangyal*
  - – Hét vezér*

(Ezeket a *-gal jelölt műveket a leányom, Takács Viktória szobrászművész restaurálta.)
Szegedi munkái:

- Deák Ferenc szobra
- Nemzeti megújhodás emléke

Zsolnay Miklós és Nándor „Schiller" ☐
Gyárosok, Zsolnay Vilmos és Wartha Vince által felfedezett eozinmáz és pyrogránit gyártmányok továbbfejlesztői, Alpár Ignác műépítész („Corvin Mátyás" ☐ TV ∴ tervei alapján porcelánfajansz szobrok, kályhák készültek a gyárukban. Ők készítették a Gellért fürdő díszítményeit is.
A szecesszió idején Rippl-Rónai József is készített számukra díszítmény terveket.
Szegedi ismert munkájuk a Rókusi templom oltára.

Festők
Benczur Gyula „Egyetértés" ☐ (Nyíregyháza 1844–Dolány 1920)
A Müncheni Akadémián Piloty tanítvány, majd ugyanott 32 évesen tanár. (Hírnevére jellemző, hogy II. Lajos bajor király is foglalkoztatja.
Ismert alkotásai:

- Hunyadi László búcsúja
- II. Rákóczi Ferenc elfogatása
- Vajk megkeresztelése
- Budavár bevétele

Szegeden: Tisza Kálmán és gróf Tisza Lajos portréja.
Arisztokraták portréfestőjeként is ismert, önarcképe az Uffizi Képtárban található.
Jánoska Tivadar „Árpád" ☐ (Pozsony 1891–Szeged 1960)
Festő, Rajztanár.
Akadémikus jellegű munkákat alkotott. Az 50-es évek elején a Szegedi Építőipari Technikum (volt Baross Gimn., ma Vedres I. Szakközépiskola) tanári szobája végfalán nagyméretű, a tudást allegorizáló seccót készített, ez a mai napig viszonylag jó állapotban megvan, itt-ott restaurálásra szorulna.
Károlyi Lajos „Árpád" ☐ (Szeged 1877–Budapest 1927)
Tanulmányait Münchenben, Nagybányán végezte, Rómában volt tanulmányúton. "Tisza-parti Rembrandt"-ként tájképeket, virágokat, önarcképeket festett.
megfestette Prohászka Ottokár püspök és Prohászka László gyáros arcképét.
Keleti Gábor „Árpád" ☐ (Pest 1870–?)
Festő, rajztanár.
Tanulmányait Münchenben, Nagybányán végezte.
Hangulatos tájképeket, de főként illusztrációkat, karikatúrákat készített. Szatirikus ábrázolásokat adott a politikáról, a közerkölcsről, a művészetekről.
Róth Miksa „Reform" ☐ (Pest 1865–Budapest 1944)
Üvegfestő, festő.
Festett ablakok:

- Szent István Bazilika
- Országház
- Örökimádás templom
- Szent Domonkos templom
- Lipótmezei kápolna
- Marosvásárhelyi kultúrház
- Temesvári püspöki szeminárium
- Szegedi Fogadalmi templom
- Szegedi Rókusi templom
- Szegedi új zsinagóga

Dolgozott mexikói, holland, velencei, milánói megrendelésekre is.
Festői munkásságát szépen reprezentálja az Országos Levéltári falfestések.
Dr. Szöri József „Szeged" ☐ (Szeged 1878–1914 hősi halott)
Ügyvéd, festő. München–nagybányai tanulás után impresszionista felfogásban tájképeket, vallási tárgyú alakos képeket festett.
Szőnyi István (Újpest 1894–Zebegény 1960)
Festőművész, Kossuth-díjas, a Képzőművészeti Főiskola tanára. Zebegényi tartózkodása idején szabadiskolát tartott.
Munkásságában előbb Rembrandt, majd reneszánsz, Breughel-i hatások érvényesülnek. A 30-as évek közepétől főleg temperával dolgozik, finom tájképeket alkot.
Szegeden a Hági étterem falán voltak életképei.
Id. Vastagh György „Haladás" ☐ (Szeged 1834–Budapest 1922)
Kiterjedt művészcsalád tagjaként Pesten és Bécsben tanult. Főként arcképfestő volt, de készített oltárképeket, freskókat, néprajzi jeleneteket.
Szegedi munkái:

- I. Ferenc József
- Erzsébet királyné portréi
- Rókusi templom oltárképe

(A Vastagh család többi tagjáról nincs kőművesi ismeret, ennek ellenére megemlítem Vastagh Géza és ifj. Vastag György nevét, előbbi a „Verekedő bikák" c. festmény, utóbbi a Püspöki-palota előtti II. Rákóczi Ferenc lovasszobrát alkotta.
szobrot
Tonelli Sándor dr. „Árpád" ☐ (Szeged 1882–)
Iparkamarai titkár, festészethez való vonzalma 1000 db-on felüli plakátgyűjteményében nyilvánult meg.

Rajzolatom készítése során mindvégig éreztem, hogy biztosan kihagyok jelentős alkotókat és alkotásokat, most már tudom, hogy így van, hiszen a szegedi Vakok Intézete Hajós Alfréd műépítész, sz.: 1878, „Progresszió" ☐-béli, a volt Baross Gimnázium tornaterme pedig Alpár Ignác műépítész, „Corvin Mátyás" ☐-béli TV ∴-ünk alkotása, és valószínűleg még igen sok további hiányosság is fellelhető.
Most már azt is gondolom, hogy hiba volt a tájékozódást Szeged városra szűkíteni, hiszen a megye többi városában is működött a legtöbb előzőkben felsorolt művész.

Ezzel együtt is úgy vélem, sikerült bemutatnom azt, hogy volt egy időszak Magyarországon, amikor a tudás, a tehetség dominált, amikor nem volt hisztériakeltés a származás körül. Ma, amikor bizonyos köröknek az a legfontosabb, hogy az Európa Házban lesz-e feszület a falon, akik

tisztességes honfitársaikat „idegenszívűnek" titulálják, akik száján azt, hogy „szabadkőműves" szitokszó, különösen megfontolandó Ady Endre TV ∴-ünk („Martinovics" ☐) pontosan 100 évvel ezelőtti mondásai – szegedi „tartózkodása", tapasztalása alapján írt cikkekből idézve:
„...Az intelligencia a mi mai társadalmunkban körülbelül ott kezdődik, hogy valaki nem antiszemita..."
Vagy a másik:
„Valóban; Jeruzsálem előrenyomul, egész Ázsia tudniillik, de nem az az Ázsia, amely már kínai kikötőibe is bebocsájtja a civilizált Európa gőzöseit, hanem az, amelyet – ha 1896-ban el nem vétették a számítást – ezer és hét évvel ezelőtt hagytak a hátuk mögött Álmos, Előd, Kund, Ond, Tas, Huba és Töhötöm" akkor nagyon keveseket, ma nagyon sokakat kell figyelmeztetni.

1911.
Az „Árpád" páholy november 26-i I. fokú munkájának keretében ünnepelte egyik legeredményesebb tagjának, Landesberg Mór testvérnek szabadkőműves jubileumát.

Az elzüllött gyermekekért

Dr. Pálfy József szegedi árvaszéki elnök megszívlelendő indítványt nyújtott be az árvaszékhez az elhagyott, elzüllött gyermekek érdekében.

Árpád

Az Árpád páholyban 1910. november 26-án I. fokú munka volt, mely alkalommal a tisztikarnak már régebben kiadott javaslattétel a „Világ" és a „Progresszió" támogatása tárgyában került ismét tárgyalás alá.

A Szövetségtanácsból

A nagypáholy bejelenti, hogy a Szeged keletén dolgozó „Árpád" páholy ugyan a „Szeged" páholy felavatási munkájára helyiségeit átengedte, de miután a „Szeged" páholy ezt nem óhajtotta igénybe venni, a Nagypáholy a felavató munkát f. é. december hó 2-ikán Budapest keletén tartja meg. A Szövetség a jelentést tudomásul vette.

1912.
A Szeged keletén dolgozó „Árpád" páholy és a páholy főmestere üdvözlő táblát küldtek a Nagypáholyhoz a „Szeged" páholy felavatása alkalmából. A tábla másolatban megküldte a „Szeged" páholynak.

Új szabadkőműves kör

A Hódmezővásárhelyen lakó tt. f. hó 7-én értekezletet tartottak, amelyen az „Árpád" páholy főmestere és dr. Sz. V. t. is részt vettek. Az értekezleten dr. Müllert sürgetésére egyhangú lelkesedéssel kimondották a tt., hogy Hódmezővásárhely keletén szabadkőművesi kör megalakítását már most időszerűnek, sőt szükségesnek tartják és elhatározták, hogy az alkotásszerű lépéseket rögtön megteszik. Kérő táblát nyújtottak be az „Árpád" páholyhoz, amely beleegyezését adta egyik legutóbbi munkáján a köralakításhoz. A f. hó 26-iki értekezleten a kör meg is alakult s a szükséges táblákat fölterjesztette a nagypáholyhoz. A kör címe „Virradat" lesz. A viszonyok ismerői kör alakulásától jelentős hatásokat várnak nemcsak általános szabadkőművesi szempontból, hanem különösen Hódmezővásárhely kulturális fejlődésére nézve is.

Körlevél a páholyok főmestereihez

A magyarországi Symbolikus Nagypáholy a páholyok főmestereihez a következő körlevelet küldi:
Szer. Főm. Tt.! Aggódó lelkünk kényszere adja kezünkbe a tollat. Hazánk javát és szabadkőművesi eszményeinket féltő aggódás késztet a szólásra. Hozzátok szólunk szer. főm. t.-ink, akik együtt felelős őrei vagytok intézményünknek.
A közélet oltárán nem az áldozó szeretet melengető tiszta lángja, hanem a pártszenvedély emésztő tüze ég; a bölcsesség gyászban jár, szavára senki hallgatni nem akar; a hazaszeretetnek a kölcsönös gyűlölet a mérője; szabadkőművesi eszményeink, az igazság és szeretet nem találnak utat a szívekbe.
Félünk, hogy a politikai pártok ölő tusája megpróbálja majd ostromolni kapuinkat is és tartunk tőle, hogy a szenvedélyeknek hullámai majd átcsapnak szentélyeink küszöbén is.
T.-eink! Bölcsesség vezesse munkátokat! Bölcsességetek éberen vigyázzon, hogy a szeretet el ne hamvadjon a gyűlölet tüzében és alaptörvényeinkhez és fogadalmunkhoz híven egyen gondotok arra, hogy a szenvedélyek hozzánk ne férkőzhessenek.
Minden félreértés elkerülése végett és minden téves hit eloszlatása érdekében határozottan kijelentjük, hogy a magyar szabadkőművesség semmiféle politikai egyesülettel közösséget nem tart fenn és ilyeneknek működéséért felelősséget nem vállal.
Bölcsesség vezesse munkátokat! Szeretet fűzze össze a tv. szíveket. Emberszeretetnek erejével verjetek hidat a lelkek között! Ne a háborgó világ pusztító erőit vigyétek be szentélyeitekbe, hanem szentélyeink békés munkájának áldásait vigyétek ki a világba!

Bölcsességgel és erővel álljatok ellent minden törekvésnek, amely a mi munkánk harmóniájának megrontására a politikai pártok tusáját akarván belevinni szentélyeink dolgos csendjébe. Oltalmazzátok bölcsességgel és erővel munkánk szépségét!
Tv.i sz.ü.áz e.sz. sz.

Bókay
Nagymester

Bakonyi
főtitkár

Az „Árpád" páholy adományai

A Szeged keletén dolgozó „Árpád" páholy a következő levelet intézte a város főpolgármesteréhez:
Nagyságos Polgármester Úr!
A szabadkőművesség filozofikus, filantropikus és progresszív intézmény. Mint ilyen ellensége mindennek, ami az emberiség anyagi és kulturális jólétének fejlődését akadályozza. Ellensége a háborúnak, mint népek és nemzetek veszedelmének. És az egész világot egy hatalmas lánckéznt átfogó szabadkőművesi szövetségnek egyik legnagyobb és legmagasztosabb hivatása, hogy a tudás és felvilágosítás fegyverével kivívja az emberiséghez legméltóbb és legszebb diadalt: a világbékét. De jól tudja a szabadkőművesi szövetség azt, hogy amíg egy jövendő boldog nemzedékre kiható nagy eredmények bekövetkeznek sok, nagyon sok embervérnek kell elfolynia. És jól tudja a szabadkőművesség mint törvényeknek és törvényes rendnek mindenkor leghívebb tisztelője, hogy addig amíg a nemzetközi jog szabályai szerint biztosított béke áldása el nem következik, hazafias kötelessége mindannyiunknak, hogy a katonai és polgári hatóságok munkáját e válságos időkben megkönnyítsük és elősegítsük. De további lehetősége minden jó hazafinak az is, hogy háború esetén tehetsége szerint támogassa a hadügyi vezetőséget a harctéren küzdő vagy ott megsebesült honfitársai segítségével. Tegyük ezt ne csak az ily esetekben életbelépő kivételes törvények parancsoló erejének hatása alatt, hanem tegyük meg önként megnyitva szívünket, felajánlva anyagi és erkölcsi támogatásunkat, egymással versenyezve a nemes cselekedetek gyakorlatában. Ilyen gondolatok vezették a szegedi „Árpád" szabadkőműves páholyt, amikor lelkesedéssel kimondotta, hogy Madách-utcai házának emeletén létező két terem, előcsarnok és három szobából álló helyiségeit háború esetén sebesült katonák ápolására berendezendő 50 ágyas kórház céljaira ezennel felajánlja. Magára vállalja az „Árpád" páholy azon kötelezettséget, hogy háború esetén ezen termeket 50 ággyal és szükséges ágyneművel teljesen fölszereli; műtőszobát, ambuláns szobát rendez be, a

betegeket ellátja teljes élelmezéssel, kötszerekkel, állandó orvosi és ápolói felügyelettel stb., szóval az „Árpád" páholy egy általa saját költségén berendezendő 50 ágyas külön kórház létesítésének és fenntartásának minden költségét ezennel kötelezően elvállalja. Továbbá ismerve városunkban a nyomor és szegénység eddig is tapasztalt ijesztő szükségletét, mely a tél előhaladásával és a kenyérkereső családtagok elvonásával csak fokozódni fog, elhatározta az „Árpád" páholy, hogy az ingyenkenyér-akcióhoz 500 kor., azaz ötszáz koronával hozzájárul és ezen összeget az ingyenkenyér-akció vezetését kezében tartó rendőrfőkapitány úrhoz egyidejűleg utalványozza azon kijelentéssel, hogyha a segélyezés mérve azt megkívánja, a páholy további adományokból sem fog elzárkózni. Általános elveinkkel ellenkezik, hogy felfedezzük a nyilvánosság előtt adományainkat, de vannak helyzetek és szükségletek, amikor ezen általános szabadkőművesi elvtől el kell térni. Ilyennek tekintjük a jelenlegit is, amidőn ajánlatunk nyilvántartásba vétele végett magunkat meg kell neveznünk. Kérjük Nagyságodat, szíveskedjék fenti kötelező ajánlatainkat tudomásul venni és azokat illetékes helyen tudtul adni. Őszinte tiszteletünk és nagyrabecsülésünk mellett vagyunk Nagyságodnak hazafias üdvözlettel dr. P. J. főmester, K. S. titkár.

1913.

A szövetségtanácsból

Egy belügyminiszterileg jóváhagyott alapszabállyal működő zugpáholy annak idején a Nagypáholynál jelentkezett profán szándékáról tudomást szerezvén, nagyobb összeg kikötése mellett hajlandó volt őt fölvenni. Ságody Gyula t.-nek az eset tudomására jutván, a vonatkozó iratokat bemutatja. A Szövetségtanács ez iratokat kutatás és jelentéstétel végett az „Árpád" páholy főmesterének kiadja.

Az „Árpád" páholy jelenti, hogy a nagymester testvérnek hozzá intézett tábláját kalapács alá vevén f. é. március hó 8-án tartott I. fokú munkáján a következő határozatot hozta:
Az „Árpád" páholy kimondja, hogy helyiségeit a Szeged páholynak a két páholy között megállítandó feltételek mellett átengedi. Erről a Nagymester t.-t és a Szeged páholyt értesíti, utóbbit azzal, hogy a részletkérdések megállapítása végett lépjen az Árpád páhollyal közvetlen érintkezésbe.
A Szöv. tanács e határozatot örömmel vette tudomásul és az „Árpád" páholy eljárása felett elismerését nyilvánította.

Árpád

A 42 éves páholy az elmúlt évben is megtette kötelességét. Buzgón fáradozott a szabadkőművesség érdekében egyrészt azáltal, hogy új tagok felvételével erősítette a t.-i láncot, másrészt pedig az által, hogy kifelé öregbítette a páholy tekintélyét. A páholyélet igen élénk volt, a tt. szívesen keresték fel a munkákat. A páholy minden egyes tagja künn a profán életben szintén megtette kötelességét. A tisztikar 40 értekezletet tartott, a páholy pedig 30 munkát, ezen felül volt béremelő munka is. Sorrendben a következő témák kerültek tárgyalás alá: családi képek, az alkoholizmus elleni küzdelem módozatai, szabadkőművesség és a szocializmus, szemérmes szegények, a községi program, a nővérmunka keretében megemlékezett március idusáról, a vidéki páholyházak alapjáról, a Világ támogatásáról, a Nagypáholy őszi körlevele és a vonatkozó táblák ismertetése, a drágaság kérdéséről, oktató munka a szabadkőműves világszövetség szervezetéről, október 6., az új I. fokú szertartáskönyv ismertetése, az állatiasságról való kiemelkedés és a szabadkőművesség, Mózes a szabadkőművességben, a bevezetés, oktató munka a szabadkőműves jelekről, büntetőpolitikai irányzatok, egyiptomi minisztériumok, Vayragyananda életbölcsessége. Az Árpád páholy 3 évi kötelezettséggel évi 500–500 korona szubvenciót szavazott meg a „Világ"-nak, minden egyes keresőtől felvétele alkalmával külön szed egy évi előfizetési díjat, magunk a tt. pedig önként is megajánlottak évi szubvenciót, ez havonta 179 korona, mely összeg a páholy adományaival együtt a 3 évben 8004 koronát tesz ki. A küszöbön levő háborús viszonyok komoly cselekvésre késztették páholyt is és ez abban nyert kifejezést, hogy háború esetén a páholy összes helyiségeit átalakítja kórházzá, azt 50 sebesült részére felszereli és a felmerülő összes költségeket fedezi. A szegedi sajtó és a társadalom osztatlan elismerését nyilvánította a páholy ezen ténykedéséért. A t.-i láncot az elmúlt évben 27 új szem bekapcsolásával erősítette. A páholy a lefolyt évben is céltudatos munkát végzett, midőn az idegen keleteken a kir. műv. templomait igyekszik megalapozni. Hódmezővásárhelyen megalakította a Virradat című szabadkőműves kört, mely máris igen élénk és figyelemreméltó munkásságot fejt ki. Egyetlen jelentéktelen esemény sem vonúlt el a páholy előtt észrevétlenül. Az ingyenkenyérhez adott a páholy 500 koronát, a tt. pedig körülbelől még mintegy 3500 korona adománnyal járultak hozzá. Az özvegységre jutott szegény nővér támogatására a páholy és a tt. adományából 821 koronát juttatott. A szünidei gyermektelepnek a páholy a begyült adományokkal együtt 260 koronát adott. A szünidei gyermektelep áldásaiban 41 gyermek részesült. A török sebesültek ápolási költségeihez 60 koronával járult hozzá. A meghívott szegénysorsú tartalékosok családtagjainak segélyezésére a tt. adományaival együtt 150 koronát adott át

a páholy a város főkapitányának. A páholy támogatta azonkívül a Galilei kört, az Orsz. Ismeretterjesztő társulatot, az Orsz. Magy. Népfürdő Egyesületet, a Választójogi Ligát, a Gyógyult Elmebetegeket Segélyező Egyesületet, a Társadalomtudományok Szabad Iskoláját, a Szabadgondolkodók Egyesületét, a Főiskolai Diákotthont, a reichenhalli szabadkőműves kört, a Fehérkereszt Orsz. Lelencház Egyesületet, a Gyengeelméjűek és Siketnémákat Gyámolító Egyesületet, a szegedi Siketnémák Intézetét stb. stb. Ezenkívül mindazokat, akik ebbeli kérelmükkel a páholyhoz fordultak. Szabadkőműves célokra összesen 6631,46 koronát adott ki a páholy.

***

Almássy Endre t. (Árpád): Azt hiszem, lehetetlen, hogy ez a Nagygyűlés szó nélkül haladjon el emellett a rettenetes statisztika mellett, amelyet néhány nap előtt közöltek a hírlapok. A balkáni szövetségesek statisztikája szerint, a balkán háborúban 116 000 ember vesztette el életét csak a szövetségesek hadseregeiben.

A törökök részéről nincs kimutatás, de túlzás nélkül megállapítható, hogy körülbelül kétszázezer ember életét követelte a háború. Talán naivnak tetszik, amit felvetek, de tudom, hogy a világmegváltó eszme is a betlehemi jászolban született meg. Azért gondolom, hogy nem végezek érdemtelen munkát, ha felvetem az eszmét, hogy habár az egyes Nagypáholyok gyengék – és fájdalom, a magyarországi egyike a leggyengébbeknek, – de gondolkozni lehet azon, hogy ha a világ összes Nagypáholyai a háború ellen összefognak, hogy akkor valami eredményt lehetne elérni. A rettenetes és minden emberi szívet megrázó események hatása alatt javaslom, hogy forduljunk az összes Nagypáholyokhoz a világbéke megteremtése érdekében. Ne tekintsék ezt formális indítványnak, éppen csak a szövetség érdekében tartottam helyénvalónak az eszme felvetését. (Helyeslés,)

(A kezdettől az Országos Széchenyi Könyvtárban található.)

☐ ARATÓ Frigyes: A szabadkőművességről (1898, Szeged, Árpád) 17.377/21
☐ ARATÓ Frigyes: Az Árpád páholy története 1870–1895 (1895, Szeged, Bába) 167.145
☐ ARATÓ Frigyes: Hol az igazság? (1899, Szeged, Árpád) 17.377/24
☐ ARATÓ Frigyes: Legközelebbi feladataink (1899, Szeged, Árpád) 17.377/23
☐ ARATÓ Frigyes: Páholyunk működése az 1891. évben (1892, Szeged, Árpád) 17.377/2
☐ ARATÓ Frigyes: Páholyunk működése az 1892. évben (1893, Szeged, Árpád) 17.377/5
☐ ARATÓ Frigyes: Páholyunk működése az 1894. évben (1895, Szeged, Árpád) 17.377/9
☐ ARATÓ Frigyes: Páholyunk működése az 1895. évben (1896, Szeged, Árpád) 17.377/12
☐ ARATÓ Frigyes: Páholyunk működése az 1896. évben (1897, Szeged, Árpád) 17.377/18
☐ ARATÓ Frigyes: Páholyunk működése az 1897. évben (1898, Szeged, Árpád) 17.377/19
☐ FEKETE Gyula: Morális elvek a szabadkőművességben (1897, Szeged, Árpád) 17.377/17
☐ KŐHEGYI Lajos: Szabadkőműves káté (mindhárom) (1914–17, Szeged, Várnay) 238.262
☐ KŐHEGYI Lajos: Szabadkőműves káté (az első két fok) (1906–07, Szeged, Márkus) 3.084/1–2
☐ KŐHEGYI Lajos: Szabadkőműves káté 1. tanoncfok (1895, Szeged, Bába) 21.949/1; (1900, Szeged, Árpád) 21.950/1; (1902, Szeged, Engel) 326.069; (1904, Szeged, Márkus) 33.541//1; (1909, Szeged, Árpád) 37.259/1; (1911, Szeged, Márkus) 3.169/1; (1913, Szeged, Várnay) 37.255/1
☐ KŐHEGYI Lajos: Szabadkőműves káté 2. Legényfok (1895, Szeged, Bába) 21.949/2; (1901, Szeged, Árpád) 21.950/2; (1911, Szeged, Árpád) 70.669; (1914, Szeged, Várnay) 320.282
☐ KŐHEGYI Lajos: Szabadkőműves káté 3. Mesterfok (1895, Szeged, Bába) 21.949/3; (1901, Szeged, Árpád) 21.950/3; (1904, Szeged, Márkus) 33.541/3; (1910, Szeged, Márkus) 37.259/3; (1913, Szeged, Árpád) 37.255/3
☐ MURAI Vilmos: Páholyunk működése az 1898. évben (1898, Szeged, Árpád) 17.377/26

☐ MURAI Vilmos: Páholyunk működése az 1899. évben (1900, Szeged, Árpád) 17.377/28
☐ SZÉKELY Mihály: Ünnepi beszédek (1896, Szeged, Árpád) 17.377/13
☐ SZIGYÁRTÓ Albert: A királyi művészetről (1913, Szeged, Engel) (1. rész Alkalmi beszédek) 21.946/2, 319.556
☐ SZIVESSY László: 1849–1899. október 6. Alkalmi beszéd. (1899, Szeged, Engel) 83.976
☐ SZIVESSY László: Főmesteri beköszöntő (1900, Szeged, saját kiad.) 45.181

Az egyes magyar nagypáholyok és páholyok önmagukról szóló, hivatalos anyagai

Árpád páholy (Szeged)
☐ Alapszabályok (1898, Szeged, Engel) 324.828
☐ A szegedi Árpád páholy titkári jelentése. 1948. P 3.234
☐ Az Árpád páholy könyvtára (1892, Szeged, ny.n.) 17.377
☐ Alapszabályok (1870, Szeged, Burger) 70.525
☐ Alapszabályok (1872, Szeged, Burger) 626.817
☐ Házszabályok (1881, Szeged, Traub) 824.180
☐ Jelentés (1901, Szeged, Márkus) 17.377/29
☐ Működési beszámoló (1894, Szeged, Árpád) 17.377/7
☐ Története 1870–1895 (Arató Frigyes) 167.145
☐ Ügyrend (1870, Szeged, Burger)

Szeged páholy
☐ Szeged páholy könyvtára (1913, Szeged, Engel) 21.946
☐ Szabályok (1913, Szeged, Engel) 21.946/1

ÁRPÁD A TESTVÉRISÉGHEZ PÁHOLY NÉVSORA 1870–1920

(Szeged páholy is)

Abafi (Okniczky) Aurél	királyi közjegyző
Abeles József	orvos
Aczél Soma	biztosító int. titkár
Adler Artúr	ügyvéd
Aigner Károly	főispán
Allin László	kereskedő
Almássy Endre	színigazgató
Arató Frigyes	Áll. Fels. Leányisk. igazgató
Arató Gyula	erdészhivatalnok
Ausländer Vilmos	főkönyvelő
Bába Sándor	nyomda tul. és lapkiadó
Bach Artúr	szén-nagykereskedő
Bach Jenő	szén-nagykereskedő
Back Ernő	gőzmalom tulajdonos
Bajkay Antal	m.kir. mérnök
Balázs P. Elemér dr.	kir. tv. széki jegyző
Balassa Ármin	ügyvéd
Balassa Péter	orvos
Balázs Károly	állatorvos
Balla Izidor	orvos
Balogh József	kir. anyakönyvvezető
Barabás István	unitárius lelkész
Baranyi Gyula	polg. isk. tanár
Barcsai Károly	gyógyszerész
Barczán Endre	áll. főgimn. tanár
Bárczy István	pénzügyi titkár
Bárkányi Zoltán dr.	községi bíró
Blazsik Mátyás	tanító
Bartha Dezső dr.	ügyvéd
Bartók Géza	Gazd. Egyl. titkár
Bartos Mór	építőmester
Basch Ferenc dr.	ügyvéd
Basch Lőrinc	
Bauer Henrik	műépítész
Bauer Simon	főreálisk. tanár
Benedek József dr.	körorvos
Benkő István dr.	főgimn. tanár
Berczeller Lipót	mérnök
Bérczi Albert dr.	ügyvéd

Bereczk Péter	gyógyszerész
Beregi Béla	kereskedő
Beregi Lajos	nagykereskedő
Berger Mór dr.	orvos
Billitz Hugó dr.	ügyvéd
Bíró Benő	városi főmérnök
Bíró István	kisegítő testvér
Bobor Emil	gazdálkodó
Bodor Antal	hitelint. tisztviselő
Boér Antal dr.	várm. tb. főorvos
Bokor Adolf	gyógyszerész
Bokor Emil	bizt. int. titkár
Bokor Mihály	gyárigazgató
Borsodi Lajos dr.	ügyvéd
Botka Károly	törv. ir. ig.
Breier Miksa	nagykereskedő
Brenner József dr.	ügyvéd
Bruck Hermann dr.	ügyvéd
Bruckner Károly	számtartó
Buck Adolf dr.	ügyvéd
Burg Dénes	gyógyszerész
Csányi Ármin	bankigazgató
Csányi János	hivatalnok
Csányi Károly	bankhivatalnok
Csányi László	szalámi gyáros
Csányi Mátyás dr.	járásbírósági j.gy.
Csányi Sándor	földbirtokos
Csányi Sándor	kereskedő
Cserey Zsigmond dr.	orvos
Csermelényi Iván	tanácsnok
Cserő Ede dr.	ügyvéd
Cserzy Mihály (Homok)	író és fodrászmester
Cziklay János	főkönyvelő
Dániel Mihály	gyógyszerész
Daubrawsky Viktor	városi zenedei tanár
Dávid Mihály	ref. kántor-tanító
Deák Gyula dr.	ügyvéd
Dékány Béla dr.	városi főorvos
Dénes Adolf	MÁV főmérnök
Derszib Béla	tanár
Déri Ernő	kereskedő
Déri Károly dr.	ügyvéd
Déry Sándor	gyárigazgató

Dettre János dr.	városi ügyész
Dettre Pál dr.	tv. széki j.gy.
Deutsch Emil	ép. vállalkozó
Deutsch Lipót	ép. vállalkozó
Diósszilágyi Sámuel dr.	orvos
Ditrói Nándor	felsőker. isk. tanár
Domány Mátyás	kereskedő
Domokos László dr.	pü. o. titkár
Dózsa Emil dr.	ügyvéd
Dózsa Imre	MÁV mérnök
Dózsa Jakab	főreálisk. tanár
Drescher Béla	polg. isk. tanár
Drescher Gyula	kereskedő
Dreyffus Ruben	
Edenburg Lajos	bankpénztáros
Eder János	polg. isk. ig.
Eisentädter Antal	nagykereskedő
Eisentädter Nándor	nagykereskedő
Eisentädter Róbert	nagykereskedő
Eisner Ignác	kereskedő
Endrényi István dr.	orvos
Engel Mór dr.	ügyvéd
Engel Sándor dr.	ügyvéd
Engel Sándor	bankcégvezető
Engel Vilmos	lapkiadó
Enyedi Lukács	orsz. gyül. képviselő
Eppinger Sándor	kereskedő
Erdélyi Jenő dr.	orvos
Erdélyi Mihály	ép. vállalkozó
Erdős Béla	polg. isk. tanár
Erlitz János dr.	orvos
Esztegár Béla	gyógyszerész
Feiner Mór	kereskedő
Fekete Gyula	ref. lelkész
Feles Adolf dr.	orvos
Fellegi Antal	iparos
Fényes Marcell	bankigazgató
Fenyő Lajos	városi mérnök
Finály Lajos	mérnök-ig.
Firbás Nándor	polg. isk. tanár
Fischer Félix	malomigazgató
Fischoff Samu	gyárigazgató
Flesch Miksa dr.	ügyvéd

Fodor jenő	rendőrkapitány
Fónagy József	gyógyszerész
Forbát Leó dr.	orvos
Főkövi Lajos	képesítő tanár, hírlapíró
Frank Gyula	nyerstermék ker.
Frankl Antal	gyógyszerész
Fried Ármin	fogorvos
Fuchs János	magánzó
Fuchs József	hitelbank cégvez.
Füleki József	fels. leányisk. rajztanár
Fülöp Bódog	pü.i. fogalmazó
Füsti Molnár Sándor dr.	ügyvéd
Füzesi Márton	Árpád Otthon ig.
Gál Ferenc	bank osztályfőnök
Gál Zsigmond dr.	fogorvos
Garai Izsó	bankigazgató
Gáspár Ignác dr.	tiszti főorvos
Geréb József	kereskedő
Gerle Jenő	gyógyszerész
Gerle Lajos	ép. vállalkozó
Gerő Géza dr.	ügyvéd
Glücksthal Andor dr.	orvos
Glücksthal Lajos	bankigazgató
Goldner Dezső	vasúti irodafőnök
Gombos József	kereskedő
Gottlieb Lajos	MÁV főmérnök
Gracé Ferenc	MÁV főellenőr
Grasselly F. László	vaskereskedő
Graselly Imre	vaskereskedő
Graselly Károly dr.	ügyvéd
Graselly László	vaskereskedő
Gróf Árpád dr.	ügyvéd
Grossmann Béla	gőzmalmi cégv.
Grosz Arnold dr.	ügyvéd
Gruber András	városi számtiszt
Gründl Gyula	erdőtanácsos
Grüner Géza	gazdálkodó
Gulyás Ferenc	postafőnök
Guns Izsó	hivatalnok
Guttmann Mór	nagykereskedő
Gyulai László dr.	kórházi orvos
Halász Lajos dr.	orvos
Halvax János	felsőker. isk. ig.

Haris János	kereskedő
Hauser Rezső Sándor	ker. isk. tanár
Hauser Náthán	főgimn. tanár
Hegedűs Antal	városi katonaügyi tanácsnok
Hegedűs Sándor	bankfőnök
Herczeg Ede	kereskedő
Hibay György dr.	gyógyszerész
Hochstrasser Miklós	pü. fogalmazó
Hoffer Jenő	magánhivatalnok
Hoffmann Károly dr.	orvos
Hoffmann Ignác	malomtulajdonos
Holló Adolf	jegyző
Holló Aladár	petróleumgyár ig.
Holló Jenő dr.	munkásbizt. pénztári titkár
Hollós József dr.	főorvos
Holtzer Aladár	kereskedő
Holtzer Emil	kereskedő
Holtzer Tivadar	kereskedő
Hönsch Árpád	bányaigazgató
Hronyecz György	gimnáziumi tanár
Hubert Mihály dr.	orvos
Irányi Dezső	tv. széki jegyző, hírlapíró
Jankovics Aladár	építész
Jedlicska Béla dr.	kir. közjegyző
Jeszenszky Ignác	ev. lelkész
Jirasek Nándor	műépítész
Juranovics Ferenc	szállótulajdonos
Juranovics Gyula	szállótulajdonos
Jurkovits Ottomár	kir. járásbíró
Kálmán Benő	ker. munkáspénzt. ig.
Kardos Samu dr.	ügyvéd
Karsai Vilmos dr.	orvos
Kass János	vendéglős
Kass János ifj.	vendéglős
Kecskeméti Antal	lakatos mester
Keleti Gábor	festőművész és rajztanár
Kemény Simon	mérnök
Kende Ferenc	áll. főgimn. tanár
Keppich Alajos	kereskedő
Kern Lajos dr.	kir. közjegyző
Kertész Sándor dr.	kórházi főorvos
Kiss Ferenc	főerdő-tanácsos
Kiss Gábor dr.	orvos

Kiss Gyula	tanító
Kiss Károly dr.	ügyvéd
Kiss Pál dr.	ügyvéd – hírlapíró
Kiss Sándor	tv. széki jegyző
Klebovich Sándor	kir. aljárásbíró
Klein vilmos	MÁV mérnök
Koczor János	rendőrkapitány
Kohn Ármin	kereskedő
Konrád Ernő dr.	kir. albíró
Kopecsek Ferenc	MFTR főfelügyelő
Kótay Pál	műépítész, ip. isk. tanár
Kovács János	távírdai hivatalnok
Kovács Samu	polg. isk. tanár
Kőhegyi Lajos Mór dr.	kórházi főorvos
Kőszegváry Kálmán	gőzhajózási felügyelő
Krahl Lajos	banki osztályvezető
Král Imre	magánhivatalnok
Králik László	főgimn. tanár
Krassó Fülöp	petróleumgyári iroda f.
Krausz Gyula dr.	tv. széki jegyző
Krausz József dr.	orvos
Kulinyi Zsigmond	szerkesztő, kam. főtitkár
Kun József	Áll. Ip. Isk. tanár
Kup Gyula	divatáru kereskedő
Kuszingh János dr.	körorvos
Lakos Soma	felsőker. isk. tanár
Lánczi Adolf	felsőker. isk. tanár
Landsberg Jenő	kir. tv. széki jegyző
Landesberg Mór	vállalkozó – gyáros
Landesberg Sándor	kereskedő
Lantos Béla	
Láng Jakab	malomigazgató
Laskovits Ferenc	kir. tv. széki jegyző
Laszki Jakab	kereskedő
Latinovics Szaniszló	városi tanácsnok
Laurisin Miklós	kir. albíró
Lendvai Sándor	bizt. int. vezértitkár
Leopold Rezső	kereskedő
Leszich Ede	
Lévai Ferenc dr.	ügyvéd
Lévai Ferenc	kir. tanfelügyelő
Ligeti Béla	műépítész
Lindenschmidt Mihály	Áll. Főreálisk. tanár

Lipcsei Ádám	hírlapíró
Liszkay Lóránt dr.	tv. széki jegyző
Lovács József	vakintézeti ig.
Lőwengard Bertalan dr.	orvos
Lőwinger Gyula	bankigazgató
Lőwy Mór	kőfaragó mester
Lugosi Döme dr.	ügyvéd
Lustig Ferenc	kereskedő
Madár Imre	bankkönyvelő
Madzsar Gusztáv	Áll. Főgimn. ig.
Magyar Ede	ép. vállalkozó
Magyar István dr.	ügyvéd
Majunke Ernő	kir. tv. széki jegyző
Makó Lajos	színigazgató
Malina Lajos dr.	ügyvéd
Mandel József	MÁV főmérnök
Mandl Zsigmond	kereskedő
Mannheim Mór dr.	ügyvéd
Manzin róbert	kereskedő
Marchall József	szálloda igazgató
Máté István	gépészm. – gyárigazgató
Mátéffy Ferenc dr.	ügyvéd
Mátéffy Kálmán	főszolgabíró
Matskássy József	főreálisk. tanár
Mattiasich Dezső	kir. közjegyző
May Gyula	bankár
Mayer Rezső	nyomdász
Meák Gyula	gyógyszerész
Mendli Károly	rajztanár
Mészáros Károly dr.	nőorvos
Mihálik Sándor	Áll. Polg. Isk. ig.
Milko Izidor dr.	orvos
Molnár Jenő	igazgató – tanító
Molnár Sándor dr.	ügyvéd
Móra Ferenc	író – szerkesztő – múzeum ig.
Nádas Aladár	városi mérnök
Nagy Ferenc	főgépész
nagy Pál	kincstári uradalmi titkár
Nagy Sándor dr.	ügyvéd
Naszályi József	kir. ipari főfelügyelő
Nekich Richárd dr.	munkáspénzt. ig.
Nemecskay István	igazgató – tanító
Németh Antal	kir. tv. széki bíró

Novák József dr.	orvos
Nyilasy Pál dr.	ügyvéd
Obláth Lipót	kereskedő
Ollik Pál	telekkönyv-vezető
Oppenheim Imre	MÁV mérnök
Orelly Zoltán	m. kir. állatorvos
Ormos Ede dr.	ügyvéd
Országh József	ev. tanító
Ottovay István	mérnök
Ottovay Károly	vaskereskedő
Ottovay Károly	kereskedő
Pál Dezső	üzletvezető
Pállfy Lipót	magánzó
Pálfi Dániel	vasöntő – gyáros
Pálfy József dr.	árvaszéki elnök
Pálfy Viktor	városi tanácsos
Pallai Zoltán dr.	kir. tv. széki bíró
Pap Róbert dr.	ügyvéd
Pártos Lajos	ékszerész
Pataj Béla	kir. járásbíró
Péchy Aurél dr.	tv. széki bíró
Pénzes Zoltán	Áll. Főgimn. tanár
Perjéssy László	felsőker. isk. ig.
Perjéssy Mihály dr.	kir. ügyész
Perl Pál	szállító
Pesty Tihamér	állomásfőnök
Pilisi Béla dr.	orvos
Polgár Sándor dr.	ügyvéd
Pollák Sámuel	kereskedő
Pongor Henrik	gőzmalmi ügyvivő
Pongrácz Albert	légszeszgyári ig.
Pongrácz Sándor	gabonakereskedő
Popper Mór	kereskedő
Priváry Ferenc	városi tisztviselő
Prosznitz Simon	nagykereskedő
Prosznitz Simon	nagykereskedő
Ráday Gedeon	belső titkos tanácsos
Radulovics Vasa	bank cégjegyző
Raffner Dezső	igazgató – tanító
Rajk Aladár dr.	ügyvéd
Reich Manó	felsőker. isk. tanár
Reich Sándor	ékszerész
Reicher Artúr	gépészmérnök

Reiniger Hermann dr.	orvos
Reitzer Adolf	bankigazgató
Reitzer Lipót	kereskedő
Reizner János	Somogyi-könyvtár ig.
Rényi Gyula	bank főpénztáros
Repcsényi Rezső	mérnök
Reviczky István	mérnök
Rex Izsó dr.	orvos
Rezsny Aurél	rendőrkapitány
Rohr Jakab	kereskedő
Rónay Alajos	földbirtokos
Rósa Béla	földbirtokos
Rósa Ernő	szöv. ig.
Rósa Imre	MÁV mérnök
Rósa Izsó dr.	ügyvéd
Rósa Kálmán dr.	kir. tv. széki bíró
Rosenberg János	bankigazgató
Rósenstein Mór	főrabbi
Rottenberg Pál dr.	ügyvéd
Roxer Gyula dr.	kórházigazgató
Róth Lajos	fakereskedő
Rózsa Béla	kereskedő
Rösler Márton	kereskedő
Sághy Mihály	Áll. Polg. Isk. tanár
Salamon Gyula dr.	városi jegyző
Sándor Ignác	adóhiv. főpénztáros
Sas Bernát dr.	orvos
Sas Ede	műszaki tanácsos
Schäffer Vilmos	bankigazgató
Schaefer Artúr	bizt. titkár
Schatz Dezső	gépészmérnök
Scheinberger Antal	kereskedő
Schlesinger Ede	mérnök
Schlesinger Henrik	
Schmidl Fülöp	főgimnáziumi tanár
Schulhof Emil dr.	ügyvéd
Schultheisz Lajos	hajóállomás-főnök
Schwab Mór	
Schwarz Béla	kereskedő
Schwarz Emánuel	ker. ügynök
Schwarz Miksa	bankhivatalnok
Schweiger Miksa	kereskedő
Scossa Dezső	kir. tanfelügyelő

Sebestyén József	mérnök
Sebestyén Károly	Áll. Polg. Isk. tanár
Skrainka Frigyes	MÁV mérnök
Skultéty Jenő dr.	ügyvéd
Sólya Gyula	városi főjegyző
Solti Lipót Pál	nagykereskedő
Somlyódi István	kir. járásbíró
Somogyi Károly	színigazgató
Soós Aladár	MÁV mérnök
Staud Ferenc	Duna-Gőzhajózási kapitány
Steiner Bernát	gyáros
Steiner Mihály	kereskedő
Steingassner Imre	kir. mérnök
Stern Béla dr.	orvos
Strasser Lajos dr.	ügyvéd
Strausz Miklós dr.	ügyvéd
Szabó Gyula	ker. iparkam. titkár
Szabó László	vármegyei mérnök
Szamek Sándor dr.	orvos
Szánthó József	gyógyszerész
Szántó József dr.	orvos
Szárnyassy János	kereskedő
Szathmáry Ede dr.	ügyvéd
Szécsi Zsigmond	kereskedő
Székely Vilmos dr.	ügyvéd
Szemerjay Károly	polg. isk. tanár
Szendrői János	főreálisk. tanár
Szenes Adolf	polg. isk. tanár
Szigyártó Albert	iparisk. tanár
Sziklai Jenő	könyvíró
Szilágyi Boldizsár	kir. főmérnök
Szivesi László dr.	ügyvéd
Szivesi Lehel dr.	ügyvéd
Szloboda János	állami tanító
Szlujka Ervin	gimnáziumi tanár
Szmik Antal	főmérnök
Szmollény Nándor	felsőker. isk. tanár
Szobonya Kálmán	gyógyszerész
Szobotka Henrik	gazdálkodó
Szobotka Vilmos	nagybérlő
Szöri József dr.	ügyvéd
Szüts István	tanító
Tánczos Jakab	MÁV felügyelő

Taussig Ármin	MÁV mérnök
Taussig B. Hugó	bankigazgató
Tergina Gyula	m. kir. tanfelügyelő
Thiering Oszkár dr.	Áll. Felsőip. Isk. ig.
Thiesz Oszkár	Osztrák–Magyar Bank tisztv.
Tiborcz Péter	jószágigazgatósági hivatalnok
Timár Dagobert	tak. pénztári ig.
Timár Ignác	Bankigazgató
Tóbiás László	építész
Tompa Károly	kir. hajózási felügyelő
Tonelli Sándor dr.	ker. iparkamarai titkár
Tóth Gyula	nyug. isk. ig.
Tóth Károly	népiskolai tanár
Tóth Mihály dr.	városi tanácsnok
Tóth Pál	bizt. int. titkár
Trencsény Károly	felsőker. isk. tanár
Tresznicsek Nándor	kisegítő testvér
Turcsányi Imre dr.	főorvos
Újlaki Antal	újságíró
Ungár Benő	szállító
Uri Péter	tanító
Vadász Aurél	gyáros
Vadász Imre dr.	ügyvéd
Vágás Mátyás	
Vajda Lajos	bankigazgató
Valihora István	bankigazgató
Vánky József	főreálisk. tanár
Vannay Ferenc	polg. isk. rajztanár
Várady Imre dr.	ügyvéd
Varga Kálmán dr.	orvos
Varga Mihály	kereskedő
Varga Pál	ref. lelkész
Várnai Dezső	könyvkereskedő
Varró Ignác dr.	ügyvéd
Vas Fülöp	nagykereskedő
Vas Károly	kereskedő
Vékes Bertalan	ker. iparkam. jegyző
Veress Béla	kir. tv. széki bíró
Vermes Zsigmond	bank cégjegyző
Véssey József	gyógyszerész
Wagner Gyula dr.	ügyvéd
Weiner János	MÁV főellenőr
Weiner Miksa	kereskedő

Weiss Mór	
Wilheim Arnold dr.	ügyvéd
Willinger Kálmán	kir. járásbírósági aljegyző
Winkler Imre	mérnök
Wissinger Richárd	állatorvos
Wőber Lajos dr.	ügyvéd
Wőber Ottokár	karmester
Zámbó György dr.	városi főjegyző
Zápory Nándor dr.	orvos
Zsulyevits Ernő	felsőker. isk. ig.

1920-tól napjainkig, de csak az elhunytak:

Bauer István dr.	cégvezető
Bach László dr.	fabizományos
Baracs Marcell dr.	gyermekorvos
Bartos Lipót	könyv-és papírkereskedő
Bedő Imre dr.	OTI orvos
Bereczk Péter dr.	nőgyógyász
Bokor István	főmérnök
Czibula Antal dr.	városi tiszti ügyész
Gergely György dr.	szülész – nőorvos
Magyar István dr.	főorvos
Matusik istván	Áll. Népisk. ig.
Menning Mihály	tisztviselő
Petri Gábor dr.	orvos
Solti János dr.	kereskedő
Tanács Béla	kereskedő
Antalffy György dr.	helyettes polgárm.
Balló István dr.	cégvezető
Borsay János dr.	orvos
Halasy-Nagy József dr.	egyetemi tanár
Kallós Károly dr.	orvos
Kolozs Lajos	vállalati vezető
Patzauer Dezső	bornagykereskedő
Várady László	karnagy
Basch Béla dr.	ügyvéd
Csongor Győző dr.	tanár
Fodor Gábor dr.	egyetemi tanár
Gergely Miklós	gyógyszerész
Greguss Pál dr.	egyetemi tanár
Kardos György	kereskedő

Lóránt László dr.	ügyvéd
Madácsy László dr.	tanár
Méder Dániel	építőmester
Somogyi Imre	városi tanácsnok
Heimann Pál dr.	elektromérnök
Winter Miklós dr.	orvos
Jánoska Tivadar	festőművész

Megjegyzés: A tagok 1920-ig a történelmi Magyarország területéről, azt követően Szeged városából eredeznek, a megjelölt foglalkozás a felvétel idején gyakorolt tevékenység, ill. végzettség.

Szeged, 2002. szeptember

Összeállította
Takács János
az ÁRPÁD a TESTVÉRISÉGHEZ
Páholy Főmestere

Dokumentumok 135 év történetéből

Folyó szám	Az egylet czime	Székhelye	Az egylet ~~czélja~~ kelet[k]ezésének ideje	Az alapszabály mely miniszteri szám alatt nyert jóváhagyást	Tagok száma	Megjegyzés [illegible] száma
1	Szegedi nagygymnasium segélyző egylet	Szeged	1869 február 13	2428. vall. min.		
2	Árpád a testvériséghez" nevű szegedi szabadkőműves páholy	"	Feloszlatva 1870. október 31	9120. belügymin.		45/93 871. [illegible]
3	Szegedi izraelita nőegylet [illegible]	L. 203 [illegible] megszűnt	1872 július 4.	15868 "		
5	~~Szegedi felsővárosi társalkodási egylet~~	"	1874. szeptbr. 30.	39136 " megszűnt: [illegible]		763/874 " "
4	Szegedi polgári társalgó kör	"	1874. június 13.	24073 "		4032/874 [illegible]
6	Szegedi felsőkerületi népkör	"	1875. decemb. 10	50096 "		7171/874 "
7	Szegedi dalárda	"	1877. febr. 4. ápril. 20.	16022 " 19.709/875 [illegible]		2643/877 "
8	Szegedi iparos ifjak képző és segélyző egylete	"	1877. febr. 13.	6079 "		10459/876 "
9	Szegedi Rókusvárosi népkör	"	1877. april. 5.	13421 "		2207/877 "
10	Szegedi kőmüves, ács, iparos segédek önképző egylete	L. 169	1878. augusztus 7.	32277 "		861/878 "
11	A Szegedi Szt. Miklósról nevezett gör. kel. egyház szerb nőegylete	L. 236. megszűnt	1879. május 28. 1903. február 18.	22526 " 134852/902		2600 " 219875/902
12	Szegedi ~~korcsolyázó~~ egylet L. 436	"	1880 april. 21.	18229 "		2113/880 "
13	Szegedi polgári dalárda	"	1881. január 23.	3554 "		11662 [illegible]

ELŐSZÓ.

Rég elmult századok homályában vész el egy szövetség története, melynek működésétől, mert a legkevesebben ismerik és mert a titokzatosság fátyolával van beboritva, félnek, kigunyolják és csak kis része az emberiségnek ismeri el és kiséri áldással munkálkodását.

E szövetség a szab.·. kőm.·. szövetség.

Szab.·. kőm.·.-eknek nevezzük magunkat, mivel hüen és szorgalmasan dolgozunk az emberi boldogság nagy épületén, dolgozunk az egyetértés és az emberi szeretet templomán, a népek testvéries egyesitésén, a szabadságért, egyenlöségért, testvériségért.

Hogy mikor keletkezett a szab.·. kőm.·.-ség, alig lehet történetbuvárnak kikutatni. Nyomait találjuk Egyptom isis-papjainál és Krisztus, ki a szeretet vallását alapitotta, a legigazibb szab.·. kőm.·. volt.

„ÁRPÁD A TESTVÉRISÉGHEZ"

CIMŰ

SZEGEDI KELETŰ

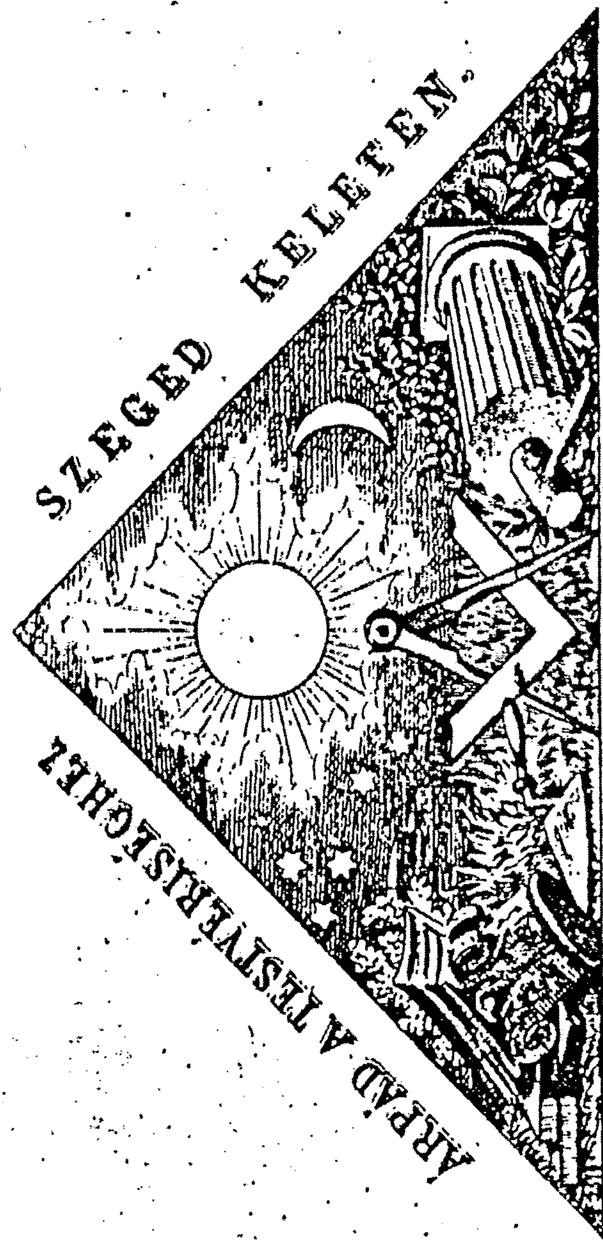
SZABADKŐMÜVES-PÁHOLY

ALAPSZABÁLYAI.

1870.

SZEGEDEN,

NYOMATOTT BURGER ZSIGMOND KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

I.
J. e. 54

„ÁRPÁD A TESTVÉRISÉGHEZ"

CIMZETT

SZEGED KELETEN DOLGOZÓ

SZABADKÖMÜVES-PAHOLY

ALAPSZABÁLYAI.

1982

1872.

SZEGEDEN,

Nyomatott Burger Zsigmond Könyvnyomdájában.

57

A SZABADKŐMŰVESSÉG

CZÉLJA ÉS RENDSZEREI.

Irta:

Dr BEUREN OTTÓ.

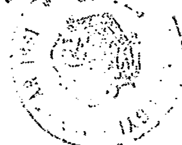
Magyar nyelvre fordította

RÓZSA JÓZSEF,

magyar-bánhegyesi lelkész.

1982

SZEGEDEN, 1885.

NYOMATOTT ENDRÉNYI LAJOS ÉS TÁRSA KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

362.

EGY ÖREG SZABAD KŐMŰVES

HATTYÚDALA.

IRTA

BESZE JÁNOS.

1547/928

KASS J.,
Tisza szállodája, Szegeden.

97 MRZ. 25

1982

Minden jog fentartatik.

Ie 777

1888.

Nyomatott König S. könyvnyomdájában
NAGY-Szt.-MIKLÓSON.

I. e.
122

Az »Árpád« páholy könyvtára.

III.

SZABADKŐMIVESSÉG ÉS HAZAFISÁG.

IRTA:

∴

NÉMETBŐL FORDITOTTA:

Dr. KŐHEGYI LAJOS tvr∴

E DOLGOZATOT A SZEGEDI »ÁRPÁD« PÁHOLY 1892. MÁJUS 27-ÉN TARTOTT DISZMUNKÁJÁN EGY VÁNDORSZÓNOK OLVASTA FEL.

SZEGED, 1892.
A PÁHOLY SAJÁTJA.

I. e.
122

Az »Árpád« páholy könyvtára.

IV.

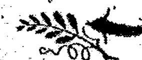
GYÁSZBESZÉD

AZ Ö∴ K∴ K∴ BESZE JÁNOS TV∴ FELETT.

TARTOTTA:

DR. KŐHEGYI LAJOS TV∴,
A PÁHOLY SZÓNOKA

A SZEGEDI ÁRPÁD PÁHOLYNAK 1892. OKT. 29-EDIKI GYÁSZMUNKÁJÁN.

SZEGED, 1892.
A PÁHOLY SAJÁTJA.

J. e 143

AZ „ÁRPÁD" PÁHOLY KÖNYVTÁRA.

VII.

PÁHOLYUNK MÜKÖDÉSE

AZ 1893. EVBEN.

TITKÁRI JELENTÉS

IRTA

* * *

1982

FELOLVASTATOTT A SZEGEDI „ÁRPÁD" PÁHOLY 1894. FEBR. 4-ÉN TARTOTT MUNKÁJÁN.

1553/1906

SZEGED, 1894.
A PÁHOLY SAJÁTJA.

A szegedi »Árpád« czimű szabadkőmives páholyban 1894. ápril 7-edikén tartott

KOSSUTH GYÁSZÜNNEPÉLY

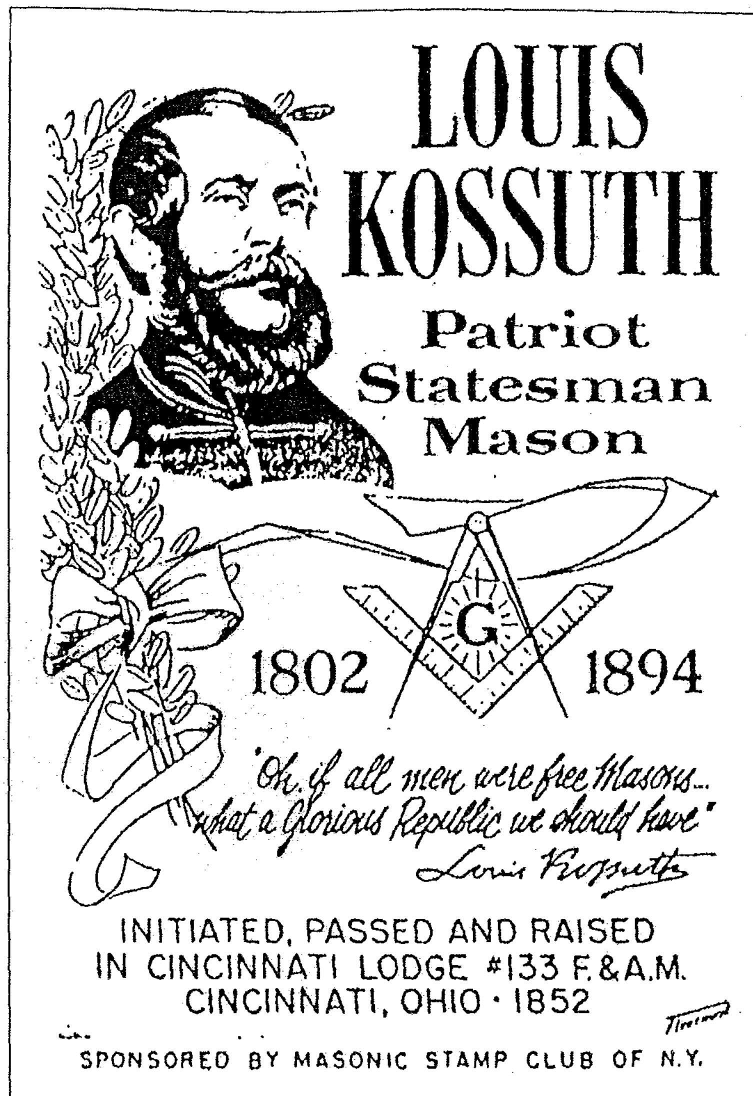
Műsora:

1. Főmesteri megnyitó.
2. Gyász-zene Griegtől (hegedű, gordonka és harmonium).
3. A páholy szónokának ünnepi beszéde.
4. »Klárika halála« Beethoventől (hegedű, gordonka és harmonium).
5. Özvegy persely körözése.
6. Kossuth-gyászdal Erdélyitől: éneklik a testvérek.

Igen érdemes főmester!
Szeretett testvérek!

Remegve, félve állok itt kedves tvr.-im, a gyász, melynek kifejezést adni ma összegyűltünk, elfojtja szavam s a fájdalom, mely szétmarczangolja szivünket, ugy eltompitja az elmét, ugy elfásitja a lelket s nem beszélni, csak sirni, csak zokogni kellene.

S ha mégis szerény, szinezetlen szavakkal kisértem meg leróni bűnös kegyeletünk adóját a nemzet, a szabadkőmivesség nagy halottja iránt, ne itéljetek szavaim szerint. Igaz, hogy magasztosabb tárgya a költészetnek, nagyszerűbb feladata a szónoklatnak

Amerikai emléklap: Kossuth Lajos, hazafi, államférfiú, szabadkőműves. „Oh, mily csodálatos köztársaságot teremthetnénk, ha minden férfi szabadkőműves lenne..." Cincinnati páholyában iniciálták, léptették elő inassá, s avatták mesterré.

Ye 208

AZ »ÁRPÁD«-PÁHOLY

TÖRTÉNETE

1870—1895.

*

IRTA:

ARATÓ FRIGYES.

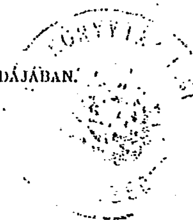
1982

ÁRA 4 KORONA.

977/929

A PÁHOLY SAJÁTJA.

SZEGEDEN, 1895.
NYOMATOTT BÁBA SÁNDOR KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

I. e. 122
Ye 122

A SIKETNÉMÁK

ÉS

AZOK TANÍTÁSA.

1982

IRTA:

SCHERER ISTVÁN,

SIKETNÉMA-INTÉZET IGAZGATÓJA BUDAPESTEN.

968 | 929

SZEGED, 1896.

BÁBA SÁNDOR KÖNYV- ÉS KÖNYOMDÁJA.

AZ „ÁRPÁD" PÁHOLY KÖNYVTÁRA.

XVI.

MÁRCZIUS IDUSA.

IRTA:

RÁCZ SOMA.

A ZOMBORI POLGÁRSÁGNAK 1897. MÁRCZ. 15-ÖDIKI ÜNNEPÉN TARTOTT BESZÉD.

962 | 334.

SZEGED, 1897.

A PÁHOLY SAJÁTJA.

I. e.
141

AZ „ÁRPÁD" PÁHOLY KÖNYVTÁRA.

XVII.

MORÁLIS ELVEK

A SZABADKŐMIVESSÉGBEN.

IRTA ÉS AZ ÁRPÁD PÁHOLY 1897. JANUÁR 31-IKI MUNKÁJÁN FELOLVASTA:

FEKETE GYULA.

SZEGED, 1897.
A PÁHOLY SAJÁTJA.

I. e. 127

AZ „ÁRPÁD" PÁHOLY KÖNYVTÁRA.

XXI.

A SZABADKŐMIVESSÉGRŐL.

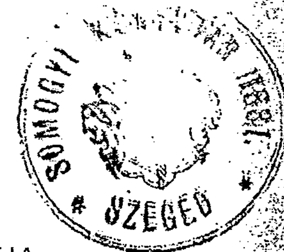
A SZEGEDI PÁHOLYHÁZ BOKRÉTA-ÜNNEPÉN A MUNKÁSOKHOZ INTÉZETT BESZÉD.

TARTOTTA:

1982

ARATÓ FRIGYES.

SZEGED, 1898.
A PÁHOLY SAJÁTJA.

i. e.
1213

AZ „ÁRPÁD" PÁHOLY KÖNYVTÁRA.

XXII.

GYÁSZÜNNEPÉLY

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ EMLÉKEZETÉRE

A SZEGEDI
KERESKEDELMI ÉS IPARKAMARA DÍSZTERMÉBEN

TARTOTTA:

AZ „ÁRPÁD" PÁHOLY 1898. ÉVI SZEPTEMBER HÓ 17-ÉN.

SZEGED, 1898.
A PÁHOLY SAJÁTJA.

FŐMESTERI BEKÖSZÖNTŐ

TARTOTTA

DR. SZIVESSY LÁSZLÓ
FŐMESTER

A SZEGEDI „ÁRPÁD" PÁHOLY I. FOKÚ MUNKÁJÁN

1900. ÉVI FEBRUÁR HÓ 3-ÁN.

1982

1136/1913
SOMOGYI KÖNYVTÁR 1881 SZEGED

SZEGED, 1900.
A SZERZŐ TULAJDONA.

J.e 144

SZABADKŐMIVESI KÁTÉ.

AZ „ÁRPÁD“ PÁHOLY MEGBIZÁSÁBÓL

IRTA

Dr. KŐHEGYI LAJOS tvr.·.

1982

I. TANONCZ-FOK.

1558/1906

SZEGED, 1895.

A PÁHOLY SAJÁTJA.

J.e 131

SZABADKŐMÜVES-KÁTÉ.

AZ „ÁRPÁD“ PÁHOLY MEGBIZÁSÁBÓL

IRTA

Dr. KŐHEGYI LAJOS tvr.·.

III. kiadás.

Kézirat szabadkőművesek számára.

1982

II. LEGÉNY-FOK.

SZEGED, 1904.

AZ „ÁRPÁD“ PÁHOLY KIADÁSA.

J.c 144

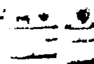
SZABADKŐMIVESI KÁTÉ.

AZ „ÁRPÁD" PÁHOLY MEGBIZÁSÁBÓL

IRTA

Dr. KŐHEGYI LAJOS tvr.·.

1982

III. MESTER-FOK. — SZABADKŐMIVESI RENDSZEREK.

352/1901

SZEGED, 1895.

A PÁHOLY SAJÁTJA.

J.c 375

A „SZEGED" PÁHOLY

KÖNYVTÁRA II. FÜZET

A KIRÁLYI MŰVÉSZETRŐL.

IRTA

SZIGYÁRTÓ ALBERT.

1982

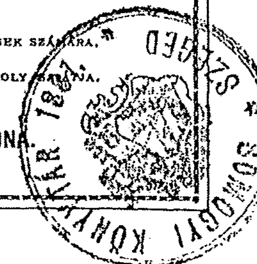
I. RÉSZ.

ALKALMI BESZÉDEK.

KÉZIRAT SZABADKŐMŰVESEK SZÁMÁRA.

SZEGED, 1913. A PÁHOLY SAJÁTJA.

ÁRA 1 KORONA.

ELŐSZÓ.

A Szeged k.-én dolgozó két t. és t. páholyban a szónok és a főmester tisztében elmondott egyes beszédeim kinyomatását a tt. több ízben elhatározták.

Ezt teljesitem e két kötetkének közrebocsátásával. A kiválasztott munkák inkább a szabadkőművesi világnézet több oldalú megvilágításai, mert a napi és helyi vonatkozásu dolgozatok már nem aktuálisak.

Az első kötet tiz alkalmi munkát, a második tizenkét avató beszédet tartalmaz, melyek némelyike hosszabb-rövidebb kivonatban már a „Kelet"-ben is megjelent. Mindkét kötetben vannak „Árpád" páholybeli dolgozatok is. Ezek ottani munkásságom kedves emlékei s néhol a „Szeged" páholy megalapitásának okaira is rávilágítanak.

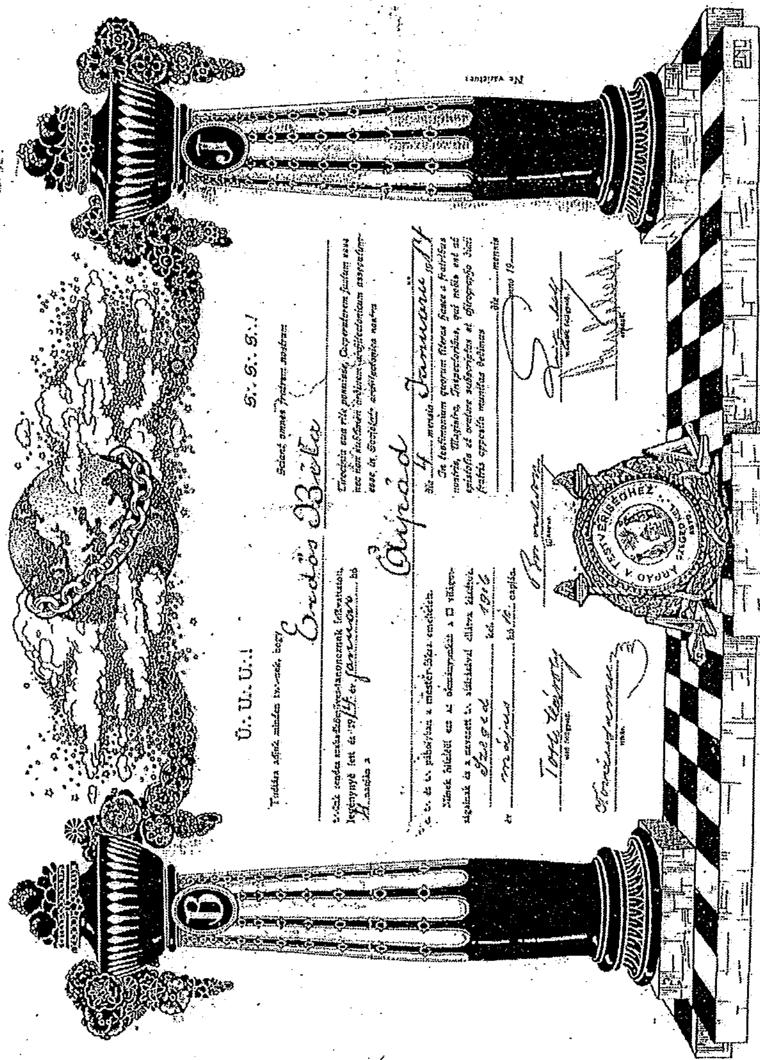
A beszédekben tizenkét esztendő törekvései, hangulatai, szinei rezdülnek meg. Most a bennük foglalt gondolatok ismét szárnyra kelnek, mint a visszatérő fecskék.

Kérem a tt.-et, fogadják őket a régi fészeknél jó ismerősül, új tájon jóindulattal.

Szeged, 1913. julius 1.

Szigyártó Albert.

C4851
C 1660
LITOGRAFIAI MŰINTÉZET
KÖNYVNYOMDA
DISZKÖNYVKÖTÉSZET
A SZEGEDI NAPLÓ KIADÓHIVATALA.
SZEGEDI NAPLÓ
LITOGRAFIAI MŰINTÉZET
KÖNYVNYOMDA
DISZKÖNYVKÖTÉSZET
ALAPITVA 1893 ÉVBEN
HIRDETÉS RAGASZTÁSI VÁLLALAT
ENGEL LAJOS
SZEGED
DUGONICS-TÉR 12.
TELEFON SZÁM 94
Sürgönyczim: NAPLÓ SZEGED
KÖNYV-PAPIR ÉS IRÓSZER RAKTÁRA.

Ü. U. U.!
S: S: S:!
Erdős Béla
Árpád

A szegedi Árpád-páholy munkája az iskolai osztályozás megváltoztatásáról

A szegedi Árpád-páholy egyik legutóbbi munkáján kalapács alá vette az általános- és középiskolák osztályozása korszerű megváltoztatásának kérdését. A tárgyalás során érdekes javaslatot dolgoztak ki, amely szembehelyezkedik a számjegyekkel való osztályozás elavult rendszerével és *az egyéni minősítési osztályozást* fogadja el egyedül helyesnek. A számjegyekkel való osztályozásnál a gyermek esetleges véletlen készültsége vagy készületlensége, diszpoziciója vagy indiszpoziciója, az éppen feladott lecke nehezebb volta vagy meg nem értése és még számos mellékkörülmény teheti függővé az eredményt és így sok esetben igazságtalanságra, a gyermek képességének és szorgalmának téves megítélésére, a tárgytól való elkedvetlenítésre vezet és így kihat a gyermek egész lelkivilágára, szellemi és erkölcsi fejlődésére is. A gyermek lelkiségének, tehetségének, hajlamainak kibontakozása csupán az egyéni, minőségi osztályozás mellett lehetséges. A tanerőknek a gyermekek mellett évek alatt szerzett tapasztalatai és minősítési osztályzatai fogják a helyes utat és irányt a pályaválasztásnál is megmutatni. Természetesen ez a minősítés a nevelőt nagy felelősség és nehéz munka elé állítja. Meg kell szűnnie annak a tekintélyi viszonynak is, amely ma még tanár és növendék között fennáll és helyét a szeretetnek, bizalomnak és barátságnak kell elfoglalni.

A BÁLINT SÁNDOR MŰVELŐDÉSI HÁZ
Szeged, Temesvári krt. 42. • Tel.: 432-578

és az

"ÁRPÁD A TESTVÉRISÉGHEZ" PÁHOLY

"FRATER FRANCISCUS"

A

SZABADKŐMŰVES LISZT FERENC

címmel

történeti előadást szervez
nagy zeneszerzőnk születésének
185.,
halálának
110.
évfordulója tiszteletére
a
ZENE VILÁGNAPJÁN,
1996 október 1-én,
kedden este 7 órai kezdettel
a
BÁLINT SÁNDOR MŰVELŐDÉSI HÁZBAN.

Az est előadója:

Dr. Berényi Zsuzsanna Ágnes
a történettudományok
kandidátusa

Házigazdák:

Kiss Ernő
és
Dr. Csongor Győző

Belépődíj nincs;
sok szeretettel várnak minden érdeklődőt
a szervezők.

A BÁLINT SÁNDOR MŰVELŐDÉSI HÁZ
Szeged, Temesvári krt. 42. • Tel.: 432-578

1996 október 1-én, kedden este 7-kor

"FRATER FRANCISCUS"

A SZABADKŐMŰVES LISZT FERENC

címmel

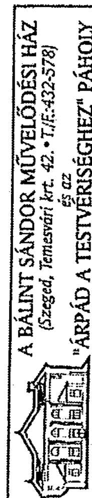
Dr. Berényi Zsuzsanna Ágnes
a történettudományok kandidátusa
előadása

nagy zeneszerzőnk születésének

185., halálának 110.

évfordulója tiszteletére
az
"ÁRPÁD A TESTVÉRISÉGHEZ" PÁHOLY
rendezésében a
ZENE VILÁGNAPJÁN

Belépődíj nincs;
sok szeretettel várnak minden érdeklődőt
a szervezők

A BÁLINT SÁNDOR MŰVELŐDÉSI HÁZ
(Szeged, Temesvári krt. 42. • T./F.:432-578)
és az
"ÁRPÁD A TESTVÉRISÉGHEZ" PÁHOLY

szeretettel és tisztelettel
meghívja Önt

Kiszely Gábor:

A SZABADKŐMŰVESSÉG

című kötetének

szegedi bemutatójára,

melyet

1999. június 11–én, pénteken este 6-kor

rendezünk meg a

BÁLINT SÁNDOR MŰVELŐDÉSI HÁZBAN

"HISTÓRIA.
TITKOK.
SZERTARTÁSOK"

KISZELY GÁBOR

Jeruzsálem-díjas íróval

KISS ERNŐ

a művelődési ház igazgatója
beszélget

A kiadvány a helyszínen megvásárolható lesz.

BARÁTI SZERETETTEL VÁRUNK MUNDENKIT!

A Magyarországi Szimbolikus
Nagypáholy
védelme alatt dolgozó

„ÁRPÁD A TESTVÉRISÉGHEZ"

PÁHOLY

2000. június 3-án, szombaton
11.00 órai kezdettel

JUBILEUMI ÜNNEPSÉGET
rendez
megalakulásának

130.
évfordulója tiszteletére
a

Százszorszép Gyermekházban
(Szeged, Kálvin tér 6.).

Ünnepi köszöntőt mond:
TANDI LAJOS
művészeti író.

Szegedi páholyélet – két évezred között
HEIMANN PÁL
helyettes nagymester
ünnepi előadása

W. A. Mozart: Lied zur Gesellenreise - K. 468.
(Dal a legények vándorlásához)
Batsányi János: Levél egy régi várból
Liszt Ferenc: Magyar történelmi arcképek
– Teleki László
Zalán Tibor: (valahogy majd csak felnő gyermekünk)
Czibula Antal: Hiszek
Liszt Ferenc–J. W. Goethe: Wer nie sein Brot...
Móra Ferenc: Láncban
Jean Sibelius: Valse triste
Ady Endre: Új, tavaszi seregszemle
W. A. Mozart: Die ihr unermeßlichen
Weltalls Schöpfer an...K. 619.
– szabadkőműves kantáta.

Közreműködnek:
ALTORJAY TAMÁS *ének*
DOMBINÉ KEMÉNY ERZSÉBET *zongora*
KISS ERNŐ *vers*

Az ünnepségre szeretettel és tisztelettel meghívjuk Önt és kedves családját; őszinte barátsággal várunk mindenkit, ki a szép, az igaz és a jó iránt fogékony szívvel érkezik hozzánk.

Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata,
a Dugonics Társaság,
az Éremgyűjtők Csongrád Megyei Szervezete,
az „Árpád a Testvériséghez"
szabadkőműves páholy,
a Móra Ferenc Múzeum
és a Csongor család
tisztelettel meghívja Önt és kedves barátait

CSONGOR GYŐZŐ
tanár, botanikus, muzeológus,
várostörténész, numizmatikus,
szabadkőműves főmester

EMLÉKTÁBLÁJÁNAK AVATÁSÁRA

2002. december 14-én (szombat) 14 órára.

Helye: Szeged, József Attila sgt. 14.

Az emléktáblát felavatja:

Dr. Botka László
Szeged Megyei Jogú Város polgármestere,
országgyűlési képviselő

Közreműködnek:

a **Rókusi Általános Iskola tanulói**
és
Csorba Katalin
a Tömörkény István Gimnázium és
Művészeti Szakközépiskola tanulója

Az emléktábla alkotója:
Fritz Mihály szobrászművész

Tartalomjegyzék

X 50753

7288
1500.-
XA 54460

A Bába Kiadó megjelent könyvekből ajánljuk

Csapody Miklós: „Nehéz útra keltem” – beszélgetések Bálint Sándorral

Cs. Sebestyén Károly: Utcák, terek, templomok, házak

Forrai Kornélia–Tóth Attila: A szegedi Hősök kapuja
és az Aba Novák freskó restaurálásának története

Molnár György: A magyar Cellini – Szvetnik Joachim élete

Mózes öt könyve – bibliai társasjáték gyermekeknek

Novák István: Térérzések, életterek –
Novák István építészeti munkássága

Szatmári Jenő I.: 1956: lehet, hogy másképpen volt – vitairat

Szegedtől Szegedi – antológia
(1998-tól évente jelenik meg)

Szent-Györgyi Albert: A béke élet- és erkölcstana

Sz. Lukács László: Magyar gulág –
hiteles tudósítás a kitelepítettekről

Tömörkény István: Hétről-hétre – 1894–98

X 123 987

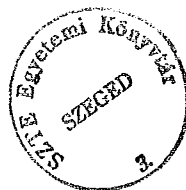
A VILÁGOSSÁG FIAI
II.

Írások a 140 éves Árpád a Testvériséghez
Szabadkőműves Páholy történetéből
1870–2010

Szeged, 2010.
Bába Kiadó

Összeállította a szerkesztőbizottság:
Kiss Ernő szerkesztő
Majzik István
Takács János
Tandi Lajos tördelőszerkesztő

ISSN 2062 2090

X 123987

Kiadja: Bába Kiadó és Árpád a Testvériséghez páholy
Nyomdai előkészítés: Kreatív Sakk Nyomda 1994 Kft.
Telefon: 20 247 6152
Nyomdai munkálatok Bába és Társai Kft.
6724 Szeged, Cserzy Mihály u. 11.
Telefon: 62 464 015
Felelős vezető: dr. Majzik István

Heltai Jenő

Szabadság

Tudd meg: szabad csak az, akit
Szó nem butít, fény nem vakít,
Se rang, se kincs nem vesztegет meg,
Az, aki nyíltan gyűlölhet, szerethet,
A látszatot lenézi, meg nem óvja,
Nincs letagadni, titkolni valója.

Tudd meg : szabad csak az, kinek
Ajkát hazugság nem fertőzi meg,
Aki üres jelszókat nem visít,
Nem áltat, nem ígér, nem hamisít.
Nem alkuszik meg, hű becsületéhez,
Bátran kimondja, mit gondol, mit érez.

Nem nézi azt, hogy tetszetős-e,
Sem azt, kinek ki volt, és volt-e őse,
Nem bámul görnyedőn a kutyabőrre,
S embernek nézi azt is, aki pőre.
Tudd meg : szabad csak az, aki
Ha neve nincs is, mégis valaki,

Vagy forró, vagy hideg, de sose langyos,
Tüzet fölöslegesen nem harangoz,
Van mindene, ha nincs is semmije,
Mert nem szorul rá soha senkire.
Nem áll szemébe húzott vaskalappal,
Mindég kevélyen szembe néz a Nappal,

Vállalja azt, amit jó társa vállal,
És győzi szívvel, győzi vállal.
Helyét megállja mindég, mindenütt,
Többször cirógat, mint ahányszor üt,
De megmutatja olykor, hogy van ökle....
Szabad akar maradni mindörökre.

Szabadság ! Ezt a megszentelt nevet
Könnyelműen, ingyen ajkadra ne vedd !
Tudd meg : szabad csak az,
Aki oly áhítattal mondja ki,
Mint Istenének szent nevét a jó pap.
Szabad csak az, kit nem rettent a holnap.

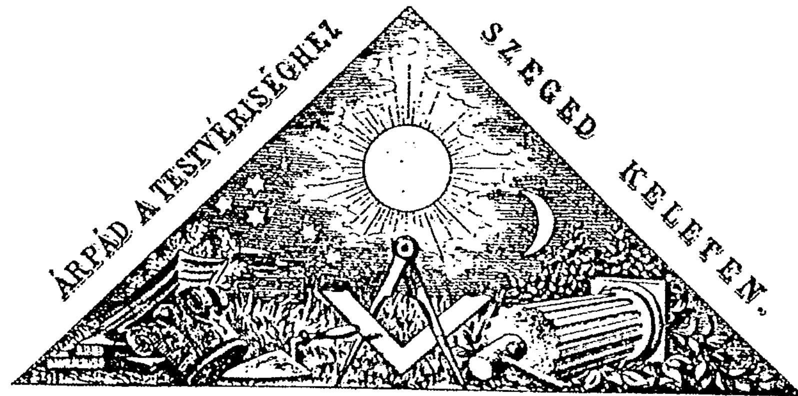
Ínség, veszély, kín meg nem tántorít
És lelki béklyó többé nem szorít.
Hiába őrzi porkoláb s lakat,
Az sose rab, ki lélekben szabad.
Az akkor is, ha koldus, nincstelen,
Gazdag, hatalmas, mert bilincstelen.

Ez nem ajándék. Ingyen ezt nem adják,
Hol áldozat nincs, nincs szabadság.
Ott van csupán, ahol szavát megértve
Meghalni tudnak, és élni mernek érte.
De nem azért dúlt érte harc,
Hogy azt csináld, amit akarsz,

S mindazt, miért más robotolt,
Magad javára letarold,
Mert szabadabb akarsz lenni másnál.
A szabadság nem perzsavásár.
Nem a te árud. Milliók kincse az,
Mint a reménység, napsugár, tavasz,

Mint a virág, mely dús kelyhét kitárva
Ráönti illatát a szomjazó világra,
Hogy abból jótestvéri jusson,
Minden szegénynek ugyanannyi jusson.
Míg több jut egynek, másnak kevesebb,
Nincs még szabadság, éget még a seb.

Amíg te is csak másnál szabadabb vagy,
Te sem vagy még szabad, te is csak...
Gyáva rab vagy.

ÁRPÁD ZUR BRÜDERLICHKEIT OR. SZEGEDIN.

1870-2010

Száznegyven év nem kerek évforduló, ezért a megbeszélésein felvetődött, várjuk meg a 150. évfordulót, és akkor ünnepeljünk.

Végül az az álláspont győzött, – a lassan az Örök Kelet felé lépegető testvérekre is tekintettel – hogy az elmúlt 5 év páholybeli munkálkodások méltóak a megemlékezésre. Ennek egyik kézzelfogható dokumentuma ez a könyvecske, amely „A világosság fiai II." címet viseli, követve az I. kötet szellemiségét.

A 140 év közel fele „sivatagi vándorlás"-ban telt el, manapság is olyasféle szelek fújdogálását érezni, ezért e kötet egy-egy írásának szerzője az anonimitást választotta, és ezért nem szerepel profán szerző – jóllehet vállalkozó lett volna – írása sem.

Életünk az elmúlt 5 évben gazdagodott is, meg szegényedett is. Szegényebbek lettünk, mert két testvérünk Szegeden, két – hajdan volt – testvérünk Budapesten Örök Keletre költözött.

Gazdagodtunk, mert a korábbi évekhez viszonyítva létszámunk jobban növekedett, és folyamatosan nő a testvérek különböző fokozatokra való előléptetése, megnőtt a keresők érdeklődése páholyunk iránt. Volt páholyházunk visszaszerzése, – vagy legalább állandó használatának lehetősége – minden erőfeszítésünk ellenére ebben az időszakban is sikertelen maradt. (Így Damoklész kardjaként függ a fejünk fölött a jelenlegi működési lehetőség elvesztése.)

Karitatív tevékenységet szerény mértékben tudunk végezni, anyagi helyzetünket prognosztizálva ennek lényegi javulása a jövőben sem várható.

Külföldi kapcsolatainkban javulást remélünk, miután a környező országokkal rendeződnek, illetőleg rendeződni látszanak a regionális kapcsolatok.

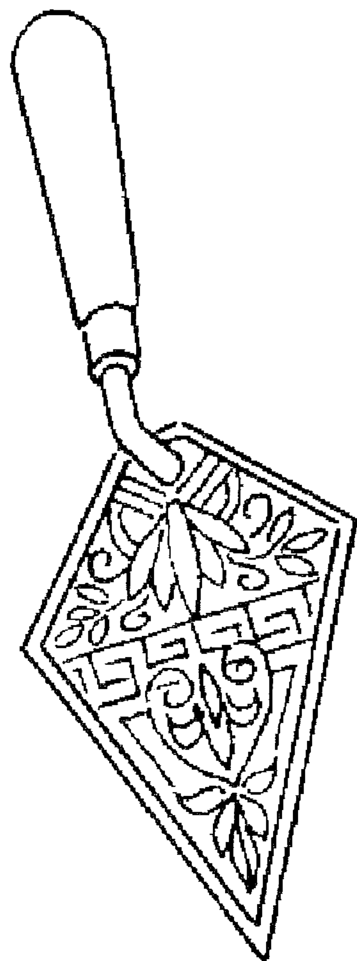
A jövő feladatai közé tartozik a hazai páholyokkal való kapcsolataink hatékonyságának javítása.

Célunk változatlan: jobbítani magunkat abban a reményben is, hogy ezzel a meglévő – és növekedni látszó – társadalmi betegségek gyógyításában segédkezhetünk.

Szeged, 2010. szeptember

Takács János

Takács János
főmester

1. VISSZATEKINTÉS

...gyetemi Kön...
S
3.

Singer Arthur

A szabadkőművesség eredete és rendszerei

A SZABADKŐMŰVES ALMANACH AZ 1919-IK ESZTENDŐRE CÍMŰ KÖNYVBEN MEGJELENT TANULMÁNY VÁLTOZATLAN SZÖVEGŰ ÚJRAKÖZLÉSE

A vita, hogy a szabadkőművesség mikor keletkezett, egyidős magával a királyi művészettel és három elmélet körül fordul meg. Az első szerint a királyi művészet a vallási misztériumokból eredt vagy a rajtuk alapuló római építőtestületekből és a középkor kollégiumaiból, akadémiából és társulásaiból. A második a szabadkőművességben a templomos rend folytatását látja, tehát keresztény-vallásos alapon építi fel, a harmadik azt tartja, hogy a szabadkőművesség kizárólag a kőművesek, a templomépítők, kőfaragó-céhek egyesüléseiből keletkezett.

Elég tarka a menet: elől Izisz papjai, a kohanniták a frigyládával, az eleusynák szolgái, a pythagorasi szövetség bölcsészei fehér köntösükben, a komoly gnosztikusok, az esszéniek bőrkötényükkel, Róma kollégiumai és leányai: az akadémiák és a szocietások, az angol és a német templomépítők, a templomosok vöröskeresztes páncélköpenyükkel és a rózsakeresztesek és végül a titkos szövetségek serege: az alkimisták és az asztrológusok, a szénégetők és a kereszthordozók és a magas fokok legkülönfélébb szédelgői.

Minél mélyebben behatolok a 18. század közepe szabadkőműves-irodalmába és történetkutatásába, valamint a sokat irkáló rabulisztikus-teozófikus íróiba, annál inkább megerősödik bennem az a meggyőződésem, hogy a fent említett, s szenvedelmesen vitatott tételek egyike sem állhat meg és egyike sem alapozható meg tudományosan, mint egyedül helyes elmélet. Nem! A királyi művészet nem leánya a keleti vallások régi istentisztelet-misztériumainak, nem is gyermeke a kollégiumainak és akadémiáknak, vagy épen a középkor titkos szövetségeinek, nem folytatása a templomos-rendnek, de nem is származott kizárólag a kőműves-céhekből. Amikor Lessing nagyszerű szabadkőművesi hit „Énekek éneké"-nek költője csak azt akarta megállapítani, hogy a gondolat, amely szövetségünket lelkesíti, oly régi, mint maga a világ és bizonyára nem akart azok mellé állni, akik a szabadkőművességet Noé apánkig, Nimródig, vagy mint dr. Andersen, egészen Ádámig vezetik vissza, sem azok mellé, akik, mint Preston tv., megelégszenek azzal az állítással, hogy már Julius Caesar is szabadkőműves volt.

Hol kell tehát a szabadkőművesség eredetét keresnünk?

Erre a kérdésre a szabadkőműves tudomány eddig még nem talált olyan meg nem támadható választ, amely a kérdést teljesen tisztázta volna. Azt hiszem, hogy ez a jövőben sem fog sikerülni, tekintettel a szabadkőműves rendszerek közt lévő mélyreható különbségre. Csak a legújabb időben állították fel azt az elméletet, amelyért a szabadkőműves történetkutató, Keller kardoskodik, hogy „minden szellemi mozgalom a legszürkébb őskoré, az antik klasszicizmusé és a Krisztus születése utáni összes századoké: hogy még a titkos társulatok kőművesei, az alkimisták és a szabadkőművesség folyamát alkották". Ebből az elméletből logikusan kell következtetni, hogy éppen úgy, amint nem lehet a szabadkőművesség eredetére vagy keletkezésének korára vonatkozólag valami kizárólagosságot megszerkeszteni, másrészt valamennyi említett egyesülést, szövetséget és a céhet a szabadkőművesség mai formája és alakja előfutárjának kell tekintenünk és elismernünk. A gondolat á travers les ages, amely szövetségünket őseivel és elődeivel összeköti, az a gondolat, amely a szürke őskor misztériumaiban él: a természetvallás tana. Ez a tan azt az örökké igaz, örökszép tételt állítja fel: a természet minden vallás lényege – minden más csak változékony forma. Mi a vallás? Az emberi nem nevelése és tökéletesítése az erkölcsi törvény által. Minden, ami ezen a tételen épül fel, szabadkőműves dogma.

Ezt Lessing „Ernst und Falk" című beszélgetéseiben gyönyörű szavakkal magyarázza, de még élesebben írta le „Bölcs Náthán"-jában: „A hit örök, de a vallások véletlenek és a hit mellett, amelyet az előítéletektől mentes ember vall és amelynek szokásait követi, kell lennie egy általános, ideális vallásnak, amelyhez az egyes vallási rendszerek a századok folyamán felemelkednek és megtisztulnak és ez a cselekvő emberszeretet vallása." Teljesen ennek a felfogásnak felel meg az a jelenet, amely Lessing felvétele alkalmával történt meg. A hamburgi „Zu den drei Rosen" című páholyban 1771 október hó 14-én pillantotta meg a szabadkőműves világosságot. Amikor őt a főmester, báró Rosen kapitány a felvétel után kérdezte: „Nos, látja, hogy igazat mondtam? Ugye nem talált nálunk semmi vallás- vagy államellenes dolgot?" Lessing bosszúsan elfordult és azt felelte: „Bár találtam volna, azt jobban szerettem volna!"

A szabadkőművességnek a valláshoz és a felekezetiességhez való viszonyát törvénykönyveink szabályozzák. Az első londoni nagypáholy, a mai szabadkőművesség anyapáholyának alapítói 200 évvel ezelőtt helyes megismeréssel ezt a vezető tételt állították fel: „Mi mint szabadkőművesek csak ahhoz a valláshoz tartozunk, amelyben minden ember megegyez."

És egyesítettek szövetségünkben katolikust, protestánst és zsidót, polgárokat és nemeseket, wigheket és tory-kat, földművelőket és kereskedőket tiszta etnikai alapon. Aki műhelyünk ajtaján kopogtat, attól nem kérdik, milyen felekezethez tartozik. És ha bebocsájtják, csak a mi hitünkre, csak a mi vallásunkra, az igazi emberiesség vallására kell magát elköteleznie.

Mi nem ismerünk rendőri bejelentőlapokat ilyen rovatokkal: milyen felekezethez tartozik? A jó hírnevet, amelyet attól követelünk meg, akit tv.-nek kívá-

nunk nevezni, a „régi kötelmek", anyapáholyunk alkotmánya a hitvallás szempontjából ebben a mondatban szabta meg: „Ha a kőműves mesterségét jól érti, sohasem lesz oktalan istentagadó... Bármi légyen valakinek a vallása vagy istenimádásának módja, nem fog a rendből kizáratni, feltéve... hogy az erkölcs megszentelt kötelességeit gyakorolja."

Csodálatosan és tervszerűen összevág ez a tanítás fővilágosságunk, a biblia egyik mondásával: A prédikátor, aki azt hirdeti, hogy minden hiúság így szól: „Ne légy túlzottan jámbor, ne túlzottan igazságos, ne túlzottan istentelen és ne is légy buja bűnöző!"

Ezek után az általános fejtegetések után meg akarom kísérelni, hogy pragmatikus bizonyítékát szolgáltassam annak, hol kell azoknak a patakoknak forrását keresni és találni, amelyek további folyásukban a szabadkőművesség folyamává egyesülnek.

A misztériumok

Messzire kell visszanyúlnunk. Tényleg a szürke Ó-kor papi misztériumai-ig. De itt előbb meg kell állapítani ezeknek a misztériumoknak a természetét. Szigorúan el kell őket választani és elkülöníteni a népvallástól. Sőt evvel ellenségesen állottak szemben. A misztériumok a papok, a beavatottak, a kiválasztottak kultusza voltak. Végeredményükben teokratikus céloknak szolgáltak. Távol áll tőlem, hogy a misztériumok kultúr fejlesztő hatását tagadjam vagy csak le is kicsinyeljem, de csak a papi kaszt hatalmának szolgáltak és magas, majdnem áthatolhatatlan bástyákat emeltek a nép felvilágosítás ellen. Mózes, aki az egyiptomiak titkos tanaiban nőtt fel és nevelődött, az óegyiptomi természetvallás egész népe közkincsévé tette ugyan, demokratizálta úgyszólván tanítóinak dogmáit, de fenn tartotta a teokratikus végcélt. És ezt a célt az ő és utódainak misztériumai híven szolgálták, amelyet az idők folyamán a hetvenek tanácsa némileg megszorított. A zsidó papi kaszt azonban éppen olyan féltékenységgel őrizte misztériumait, mint az Izisz-papok, mert félt, hogy profanizálásuk a kaszt világi hatalmát fogja megszorítani.

Nemcsak az egyiptomi misztériumokról beszélek. Ilyen titkos papi-tanok minden nép őstörténetéből kimutathatók. Még az ú. n. ősnépeknél is, azoknál amelyek inkább függnek a természettől, mint ez tőlük, szintén találunk analóg titkos papi tanokat és szövetségeket, de ezek a papok a nyersebb törzseknél csak „bűvészek". Perzsiában, melynek régi kultúrájának a kaldeusinak letéteményese, Zarathustra vagy Zoroaster népvallásának papjai a nép három osztályának legfelsőbb rétegét képezték és a másik kettőtől, a harcosoktól és a földművelőktől jobban elzárkóztak, mint ezek egymástól. Hasonlóan álltak a dolgok Indiában. Itt még mélyebb szakadék választotta el a néptől a papokat, mint Perzsiában, akik itt még ma is a legfelsőbb osztályt, a brahmánok kasztját képezik.

Az egyiptomiak misztériumairól pontos értesüléseink vannak. Nem csoda, mert a klasszikus kor történetíróinak sokféle vonatkozásai voltak az Izisz-papokkal. Így az óegyiptomi misztériumoknak a szabadkőművességre való befolyását is pontosan körülhatárolhatjuk. Mindenekelőtt a tudóknak fokokba való beosztása a misztériumok rendszerére vezethető vissza. Ennek hét foka volt. Az első: pastophoris, megfelel a mi neofitáinknak, az utolsó volt a mesterfok: saphenat pankah, aki a titkokat tudja. Az utazások, a próbák, a harmadik fok halotti szertartásai, „a halál kapuja", de különösen a napszimbólum egyiptomi hagyományok.

Az egyiptomi misztériumokkal való legtöbb rokonságot a magas fokokban látjuk. A földalatti boltozatban, az inkvizítor magas fokába felvételénél Hiram szarkofágján ugyanazt a felírást találjuk, amelyet az Izisz-istennő nagy misztériumaiba beavatott utazásai végén látott, s amelyekben a halálfélelem leküzdéséről van szó. A pecsét, amellyel az áldozati állatot megjelölték, hátrakötött kezű, térdelő férfiút ábrázolt, torkán kard hegye, hogy a büntetést jelezze, amely azt éri, aki a beavatás misztériumait elárulja. A felavatásról Apulejus teljesen a mi szellemünkben azt mondja, hogy az: új életre való feltámadás, újjászületés.

Júdeában a kohanniták és leviták misztériumait, mint már említettem, az egyiptomi misztériumok demokratizálásának kell mondanunk. A zsidóság Palesztinában harcos és parasztnép volt, amely már a bírák korában nagybirtokosokból álló felső réteget ismert a Leviticus (XXV. 23.) maximalisztikus tana ellenére, amely az egész földet isten tulajdonának jelentette ki, amelyet a tulajdonos örökre sem el, sem bérbe nem adhat: „A földet pedig senki örökre el ne adja; mert enyém az a föld: mert ti énnálam jövevények és zsellérek vagytok." A zsidó népnek ehhez a taglalásához és agrárszükségleteihez alkalmazkodtak a kohanniták misztériumai. Anélkül, hogy e teokratikus alkotmány részleteit tárgyalnám, csak arra akarok rámutatni, hogy a 18. század teozófikus és szabadkőműves irodalma igen alaposan foglalkozott avval a kérdéssel, mit kell tulajdonképpen a zsidó főpap „Urim" és „Thummim" nevű, az ephod-on, a főpap ruházat volt ékszer alatt érteni. Hogy ez azonos volt-e avval az ékszerrel, amelyet a legidősebb egyiptomi pap viselt, s amely zafírból való kép volt, aranyláncon függött és alytheia, az igazság volt a neve? A legfőbb igazságszolgáltatás jele volt. A thummim értelme is tökéletesség, jog, igazság. A septuaginta, Philo és valamennyi görög író az alytheia szóval fordítja. A theokratia szimbólumai tehát: a legfőbb bírói és papi hivatal összekapcsolása. Hogy azokat védjék és fenntartsák, ezeket a misztérium nimbuszával kellett körülvenni. Salamon templomépítése lett a szabadkőművesség alapja és amikor Anglia, Ír- és Skót ország három nagypáholya 1893-ban egyesült, a frigyládát beállították az új címerbe ezzel a héber címer-mondással: „Kodaus Jijehovah", Józsué szavaival: az Úrnak szentelve. (Ez majdnem ugyanaz a címer, mint amelyet a királyi hírnökhi-

vatal 1472-ben egy kőfaragócéhnek adományozott.) Meg kell jegyeznem, hogy maga a Hiram-legenda nem bibliai eredetű, de a salamoni templomépítés misztériumai a halálnak az összes keleti titkos társulatokban elterjedt szimbólumait megszentelték. Az egyiptomiak megsiratták Ozirisz halálát, a nap megérkeztét pályafutása végén, megsiratták istenségüknek, mely tulajdonképpen nem volt más, mint a nap, szenvedését, halálát, feltámadását.

A titkos társulatok története Egyiptomból legelőbb Hellas napsugaras, nyílt partjaihoz vezet. A közvetítők a föníciaiak, az akkori idők hivatásos kereskedői voltak. Az egész görög élet az állam és a vallás körül forgott. De a görögök nem ismertek dogmát, hitvallást, vallástanítást, kinyilatkoztatást. Aki náluk az isteneket egyáltalán csak mint az erkölcsi alapelvek képviselőit tisztelte, eleget tett a vallási kötelességeknek, de hogy azt mi módon, hol, mikor és miképpen tették, azt mindenkire magára bízták. De minél nagyobb lett az istenek száma, annál feltűnőbb a haladás a napisten tényleges egyeduralkodása és egységessége felé. A papoknál t. i., nem a népnél. És amikor Théba virágjában volt, az „összes tudók" előtt közismert volt, hogy a napisten az egyedüli igaz isten, aki önmagát teremtette és akit a valóságban egyedül tiszteltek. Tehát éppen úgy, mint az egyiptomi misztériumokban, amelynek papjai azt tanították, hogy az egyetlen és legfőbb isten saját hatalmából és saját akaratából teremtette a világot.

A Görögországban honos titkos szolgálatok közül valószínűleg a legrégibb, a leghíresebb és a legtiszteletreméltóbb az eleuziniaké volt, amely Attikában Eleuziszben és más helyeken Demeter (a rómaiaknál: Ceres) és leánya Persephone (Proserpina), később egy férfiistenségnek is volt szentelve, akit a misztériumokban Jakchosnak neveznek, de akiben a görögök a névhasonlatosság miatt Bakchos-t keresték, bár semmiféle nyelvi leszármazás az I és B betűk felcserélését nem ismeri. Iakchos inkább mint a népvallástól független istennév jelenik meg és nyelvileg rokon Iao-val, Iovis pater (összevonva Jupiter)-rel és a héber Jahve-vel. A Jao nevet Diodor (I. 94.) adja a zsidó istennek és a klároszi Apolló egy megmaradt jósmondása is Jao-ról beszél, akit Aides-nek neveznek télen, Zeusznak tavasznak kezdetén, Heliosnak nyáron és ősszel ismét Jaonak. Görögországban az eleuziniak után a legtekintélyesebb misztériumok voltak a kabeirák Szamotrakhe szigetén és Zeusz misztériumai Kréta szigetén, kinövései a dyonizák, a bacchanáliák és mások.

Valamennyi misztérium, amelyet eddig tárgyaltunk, isteni tiszteleten alapul. Az első, tisztán emberi, a vallással szemben úgy mondanám: profán jellegű történeti egyesülés, a pithagorai szövetség volt. Ez Pithagorasnak, aki maga is az Izisz-papok tanítványa volt, kipróbált és kedvenc tanítványaiból keletkezett és a tanítványok beosztásával egyezően külső és belső tagokra oszlott, exoterikusokra és ezoterikusokra.

A szövetségnek kifejezetten politikai céljai voltak. Tagjainak, akik a demokráciával szembehelyezkedtek, minél nagyobb befolyást akart biztosítani az államügyekre. Kétségtelenül ezekre a törekvésekre vonatkoztak a titkok, amelyeknek megőrzésére a pithagorausoknak fogadalmat kellett tenniük. Ismertető jelük, szimbólumuk is volt, minden oldalán meghosszabbított, tehát csillagot alkotó ötszög (pentagramma, pentalfa). Volt szimbolikus beszédmodoruk is, amelyben látszólag közömbös vagy érthetetlen szavakkal palástolták állítólagos titkaikat. De a pithagorausok igen hamar eltűnnek, mert a dór-arisztokrata berendezések védelmezői voltak. Szétszórt maradványaik (az Orfeusz után elnevezett) orfikusok, az ú. n. orfikus misztériumok megalapítóinak szövetségéhez csatlakoztak. Orfeusszal különben később az első keresztények misztériumaiban is találkozunk. A Krisztus pokolba utazására emlékeztető leszállása az alvilágba és a „jó pásztor"-ral való rokonsága Krisztus alakjának egyik szimbólumává teszik és így is látjuk őt Rómában a Calixtus-katakombákban Krisztus bárányai közt ábrázolva.

Pithagorasz tanaihoz kapcsolódik az esszénusok titkos szövetsége vagy szektája, amely magát a mozaizmus őskorából származtatja, de bebizonyíthatólag csak körülbelül száz évvel Krisztus születése előtt állott fenn. Ezt a szövetséget lehet az összekötő kapocsnak tekinteni egyrészt az egyiptomi misztériumok és a görög bölcsészet és a zsidóság, másrészt a zsidóság és Krisztus és követőinek tanai közt. Nevük eredete ismeretlen. De mivel gyógyítással is foglalkoztak, terapeutának (orvosoknak) is nevezték magukat. Fegyelmezettségük igen szigorú volt. Új tagok felvételét egy évi próbaidő előzte meg. Tanaik félre nem ismerhető nyomait találjuk a rózsakereszteseknél és a skótoknál is.

Az esszénusokhoz hasonlítja a történetírói Josephus a plytákat, azt a titkos szövetséget, amelyet Pithagorasz görög szolgája, aki urát egyiptomit útjára is elkísérte, felszabadítása után hazájában alapított. Az esszénusok összeköttetésben állottak a chaszidausokkal, akik a jeruzsálemi templom fenntartására és szépítésére kötelezték magukat.

Az újabb kutatás tagadja az esszénusok és a pithagorausok közti kapcsolatot, de általában elismerik a dolog természetének hasonlóságát. Ugyanez áll a gnosztikusokról, akik igen sokáig kísértettek a szabadkőműves történetírásban, különösen az őskereszténység rendszereiben. Négyféle gnosztikus rendszert különböztetünk meg. Ezek: a szíriai, az orfikus, a keresztény és az ebionita, amely a zsidósághoz csatlakozott. Epiphanes beszéli, hogy a gnosztikusok egymást a kézadás módján ismerték meg.

Mindezek lassanként a keresztény misztériumokra térnek át és így ismét megérkeztünk fővilágosságunknál, a bibliánál. Az ó- és az újtestamentumtól nemcsak a magas fokok és a skótok merítettek bőségesen, hanem a háromfokú szabadkőművesség is, amely Keresztelő Szent Jánosra nyúl vissza és arra a János-

ra, akinek evangéliumaiban Plátónak a logoszról szóló tana megismétlődik. (Az angol szabadkőművesség tudvalevőleg úgy az evangelista, mint Keresztelő Szent János szabadkőművesnek, nagymesternek és védőszentnek tiszteli. Az evangelistát különösen a skót és északangol kőművesek tartották védőszentjüknek, míg a délangolok Keresztelő Szent Jánost tisztelték annak. János evangelistát november 27-én ünnepelték a negyedéves gyülekezetekben, Keresztelő Jánost június 24-én az általános kőműves gyülekezetben. Most, amint Lenning megállapítja, Angliában csak János evangelista, Németországban pedig Keresztelő Szent János ünnepét ülik meg.) Itt kapcsolódnak be a bibliamagyarázatok, a kabbalisztikus játékok és végre a szabadkőművesség mindama kinövései, melyeket a királyi művészet fejlődéstörténetétől nem akarunk elválasztani. A héber „Zéba" az Úr, vagy „Zéba semájim" alapszóból kiindulva mindenekelőtt a „zebaizmus" vagy elferdítve sabäismus (ősvallás) szót képezték. Erre az ősvallásra építik fel a kabbalisták a bibliai szavakkal való játékukat és tőlük ment ez azután át különösen a magas fokú szabadkőművességbe.

Magát Jézust is szabadkőművesnek mondják. Az első keresztények szabadkőműves szövetségéről szóló egyik műben az áll, hogy Jézus tanítványaival bizonyos ismertetőjeleket közölt. „Tudjuk" - így áll az evangéliumokban - „hogy Emmauszban megismerték arról, hogyan törte a kenyeret." Tehát: A kézfogás az egyik ismertetőjel. Egy másik idézet Máté evangéliumából: Jézus így szólt Péterhez: „Te Péter vagy, én ezen a kősziklán építem fel az én Anyaszentegyházamat." A pontifex-hídépítő kifejezést is így magyarázzák. A (tulajdonképpeni egyiptomi) keresztnek felírását (amit, mint a passzió három szögét a magas fokokban is látunk), az I. N. R. I. betűket nem úgy kell olvasni, hogy: Jesus Nazarenus Rex Judaeoorum, hanem a rózsakeresztesek magyarázata szerint úgy, hogy: Igne natura regenerando integrat, vagy, tekintettel az általuk elfogadott ősanyagokra: só, kén és higany: Igne Nitrum Roris Invenitur.

Ez a szabadkőműves tűz, Tubalkain műve, amely visszavezet az egyiptomiak napisteņéhez. Az I. N. R. I. betűk magyarázatával való játék a különfél magas fokú rendszerekben a legtarkább virágokat termelte. Egyes skót fokokban héberül olvassák: jamim, noaur, ruach, jabósó, víz, tűz, szél, föld: tehát a négy elem. Ennek megfelelően fordul elő a magas fokokban egy gyűrű, ezzel a bevésett négy betűvel: I. A. A. T. - Ignis, Aër, Aqua terre (tűz, levegő, víz, föld). A francia Souverain prince Rosectoix-fok értelmezése: Judäa Nazareth Raphael, Juda. Az olasz karbonárik, akik a szabadkőműves szövetségnek Napoleon tv. alatt történt feloszlatása után alakultak meg, az Juri-t jelszónak használták: „Justum necare reges Italiae" (Itália királyait megölni jogos.)

Természetesen a Hiram-legendát is szimbolizálták. Három gyilkosa: Caiphs, Pilátus és Júdás. Hiram: maga Jézus. A skótoknak más a magyarázata. Ők, akik a szabadkőműves szövetséget a templomos rend folytatásának tartják, azt állítják, hogy a Hiram név anogramm: Hugo Igne Raptus Atrocissimo Molay.

Smith György kapitány, a wolwich-i királyi katonai iskola felügyelője, Royal Arch szabadkőműves azt állítja, hogy Hiram halálának leírása nem lehet más, mint Montfauvon alpriorjának, a karmelhegyi Károlynak története, akinek megöletése az első csapás volt, amely a templomos rendet érte. Hiram halála Molay nagymester meggyilkolását jelenti. A komoly történetkutatását jelenti. A komoly történetkutatás természetesen nem dolgozhat anagrammákkal, s ezért ezeket az összes magyarázatokat tudományos alap nélkül való játéknak kell tekinteni. A három gyilkos ebben az esetben Molay három ellensége: Nassodei, V. Kelemen pápa és Szép Fülöp, Franciaország királya. A Molay névből származtatják le a három János-fok ismertető szavait: J = Jakab, B = Bernát, M = Molay.

Kötényünk eredetét az esszéinek bőrkötényében keresik. De már a régi Egyiptom beavatottai is viseltek kötényt, amelyet Plutarchos: De Iside et Osiride című művében xylon-nak nevez. Kardunkat azonban már Nehémiás könyvében találjuk, ahol ez áll: „Akik pedig építenek vala, azoknak fegyverek derekukra fel van kötve, mikor építenének." Azok, akik a templomos lovag elméletet tartják, a kardban természetesen a templomos lovagok kardján szimbólumát látják.

Az első keresztények titkos társulatai a középkorba vezetnek át. Ezt csak röviden érintjük. Nem azért, mintha tagadni akarnám, hogy a középkor titkos társulatainak is volt befolyása a mai szabadkőművesség keletkezésére, hanem legfőképpen azért, mert ezek a titkos társulatok nézetem szerint megint csak az ókor misztériumain épültek fel. A római pápai szekta, amelynek jelszava: extra ecclesiam nulla salus (az egyházon kívül nincs üdvösség), azután a bizánci szekta, a misztikusok, a keresztény kabbala tanának hirdetői, akik a Zohar és Merkaba könyvekből merítették, valamennyien többé-kevésbé az egyiptomi, a zsidó és az első keresztények misztériumainak teokratikus végcéljaira támaszkodnak. Épp így építik ki a későbbi olasz akadémiák és szociétások az egyiptomiak papi iskoláit Pithagorasz és Plátó bölcseletét, valamint a római kollégiumokat, az építő testületeket. Csak megemlítem a Collegia Fabrorum et Tignorum testületeit, amelyeket Ravenscorft angol író a szabadkőművesség előfutárjainak (predecessors) tekint. Ezt az elméletet tovább viszi Carr Tamás, aki azt akarja bebizonyítani, hogy a modern spekulatív szabadkőművesség a 16. és 17. század operatív céheiből fejlődött. Mind e titkos társulatok, filozófiai iskolák, az alkimisták és asztrológusok, a kémia és asztronómia úttörőinek mélyreható befolyása volt a szabadkőművességre. Hiszen a szabadkőművességet már a 17. században a magasabb műveltség instrumentumának is tekintették. Egy okmányban, amely az 1696. évből származik és amelyet VI. Henriknek tulajdonítanak, erre a kérdésre: Milyen művészetekre tanították a kőművesek az

embereket? az a felelet: „földművelésre, csillagászatra, matematikára, aritmetikára, zenére, a költészet művészetére, kémiára, politikára és vallásra".

A szabadkőművesség közvetlen előfutárjainak természetesen az új-kor első évtizedeinek titkos társaságait kell tartanunk: a keresztény testvériséget, a szókratészi társaságot, a rózsakereszteseket. De ez a befolyás már átnyúlik a szabadkőműves rendszerek kérdésébe, amellyel lejjebb fogok foglalkozni.

Hátra van még, hogy néhány vonással a misztériumok helyi fejlődésmenetét megrajzoljam. Láttuk, hogy a misztériumok a kelet valamennyi népénél feltalálhatók. Ezek a népek teokratikus alkotmányából keletkeztek amelyet a pátriarkái után az állami élet második kultúrfokának lehet neveznünk. Talán egymástól függetlenül keletkeztek, de később egymásra kölcsönös befolyást gyakoroltak. Az alapjukul szolgáló kozmetológiai nézet Egyiptomból és Judeából és perzsiából, ahol a mágusok, a misztériumok mesterei voltak, részben az esszéni – vagy terapeuta szövetség útján Görögországba és Rómába származott át, részben a druidák által a kelta népekhez, és a kuldeusok által, amely papi társulatok a 9. század elején különösen Britannia északi részében keletkeztek volt, a britekhez és tovább ültetődtek át. A fejlődésnek ez a menete mindig ismét Egyiptomba vezet vissza, ahol már sokkal Krisztus születése előtt is voltak akadémiák és múzeumok, amelyekben – úgy látszik – valamennyi vallás hívői résztvettek. Ptolomäus Philadelphus alapította az alexandriai múzeumot, ahol a mágiát tanították. Ez, amint Hüneberg tv. Az ókor misztériumairól nemrég megjelent iratában bebizonyítja, nem volt más, mint a teológia, bölcsészet, természettan és vegytan, amelyek a perzsa dinasztia uralma óta ezt a nevet kapták és a perzsa tudomány fogalmakkal és filozofémákkal összeolvadtak volt. Hiszen Jézus is egészen úgy képzelte el Istent, ahogy azt Egyiptomban tanították. A kereszténység terjedésével végződik a régi misztériumok története, hogy helyet adjon a keresztény titkos tanításoknak, amelyek aztán a kabbalába tévednek, ahol megint csak a természet vallás lép előtérbe. A kabbala „Ensoph"-ja, a „Napok Vénje", az „Örökkévaló" ugyanaz az isten, akinek Izisz legmagasabb fokú papja áldoz. Az Ensoph emanatio által önmagából teremtette a chocmóh-t, az isteni bölcsességet és a binóh-t, vagy benóh-t, az értelmet vagy az erőt, azután tovább a gedullóh-t, a kegyelmet és a geburóh-t, az ítéletet és azután, egészen úgy, mint a mi tápiszunkon: a zefírét, a szépséget. Ez az ozirisz napkultusza.

A kőfaragócéhek

Eddig a titkos társulatokról és a misztériumokról csak mint a szabadkőművesség forrásairól beszéltem. A kőműveseket, a kőfaragó-céheket utolsóknak hagytam. Nagy, sőt irányító befolyásuk alig szorul bizonyításra, bár nem szabad a Bacon-féle elméletig jutni, amely a szabadkőművesség keletkezésének következő történetét hirdeti: egy már régen fennálló társaság az akkor létezett műhelybe vetette fel magát, ott többségre tett szert és kőfaragók ott talált szokásaira támaszkodva tovább követte eredeti céljait.

Itt nyilatkozik meg a nagy különbség a germán és a latin szabadkőművesség közt. Az előbbi ezt a befolyást nem tagadja – sőt ellenkezőleg: a német és részben angol szabadkőművesség történetírói az első helyre állítják. A latin, a francia-svéd szabadkőművesség kizárólag a középkori titkos társaságok folytatásának tekinti magát, különösen a templomos rend utódainak, amely elmélettől csak a legutóbbi újkorban tért el némileg, anélkül azonban, hogy (különösen Svédországban) az exoterikus kereszténységet feladta volna. Azt az elméletet, hogy a szabadkőművesség az 1312-ben feloszlott templomos rend leánya volna, Németországban éppen csak most 30 éve ejtették el. Egy évvel előbb adta ki Professor Dr. Konrad Schottmüller, a berlini „Friedrich Wilhelm zur Morgenröte"-páholy főmestere „Der Untergang des Templerordens mit Urkunden und kritischen Beiträgen" című iratát, amely ezzel az elmélettel alaposan leszámol, amire aztán a Grosse landesloge szertartásaiból mindent eltávolított, ami a templomos rendre emlékeztetett.

Mindenesetre a kőfaragócéhek is a szerzetesrendek miszticizmusában gyökereznek. Kőfaragó és szerzetes – hosszú ideig összetartozott. A dómépítők tanítómesterei általában a klastromszerzetesek voltak. A német kőfaragóké a bencések, később a zirciek, közöttük Nursia ismert apátja: Bence.

A kőfaragókról szóló egyik szabadkőműves írás a német építőműhely tulajdonképpeni megalapítójának hirschau-i Vilmos (1080–1091) apátot mondja, aki mindenféle munkást alkalmazott, őket laikus fraterekként a kolostorral egyesítette és tanításukról és kiképzésükről gondoskodott. Társas életüket statútumok határozták meg, s főtörvényükképpen Vilmos páter szigorúan azt követelte tőlük, hogy testvéri egyetértést tartsanak, mert csakis „az összes erők együttműködése és szeretetteljes egyesítése által lehetséges egy nagy műnek, mint minden közhasznú vállalkozásnak végrehajtása". A szerzetesek és a kőfaragók közt volt ezt a különös összeköttetést a 13. századig követhetjük. Innen kezdve azonban érvényesül a klastromoktól való függetlenítés törekvése, ami annál könnyebben megtörténhetett, mert a papok az építéshez való kedvüket mindinkább elvesztették és mert az általuk kiképzett építőmesterek tervezeteik nagyszerűségét tekintve, semmiképpen sem maradtak tanítóik mögött. Az így önállókká lett, önmagukban megerősödött építőműhelyek, amilyenek akkor minden nagyobb városban voltak, a magdeburgi dómépítés alkalmával 1211-ben szövetséget létesítettek, egész Németországra érvényes szabályokkal. Ezek – sajnos – az utókor számára elvesztek. Csak amikor a régi formák ismét veszendőbe mentek volna, érezték annak a szükségességét, hogy a régi alaptörvények újabb megállapításával a további bomlásnak elejét vegyék. Ez 1459 húsvétján történt, Regensburgban. Ide siettek az összes építőműhelyek küldöttségei, hogy, amint

ők nevezték, a régi rendről („alten Ordenungen") tanácskozzanak. Az itt leírt régi rend-et („alten Ordenungen") később Strassbungban mint a legnagyobb és legfontosabb német építőműhelyben megőrizték és ezeket, valamint a később az észak német építőműhelyek által 1462-ben Torgauban megállapítottak a régi irattárakban ismét megtalálták.

Az előbb a szerzetesek vezetése alatt állott kőfaragók magukat egyes szentek testvériségének nevezték. A strassburgi münszter-en foglalkozó építőtársaság volt Németországban az első, amely a „szabad kőművesek" nevet vette fel és mint ilyen is megtartotta a már a dómépítés előtt felvett „János testvérek" nevet. A felesküdt német kőfaragó testvéreken kívül „amatőröket" (Angliában: accepted masons) is bebocsájtottak, ha csak magukat a törvényeknek alárendelték. Ezeknek jogai lehettek: részvétel az (ősi szokása szerint való) igazságszolgáltatásban, a választásokban, a lakomákban és a jócselekedetekben. A strassburgi építőműhely hatásköre majdnem egész Délnémetországra kiterjedt. A főm-hely, a strassburgi münszter mestere volt a legfelsőbb fórum a tagok közt előfordult minden viszálykodásban. Mint legfőbb bírákat elismerték még a bécsi, a kölni és a berni építőműhelyek művezetőit.

A kőfaragó testvériségek által gyakorolt szimbolikát a gót építő stílusból származtatják. A gól stílus tulajdonképpeni feltalálójának Albertus Magnust, Ballstädt grófját tartják, aki 1249-ben Kölnben élt. Állítólag ő készítette a kölni dóm terveit. Az építőegyesületeknek az albertini építőművészet alapelveit írásba foglalniuk nem volt szabad. Nehogy profanizáltathassanak, a legszigorúbb titokban kellett őket tartani és hogy ezt elérjék, használták a szimbólumokat. Szabályul és zsinórmértékül szolgáltak a művészet gyakorlásában, s megkönnyítették a munkát annak, aki megértette őket. Ezeket a szimbolikus kifejezéseket nem volt szabad leírni, nyomtatni, lerajzolni. „De ha meggondoljuk", mondja Winzer tv., akit Findel a „Szabadkőművesség története" című művében idéz, hogy mit jelentett akkor a tudomány, hogy miképpen játszotta benne az allegória és a szimbolika a főszerepet, miképpen terjedt át egy misztikus vonás a keresztes hadjáratokból az egész középkorra és mint volt az arab-zsidó bölcsesség és az ótestamentum magyarázta a filozófia legmagasabb régióban, úgy pontosan tudjuk, miben álltak ezek a szabályok és az építőművészeknek az a rendszere; matematikai alapelvek és mértani alakok misztikus magyarázatokkal és titkos vonatkozásokkal tarkítva, biblikus célzások és magyarázatok, amelyekből a gótikus viszonylatokat levezetik és megoldják, a gót stílus biblikus-misztikus jelentőségükkel magyarázott szabályai képezhették a legbenső és legtitkosabb célt." Ha végre azt kérdezzük, hogy a külvilágban miképpen jutott kifejezésre ez a szellem, amely szabályaikban és szokásaikban volt, legelőbb is igen szabad vallásos felfogást találunk; erről semmit sem tudtunk volna meg, ha a kövek nem beszélnének. A würzburgi dómban van a jelentőségteljes két J. és B. oszlop, amely Salamon templomának előcsarnokában állt. Ezen nem kell csodálkoznunk, mert éppen abban az időben, amikor a pápaság minden hatalmat magához ragadott, a klérus erkölcsi romlása mindinkább fokozódott és ez éppenséggel kihívta a támadó gúnyt.

Később evvel a titkos misztikával maguknak az építtetőnek és magának az építőiparnak kárára visszaéltek, úgy hogy végre (miután már 1507-ben birodalomgyűlési határozat a Strassburggal való minden összeköttetést megtiltott) Miksa császár, mint a birodalom feje az 1513. augusztus 16-án kelt ediktumával, és hivatkozással az egész Németországban elhangzó panaszokra, a főműhelyeket mint ilyeneket megszüntette és a megszüntetett fő- és mellékműhelyek közt való minden különbséget is. A céhbeli és az ipari viszálykodásokban való határozatot pedig a rendes igazságszolgáltatásra bízta.

Így végződött a kőfaragó testvériségek hatása. Ha az összeköttetés még éveken át is fennmarad, legtovább az északi fővárosokban, a régi erő kialudt, a mesterség már csak a céhre szorítkozott. De misztikájuk és szimbolikájuk úgy Angliában, mint Németországban és Bécsből kiindulva a Habsburg-ház összes országaiban a János-rendi szabadkőművességben újból feléledt.

A művészetben és az irodalomban a legutóbbi években újra felébredt a metafizikai vágyódás, amelyet a világháború borzalmai sem fojthattak meg. A lényeget és szimbólumát, mint az esztétikus Lebrecht megállapítja, ismét többre tartjuk, mint a jelenséget magát, ahogy körvonalaiban látásunk körébe lép. Visszapillantásom, amely röptében évezredeket fogott át, szintén szimbólumnak szólt, amely megint csak a lényeg magvát tárta fel: ez az emberiség magaslatain járó valamennyi szellem nagy eszméje, amely az embert létharca zűrzavarából erkölcsi nemesedés felé akarta és akarja vezetni. Ez a világosságnak és a sötétségnek évezredes birkózása. Ez összeköti az Izisz-papot valamennyi monoteista vallásalapítóval, a klasszikus ókor bölcseit, a későbbi századok humanistáit a királyi művészet követőivel és ez azután az a híd, amelyen át mi, a világdóm kőművesei az embereket minden tisztító felszentelésen át a felé a nagy jövő felé akarjuk vezetni ahol eltűnik osztály és faj, vallás és felekezet etikává érnek és az ember csak ember.

A különféle rendszerek

Ez a meghatározás: Szabadkőműves-rendszerek – tulajdonképpen contradictio in adjecto. De csak látszólag. Mert valójában a rendszerek különfélesége nem más, mint az építési stílusok különfélesége. De amint a művészetben a különféle stílusok kell hogy egy cél, a szépség szolgálatában álljanak, a szabadkőműves-rendszerek életfeltétele is az, hogy a szabadkőművesség alapfogalmán fölépítve egy cél felé törekedjenek, afelé a cél felé, amely a világ fennállása óta az összes fenkölt elmék célja volt és amely célt őseink ebben a mondatban írták kö-

rül: „az etnikai alapelvekben valóegyesülése azoknak, kik ahhoz a valláshoz tartoznak, amelyben az összes emberek megegyeznek". Sajnos azonban, a szabadkőműves-történetírás ennek az ellenkezőjét bizonyítja. A szabadkőműves-rendszerek a szabadkőművesség történetének legsötétebb lapja, amely ma sincs fényesítve, templomunknak legdurvább köve, amelyet máig sem sikerült csiszolnunk. A szabadkőművesség története legnagyobb részben a rendszerek harcának története, amely harc ma sincs lezárva, mert még mindig vannak ritmusok, amelyek az általános emberszeretet alaptörvényeivel ellenkeznek, amelyek követőiktől mást is követelnek, mint azt, hogy jó hírű férfiak legyenek. Ha a történész ennek a tünetnek okai után kutat, akkor ezt az okot csak a korok és népek pszichológiájában találhatja. A rendszerek különféleségét vissza kell vinni a 18. század szellemi harcaira. Meg kell gondolnunk, hogy mily különböző népek és országok, szellemek és fölfogások vonattak be a szabadkőművesség körébe. Meg kell gondolnunk, mennyi hasonló berendezésű társaság létezett, amelynek a középkorból maradtak e századra. Társaságok hasonló, de mégis egészen más alapelvekkel, amelyekbe belejátszottak misztikus filozófiai és teológiai fölfogások. Így a szabadkőművesség összekeveredett a miszticizmussal. Ez a 18. század skolasztikus harcainak folyománya volt. A vallásnak és a metafizikának szétválása az etikától nem ment oly könnyen és oly simán. De ma a 20. században vagyunk már és még mindig nincs befejezve az a folyamat. Helyenként még mindig és türelmetlenségig menve hangoztatják az ú. n. „keresztény elv"-et. És még mindig a vallás külső gyakorlásából indulnak ki, hogy az erkölcshöz és ezzel a szabadkőműves tökéletesedéshez jussanak. Pedig megfordítva: az erkölcsből kiindulva azon vallás felé kellene hogy törekedjenek, amelyekben az összes emberek egyesülnek: az emberszeretet vallása felé.

Nem lehet célom, hogy a különféle rendszerek kimerítő történetét adjam. Hisz e történet egyszersmind az egész szabadkőművesség és eltévelyedéseinek története volna. A régi, ma már nem gyakorolt rendszereket csak röviden fogom érinteni. Épp úgy mellőzni szándékozom az egyes rendszerek és fokaik oknyomozó történetét. Csak általánosságban kívánom megjegyezni, hogy a különböző szabadkőműves rendszerek és fokozottabb mértékben a kinövéseik egy része az ókor misztériumaiból és a középkor szocietásaiból és akadémiáiból, másrészt a templomosok, valamint a kereszténység lovag- és szerzetes rendjeiből merítettek. A régi kőműves céhekben kétségkívül csak egy fok volt: a legény (társ, Genosse, fellow) foka. Az inas nem volt tagja a céhnek. A mesterfokot nem ismerték, mint fokot, mester csak a munkavezető, a céh elöljárója volt. Csupán a 17. században, amikor Angliában nem kőműveseket, gentlemenmasons, acceptedmasons is vettek fel a céhbe, akiket nem lehetett mint a céh kézműves inasait kezelni, behozták előbb az inas és azután a mesterfokot is, amely kettő közé, a céhmunka analógiája nyomán, közbeiktatták a legényfokot. Mikor és hol történt ez, nem tudjuk, de hogy a mesterfokot csak ritkán adományozhatták, abból is kitűnik, hogy az első londoni nagypáholy csak 1725-ben, tehát nyolc évvel az alakulása után bízta a mesteravatást az egyes páholyokra. Az alakuláskor, 1717-ben valószínűleg csak egy fok létezett, de 1721-ben már két fokról tudunk: az inas- és társ-fokról. A Régi kötelességekben, Andersen Konstitutiójában már kimutatható e két fok nyoma, mert a XII. cikkely elrendeli, hogy a tanoncok csak a nagypáholy negyedévi gyűlésein legyenek mesterekké és társakká felavathatók, amely rendelkezésnél mesterek és társak alatt egy és ugyanazt a fokot kell érteni. Csak az 1725. november 27-én kiadott XIII. cikkely az, amely ezt a díjemelést a páholyok főmesterére és felügyelőire, valamint kellő számban összegyűlt tagjaira ruházza. Azon gyűlés jegyzőkönyve, amelyben a nevezett XIII. cikkelyt kihirdették, ránk maradt. És csak ezen jegyzőkönyvben találjuk a mesterfok első nyomát. A harmadik – a mesterfok – tehát csak 1724-ben keletkezhetett. Minden egyéb kombináció hamisnak bizonyult. A három fok évtizedeken keresztül fenntartotta egyeduralmát, sőt amikor 1813 november 25-én a két londoni nagypáholyban a modern és az ancient masons, az új angol rendszer és az ó-angol rendszer egyesült, kimondták, hogy „a tiszta régi kőművesség csak három és nem több fokból áll, a tanonc, a legény- és mesterfokból, beleértve a szent Royal Arch legmagasabb rendjét". Hogy ez a „rend" mikor keletkezett és hogy mint fok keletkezett-e nem tudjuk. De már a 18. század negyvenes éveiben említik és mind a két angol nagypáholy átvette. Egy 1744-ben megjelent könyv a Royal Archról azt mondja, hogy ez Yorkban keletkezett és nem volna más, mint a volt főmesterek organizált testülete, azok, akik „have passed the chair", a „most excellent masons" rendje. A Royal Arch ma is fennáll, sőt ma különböző fokai vannak. Skóciában máig sem ismerték el, míg az ír nagypáholy kezdettől fogva nemcsak ezen fokot, hanem a templomosok magas fokait is gyakorolja.

A háromfokos szabadkőművesség a kék, a szimbolikus; a magas fokú a vörös, a filozófiai.

Az utóbbi atyamestere Ramsay Mihály András skót baronet, akivel kissé bővebben kell foglalkoznunk. 1686-ban született Skóciában, ahonnét azonban mint a száműzött Stuárt-ház párthíve menekülni volt kénytelen. Eleinte Franciaországban élt, ahol barátja, Fénélon érsek rábírta, hogy katolikussá legyen és mint ilyen Firenzébe került, mint VIII. Jakab praetendens két fiának nevelője. Állítólag a francia nagypáholy főszónoka volt és mint ilyen 1740-ben tartotta híres beszédét a szabadkőművességről. Ezen beszédben született az a történelmi hamisítás, amely több mint két évszázadig kísértett a szabadkőművességben: tudniillik, hogy a szabadkőművesség a templomosok rendjének folytatása. A szabadkőművesség történelmi kutatása azonban már végzett e kérdéssel. Ramsaynak politikai céljai voltak. Ő új lovagrendet akart alakítani, olyan lovagrendet, mint amilyenek XIV. Lajos alatt mint az uralkodó testőrsége léteznek –

és pedig a Stuart-ház trónkövetelésnek javára. Még a három régi fok Salamon, Salem, a békekirály templomának építésére megy vissza, addig ő már a templom romjain építi fel rendszerét. A keresztes háborúk alatt négy skót mester három arany csészét talált, amelyek I. G. O. betűkkel voltak jelezve, amely betűk a világ három lényeges anyagát jelentik: a sót, a ként és az ónt. Azért skót mestereknek hívja rendszerének híveit, Szent András lovagjainak. Az ő rendszere alapja az összes magas fokoknak. Van körülbelül 50 ilyen rendszer, amelyekkel egyenként természetesen nem foglalkozhatom; csak azokra kell szorítkoznom, amelyeket még ma is gyakorolnak. Öt főrendszer van:

1. Az angol vagy a yorki rítus,
2. a helyesbített skót rendszer,
3. a régi és elfogadott skót szisztéma,
4. a modern francia rítus,
5. a svéd rendszer.

Azután van több németországi különleges rendszer, az eklektikai, a „Fessler- és Schröder-féle és a „Zu den 3 Weltkugeln" berlini nagypáholy rendszere, az amerikai vegyes rendszerek és végül a Rite mixte du Droit humain international, a női szabadkőművesség rendszere, nem szólva a kisebb európai és amerikai rendszerekről.

A fent említett sorrendben röviden fogom ismertetni az egyes rendszereket.

Az angol vagy a yorki rítus a legelterjedtebb szabadkőműves rendszer. Majdnem kétharmada a világ összes páholyainak ezen az alapon dolgozik. E rendszer a három szimbolikus fokból áll, amelynek a tetejébe hívták a Royal-Arch Masonryt, a királyi bolthajtás szabadkőművességét. Egynéhány páholy a három alapfok és a Royal-Arch foka közé három vizsgafokot ékelt. Már 1744-ben ismerték ezeket a fokokat, a passed masters fokait, amely passed masters alatt volt főmestereket kell érteni. Van három ilyen fok: Mark Master, Past Master és Most Excellent Master. A Royal-Arch foka Írországban és néhány angol páholyban két fokozatból áll: Knight Templar, a templomos és a Rosicrucain, Rózsakeresztes fokozatokból. Skót országban volt még egy új fok: az Ark Mariner. Amerikában eme hét fokhoz még kettőt csatoltak, a Royal Master és a Select Master fokát. Azután vannak úgynevezett parancsnokságok és nagyparancsnokságok, amelyek a Vörös Kereszt, a templomos és a máltai lovagok fokait adományozzák.

A helyesbített skót rendszer a Svájcban, Franciaországban, de több németországi és hollandi páholyban is dívik. Azért helyesbített rendszer, mert töröltek belőle minden alkimistát, kabbalisztikus és templárius vonatkozást. Szellemi szerzője Hund báró, aki a rendszert observantia strictának is nevezi. Ennek azonban csak kevés része ment át a mai korba, annak ellenére, hogy ez a rendszer idézte elő a legnagyobb forradalmat a szabadkőművességben. Hund birodalmi

báró 1722-ben született, meghalt 1776-ban. 1741-ben Párizsban beavattatott a régi skót rendszerbe, amelyet ő hozott át Németországba. Ő tulajdonképpen a régi templáriusok rendjét akarta feléleszteni, amely célra egy ideig Stark báróval egyesült, aki az úgynevezett klerikálisok rendszerét alapította, amely azonban rövid életű volt. A kohloi konventen revízió alá vették Hund rendszerét és összeköttetést kerestek a svéd páholyokkal, amely Hund halála után létre is jött. A wilhelmsbadi konventben végeztek az egész rendszerrel, feladták a templomosokkal való kacérkodást és megalapították az úgynevezett helyesbített rendszert. Ez ugyancsak hét fokból áll, de az összes magasabb fokok csak úgynevezett Initiatok, sőt 1896-ban kijelentették, hogy az összes szabadkőműves tanok a kék fokokban foglaltatnak.

A régi és elfogadott skót rítus a harmadik rendszer. Ez kizárólag francia rítus, semmi köze Skót országhoz. E rendszerrel egy kicsit behatóbban kell foglalkoznom, mert a magyar szabadkőművesség javarésze a Szimbolikus Nagypáholy alapítása előtt e rítus szerint dolgozott, sőt élnek még testvérek közöttünk, akik e ritmusban érték el a legmagasabb fokokat. A rendszer történetébe nem akarok bővebben behatolni. Csak röviden jelzem, hogy a skót rítus Ramsay működésére vezethető vissza. Ő egy állítólag Kilvinning városában létezett páholy templomos szokásait hozta át Párizsba. Amidőn híres beszédét elmondta, állítólag Károly Eduard, az utolsó Stuart és II. Frigyes porosz király alapították a clermonti káptalant. Mások azonban azt állítják, hogy e káptalan első ülését Chevalier de Bonneville vezette. A rend nevét a clermonti párizsi jezsuita kollégiumtól vette. Később az ordo equestris Hierosolymitanus nevét vette fel. Ez a rendszer tisztán a templomos rend tradícióján épül fel. Itt Hiram egy anagramm: Hugo Igne Raptus Atrocissimo Molay – az utolsó templomos Nagymester tűzhalálának emlékére. A három fok neve: kiválasztott mester vagy a szent sir lovagja és átszellemült mester vagy Isten lovagja. Később még hozzájöttek a kiválasztottak három foka: a kilenc kiválasztottja, a tizenöt kiválasztottja és az ismeretlen kiválasztottja. De mindez történelmileg be nem bizonyítható és a modern szabadkőműves kutatás eme rendszert a Kelet és a Nyugat császárijai rendjében vezeti vissza. Később Rite de Perfection ou d'Hérodom-nak nevezték. Volt 25 fok hét osztályban. Eme rend 1761-ben egy zsidónak, Morin Istvánnak állított ki egy pátenst, amely őt felhatalmazza, hogy a világ mind a négy részében alapítson jánosrendű páholyokat. Ő azután Amerikában osztogatta az engedélyeket. Egy ilyen engedély nyomán Ũcharleston városában alapította Isaac da Corta (aki szintén zsidó volt) az első 33 fokban dolgozó páholyt. Ez 1801-ben volt. 1804-ben egy nyugalmazott francia tiszt, Comte de Grasse, marquis de Tilly Amerikából visszajött Párizsba és rögtön fogékony talajra esett a 33-as szabadkőművesség és nemsokára nagy virágzásnak indult. A 33 fok négy csoportba

osztható: a szimbolikus csoport 1–3, a káptalan fokok 4–18, a filozófiai fokok 19–30 és a magas vagy közigazgatási fokok 31–33.

A három első fok ugyanaz, mint a mi kék fokaink.

A 4. fok: a titok mestere.

Az 5. fok: Tökéletes mester.

A 6. fok: a meghitt titkár.

A 7. fok: a Bíró.

A 8. fok: az épületek intendánsa.

A 9. fok: a kilenc kiválasztottja.

A 10. fok: a tizenöt kiválasztottja.

A 11. fok: a magasztos lovag.

A 12. fok: Építő Nagymester.

A 13. fok: Royal Arche.

A 14. fok: a Jakab Nagyskótja.

A 15. fok: a Kelet lovagja.

A 16. fok: Jeruzsálem hercege.

A 17. fok: a Kelet és a Nyugat lovagja.

A 18. fok: a Rózsakert uralkodó hercege.

A 19. fok: a fennkölt skót.

A 20. fok: az összes páholyok Nagymestere.

A 21. fok: Noachite.

A 22. fok: Royal Hache, vagy Libanon hercege.

A 23. fok: a Tabernakel főnöke.

A 24. fok: a Tabernakel hercege.

A 25. fok: az airaini kígyó lovagja.

A 26. fok: a köszönet lovagja.

A 27. fok: a templom uralkodó parancsnoka.

A 28. fok: a nap lovagja.

A 29. fok: a szent Endre Nagyskótja.

A 30. fok: Chavalier Kados, a kiválasztottak utolsó foka. Három alosztály is volt: a templom magasztos lovagja, a fekete sas lovagja és a Nagykiválasztott.

A 31. fok: a Nagyfelügyelő-Parancsnok.

A 32. fok: a királyi titok uralkodó hercege.

A 33. fok: Uralkodó-Nagyfelügyelő.

Általánosságban azonban csak a három első és három utolsó, valamint a 18. és 30. fokban szoktak dolgozni. A páholyok dolgoznak az első három a káptalanok a 4-től 18, a tanácsok a 19, a 30. és a Nagytanács a legmagasabb fokokban. A 33. fok kifejezetten keresztény tartalmú annak ellenére, hogy zsidó mesterek műve. A 33 különben Krisztus életéveinek száma.

A negyedik főrendszer a modern francia rítus. Alakuló gyűlése 1772. december 24-én volt, 1773. március 9-én kihirdetett és 1786-ban módosíttatott. Van hét foka: a három szimbolikus fok és négy káptalanfoka: az Elu secret, Ecossais, Chevaller de l'Orjent, Souverain Prince Rose-Croix; állítólag Boullion Godofréd alapította: több neve van e foknak: a Rózsakereszt lovagja, a sas lovagja, ma pelikán lovagja, Heredom mestere, szent András mestere, tökéletes mester: ámbár az előírás szerint csak keresztény érheti el e fokot, Franciaországban mégis már zsidókat is avattattak fel.

Ezen rendszert gyakorolja a legtöbb francia, sok belga és néhány dél amerikai páholy.

Az ötödik főrendszer a svéd rítus. Egész különálló rendszer ez. Swedenborg tanainak befolyása alatt keletkezett. Eleinte hét, azután tíz fokban dolgozott. Jelenleg 12 foka van négy csoportban. Az első csoport a három kék fok. A második csoport a két skót fok: a tanonc és a legény, a mester és a Stuart-testvér. A harmadik csoport: Salamon meghitt testvére, Szent János meghitt testvére és Szent András meghitt testvére. Az utolsó csoport: a Chapitre illuminé, amely áll a Vörös Kereszt testvéreiből és a templomrend három fokából. A Nagymester a Vicarius Salamonis nevét viseli, teljes címe: Salamonis sanctificatus, illuminatus, magnus Jehova.

Ezek a főrendszerek, amelyekre a jelenleg dívó rítusok mind visszavezethetők. Most röviden felsorolom az egyes országokat jelezve, hogy azokban mily rendszer alapján dolgoznak testvéreink.

Angliában főleg a yorki rítus dívik, mellette dolgozik 1856 óta a Mark Master fok egy nagypáholya és egy régi és elfogadott skót rítusú Felső Tanács. Írországban és Skóciában van hasonlóképpen egy skót Felső Tanács. E páholyokban mindenütt minden vallás követője felvétetik.

Franciaországban van egy skót Nagyoriens, a 33-asok Felső Tanácsa, a három fokú Nagypáholy és a helyesbített skótrendszerű Grand loge indépendante.

Németországban a hamburgi, a szász, a bayreuthi, a frankfurti és a darmstadti nagypáholyok csak három fokban dolgoznak. A Grosse landesloge páholyainak rítusát Johann Wilhelm Ellenberger, Zinnendorf udvari tanácsos fogadott fia dolgozta ki a svéd rendszer alapján. Van tíz foka, három Jánosrendi, két Andrásrendi, három káptalanfok és a vöröskereszt testvérek tiszteletbeli foka. Van négy káptalanja, az élén a Rend mestere áll. 1888 óta tagadják a templomos-tradíciót. A Grosse National-Mutterloge zu den drei Weltkugeln hét fokban dolgozik: három Jánosrendű, egy skót és a belső kelet három fokával. (Auserwaehlte Brüder Geweihte des inneren Tempels és Vertraute der Vollendung.) A Grosse Loge von Preussen, genannt zur Freundschaft négy fokban dolgozik: három Jánosrendű és egy skót fokban, amely utóbbi a belső keletet alkotja. E rendszer megalapítója egy magyar születésű volt szerzetes Feszler. A

két első helyen nevezett nagypáholy tagjaitól a keresztény hitvallást követeli, az utóbbi megengedi ugyan a nem keresztények felvételét, de nem engedi őket a magas fokokba. Még röviden megemlítem, hogy az eklektikai szövetség, a frankfurti nagypáholy rítusa sok változáson ment át, jelenleg három fokban dolgozik, de sok szabadságot enged a második és harmadik fokban. Végül a Schröder-féle rendszerről kell megemlékeznem, amely a kék fokon kívül egy úgynevezett Engbundot alakított. Az ő szisztémája, nevezetesen a kék fokok szimbolikuma a mi szabadkőművességünkbe is átment. Az Engbund azonban csak rövid életű volt.[1]

Svédország, Norvégia és Dánia a svéd rendszer alapján áll.

Hollandiában van egy Nemzeti Nagypáholy három rendszer szerint: a kék fokok, a 33-asok főtanácsa, valamint Maitre Élu és a Sublime Maitre Élu egy fokban egyesülve.

Belgiumban van egy szimbolikus Nagypáholy és egy régi és elfogadott rendszerű főtanács.

Luxemburg a régi és elfogadott ritmusban dolgozik.

Svájcban van egy szimbolikus Nagypáholy és a 33-asok főtanácsa. Ép úgy van ez Spanyolországban és Portugáliában.

Afrikában van egy szimbolikus Nagypáholy és egy skót főtanácsok és számos templomos rendek. Középpáholy Libériában.

Északamerikában vannak szimbolikus Nagypáholyok, skót főtanácsok és számok és templomos rendek. Közép- és Délamerikában az összes rítusoknak vannak páholyai.

Ausztráliában csak az angol rítus szerint dolgoznak.

Utoljára hagytam Magyarországot.

A szabadkőművesség három világtájról jutott Magyarországba. És így majdnem az összes rendszerek otthont találtak nálunk. Sőt egy külön magyar rítus is létezett, amely azonban Magyarország határán túl nem terjedt. Tulajdonképpeni alapítója Niczky István gróf volt, aki meg akarta teremteni az önálló független magyar szabadkőművességet: Latomia Libertatis sub corona Hungariae in Provinciam redactae; hat fok volt három csoportban: inas és legény, mester és skótfok és a két kiválasztott. E két utolsó fokba belejátszott a báró Hund-felé

1 Ha a nagy német újítóktól beszélünk, nem szabad megfeledkeznünk Settegast Hermann tanárról. Ő alapította a Grosse Freimaurerloge von Preussen genannt Kaiser Friedrich zur Bundestereue in Berlin, amelyben a belső és a legbelsőbb orienst, azaz az összes magas fokokat eltörölte. A mi nagypáholyunk volt egyike az első szabadkőműves főhatóságoknak, amely ezt a nagypáholyt elismerte. Nyolc évi fennállás után a nagypáholy 1900-ban föloszlott, leánypáholyai beléptek a Hamburgi Nagypáholyba és Berlinben új tartományi nagypáholyt alakítottak, amellyel a legjobb viszonyt tartjuk fenn.

observantia stricta, de a lovagi szédelgés nélkül, továbbá a rózsakeresztesek, sőt az illuminátusoknak a híres Knigge által kidolgozott szertartásai is. Pomázon volt a főpáholy, Budán a Magnanimitás „Zur Grossmut" című páholy. Nagy fellendülést vett e rendszer, amikor nagymestere, Draskovich János gróf Pestre költözött. E nemes gróf olyannyira demokrata volt, hogy titkárai, sőt komornyikjai is páholytagok lettek. Kazinczy azt mondja róla, hogy páholyában az összes megyék legjobb fejeit egyesítette. Pesten Draskovich vezette a kalapácsot, Budán Orczy József báró főispán. Hét páholy dolgozott e rendszer szerint és pedig Glinán, Zagrebben, Varasdon, Krizeveiben, Pest-Budán, Ossijekben és Likán. Tagjai egy kis lapátot viseltek kék szalagon. 1778-ban Draskovich hadbavonult, a kalapácsot Koller József gróf vette át, de ő nem tudta összetartani a páholyokat, úgy, hogy a rendszer 1780-ban megszűnt. A testvérek csatlakozást kerestek a prágai praefekturához; négy év múlva alakult a Tartományi nagypáholy 12 páhollyal. Azután Murusi herceg Skt. Alexander zu den 3 Silbernen Ankernem Ankern című páholyával behozta az egész lovagi szédelgést. 1792-ben Aigner kapitány alapította az első ó-skót páholyt Franz zum wachenden Löwen néven. Tulajdonképpeni magyar szabadkőművességről csak az alkotmány helyreállítása utáni időben lehet beszélni. 1869 május 23-án alakult a Corvin Mátyás, magyarul dolgozó első páholy, mint a skót páholyok anyapáholya. 1870 január 30-án Pulszky Ferenc alapította a Jánosrendű nagypáholyt. 1886 március 21-én 26 jánosrendű és 13 skót páholy egyesült a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholyban, amely jelenleg csak a kék fokokat műveli, de amely megengedi tagjainak a magas skót fokok elnyerését is.

Ez a szabadkőműves rendszereknek rövid vázlata. Minden rendszereknek rövid vázlata. Minden rendszer híve a maga rítusa részére követeli az elsőbbséget. De ha valahol, itt lehet mondani: nem az a kérdés, melyik a legjobb rendszer, hanem melyik a legjobbak rendszere. A kék szabadkőművesség a legelterjedtebb, a legtisztább és az, amelyik leghívebben őrzi az első nagypáholy tradícióit. A szabadkőművesség túlélte összes kinövéseit, nagyrészt lerázta a templomosok vallásos miszticizmusát és a kabbalisztikus és alkimista befolyásokat és le fogja győzni a konzervatív keresztény irányzatot is. Valamint azokat is, akik legújabban az Antropomorfizmus, az Athanatizmus az Ideterminizmus nevében a régi hagyományok ellen küzdenek. Lehet, hogy ezek jobban szolgálhatja a szabadkőműves eszméket, mint azok, akik a régi hagyományokhoz és formákhoz, a régi szimbólumokhoz és rituálékhoz ragaszkodnak, de vitathatatlan az a veszedelem, hogy ez irány követői lesüllyesztik a szabadkőművességet a politikai klubok színvonalára és, hogy a szabadkőművesség osztozhat majd amazok sorsában, ha a cél el van érve, amely miatt egyesültek. Minden rendszer fölött áll a szabadkőművesség végcélja – és minden rendszer elfogadható, ha ezen végcélt szolgálja. A szabadkőművesség örök, mindig volt és mindig lesz: vég nélküli lánc, amelyet a világ fenn-

állás óta a fenkölt elmék alkotnak. Ez a lánc nem zárul be, mert nincs tökélesedés és minden kor új reformátort teremt, aki előre viszi az emberiességet és az emberszeretetet: az embert közelebb hozza az emberhez.

in.: WILCZEK Gusztáv és Singer Arthur: Szabadkomuves almanach az 1919-ik esztendőre –Kézirat szabadkomuves testvérek részére.[2] Második évf. Szerkesztik és kiadják: —.Bp., 1918. Magánkiadás. Az e kötet különkiadványaként megjelent tanulmány változatlan szövegű újraközlése.

2 A kötetet a szegedi Somogyi Károly Könyvtár bocsátotta rendelkezésünkre, melyet ezúton köszönünk!

Szalay Károly

A magyar szabadkőművesség félszázada 1868-tól 1918-ig

A SZABADKŐMŰVES ALMANACH AZ 1919-IK ESZTENDŐRE CÍMŰ KÖNYVBEN MEGJELENT TANULMÁNY VÁLTOZATLAN SZÖVEGŰ ÚJRAKÖZLÉSE

A XVIII. század 70-es és 80-as éveiben erős, lendületet vett a magyar szabadkőművesség az 1785-i, majd 1795-i legfelsőbb rendelet következtében előbb megbénult, majd teljesen megszűnt. A nagy koncepciójú, de egy teljes állami függetlenségre joggal törekvő nemzet legfontosabb életérdekeivel számolni nem tudó „kalapos király", II. József, csalódván a szabadkőművességbe vetett reményében, - melyről azt hitte, hogy az ő egységes nyelvre s jogrendszerre alapított összbirodalmi eszméjének tekintetnélküli szolgálatába szegődik - annyira szűk körre szorította a páholyok működését, hogy már ezzel, magával is meghúzta a szabadkőművesség felett a halálharangot. Az 1789-ben kitört nagy francia forradalom szétröppentő szikrái óvatosságra intették kontinensünk összes jogarviselőit s az 1795-ben gyászos véget ért Martinovics-féle összeesküvés, mely bár tisztán a francia forradalmi eszmék talajából sarjadozott, de mert szervezői közül egypáran szabadkőművesek is voltak, utóbb tévesen a szabadkőművesség rovására íratott: a forradalmi mozgalmak által közvetlenül is érintett I. Ferenc királyt arra indította, hogy a szabadkőművességet 1795-ben végleg beszüntesse. Ezzel aztán a félszázadra sem terjedő intézmény, rövid pislákolás után, hazánkban végkép kialudt. De halvány tradíciók, egész a XIX. század reform korszakáig, 1825-ig, sőt azon túl is ébren tartották a szabadkőművesség iránti érdeklődést s főúri paloták s szerény tudós férfiak meghitt könyvtárszobái nem egyszer látták egybegyűlni azon jeles férfiakat, akik a szabadkőműves eszmék ápolásával hazánk kulturális fejlődést s állami önállóságát kívánták szolgálni. Nyelvünk s irodalmunk újjáteremtője, a nagy Kazinczy Ferenc, egész élete végéig (1831. augusztus 23.) híven megőrizte a szabadkőművesség iránti lángolását s a legfelsőbb tilalom dacára is többször megkísérelte az intézmény új életre keltését, de eredmény nélkül. Az idők szelleme s a korviszonyok nem engedték meg a hármas láng újból való kigyúlását.

A múlt század 60-as éveinek elején Ausztriát a külpolitikai viszonyok arra kényszeríttették, hogy hazánkkal a békés megegyezés módjait keresse, melynek a nemzet akkori vezére, Deák Ferenc, a jogfolytonosság elvét tette gerincévé s ezen

az alapon az 1867-i kiegyezés csakugyan meg is történt. A nemzet óriási feladatok előtt állott. Egyfelől önálló állami létét kellett biztosítania; másfelől a nemzeti erők szabad fejlődését, megfelelő munkakörök nyitása útján kellett megoldania, s végül bele kellett kapcsolni hazánkat a nyugati civilizáció által teremtett eszmekörbe, s gazdasági viszonyaink céltudatos átalakítása mellett a nemzet teherbírását a lehető legmagasabb fokra kellett fejleszteni, hogy ez által a jogfejlődés demokratikus szellemű megalapozása, annál biztosabban megtörténhessék.

Az Andrássy Gyula gróf elnöklete alatt kinevezett első magyar felelős minisztérium derekasan hozzálátott a nemzet reorganizáló munkához, amelyet a Tisza Kálmán által vezetett balpárt, a hatalomért való, tülekedő munkájával károsan befolyásolt mindaddig, míg az 1875-ben végbement fúzió keresztülvitelével döntő befolyásra tett szert, s ettől kezdve, 14 éven át Tisza Kálmán tartotta kezében az ország kormányát, s mindennel és mindenkivel megalkuvó politikájával a nemzeti élet elernyedését, a nemzetiségi és felekezeti kérdések elposványosítását, az osztályuralmi intenciók felburjánzását s általános korrupciót eredményezett.

Az abszolutizmus enyhülésével, külföldi páholyokban felvett magyar emigránsok, mindjárt a 60-as évek elején kísérletet tettek a szabadkőművességnek hazánkban való felélesztésére, de csak múló sikert értek el; míg végre 1867 tavaszán, dr. Lewis Lajos tv., báró Wenckheim Béla belügyminisztertől nyert engedély alapján 12 előadást tartott Pest városában, német nyelven a szabadkőművességről, s 1868 áprilisában arra is engedélyt kért, hogy egy páholyt alapítson. A bemutatott alapszabályokat a belügyminisztérium 1868. október 6-án helybenhagyta – némelyek szerint gróf Andrássy Gyula tv. pártfogása mellett, de amit nem lehet igazolni – s így alakult meg az első páholy *„Egyesség a hazában." (Zur Einigkeit im Vaterlande)* címmel 1868 június 26-án az angolországi Nagypáholytól 1869 májusában megérkezett konstitúció alapján. Ezen páholy lett a Jánosrendű páholyok anyapáholya hazánkban, melybe Pulszky Ferenc tv. 1869-ben affiliáltatta magát Lewis Lajos tv. által, kitől a főmesteri kalapácsot is hamarosan átvette.

A fáradhatatlan Lewis tv. egy év alatt életre keltette a temesvári *Zu den drei Weissen Lillien páhyolt*, majd megalakította a soproni *Zur Brüderlichkeit* s a pozsonyi *Zur Wahrheit* páholyokat. 1869 decemberében a már 1861-ben szervezkedni próbált *Szent István* páholy is megalakult Bakody Tivadar főmestersége alatt s ez volt az első magyar nyelven dolgozó páholy. Mikor aztán időközben a páholyok száma 7-re emelkedett: 1870. január 30-án megalakult az önálló Magyarországi Jánosrendű Symbolikus Nagypáholy is a bayreuthi *Zur Sonne* nagypáholy konstitúciója alapján, melynek alkotmányát Rajner Pál belügyminiszter 1871. január 13-án hagyta jóvá. Első nagymestere Pulszky Ferenc lett.

Egy *Egyesség a hazában* című páholy alapszabályaiban körvonalozott célja a humanitás előmozdítása és ápolása volt, mely a minden életviszonyokat átölelő szeretetben találja legmagasabb kifejezéseket s meg lehet állapítani, hogy ezen Jánosrendű páholyok az első években alig emelkedtek feljebb jótékonysági egyesületek színvonalán.

A jánosrendű páholyokkal csaknem egyidejűleg a skót ritusú szabadkőművesség is szervezkedni kezdett. Úttörői túlnyomólag az emigrációból visszatért, külföldön felvett testvérek voltak, s mint hazafias törekvések hajótöröttei, a 48-as küzdelmek aktív részesei, félreérthetetlen hazafias célzattal tömörültek az 1869. május 23-án megalakult *Corvin Mátyás, az igazsághoz* című páholy köré, Türr István tv. főmestersége alatt. A páholyalapszabályait a belügyminiszter 1870. február 23-án erősítette meg s a francia Nagy Orienstől 1870 szeptemberében érkezett meg számára a konstitúció. A *Corvin Mátyás* páholy által alapított *Humboldt*, a kassai *Haladás*, a temesvári *Hunyadi*, az aradi *Fraternitas*, a verseci *Egalitas*, az oravicai *Kosmos*, az érsekújvári *Concordia* s a budapesti *Zur Arbeit* páholyok 1871. november 25-én Nagy Oriens névvel önálló nagypáhollyá alakultak, Joannovics György nagymestersége alatt.

A skót ritusú páholyok jellegzetes vonása volt mindjárt kezdetben a határozott hazafias irányzat, melyet azonban nem politikai, hanem csupán kulturális téren igyekeztek kifejezésre juttatni, de különben mindkét ritusú páholyokban elég szép számmal voltak képviselve szélsőbal-, közép-és jobbpárti aktív testvérek is, akik azonban politikai elveket nem pertraktálták a páholyokban, de a parlamentben annál erősebben harcoltak, s gyakran egymás ellen. Éppen ezért csak mosolyogni lehet klerikális elleneink azon vádján, hogy a szabadkőművesek megállapított terv szerint folytattak egymással a törvényhozásban politikai harcokat. Másfelől okunk van hinni, hogy a fúzió után szövetségünkbe nagyszámmal felvett, kiváló politikusaink az átmeneti időben azzal a célzattal is jöttek közénk, hogy a politikában konszolidált állapotokat véltek teremtetni a szabadkőművesség útján, s amikor meggyőződtek arról, hogy a szövetségnek ily irányú befolyása nagyon is jelentéktelen: pár év után lassan megváltak tőlünk, mint politikailag jelentéktelen tényezőtől. A Corvin Mátyás-páholyban még legtovább maradt együtt az első, elit gárda számos tagja, de a Tisza Kálmán-éra alatt ezek is megtalálván kellő elhelyezkedésüket a kialakult politikai rendszerben: egymás után elmaradoztak szövetségünkből.

A kétritusú szabadkőművesek az első öt évben majdnem riválisként állottak szemben egymással, úgy a páholyok szaporodása, mint minél több tag szerzése tekintetében, s bár az egyesülés gondolata már 1870-ben felvettetett a skót ritusú páholyok részéről: a Jánosrendűek nem fogadták ezt kellő megértéssel, s maga Pulszky Ferenc sokáig egyenesen ellene volt az uniónak. Így történt, hogy 1872. január 25-én kartell-szerződést kötött a kétritusú szabadkőművesség egymással,

mely azonban merő külsőségekre szorítkozott, s az erők szétforgácsolódását nem akadályozta meg, egyenes kárára az intézmény fejlődésének. A szelídlelkű, s fennkölt gondolkozású Joannovics György nm. tv. az első perctől kezdve lelkes híve volt az egyesülésnek, de a Pulszky Ferenc nm. tv. merevségén hajótörést szenvedett minden buzgalma még akkor is, amikor a kedvezőtlen viszonyok már-már parancsolóan követelték az uniót.

Ennek a természetellenes állapotnak volt az eredménye aztán, hogy a megújított magyar szabadkőművesség az első évtizedben alig adott életjelet magáról úgy a politikai, mint társadalmi életben, s összes munkásságra régi sebek hegesztésében, a nemzetiségekkel való barátságos viszony fejlesztésében, a békés polgári élet teremtésében és korlátolt mérvű jótékonykodásban merült ki. Az azonban ekkor is érdeméül tudható be, hogy különösen a Corvin Mátyás-páholyban tömörült országos nevű férfiak a hazai népoktatás elhanyagolt állapotát komoly tanulmány tárgyává tették s a Népoktatási kör megteremtésével hatalmas lökést adtak a fővárosban és országszerte a népművelés ügyének. Általában elmondható, hogy az alakulással és szervezkedéssel járó nagymérvű elfoglaltság mellett is foglalkozott szövetségünk a művelődésnek a kor igénye által kijelölt minden kérdésével, s megoldásukat előkészítette, irányokat jelölt, vagy kivitelt, szerény eszközeihez mérten, kezdeményezte.

Mint különösen értékes vezérlő szellemek említhetők fel ezen időből Kubinyi Ágost, Kőrösi József, Hollós László, Mandello Hugo és Máttyus Arisztid testvérek, akik különösen a céltudatos és egységes szabadkőművesi munkásság megteremtésén fáradoztak, s a szövetség hivatását főleg a társadalom közszellemére kiható befolyásban látták, s e végett az egymástól csaknem teljesen izoláltan működő páholyok egy csapásra terelésére fordították minden erejüket. Ezen munkájukat azonban alig koronázta valami siker. Ismerve az ezen korbeli viszonyokat, a Tisza Kálmán kormányzása alatt minden magasabb érdeket lenyűgöző politikai hatalomnak túltengését, a társadalmi közszellemek mesterséges úton előidézett megbénulását, az elvekkel való kalmárszellemű megalkuvást, s az ezek nyomában felburjánzó, olykor egész szemérmetlenül űzött haszonlesést: teljesen meg tudjuk érteni azon keserű panaszokat, melyek a szabadkőműves-műhelyekben szünetlenül felhangzottak, s amelyek kihatással voltak a páholyok életére is. Különösen nehéz volt ezen időben a vidéki páholyok működése; az ügykezelés rendszertelen, az ellenőrzés hiányos, a munkásság tervszerűtlen, pénzügyi viszonyok pedig általában kedvezőtlenek voltak. A páholyokba tömörülő testvérek szellemi kvalitása miatt is sok panaszszó hangzott el, s az Uhl Sándor tv. által többször kifogásolt rekrutálása a tagoknak, nem felelt meg a szabadkőművesi eszményeknek, s mint e kiváló testvér mondotta e miatt „ a királyi művészet közönséges ó, gyakran még nagyon is ügyetlenül kezelt jótékonysági intézetté alacsonyul". Nagy része volt ebben központi vezetés lagymatag, ötletszerű voltának is, ami miatt úgy a fővárosi, mint vidéki páholyok is sokszor szomorúan panaszkodtak; de talán még nagyobb része volt a páholyautonómia túltengésének, mely nem engedte meg a szövetségben rejlő értékes energiák érvényesülését, a közös célokért, közös erővel való munkásságot.

A pangásnak egyre erősebben jelentkező tünetei, az okok komoly megvizsgálására késztették a szövetséget, s kutatni kezdték, hogy miért növekszik folyton az ellenszenv az intézmény iránt a nagyközönség körében, s értékes elemek miért hagyják el a szövetséget rövid idő alatt minden kimutatható ok nélkül? A felelet a páholyok túlnyomó számától mihamar megérkezett, s e szerint: a szellemi élet fogyatékossága, s a központi vezetés hiányos volta képezték a pangás okait. Egyes páholyok – *Árpád, Galilei, Freundschaft, Haladás, A régi Hívek*, stb. – válaszaikban valóban szomorú képet rajzolták meg a szövetség életének, s a bajok orvoslására ma is radikálisnak mondható módozatokat jelöltek meg. Majd azt keresték a páholyok, hogy: mely társadalmi feladatok megoldására hivatott első sorban szövetségünk, s miként gyakorolhat befolyást azok megoldására? A 80-as évek elején már csaknem egyhangúlag a szövetség teljes, benső reorganizálását sürgették a páholyok, s különösen azt kívánták, hogy a Nagypáholy és egyes páholyok közötti kapcsolat szorosabbá tétessék, s a páholyképviselők, mintegy „koronatanácsot" képezve, folyton informálják a fölhatóságot a szövetségben végbemenő mozgalmakról, s az erők tömörítését lehetőleg keresztülvigyék. Ez az egészségesebb áramlat azonban nem hatotta át az egész szövetséget, s a páholyok közötti laza kapcsolat egyre növekedett, s a tagnáció tünetei már-már ijesztővé váltak. A szellemi munkásság elsekélyesedik; a „Kelet", „Hajnal" egyre vékonyabbá válnak, a tagok létszáma folyton csökken, s csak a szerény eszközökkel folytatott jótékonykodás mutatta, hogy a szabadkőművesi eszmények még mindig megtartották életképességüket. Ez alatt az intézmény elleni támadások úgy a sajtóban, mint parlamentben egyre hevesebbeké váltak, pedig ezekre szövetségünk igazán alig szolgáltatott alkalmat színtelen eszmei munkásságával, de a klerikális reakció éppen ezt használta e szövetségünk megfojtására, egy beteg szervezettel szemben könnyű s biztos győzelmet remélvén.

A XIII. Leó pápa által 1884-ben kiadott „Humanum génus", enciklika vészharang-kongása, aztán felrázta a haladó magyar szabadkőművességet letargiájából, s a *Tisza*-páholy által kiadott *Unio* jelszava pár év leforgása alatt egyesítette a két táborra oszlott szövetséget, s létrehozta az oly régóta forrón óhajtott egyesítését a két rítusú szabadkőművességnek 1886. március 21-én. Ezzel az epokhális mozzanattal 16 esztendő nehéz vajúdásai záródtak le a magyar szabadkőművesség történetében, s a hatalmas reformmozgalomból a Dobay István, Héder Lajos, Abafi Lajos, Mezei Mór, Németh Miklós és Joanovics György testvérek nevei valóságos fényoszlopokként emelkednek ki, s méltóak az utókor hálás elismerésére.

Az egyesülés után 4–5 esztendő lényegesebb javulást nem mutatott fel szövetségünk életében, aminek okait megtalálhatjuk hazánk akkori közállapotaiban; a politikai hatalomnak nemzeti szellemét, magasabb kultúrát, egyéni meggyőződést megmételyező hatásában, abban a példátlanul álló cinizmusban, melynek képviselője a Tisza Kálmán által saját képére és hasonlatosságára átformált parlamentarizmus volt, mely minden nemesebb törekvésnek, erkölcsi lendületnek megölőjévé vált, s amelynek hatásáról Szatmári Mór tv.-ünk oly találó képet rajzolt 1889-ben *Brennus* álnév alatt megjelent *„Süllyedő társadalom"* című, remek korrajzában.

A Tisza Kálmán bukása előtt 4 évvel egyesült magyar szabadkőművesség is erősen megsínylette ezen idők mostohaságát, s nincs miért elhallgatnunk, hogy a törvényhozás házában számos, tekintélyes testvérünk volt, aki a Tisza hatalmi szekerét tűzön-vízen át tolni segítette. A unió megtörténte után a szövetségi páholyok erősebb rendszerváltozást, s főleg hatásosabb központi vezetést az erők tömörítését várták, am azonban nem következett be, s a M. S. Nagypáholy ezután is csak adminisztratív szervnek tekintette magát, az alkotmány felett őrködött, s a páholyok egységes irányú működésére kifejezetten nem is kívánt befolyást gyakorolni. Ez ellen az álláspont ellen Góth Lajos, Abafi Lajos és Mezei Mór testvéreink nem egyszer erélyesen szót is emeltek, a Galileli-páholy különösen is kifogásolta azt, de szavaik pusztában hangzottak el s az unió előtti panaszok, most már erősebb formában, újból felhangzottak, s sokan a szövetség közeli bomlását jósolgatták. De ezen panaszokban már nem a kétségbeejtő lemondás, az elharapódzott közöny miatti elkedvetlenedés mélabús akkordjai csendültek csupán meg, hanem az életért, az élet után kiáltó, egészséges haladás és munkakészség férfias követelődzése, a tudatossá válni kezdő szabadkőművesi alkotásvágy is megnyilvánult, mely a maradiság, a csak titokban és egyénileg babrálgató szabad kőművesedés helyett agilis, az élettel eleven kontaktusban álló, a társadalom életére, közszellemére közvetlenül kiható akaró szabadkőművesség után kiáltott, s nem rettent vissza az erősebb, kritikai szellem alkalmazásától sem, akár a vezetőség, akár egyes páholyok lagymatag eljárásával szemben. Az uniót követő első évtizedben túlságosan is érvényesült egyes tekintélyesebb testvérek opportunista szelleme és befolyásuk a szövetség életműködésének irányításában, mely már a 90-es években felidézte az un. konzervatív és radikális irányok szembekerülését, amelyeknek egymással való, sok energiát lekötő és ellankasztó birkózása egész 1910-ig eltartott, s végül is az utóbbi felülkerekedését eredményezte.

Pulszky Ferenc tv.-nek, a nagymesteri tisztségről 1888. október 28-án történt lemondása után, a Rakovszky István és Ivánka Imre testvérek négy-négy évre terjedő nagymesteri működése alatt már erős jelei mutatkoztak a szövetség benső reorganizációnális átalakulásának. Az általuk képviselt haladás szellem jótékonyan hatott a szövetség benső életére, az elsőt azonban más térre elhívó fényes kvalitásai, az utóbbit hajlott kora gátolták meg abban, hogy a szövetség életére maradandóbb hatást gyakoroljanak, s tiszta jellemükkel, a társadalom köztudatában elfoglalt ritka tekintélyükkel inkább is az intézmény nemes erkölcsi presztízsének emelésére szolgáltak. A nyomaikba 1897-ben lépett Joannovics György nm. tv., mire a legfőbb vezetést átvette, már hajlott koránál, s csodálatosan gyöngéd és konciliáns lelkületénél fogva sem volt alkalmas arra, hogy a szövetség benső életének átalakítására döntőbb befolyást gyakoroljon, s ezen munkát helyette az oldalán álló h. nagymesterek: Berecz Antal, Neuschlosz Marcel, Mártonffy Márton, Medgyes Simon, Katona Béla tv. végezték el, az első már Ivánka Imre alatt halhatatlan nevet szerezvén magának a Nagypáholy állandó háza létesítése körül (1896) kifejtett páratlan buzgalmával.

Az imént említett három nagymester testvér közül különösen Rakovszky István tv. volt az, akinek szava igazán új erőt és életet adott a szövetség tespedő életébe, aki mindjárt első nagymesteri körlevélben jelezte, hogy a szövetségben adva levő, tekintélyes, morális és értelmi erőt nem fogja engedni találomra, előszedett célok és törekvések között szétforgácsolódni, s felállította azon nagyhorderejű elvet, hogy ha ellenségeink folyton növekedő számával szemben igazolni akarjuk létjogosultságunkat s azt, hogy a szabadkőművesség nemcsak hasznos, hanem szükséges intézmény is: első dolgunk, hogy erőink fejlesztése lépést tartson vágyainkkal és törekvéseinkkel, nehogy az ebből származó aránytalanság elégedetlenséggé alakuljon át, s majdan nehéz váddá izmosodjék. Szövetségünk azonban ezen utóbb jelzett sorsát még sokáig nem tudta elkerülni. A vezér hatalmas szavai egy időre csakugyan elevenséget kölcsönöztek a szövetség életének, de mint ahogy ez már máskor is megtörtént: a pillanatnyi felhevülést, nekilendülést gyorsan felváltó ellanyhulás követte, aminek okát kizárólag a szövetséget átható egységes szellem, tisztán körvonalazott világnézet hiányában találhatjuk meg, s abban az eszmei és törekvésbeli széttagoltságban, mely az egyes páholyokat megannyi külön központokká tette, partikuláris célok szolgálatába állította elannyira, hogy a központtal való benső együvé tartozás majdnem üres szólammá változott, s a puszta adminisztráció tényében nyert csak olyan-amilyen kifejezést. Különösen nagy jelentőségűvé válik a Rakovszky István nm. tv. által inaugurált irányzat, ha ezt összehasonlítjuk azzal a másik opportunista tendenciával, melyet ezen időben szövetségünknek egy különben rendkívül munkás ás nagy érdemeket szerzett, tekintélyes alakja: Gelléri Mór tv. képviselt, aki a szabadkőművesség munkásságát az „őrszemek állításában", a „csak titokban és egyénileg való munkásságban" kívánta körvonalazni, s nyíltan hirdette, hogy „dőre az, aki kézzelfogható eredményekben, látható momentumokban keresi a királyi művészet nagy alkotásait, melyek rendszerint a szív, a lélek, a kedély nemesítésében, s e nemességnek az életben való érvényesítésében állanak". Ez az ál-

láspont megfelelhetett egy kontempláló, jótékonykodó, önművelődést előmozdító szabadkőművesség eszméjének, de nem felelt meg a cselekvőképes, a társadalom átalakítását célzó, haladást jelentő szabadkőművességnek. Az előbbi a páholyautonómia szuverén jogát tekintette alapul. Az utóbbi a szövetség egyetemes jellegét, erőinek egységes szellemben történő igénybevételét jelentette, s a kettő közötti harc egész napjainkig elhúzódott, s talán éppen most szőnyegen forgó alkotmányreformunkban fog végleg eldönteni.

A Tisza Kálmán bukása után egymást sűrűn váltogató kormányok alatt politikai s társadalmi életünk hatalmas eszmék és törekvések ütközőpontjába került, melyek hatása alól szövetségünk sem vonhatta ki magát. Az állami függetlenség, a nemzetiségi kérdés, a birtokpolitika, munkásszocializmus, felekezeti villongások egyházpolitikai kérdések, állami anyakönyvvezetés, polgári házasság, általános választójog stb. megannyi mozgató erejévé váltak nemzeti életünknek, melyek a szövetség kontemplatív irányával való szakítást követelték, s aktív szabadkőművesség megteremtését tették szükségessé. A magyar szabadkőművesség mindezen kérdésekre nézve már előzőleg is a legliberálisabb és demokratikus álláspontra helyezkedett, s tagjainak politikai iskolázottságát minél magasabb színvonalra igyekezett fejleszteni, teljesen távol tartva magát mindennemű pártpolitikai intenciótól, amire annál inkább is törekedni kellett, mert tagjainak sorában minden politikai pártárnyalat képviselői bőven találkoztak. A nemzet életében egymásután sorrákerült nagy kérdések a szövetség kebelében is élénkebb lüktetést idéztek elő; de mivel egységes szabadkőművesi munkásságról, éppen a páholy autonómia sérthetetlensége miatt, még századunk első évtizedében sem lehetett szó: mindjobban előtérbe tolult a szövetség benső szervezetének megváltoztatását célzó mozgalom, mely végül is a konzervatív és radikális irány nyílt szembeállítását eredményezte. Elérkezettnek látszott az az idő, melyről a halhatatlan emlékű Neuschlosz Marcel h. nm. tv. már 1899-ben megjósolta, hogy „vagy belemarkolunk az emberiség nagy kérdéseinek megoldásába és minden testvér egytől-egyig, nekifekszik a nagy munkának, vagy: megszűnünk létezni". S csakugyan, századunk első évtizede óta ez a nagy kérdés foglalkoztatta összes páholyainkat, ez szólította harcba legkiválóbb szellemeinket, s nyomta rá egész korszakunkra a „Sturm und Drang" periódus jellegét.

Ennek a nevezetes reformkorszaknak csupán egyes etape-jait említhetem itt, pedig annyira gazdag felemelő motívumokban, hogy maga e korszak is, egyik legterjedelmesebb s legfényesebb fejezetét alkotja szövetségünk félszázados történetének. A nemzetiségi kérdést illetőleg szövetségünk mindenkor az 1868-i nemzetiségi törvény őszinte és becsületes végrehajtásának alapján állott, s a nemzetiségekkel való békés viszony kiépítésén fáradozott. A kor, mozgató eszméjévé vált szocializmust illetőleg a munkáskérdés jogos és igazságos megoldását kívánta, s ennek kiviteli módozataival számos páholyunk évek során át behatóan foglalkozott. Az esküdtszéki intézmény reformjához sok jeles testvérünk értékes gondolatokkal járult; a párbaj elleni küzdelemben kiváló testvéreink adtak irányeszméket; a közoktatásügyi terén egyenesen szövetségünk köréből indultak ki általános érdeklődést keltett reformmozgalmak; az egyházpolitikai reformok kérdését szövetségünk már egy évtizeddel előbb is beható tárgyalás alá vette, éppen úgy, mint az általános választójog, a felekezetnélküli, ingyenes állami népoktatás, a nők egyenjogúsításának s a szekularizációnak kérdéseit is, de amelyekre nézve az eszmei feldolgozásnál többre nem volt képes, s szervezeténél fogva nagyobb aktivitást nem fejthetett ki érdekükben.

Éppen a szövetség aktivitásának elégtelen volta érlelte meg mindjobban a belszervezeti reformokra való törekvés elodázhatatlan voltát, melyre a leghatalmasabb lökést a László király-páholy adta meg 1900-ban, a dr. Várady Zsigmond tv. által kidolgozott „Társadalmi program" című munkával. A megszokott, békés s alkalmazkodásra berendezett szabadkőművesi páholyokban a harcias hang általános összerezzenést keltett, sokan csak a rombolás, a régi tradíciók eltörlésének szellemét látták a merész kezdeményezésben, mely csakhamar éles eszmeharcot váltott ki. Az első programot követő, két, másik program még evidensebbé tette a korszerű reformok szükséges voltát, de a szövetségi páholyok divergens állásfoglalása miatt az egész nagyjelentőségű mozgalom elposványosodott s nyilvánvalóvá lett, hogy a szövetségben még nem érkezett el a céltudatos és egységes erőkkel való működés ideje. A M. S. Nagypáholy maga majdnem közönyös álláspontra helyezkedett ez egész mozgalommal szemben, s a Katona Béla h. nm. tv. által ezzel szemben körvonalazott szabadkőművesi munkaprogrammerő konzervatizmusban csúcsosodott ki, s a szétfolyó munkássághoz újabb tápanyagot adott. Azonban a László király-páholy által elhintett mag kevés idő múlva életre kelt, erős eszmeharcok szülőjévé vált, s egy évtized alatt, gondos kezek, erős elmék által gondoztatva sarjadásnak indult.

A magyar szabadkőművesség utolsó másfél évtizede a progresszió jegyében folyt le, s éppen ennek hatásosabbá tétele váltotta ki azon belszervezeti reformokra való törekvést, melynek utolsó etapjához éppen napjainkban jutottunk el. A szövetség eddigi munkássága, az események teljes azonos volta mellett is híjával volt az egységes és céltudatos irányításnak, s az egymás mellé sorakozó páholyok úgy dolgoztak, mintha mindenik egymaga akarta volna megoldani a szövetség egyetemének is kemény munkát adó feladatokat. A szabadkőművesi világnézet kellően nem formulázott tartalma s a célkitűzésekben meg nyilvánvaló ingadozás, a központi vezetés és irányítás határozatlansága, a páholyautonómia szabatosnak és helyesnek nem mondható értelmezése, végül is odáig fejlesztették az állapotokat, hogy mindezen kérdések tisztázása elodázhatatlanná vált, s ezzel egyidejűleg a szabadkőművesi kvalifikáció, valamit a szabadkőművesi jogok és kötelességek determinálása is szükségkényszerűség gyanánt jelentkezett.

A benső reformokat sürgető, kezdetben kicsiny csapat rohamosan meg növekedett, s a Joannovics György nm. tv. 1909-ben bekövetkezett halála után nagymesteri tisztségbe lépett dr. Bókay Árpád tv. oldalán már olyan elite-gárdája állott a korszerű reformokat kívánó testvéreknek, akiknek szabadkőművesi tudása és lelkesedése a legszerencsésebben csatlakozott a dr. Bókay Árpád nm. tv. nagyvonalú szabadkőművesi látóköréhez, kit bölcs mérséklet és tapintatos körültekintéssel párosult konciliáns modor egyenesen arra hívott el, hogy a szövetségnek egy végelláthatatlan, szörnyű világháború által is komplikált legmozgalmasabb korszakában átsegítse intézményünket egy akcióképes szabadkőművesség régóta, s a legjelesebbek által forrón óhajtott munka mezejére, s ezzel a magyar szabadkőművesség félszázadnak határmezsgyéjéről fényes távlatokat nyisson, intézményünk bekövetkező fényes jövőjébe.

Szövetségünk benső fejlődésének jelen, futólag idevetett vázlata nem engedi meg még teljesen rövidre fogott rajzát sem azon erős eszmei harcoknak, melyek alkotmányunk épp most folyó revíziójához vezettek, s amelytől kezdve a magyar szabadkőművesség történetének új fejezete, s remélhetőleg virágkora fog megindulni. Azt azonban nem hallgathatom el, hogy e hatalmas reformkorszak létrehozásában a László király, Eötvös és Reform-páholyok korábbi kezdeményezéseitől eltekintve, különösen a Comenius, Corvin Mátyás és Galilei-páholyoknak van legtöbb érdemük, s a már porladozó dr. Várady Zsigmond tv. mellett Bakonyi Miksa tv. s az általa szerkesztett „Dél" szabadkőművesi sajtóorgánum lankadatlan buzgalmának, erős hitének s agitatórius munkájának köszönhető, hogy a félszázadot betöltött magyar szabadkőművesség végre eljutott oda, ahová első megalapítóink mindjárt kezdetben eljuttatni akarták: az egységes célokért, egyesített szellemi és anyagi erővel küzdő, cselekvőképes magyar szabadkőművesség megteremtéséhez, melynek fényes jövője felől senkinek nincs oka kétségeskedni.

A szellemi és erkölcsi intézmények életében egy félszázad alig több egy pillanatnál. A rohanó idő és változó korszellem s a világesemények kaotikus kavarodása enemű intézmények hivatását s teherbírását századokkal méri, s megfelelő történeti távlat nélkül, hiba lenne ítéletet mondani, messzi jövőkbe néző intézmények értéke felől. A magyar szabadkőművesség igazán parányi mustármagból fejlett egy félszázad alatt életerős csemetévé; nagy emberiségi célok szolgálata hívta életre, a felvilágosodás terjesztése, az előítéletek, társadalmi egyenlőtlenségek és jogtalanságok elhárítása mellett hazánk kulturális haladásnak előmozdítása, s a nemzet önálló állami életének megszilárdítása irányították eddigi munkájában. Amit elérnie idáig sikerült, teljesen önerejének köszönheti; s hogy ellenséges körülmények között számban, erőben megtízszereződött: kizárólag magas eszményeinek kifolyása, melyeket jó és balsorsban szigorú következetességgel beváltani törekszik. Hogy eddigi munkássága nem maradt siker nélkül, legjobban ellenségeinek folyton növekvő, de róla mindenkor visszapattanó támadásai mutatják, melyek ellen egyedüli pajzsa, a tudományos igazságok iránti fogékonysága, a lelkiismereti szabadságért való lángoló lelkesedése, s a béke és szeretet parancsainak rendíthetetlen követése. Erről a pajzsról vissza fog pattanni mindig a rágalomnak, meggyanúsításnak s gyűlölködésnek minden mérgezett nyila, s a népműveltség terjedésével, a társadalmi fonákságok, igaztalanságok csökkenésével egyre nagyobb vonzerőt fog gyakorolni a felvilágosodásnak és haladásnak minden igaz barátjára. Szerény eszközeihez mérten máris bíztató múltra tekinthet vissza, s jövője felől nincs oka kétségbeesni.

Szövetségünk ma még, szerintem serdülő korát éli, s most készül átlépni az ifjúkor küszöbén. Lépése most kezd biztossá válni; erejének céltudatos fejlesztését csak az imént kezdte meg, s a belsejében feltörő nemes eszméket most sorakoztatja csatarendbe, s cselekvéséhez most veti meg a fundamentumot. Amit eddig végzett: értékes foglaló, egy fényes sikerrel kecsegtető jövő számára, mely annál nagyobb büszkesége leend, mivel teljesen önerejére támaszkodva akarja elérni. Az az intézmény, mely erőinek szervezetlensége dacára is képes volt elismert, sőt ellenségei által máris rettegett társadalmi tényezővé lenni; mely üdvös eszméknek életre keltésével, humanitárius alkotásaival, s kezdeményezéseivel a jók és igazak rokonszenvét eddig is biztosította magának, s amely tagjainak egyesített erejével, s láng buzgalmával már 22 évvel ezelőtt fényes hajlékot tudott emelni otthonául, s 10 évvel ezelőtt megteremtette a „Világ"-ot, a magyar napisajtó ezen páratlanul álló orgánumát, s amely a világháború alatt nemcsak beteg hőseink talpra állítására, s Kőművesfalva felépítésére áldozhatott százezreket, hanem az annyira óhajtott világbéke eljövetele érdekében is oly hatalmas kezdeményező lépéseket tehetett: az, az intémény magában hordja az öröklét csíráját, annak útja csak felfelé menő lehet, s már ma is számottevő, sőt nélkülözhetetlen tényezője szeretett magyar hazánk kulturális fejlődésének. A félszázad végén: Sursum corda, Testvérek!

in.: WILCZEK Gusztáv és Singer Arthur: Szabadkomuves almanach az 1919-ik esztendőre –Kézirat szabadkomuves testvérek részére. Második évf. Szerkesztik és kiadják: —.Bp., 1918. Magánkiadás. Az e kötet különkiadványaként megjelent tanulmány változatlan szövegű újraközlése.

S. R.

A magyar szabadkőművesség szociális tevékenységei

KREATIVITÁS ÉS SZABADSÁG

A téma, amellyel foglalkozni szándékozom, az a karitatív tevékenység, amelyet a magyar szabadkőművesség kezdeményezett, illetve aminek valamilyen módon részese volt. Nem kívánok kitérni a külföldi főhatóságok keretei között működő páholyok ilyen irányú tevékenységére, ámbár vitathatatlan, hogy nagy hatással bírtak a magyar szk.-re.

A szervezet tagjai tevékenységük során a magasabb szellemi, erkölcsi értékek közvetítésével a humanizmus hagyományainak fenntartásával és terjesztésével végezték a munkájukat.

A Királyi Művészet zászlóshajója tudott lenni a különböző magasztos eszméknek, mint pl. a humanizmus; a humanizmus, amely egyik vezérfonalát képezi a szellemiségünknek, és meghatározza környezetünkhöz való viszonyulásunkat. A fogalomból eredeztethetően az embert helyezi a középpontba, mint aki értékkel rendelkezik. Ebből adódóan az érték birtoklása az értékek feletti rendelkezés magasztosítja fel az embert. Tehát a humánum tárgyköre összeegyeztethetetlen a korra, nemre, fajra, nemzetiségre és vallásra irányuló bármilyen értéktelenséggel. Ugyanis amíg az egyik az értékekre alapozva helyezi a hangsúlyt, addig a másik a különbözőség sajátos „prizmáján" próbálja láttatni a valóságot, ami torzított képet mutat. A humanista gondolkodókban buzgón él az emberbaráti szeretet, amely nagyfokú nyitottságot és „befogadni akarást" feltételez. A magyar szabadkőművesség történetében számtalan példa adódott, amiben megnyilvánult az emberbaráti szeretetük. Ez az érzés áthatotta mind a tv-en belül és a profán közösségekben is. Utóbbi megnyilvánulási formájának színtere a széleskörű karitatív tevékenységek voltak. A 18. század végén a páholyok kiterjedt szociális tevékenységet folytattak, akadt olyan, hogy egy-egy páholy vagyonának jelentős részét kiosztották a rászorulók között, akik ingyen gyógyszereket is kaphattak. Amennyiben a szükség úgy hozta, hazai és nemzetközi gyűjtést is végeztek, jelentős eredménnyel. Az 1879-es szegedi árvíz okozta hatalmas károkat nemzetközi adományokból sikerült helyreállítani, ami a magyar testvérek szervezőkészségének vitathatatlan érdeme volt. Emellett számos intézményesülés köszönhető a királyi művészet egykori honi képviselőinek. Ilyenek voltak a mentőszolgálat, vakok otthona, népkonyhák, árva gyermekek otthonainak létrehozása és működtetése. Különböző egyesületek működtetése meghatározó részt vállalt a szegényellátásban. A Jótékonysági Egyesület jelentőségét mutatja, hogy Szegeden a szociális közigazgatást irányította. Foglalkozott olyan társadalmi problémákkal, mint a cigánykérdés megoldásával és a parasztság gondjainak megkönnyítésével. Az 1920-ig tartó időszakot aranykorszaknak is nevezik, mert létszám tekintetében bővült a testvéri lánc, anyagilag megerősödtek, és széleskörű karitatív tevékenységet folytattak. A szabadkőművesség számára mindig kulcsfontosságúak voltak a karitatív tevékenységek, amelyek a hiányok, szükségletek és az erőforrások összehangolására irányultak. A betiltás után is élénk szociális munka zajlott, amelyet a testvérek illegalitásban végeztek. Ezek közül is megemlíteném az Ingyen Kenyér, Ingyen Tej mozgalmat és az Országos Gyermekvédő Egyesületet. Evvel érvényre juttatva a szabadkőművesség egyik legfontosabb feladatát, vagyis a humánum képviseletét.

Rajzolatomat egy Nagy Töhötöm idézettel szeretném zárni: „Célunk a szociális bajokat kisebbíteni, előmozdítani a műveltség terjedését, terjeszteni az erény birodalmát".

A. J.

A szabadkőművesség múltja és jelene

EGYETEMESSÉG ÉS LOKALITÁS

Tanulmányom témája talán félrevezető lehet, hiszen az ígéretesnek mutatkozó cím azt a látszatot keltheti, mintha az egyetemes szabadkőművesség dicső aranykorát akarnám összehasonlítani a jelenkor szabadkőművességével – de ezt nem tehetem.

Sajnos, a teljesség igényével szerény munkám keretében nem léphetek fel, hiszen Paul Norisson szavaival élve: *„Annyi szabadkőművesség van, ahány ország. Nincs olyasmi, mint egyetemes szabadkőművesség."* Mindezek figyelembevételével csupán arra vállalkozhatok, hogy az Árpád-páholy munkásságát villantsam fel a kezdetektől napjainkig, természetesen objektíven, helyenként saját eddigi tapasztalataimmal fűszerezve azt.

Kezdjük meg utazásunkat a múltban.

1870-et írunk ekkor, amikor Szegeden létrejött az Árpád a Testvériséghez Páholy, kezdetben 13 taggal. A Páholyt HEIMANN EDE hozta létre, aki színigazgató volt, a Páholy első főmestere Csermelényi Iván városi tiszti főügyész lett. A tagok elsősorban a tőkés és polgári értelmiségiekből kerültek ki, akik liberális és felvilágosult gondolkozású férfiak voltak. Álljon itt néhány név az illusztris tagok közül, akik aktív résztvevőknek számítottak: Berecz Antal, Bokor Mihály, Magyar István, Hoffer Jenő, Móra Ferenc, Erdélyi Jenő, Rónay Alajos, Gróf Ráday Gedeon (belső titkos tanácsos) és Dr. Aigner Károly (főispán).

A közelmúlt jelentős kőművesei közül pedig Dr. Czibula Antal városi tiszti főügyészt és Csongor Győzőt emelném ki.

A Rend a kezdetektől fogva filozofikus, filantróp és progresszív volt: öt erény képezi a szabadkőműves életének gerincét: Tolerancia, Példás teljesítmény, Jótékonyság, Integritás és Hűség. Ebből következik, hogy a páholyok – *így az Árpád-páholy is* — működésük, működése értelmét az alábbiakban találta meg:

- egymás számára tartottak előadásokat, melyek szellemi és erkölcsi nemesbülését segítették elő a testvéreknek;
- jelentős jótékonysági mozgalmakat kezdeményeztek és hajtottak végre kiemelkedő szorgalmukkal és lankadatlan munkabírásukkal;
- továbbá a szertartások és szimbólumok elsajátítása és értelmezése képezte – s képezi ma is a – a szabadkőművesi munka alapjait;

ugyanis a testvéri közösség minden tagjának nem a társadalmat, hanem elsősorban önmagát kell átalakítania a Világegyetem Nagy Építőmesterébe vetett hit és a lélek halhatatlanságának tudatában.

Hogy milyen rajzolatok [előadások] hangzottak el az Árpád-páholyban régente, arról, sajnos, nem állt a rendelkezésemre konkrét adat, csupán egy-egy utalást sikerült találnom. Ám a fenti névsorból bizonyosra vehetjük, hogy e kiváló szellemű férfiak meglehetősen színes és magas színvonalú előadásokat tartottak. E tekintetben nekünk, mostani tagoknak sem kell szégyenkeznünk eme nagy elődeink előtt. A témák változatosak, sokszor aktuálisak és jól felépítettek, legyen szó akár művészetről, irodalomról, történelemről. És amely nagyon fontos: bármilyen csekély formában is, de mindig kapcsolódik a szabadkőművességhez, hangsúlyozva a szervezet értékeit, vagy filozófiáját. Ennyit röviden a szellemi múltról és jelenről.

A jótékonysági megmozdulásokról és karitatív erőfeszítésekről már bőven találtam adatokat, oly sokat, hogy kénytelen voltam szelektálni. Néhány példa a múltból:

- 1873-ben a Nőegylet által működtetett óvodákat támogatta a Páholy;
- a Szegedi Nagyárvíz utáni építkezésekre 17.000 Ft-ot gyűjtött össze, igénybe véve a világ szabadkőműveseinek erejét;
- segítette a Somogyi-könyvtár gyűjteményének gyarapítását hathatós pénzügyi támogatásával;
- a Páholy népkonyhát működtetett a Páholyház alagsorában;
- szívós munkával létrehozták a Siketnémák Intézetét és az Állatvédő Egyesületet;
- Újszegeden árva gyermekek részére létesítették az Árpád Otthont.

Számos szabadkőműves kört hoztak létre, főként a Délvidéken, pl.: a Honszeretet- (Baja), az Őrtűz- (Palánka), a Filantrópia- (Zombor) és a Vadkapu- (Orsova) kört. Ezek erősen nemzeti érzelmű, hazafias szellemű és a magyarság öntudatát ébrentartó körök, mind az Árpád-páholy akkori törekvéseinek gyümölcsei voltak. Itt jegyzem meg, hogy Nathan Grundmann testvérünk 1905-ben elhangzott beszédében hazafiságra és a történelem szeretetére buzdította a világ szabadkőműveseit. Ezt mondta: „A páholyoknak főként a történelem iránt kell érdeklődniük!"

A régi Árpád-tagok, ha nem is tudtak Grundmann testvér beszédéről, de szem előtt tartották ezt. Ők létesítették a Rákóczi Egyesületet, a Rákóczi-, a Kossuth- és a Dugonics-szobor az Ő kitartó munkájuk eredménye Szeged városában.

Mindezekkel szemben napjainkban Szövetségünk mindössze a Tolókocsi Alapítvánnyal büszkélkedhet. Ami nem is csoda, hiszen Váradi Gábor szavaival: „Úgy a profán világban, mint nálunk is a szellemi és erkölcsi erőn kívül legtöbb

befolyást és súlyt (fájdalom!) a pénz hatalma nyújt. Míg szövetségünk tekintélyes anyagi erővel nem rendelkezik, addig nem fejthet ki kellő munkásságot."

Váradi szavaihoz, úgy hiszem, nem kell kommentár. Ám bízom benne, hogy előbb-utóbb ezt a nehézséget is legyőzzük. Ezért hoztuk létre S. R. testvéremmel a Pelikán Egyesületet, amely hátrányos helyzetű gyermekek segélyezését tűzte ki célul. Célunk, hogy minél több testvérünk megismerje egyesületünket, s az abban való munkálkodást szabadkőművesi kötelességének tekintse. Ha a testvérek is úgy látják jónak, idővel ezen egyesület teljesen szabadkőművesi irányítás alatt állhatna. A nagy elődöket nem szárnyalhatjuk túl, de az eszméhez, melyet a kitűnő férfiak (t.i.: a legkiemelkedőbb páholytagok) képviseltek, mi is hűek kívánunk maradni.

Most pedig következzék néhány mondat a szimbólumokról.

Egy 1908-ben tartott oktató munka világosan kimondja: „A szimbólum egy eszme, egy jelkép formájába öntött fogalom, mely igaz és követésre méltó. De változónak és a kor követelményeinek megfelelően alkalmazkodónak kell lennie."

Ebből az egyetlen példából is világosan látható, hogy majd 100 évvel ezelőtt a szabadkőművesek fontosnak vélték a szimbólumok értelmezését és gyakorlását. Mert azok nem mások, mint kulcsok, melyek évszázadok bölcsességét közvetítik számunkra, s ha meg akarjuk érteni őket, akkor folyamatosan képeznünk kell magunkat, akár egyénileg is, de méginkább oktató munka keretében. A teljes világosság eléréshez nélkülözhetetlen a szimbólumok helyes ismerete.

Az alábbi igaz történetet inkább érdekességként idézem:

1782-ben szabadkőműves kongresszus ült össze. A világ minden tájáról érkeztek testvérek. A Nagymester tette föl az első kérdést:

– Mi a szabadkőművesség valódi célja?

A választ senki sem tudta, még maga a Nagymester sem, aki pedig már 20 éve dolgozott a Szövetségben; egy ügyért, melynek sem valódi célját, sem az eredetét nem ismerte. (Mentségére szolgáljon, hogy abban az időben a Rend hivatalosan mindössze néhány évtizedes múltra tekintett vissza.)

Ezért szükséges, hogy minél jobban elmélyedjünk a rítusokban és szimbólumokban, elsajátítva azokat önnön épülésünkre. A szabadkőművesség központi gondolata az, hogy az ember elvesztett valamit és azt reméli, hogy az elveszett érték végsősoron újra visszaszerezhető. (Ez lehet a tudás, de lehet az Istennel való kapcsolat is.) A Rendet fennállása óta számos támadás érte. Legjobban a Szövetség létjogosultságát kérdőjelezték meg egyes szerzők, anakronisztikusnak bélyegezve a szabadkőművességet. Egy szerző például így ír: „A szabadkőművesség olyan lett, mint egy öreg katona, aki a nagyszerű múltat képviseli, amely tiszteletet érdemel, de nem azért, amit ma jelent, hanem amit egykor jelentett." Ez nem igaz! Nem tehetünk oly sokat, mint a gyakran emlegetett elődök, de a páholyokra akkor is szükség van. Hol mondható tökéletesnek az erkölcs? A műveltség annyira elterjedt talán, hogy az utána való törekvés felesleges volna? A szegények és a hátrányos helyzetűek problémái megoldást nyertek? Sajnos, nem, és nem is fognak soha, csupán részben, de törekednünk kell ezen bajok enyhítésére! Mert a Bölcsesség hozza létre az építményt, a Szépség pedig díszíti és végül az Erő tartja meg. A felhasználandó kövek pedig mi vagyunk, testvéreim, amelyből mindez felépíthető!

M. I. J.

Vidéki officina az ezredfordulón

SZABADKŐMŰVES KÖNYVKIADÁS SZEGEDEN

Képek, betűk megőrzésére évezredek óta számtalan formáját találta ki az emberi leleményesség. Faragta a csontot, a követ, összekötözte a fának kérgét és saját vérével, összezúzott színes morzsalékkal rögzítette jeleit, mondanivalóját. Így az ősi Kínában mintegy hatvanezer jelet rögzítettek – gondoljunk bele: mennyi embernek, hány órájába, évébe került mindez.

A gazdasági, társadalmi változások, a világutazások és kereskedelmek kialakulása magával hozta az áruféleségek rögzítésének írásos formáját, szebbnél szebb rajzok megjelenítését. A növekvő igény, a fejlődés hajtóereje szükségessé tette a nyomtatás fejlődését, egy-egy szövegnek, képnek sokszorosítását. A legnagyobb áttörést Gutenberg hozta, akinek nevéhez számos nyomdai eljárás fűződik. Így készített nyomtatványt, vízjelet, végzett betűöntést, a növényi festékekről áttért az olajos festékekre. Egyedülálló találmányával forradalmasította a nyomdai termelést, munkájához cserélhető betűket alkalmazott, a festékezést tégelycsúsztatással végezte, a papír beadását és elvételét folyamatosan tudta végezni.

A sokszorosítás következtében kialakulhatott a nyomtatvány- és könyvkereskedelem; a művelődés ügye kikerült az egyházaktól, nagyvállalkozásokká alakultak a könyvkereskedők, esetenként szövetkeztek a nyomdással. Előtérbe került a jogi, orvosi, természettudományi könyvek, kalendáriumok készítése és tömeges megjelenítése. Példaként említhetjük, hogy 1517-ben Luther Márton 95 tétele négyezer példányban készült el, és még ismétlésére is sor került. Erasmus: A balgaság dicsérete c. munkája 1511-ben került az olvasókhoz és 27 kiadást ért meg. Sajnos, a nyomdászat és a könyvkiadás kerékkötője továbbra is az egyház maradt, így a teológiai irodalmat a pápa és alattvalói ellenőrizték, és 1559-ben kiadták az első jegyzéket a meg nem jelentethető művekről. Könyvbizottságokat hoztak létre, akik kihágás esetén büntetéseket szabtak ki, sőt elrendelhették a könyvégetést is. Az ilyenfajta kordában tartás mellett 1594-ben László szász fejedelem szabályzatban rendelte el a könyvek készítésének módját, formáját; erre a mindenkori nyomdásznak esküt kellett tenni. A szabályozás főbb alapelvei az alábbiak voltak: korrekt szöveg, jó minőségű papír, könyvek szép kiállása, tisztességes nyomtatás és tisztességes árszabás. A nyomdászok és a kiadók sokáig ajándékoztak a könyvekből a nagyobb fejedelmeknek, egyházaknak, amelyek viszont már a XVI. század végén is igényt tartottak úgynevezett köteles példányokra, 1564-től Frankfurtban vásári katalógust vezettek be. A nyomdászok és kiadók között kíméletlen harc folyt, így Gutenberget korábbi tanítványa, Hust semmizte ki. De például a Bécsben munkálkodó Trattner a nyomtatásban, kiadásban, forgalmazásban minden elképzelhető privilégiumot biztosíttatott magának. Üzleti magatartása nagyfokú ellenszenvet váltott ki.

A fejlődés újabb szakasza hozta a tipográfiai pontrendszer bevezetését, új betűk kialakítását, majd megszületett az első papírgép, a könyvek tartalomban és szépségben vetélkedtek egymással, kiállításokon találkoztak, 1927-től működik a Lipcsei Könyvvásár. Az USA-ban vezették be 1923-tól, hogy az állam díjazta a legszebb kiadványokat.

Szeged város ügyviteli nyomtatványai és a Piarista Gimnázium főiskolai jellegű könyvei sokáig Pesten készültek. A gimnáziumnak kezdetben 110, 1800 körül több mint 500, majd 1840-ben 680–690 tanulója volt. Csak említésképpen: egy 1826-ban készített leltár szerint a gimnázium birtokában több mint 36 ezer könyv volt.

Szegeden nyomda létesítésére legelőször a nyugatról érkező Rodelmayer Gáspár tett kísérletet 1796-ban, de a tanács elutasította. Az első nyomdát végül Grünn Orbán alapította meg 1801-ben. Grünn Orbán Komáromban született 1765-ben és Szegeden halt meg 1828-ban. Néhány kiemelkedő mű, amely a nevéhez kötődik: Vedres István Dunát, Tiszát összekapcsoló hajózható csatorna építése; Az alföldi sovány homokság használatbevétele, öntözés kialakítása c. munkái.

Konrád Keresztély 1852-ben kísérletet tett a Grünn-család egyeduralmának megszüntetésére, de nyomdájának megalapítását a városi hatóság megakadályozta.

A nyomtatványok és könyvek mellett lapindítási kérelmek is történtek, elsősorban más vidéki nyomdáktól, de azokat a városi tanács folyamatosan elutasította. Az utolsó elutasítás 1837-ben történt.

1847-től, de valójában 1848-tól indul a Szegedi Hetilap, majd 1849-től a Tisza-vidék, ezt, sajnos, Táncsics cikke miatt betiltották. A Szegedi Hírlap 1849. májusától jelent meg, a Szeged című folyóirat 13 számot élt meg 1862-ben.

Grünnék egyeduralmát Bába Imre családja törte meg 1863-ban. Kezdetben könyvkereskedelmet folytattak, ebből keletkezett tőkéjükből nyomdát létesítettek. Bába Imre tagja volt a városi elitnek, a szabadkőműveseknek; megélhetését elsősorban a város által használt nyomtatványok készítéséből biztosította. Munkássága eredményeként 1885–1896 között 14 szépirodalmi művet, 9 egyházi művet, 1 tankönyvet és 46 szakmunkát segítő könyvet készített. A szegedi Árpád a Testvériséghez Szabadkőműves Páholy 1870 és 1920 között igen tekintélyes számú könyvet adott ki: ezek jelentős része Bába Imre nyomdájában látott napvilágot. A jeles nyomdai vállalkozás és könyvkiadó – munkájának elismeréseként – 1896-ban, a Millennium évében a Millenniumi Nagyérem elismerésben részesült.

Szeged a múlt században sokak által ismert módon élte a vidéki város életét. 1910-től kisebb megszakításokkal – gazdasági csőd, világháború miatti szüneteltetések – 100 éve jelenik meg a Délmagyarország, esetenkénti más címekkel.

Az 1989–90-es rendszerváltást követően gomba módra jöttek létre a kis magánüzemek, a Szegedi Állami Nyomda, mint annyi más szegedi nagyüzem élére „politikus" került; az üzemek többsége tönkrement, az ipari és mezőgazdasági termelés

SZTE ... SZEGED

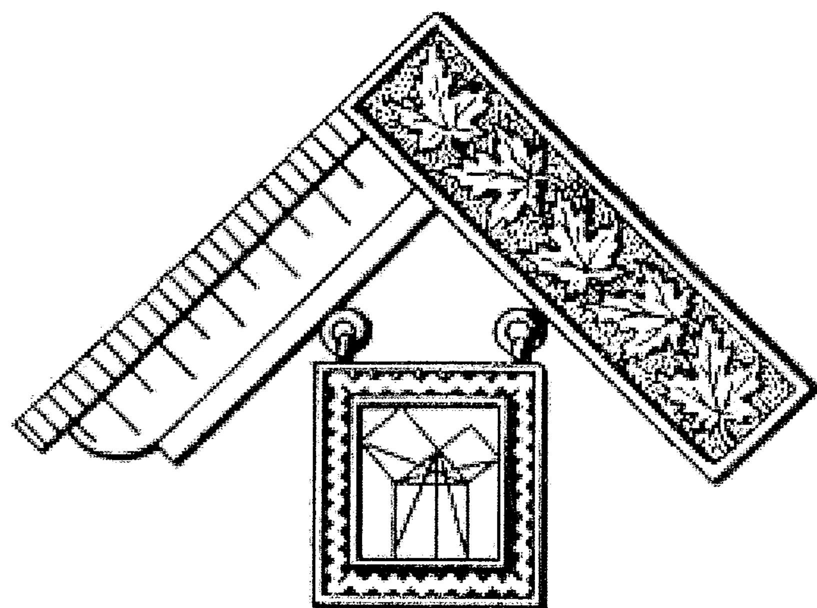
vakvágányra került; munkások ezrei kerültek az utcára. Ugyanakkor volt olyan időszak, hogy Szegeden 5–8 napilap is megjelent. Ez előbb kettőre, majd egyre szűkült; megéltük azt is, hogy a város egyetlen „közérdekű" lapja külföldi kézbe került és példányszáma a korábbi töredékére csökkent.

A véletlen műve, hogy a kezdetben Agóra Print Kft-ként működő, majd utóbb Bába és Társai Kft. néven üzemelő gazdasági társaság 1994-től nyomdai és könyvkiadói tevékenységet fejt ki. A Bába név feltámadt a nyomdaiparban és másfélszáz év múlva újból jelentős szerepet alakított ki magának a szegedi könyvkiadásban. Alapítók kezdettől fogva magasabb rendű célokat tűztek ki maguk elé: a különféle nyomdai szolgáltatások elvégzése mellett a hamvak alatt alig pislákoló szegedi könyvkiadás fejlesztését. A rendszerváltás kezdetekor a városban kizárólag az üzleti szempontok érvényesültek az irodalomban, a művészetben (a képzőművészek állandó kiállítótermének megszűnése, a könyvkiadás visszaesése, a szegedi nyomda más városok által igényelt könyveket készített stb.) meglehetősen csekély számú helytörténeti, szépirodalmi kötet jelent meg. A Szegedi Nyomda első felszámolását követően 1994-ben rohamtempóban készült el Halász Miklós: Elátkozott riportok c. kötete, mint az Agóra Print–Bába kiadó első könyve. A Bába és Társai Kft. alig 15 év alatt mintegy 1000 különböző könyvet adott ki, a címek elérték, sőt meg is haladták a szegedi könyvkiadás nagy évszázadát. A kiadott könyvek műfajai változatosak: regények, verses- és novellás kötetek, élet- és önéletrajzok, művészportrék-gyűjtemények, riportkötetek, népdalos könyvek, irodalom és művelődéstörténeti tanulmánykötetek, szépirodalmi antológiák. A társadalom, a művészet, az élet szinte minden területét megjelenítve a Kiadó a szépségérzet kielégítése mellett a magyarság öntudatfejlődését, a testvéri együttműködést, a nagy történelmi események (világháborúk, Trianon, 1956, az elmúlt társadalmi rendszerek, a külhoni magyarok üldözése) pontosabb megismertetését igyekszik elősegíteni. Szent-Györgyi Albert: A béke élet- és erkölcstana c. könyvéből idézve: „Hasonló hangszerekből nem lehet zenekart szervezni, játékuk nem hoz létre szimfóniát. Egymástól eltérő hangszerek kellenek. Nélkülözhetetlen viszont, hogy összhangban játszanak, hogy hangzatuk kellemes legyen." Ez a könyv 2001-ben valamennyi országos napilap első oldalán szerepelt az akkori Ünnepi Könyvhéttel összefüggésben, sajnos, nem az értéke, hanem az olcsósága miatt. Sikerként számítják viszont, hogy 2000-ben Justin Harsona: Naplómmal kettesben c. könyvével Bródy Sándor-díjat nyertek. A nyomda égisze alatt 10. éve működik a feltámasztott Művészklub: szervezői kifogyhatatlan beszélgetésekben ismertetik meg a város lakosságával a legkiválóbb művészek, közéleti személyiségek munkáját, s e klub keretében jelenik meg havonta a Szegedi Szépírás c. művészeti lap, a város egyetlen tisztán kulturális havilapja, melyben gyakorta jelennek meg szabadkőműves indíttatású írások is. 12 éve invitálják az irodalomkedvelőket április 4-én a Szegedi Vers (Juhász Gyula születésnapja), október 18-án pedig a Szegedi Dráma és Próza Ünnepére (Dugonics András születésnapja), ezen évfordulók tiszteletére ünnepi irodalmi esteket rendeznek, valamint Szegedi Szép Szó címmel alkalmi kiadványt adnak ki az egy évszázaddal ezelőtt megjelent folyóirat tradícióit folytatva.

A Kiadó az országban egyedülálló módon immár 13. alkalommal jelentette meg a Szegedtől Szegedig Antológiát, amely a városban élő, vagy hozzá kötődő tollforgatók munkáját foglalja magába; a különböző írói nemzedékek sokszínű virágait ismételten sikerült egy csokorba kötni. A Népszabadság közírója, Bächer Iván a közelmúltban ezt írta a társaságról: „Szerencse Szegednek, hogy ilyen kiadója van".

Bába Imre egykori nyomdájának és kiadójának hagyományait követve a mai Bába Kiadó is vállalkozik arra, hogy a szegedi Árpád a Testvériséghez Páholy által kért nyomdai és kiadói szolgáltatásokat elvégezze; ez vonatkozik a páholy tagjaihoz kapcsolódó kiadványokra is. Így a kilencvenes években megjelentették a páholy egykori főmestere, Csongor Győző Dankó Pista-dalgyűjteményét (egyetlen kötetben és nótánként külön lenyomatban egyaránt), majd e kiváló polihisztor utolsó műveként, 1997-ben a „Hulló levél, sárga levél" c. Dankó Pista-monográfiát. A páholy megalapításának 130., 135. és 140. évfordulójára szóló meghívót is itt nyomtatták ki; Takács János jelenlegi főmester 70. születésnapjára Születésnapi Lapot adtak ki. 2005-ben pedig bemutatták az olvasó közönségnek A világosság fiai c. szabadkőműves antológiát, melynek bevezető írása Tóth Béla József Attila-díjas író remekbeszabott esszéje volt a magyar szabadkőművesség történetéről; a kötetben szerepel Lengyel András A szabadkőműves Móra c. úttörő jelentőségű tanulmánya, mindezek mellett pedig számtalan értékes írásművet és dokumentumot közöltek újra, sőt esetenként először az elmúlt csaknem másfél évszázad szegedi szabadkőműves szerzőitől.

Sikerült tehát a neves névrokon-előd nyomdokaiba lépni minden tekintetben, sőt felül is múlták kiadói tevékenységét. Joggal kívánjuk talán végezetül: a vállalkozás is érjen meg legalább annyi időt, mint az első Bába-kiadó. Ehhez azonban két fontos dolog is szükséges: sok jól fizető megrendelő, valamint – ahogyan szabadkőműves üzletfeleik-barátaik szokták mondani – a Világegyetem Nagy Építőmesterének segítsége.

2.

KIMAGASLÓ SZELLEMISÉGŰ SZEGEDI TESTVÉREK

K. E.

Czibula Antal költészete

A „SZEGÉNYEK ÜGYVÉDJÉNEK" VERSEIBŐL

Szeged XX. századi történetének jeles személyisége volt Czibula Antal, kinek életét és munkásságát mindmáig nem dolgozták föl, nem értékelték megfelelő mélységben. A Szeged története - monográfia 4. kötete (Szeged, 1994) szerzői 13 alkalommal említik meg nevét; ám tevékenységét elsősorban politikusként, közíróként méltatják. Írói, költői alkotásait meglehetősen sommásan „összegzi" *Lengyel András* a kötet 681. oldalán: 70 (!) „legalább kötettel jelentkező" szerző közt említi meg, s a fejezet végén az alábbiakat írja:

„Az említettek egy része – szépirodalmi próbálkozásai ellenére – érdemes név viselője; köteteik inkább csak kisiklások, az önkontroll pillanatnyi kihagyásai, véleményt formálni róluk egyéb munkásságuk alapján kell."

A jelen tanulmány szerzőjének – nem lévén az irodalomtudomány avatott művelője – nincs szándékában az idézett mondat cáfolata, mintegy kimentve Czibula Antalt annak hatálya alól. Mindössze helyenként bizonyára szubjektív gondolatait, érzéseit szeretné közreadni egyik kedves költőjéről, ki egykoron – fia, Csongor Győző és néhány fönnmaradt dokumentum tanúsága szerint – tv.-i szövetségünk tagja is volt.

A szerkesztő, Péter László jóvoltából Czibula helyet kapott az Új Magyar Irodalmi Lexikonban, ahol A. F. (Apró Ferenc) írt tömör, de pontos szócikket Róla. Életrajzának legfontosabb adatait innen idézem, csaknem szó szerint. Születésének és halálozásának időpontja a sors kiszámíthatatlan akaratából szinte jelképesnek tekinthető: 1879. március 1-én látta meg a napvilágot (11 nappal a Víz előtt) és 1953. február 22-én hunyt el, néhány hónappal Nagy Imre kormányának megalakulása, a Rákosi-diktatúra enyhülésének kezdete előtt. Valóban jelképes e két dátum, ha életpályáját és küzdelmeit tekintjük: egész életében a Városért, annak fejlődéséért, s mindennemű elnyomás, kizsákmányolás ellen harcolt.

Jogi diplomáját 1909-ben kapta meg; 1911-től dolgozott ügyvédként. Már 1905-től részt vett a szociáldemokrata mozgalomban; a két háború között a szocdempárt egyik szegedi vezetője volt, s ekkoriban láthatta meg a Világosságot is az Árpád a Testvériséghez Páholyban. 1907-ben Sztrájkban címmel drámát írt – Stern Soma álnéven – a munkásszínjátszóknak. 1919-ben tagja volt a szegedi direktóriumnak; e néhány napos tisztség többévi börtönt és pályája derékba

törését jelentette. Mégis, a számára embertelenül nehéz huszas években érkezett el írói, közírói pályája csúcsára: 1927-ben A gazdag város szegénysége címmel jelentős szociográfiát írt, melyben számos máig érvényes elemzés, megállapítás található; 1928-ban jelent meg A nagy diktátor c. regénye, majd 1930-ban Töviskoszorús fejek címmel adta közre verseit. Bizonyára írt verseket élete további 23 éve alatt is: ennek fényes bizonyítéka az Arad c. nagyszabású elégia, melyet – a Töviskoszorús fejek rekonstruált példányához hasonlóan – Csongor Győző adott át nekem. Más verseiről viszont valóban nincs tudomásom, így Czibula költői munkásságát e már felsorolt munkák alapján kísérlem meg elemezni.

Mindenekelőtt le kell szögezni: „a szegények ügyvédje" kiválóan értett a versírás mesterségéhez. Verseinek nyelvezete tiszta, szabályos; a rímek, a hangsúlyok a helyükön vannak, s a versformák használata is pontos, kiforrott. Kötetébe épp 50 versét válogatta be (lehetséges, hogy eredetileg épp születésének 50. évfordulójára szerette volna megjelentetni), melyek között 31 szonettet találunk (két verse kettős szonett, tehát összesen 33 szonettet írt), 3 balladát, 5 ódát, s 11 különféle műfajú, vagy besorolhatatlan strófikus verset. Versforma és méret tekintetében egyaránt elüt a kötet verseitől a két Arad - elégia, különösen a nagy vers, ez utóbbit a disztichonok feszes, tökéletes alkalmazása a legjelesebb időmértékes nagy verseink közé emeli.

Ami különösen fontossá és értékessé teszi e verseket, az azonban tartalmi mélységük, mondanivalójuk megrendítően koncentrált filozófiája. Jól érzékelhető, hogy csaknem valamennyi azonos életkori szakaszban készült; több esetben dátum is utal arra, hogy a huszas években – talán egy-két mű születhetett korábban. Czibula a huszas évek végére meghurcolt, sokat szenvedett, sokat csalódott ember. Politikai harcai, igazságkeresése reményteljessé válhatott 1918 őszétől 1919 tavaszáig; ám miután Szegedet megszállták a franciák – jórészt francia egyenruhába bújtatott afrikaiak – közvetlen életveszélybe került, majd megkezdődtek a perek, jöttek a börtönévek, majd a létbizonytalanság. Pártján belül is háttérbe szorult: bár komoly esélye volt a városi elnöki tisztre, még jelölni sem merték a hivatalos fenyegetések miatt. A küzdelem az ember ember általi elnyomás ellen, az igazságért, a hit az emberi lélek felemelkedésében, a világ jóra fordulásában – ugyanakkor a reménytelenség, a rezignáció és a teljes lemondás, az élettel történő *leszámolás* (ez egyik versének címe) egyaránt tükröződik költeményeiben, ám lényegesen erősebb a *jelen* negatív minősítése. A kötet egy teljes életet jár be a születéstől a halálig; felidézve az egyetemes és magyar történelem egyes progresszív személyiségeit (Jézus, Galilei, Morus Tamás, Danton, Tolsztoj, ill. Dózsa, Kazinczy, Petőfi, Katona József, Táncsics) a költő 50 éves korára mindennel számot vetett, szinte végrendelkezik utolsó verseiben.

A régi és közvetlen múlt hőseit kivétel nélkül a példabeszéd és a *szellemi párhuzam létrehozása érdekében* idézi föl. *Kálvárián* c. kettős szonettjében Jézusnak

csak egyik szimbolikus nevét – Emberfia – írja le, s kínszenvedésének néhány motívumából már az örök – saját jelenében is érvényes – mártíromságot vetíti ki, annak győzelmébe vetett hitét hangoztatja. A kínszenvedés drámájának különleges ábrázolására vállalkozik Dózsa-balladájában (*Dózsa György a tüzes trónon*). Az eddigi Dózsa-ábrázolásoktól is különbözik ez a 7 versszakos mikrodráma: az Arany-balladákból ismert párbeszéd-narráció módszert alkalmazza a szerző *az utolsó stáció*, a tüzes trónon való kivégzés felidézésére. Két – ma úgy mondanánk: független – jelenlévő társalgásából, s a közbevetett, érzelemtől átfűtött elbeszélésből tárul elénk a borzalmas történés. A beszélgetők mintha cirkuszi produkciót látnának, úgy kommentálják az eseményeket, s tőlük tudjuk meg: csak akkor láttak könnyet Dózsa szemében, amikor egykori harcostársait – kilenc éhes parasztot – arra kényszerítenek, hogy egyenek égő húsából. Utoljára a költő szól, mintegy fölidézve Petőfi ismert jövendölését: *„Ijesztő vádként él a Dózsa–trón / S mi lesz, ha fellángol irtóztatón?”*

Monumentális vers-emlékművet épít Petőfinek is – eltűnése 80. évfordulóján, 1929. július 31-én – mely a legjelesebb Petőfi-apoteózisok egyike. Háromszoros költői kérdéssel indítja ez ódát: először metaforaként, majd pontosan megnevezve a hőst: *„(...) Sirassuk–e a költőt, ki rég halott, / Bár mintha élne, úgy szól szava?”*; majd rövidesen válaszol: *„Zendüljön inkább diadalmi dal...”* Előbb azonban felidézi a költő halálát, hogy nyomban kimondhassa: *„(...) Az eszme győz a gyilkos eszközön(...)”* S dicsőíti tovább a vátesz; ám a folytatás már a zord jelenről szól: *„Oh, hogyha látnád! Nincs itt Kánaán. /Bús robotosok görnyedeznek itt.”* De épp Petőfi jóslatába, hitébe, szellemébe kapaszkodva építi fel a költemény egyre emelkedő zárószakaszát, mely a szebb jövőt hirdeti. Az utolsó előtti versszakban nem akármilyen motívumra figyelhetünk föl: *„Ha a jövő int, ósdi múlt lejár / meggyújtják új oltár szövétnekét/ S akkor fényárban úszik a világ / S örökké zengnek vidám muzsikák.”* Mint már említettem, Czibula szkm. volt, az Árpád a Testvériséghez Páholy I. felügyelője; fia, Csongor Győző ezt többször említette. E kiemelt sor közvetett bizonyíték erre: hiszen az új oltár szövétneke csak a szkm. három láng fényessége lehet.

A költemény befejező versszakában végül Petőfi, mint a küzdelem szellemvezére áll előttünk, akinek „bíztató szavai” vezetik a szabadság mindenkori harcosait.

Történelmi költeményeink képzeletbeli aranycsarnokát több nagyszerű művel is gazdagította a költő, melyek közül kettő – témáját, ill. a téma feldolgozását illetően – egyedülálló jelentőségű; emellett még történeti kapcsolatban is állnak. Említettem már *Arad* c. nagy elégiáját; most előbb azonban korszakos jelentőségű balladáról kell szólnom. A *Görgei* c. ballada már témaválasztásában is nagy merészségre vall: keletkezése idején még alig évtizede, hogy meghalt az agg hadvezér, s igen kevesen voltak, akik nem tekintették árulónak

Az idős Görgei a visegrádi hegyről tekint alá; s először a költő szól: elmondja, hogy a győztes tábornokból hogyan lett sokszor elátkozott, kinek legfőbb büntetése „hosszú, gyötrő élete.”

Majd megszólal maga az egykori vezér: az ország népéhez intéz szózatot, a nemzethez küld fellebbezést, hiszen a bukás előtt s után győzelmeivel, s azzal, hogy nem az osztrákok előtt tette le a fegyvert *„kettő volt mentve: hit és becsület.”* Ezek adtak erőt, hogy felvirágozzon az ország, részben tehát neki köszönhetően; mégis őt átkozzák; ám lelkiismeretével már elszámolt. A kérdés azonban nyitott marad: a vers záró szakaszában csak a völgyben látható idilli képet láthatjuk ismét.

E vers fordulatot hozott Görgei megítélésében: azt az objektív látásmódot alapozta meg, mely majd Németh László: Az áruló c. drámájában ölt testet teljes nagyságában.

Méreteiben is tiszteletet parancsoló a kötetben meg nem jelent *Arad* c. nagyelégia: 222 sor, 111 disztichon! Nagyszabású látomás ez a költemény: szinte kisebb eposz. A „megszólítás” után a fegyverletétel szomorú képe mögül bontakozik ki a szabadságharc győzelmeinek, majd bukásának érzékletes története, hogy aztán ismét a gyászos valóba érkezzünk vissza. A költő valamennyi vértanút megjeleníti egyenként; mindegyikről szól, életüket, jellemüket idézi, s időnként megszakítja a történést sirató, vagy átkozódó felkiáltásokkal. Az ismert 13 vértanú kivégzése után ezúttal folytatódik a történet, hiszen Kazinczy Lajost, a 14. vértanút is elsiratja, méghozzá külön hangsúllyal, mint Kazinczy Ferenc fiát. Végül még a börtönben megőrült Lenkey Jánosról is szól.

Utolsó átokra készül; de megállítja önnön átkait: a hangsúly most a hősök által megerősített nemzeti öntudaton marad. S ekkor saját jelenébe érkezik a költő: *„Sajogó sebeink megujultak, (...) Mert bitorok tartják honi földünk drága darabját.”* A friss trianoni döntés ellen tiltakozik a vers utolsó szakaszában; az utolsó sorban ismét szkm. jelképpel találkozunk: *„S a kialudt oltár új tüze égbe szökell.”*

Tükröződik-e Czibula költészetében a szkm.-ség? A szellemiség minden sorában; de az eddigieken kívül direkten szinte sehol. A nagy szkm.-k közül is csak Kazinczyról ír, melynél nagyobb jelentőségű a legnagyobb orosz szkm-ről, Tolsztojról – a nagy író születése 100. évfordulójára – írt ódája. E műve talán a legátszellemültebb köszöntő költeménye, tele erővel lelkesedéssel; tele gyönyörű metaforákkal: *„Mily óriás volt, törzse mily hatalmas! / Mily diadala emberi erőnek!/ Nagy sziklaterheit vállán cipelte / Az új boldog világ alapkövének.”* A harmadik versszakban szkm. jelképpel él: *„Lelkét a napfény szőtte ragyogóvá...”* „Küldött-

nek" nevezi, s a jelenkor gondjait, bajait, szörnyűségeit idézi, melyekből Tolsztojtól is vár megváltást. Az óda gyakorta csap át próféciába, s szinte észrevehetetlen, mikor szól a költő és mikor Tolsztoj szelleme. Újra és újra visszatér a fény, mint szkm. jelkép: *„Levin rájött, mit titkok–titka zár el: / Szeretet, jóság égi fény sugára."* *„Megszégyenülve pusztul el a démon / Ha az igazság, szeretet világít." „(...) Halóporodból / A gondolat ránk vetíti fényét. / Lelked tűzoszlopa épp úgy vezérel, / Mint Mózesé vezette árva népét." „(...) Világíts nekünk utlan–utainkon!"* A vers a dicsőítő nyitó versszak megismétlésével zárul.

Czibula számos jelentős versében nem keres támaszt, vagy történelmi hivatkozást: önmaga nyilatkozik meg; s voltaképpen e versekben jelenik meg filozófiája a legkoncentráltabban. Négy igazán jelentős versét kell itt megemlíteni: az *Ember*; a *Hiszek*; a *Titkok titka*; s a már említett *Leszámolás* c. verseket. Közülük a *Hiszek* és a *Leszámolás* képezi e tanulmány tárgyát; előbb azonban elkerülhetetlenül meg kell tennünk az összevetést a költő és nagy kortársai között. Pontosabban: egyetlen kortársával kell összehasonlítanunk. Czibula versei ugyanis szembetűnően és egyértelműen szoros rokonságban állnak Juhász Gyula költészetével; leküzdhetetlenül magukon viselik a nagy költő hatását. Mégsem bántó, vagy zavaró ez a stílusrokonság; hiszen – ha szemünkbe is ötlik időnként egy–egy ismert Juhász Gyula-i fordulat, költői megoldás, vagy kép – az alig négy évvel idősebb Czibula izgalmas, szép verseket írt, melyek többnyire sikeresen hagyják a szeretett stílust. Czibula ezenkívül kevésbé rezignált, inkább harcos; jobban tud lázadni, küzdeni; mindig a közösség, a társadalom szintjén alkot, lényegében nincs is magánéleti, alanyi költészete.

Hiszek c. verse gyötrődéssel indul: a keservek, az elnyomás, a vér megrendíti hitét, kétségek közt, reménytelenül vergődik. Szinte észrevétlenül lép át többes szám első személybe, hogy a közösség nevében szólhasson; hogy a kételyekkel a közösséget megszólítva szállhasson szembe: *„Oh, hinnetek kell, meggyötört szívek!"* S azonnal hitet is tesz az „örök igazság mellett.", majd a verset szkm jelképpel zárja: „ (...) *Kigyúlnak, égnek lángoló hitek."*

Még megrendítőbb, s szuggesztívebb *Leszámolás* c. verse, ahol a Juhász Gyula egyik versében is olvasható „ismeretlent", a halált várja, s e közben számadást ad életéről. „Ébrenálmodónak nevezi magát, aki „megfizetett" ezért; de álmait soha nem adta fel. A „gyötrődő emberért" hadakozott; hitét minden bíró előtt vállalja, s bizonyos a feloldozásban.

Szeretetben élt. Nem élne másképp akkor sem, ha újra születne; akkor is sem akarna gazdag lenni, földi kincsek birtokosa: álmai gazdaggá tették.

A vers gyönyörű transzcendentális képpel zárul: a költő búcsúzik, vándorútra indul, s ha e szomorú világból ismét egy „bús városba" érkezne, ott sem veszti hitét: *„Ott is a remélők közt remélek/ És ott is várom jöttödet, tavasz."*

Czibula élete a verseskötet megjelenése után 16 évvel átmenetileg jobbra fordult: mint elismert ügyvéd, a Szegedi Ügyvédi Kamara elnöke lett. Ekkoriban részt vett az Árpád-páholy életében is, immár fiával, Csongor Győzővel együtt: az 1950-es betiltás évében készült név- és címjegyzék szerint ekkor mindketten világosságok, tisztségviselők voltak: Czibula Antal az I. felügyelői, Csongor Győző pedig a titkári tisztséget töltötte be. Utolsó éveit ismét mellőzöttségben élte le. Az utókor utcát nevezett el róla: Szeged-Kecskés-telep egyik mai napig csúnya utcácskáját. Halála után 50 évvel talán kezdenek álmai valóra válni. Kezdenek, valóban? Vagy marad a Hit, a Remény és a Szeretet, az Erő, a Szépség és Bölcsesség, melyek örökkévalók?

CZIBULA ANTAL: TÖVISKOSZORÚS FEJEK

TARTALOMJEGYZÉK

Kötetben meg nem jelent versek

T. L.

Az utolsó szegedi polihisztor

SZUBJEKTÍV SOROK ÉS OBJEKTÍV BEKEZDÉSEK CSONGOR GYŐZŐRŐL

A múzeum és a József Attila sugárúti ház között körülbelül félúton működött akkoriban, a hetvenes évek elején a Sajtóház, benne a Délmagyarország szerkesztősége. Ide kerültem újdondászként 1971. augusztus 1-én. Bizonyára nem a megszépítő messzeség, hanem az élmény tisztasága íratja velem, most, 2o1o-ben, hogy egyik első látogatóm egy kissé biccentve járó, akkor olyan ötvenes férfiú keresett meg, akit azelőtt még nem ismertem. Hozott is valamiféle kis kötetet, valószínűleg egy tanulmánya különnyomatát. Felajánlotta segítségét,meghívott múzeumi szobájába és a közeli házának rejtelmes birodalmába is Nem tudtam, mivégre ez a nyitottság egy ismeretlen újságíró-palánta iránt. de simogatta lelkemet az érettkorú muzeológus őszinte érdeklődése. Merthogy hamar kiderült. a látogató Csongor Győző volt, akivel haláláig igaz baráti kapcsolatban voltunk, sokszor köszönhettem irányadó tudását, óvó kedvességét, vigyázó tekintetét. Már a név is kíváncsivá tett. Csongort a Vörösmarty-műből és a ifjúkori szivargyötrelmekből ismertem, a Győző név pedig igencsak ritkaságszámba ment annakidején. Nem is beszélve a kettő párosításáról. Aztán egy önéletrajzi vázlatából minderre fény derült:"Születtem Szegeden, 1915. február 27.-én. Őseim, akik közül csak atyai dédapámról van tudomásom, apai ágon ebből a városból, talán Bácskából, anyai ágon a Szepességből, a székely főváros környékéről és talán Szarvas határából verődtek össze Anyakönyvembe a Viktor nevet jegyezték be, s nem annak a magyar változatát, a Győzőt. Talán azért kaptam ezt a nevet, mert ezen a napon született az apám által is bálványozott Victor Hugo. Említett dédapám, Virág János esztergályos polgár 1849-ben tűzmester volt, vitézségéről sokat meséltek öreganyámék. Dédanyámat Krieg Rozáliának hívták, kiről csak annyit tudok, hogy 91. éves korában halt meg. Nagyanyám,,Virág Antal, egyszerű cipészmester, az elsők között volt, akik május elsejét piros szegfűvel ünnepelték. Öreganyám, Czibula Julianna Szegvárról származott ide, házakhoz járt mosni, vasalni, népes család fönntartója volt. A szegvári anyakönyvbe azt írták be,hogy férjehagyott és törvénytelen. Így történhetett meg, hogy amikor apám született, az akkori rókusi káplán, Kálmány Lajos az anyja nevét írta a martrikulába. Ugyanis öreganyám Virág Antallal - bár haláláig vele élt - nem volt megesküdve...Apám, Czibula Antal mint igazi 'vízi gyerök' 1879. március 1.-én született.. Az 189o-es években ismerte meg a munkásokat, akiknek 19oo-tól pártfogójuk és tanítójuk maradt haláláig....A szociáldemokrata párt ügyvédje, a Szegedi Ügyvédi Kamara választott titkára lett.1919-ben rövid ideig Szeged város polgármesteri székébe emelte a városi munkásság bizalma, majd a háromtagú proletárdiktatórium elnöke lett. A proletárdiktatúra összeomlásakor az elsők között volt, akire rátaposott a Prónay-féle ellenforradalom. A Horthy-rendszer börtönnel és hivatalvesztéssel sújtotta. 1945 után már mint a város tiszti főügyésze mehetett nyugdíjba...Édesanyám, Babos Karolina marosvásárhelyi nyomdász, majd hentesáru-kereskedő leánya hűségesen kitartott apám mellett a nélkülözésekben is."

Amikor hetvenötödik születésnapján interjút készítettem vele, arra a kérdésre, hogy ki volt az a három személyiség, aki alapvetően és véglegesen meghatározta életét, tájékozódását, a következőket mondta:" Egyértelműen és határozottan állítom, hogy mesterem Czógler Kálmán volt. Az elemi elvégzését követően a Baross Gábor / ma Vedres István/ reáliskolába jártam, ott is érettségiztem. A tanári kar meglehetősen vegyes politikai beállítottságú, szakmai felkészültségű és változóan megítélhető jellemekből állott. Akadtak közöttük szép számmal, akik liberális gondolkodásúak és igen segítőkészek voltak. Többen - ismerve nehéz életkörülményeinket - anyagilag is támogattak. Halálomig őrzöm Ernyei Jenő, Blau Ármin, Czeizel János emlékét. De mindenekelőtt Czógler Kálmán biológus tanárét, akinek nemcsak a pályán való. indulást, de azt is köszönhetem, hogy anyagilag hozzájárult egyetemi tanulmányaim megkezdéséhez a tandíj egy részének átvállalásával. Korán a famulusa lettem, kísértem természetjárásain, gyűjtőútjain. Tőle vettem át a stafétabotot a „sokablakú házban", ahogyan Móra igazgató úr nevezte a múzeumot, s ahol Czógler Kálmán tanári állása mellett a természettudományi gyűjtemény gondozója is volt. Az ő révén ismertem meg olyan kiváló természetbúvárokkal, mint Kiss Ferenc, akit méltán neveznek az alföldi erdők atyjának, Györffy István professzorral, akivel később együtt dolgozhattam, Móra Ferenccel, akinek finom ösztönzése sokat segített a nehéz pillanatokban. Szerettem őket, ők pedig - mindegyik a maga módján - ösztönözték féktelen gyűjtőszenvedélyemet, táplálták és irányították érdeklődésemet, komoly, emberpróbáló feladatokat szabtak, ha szükséges volt, emberi tekintélyükkel és anyagilag is mellém álltak. Amikor a katonaságot követően, int tartalékos tiszt a zsoldom megengedte az egyetemi költségeket, Győrffy professzor intézetébe kerültem. Tőle sajátítottam el a növénytani alapismeretek csakúgy, mint a tudományos munka megbecslését, és azt a magyarságtudatot, annak feltétlen és következetes vállalását, mely mentes minden gyűlölködéstől, vallási, faji megkülönböztetéstől. A világtalan növények gyakornoka lettem, amolyan „féltanársegédi" állást töltöttem be az intézetben. Feledhetetlenek a vele töltött kirándulások a Szeged környéki homokvilágban, Székelyföld erdeiben, mezőin.

A tudományos és emberi értékek tiszteletét feltétlenül benne láttam legmagasabbrendűen megvalósulni. Érdekes és példamutató eset, hogy bár személyesen sohasem volt hajlandó találkozni a szegedi főrabbival, Lőw Imannuellal, előadásaiban idézte tudományos kutatásait, megküldte neki dolgozatait, vendégeit elkísérte a zsinagógába, a növénytanászoknak figyelmébe ajánlotta őt, s elkísérte őket a tudós rabbi kapujáig. Mindezeket az élményeket, az indulás-indításnagyszerűségét végeredményben Czógler Kálmánnak köszönhetem, akinek fényképe itt látható dolgozószobám falán. Hogy ki lehetne a harmadik meghatározó személyiség? Talán Supka Géza. Az irodalomtörténész, a könyvünnepek elindítója, a szabadkőműves mozgalom kiemelkedő személyisége. Vele Benedek Marcell révén ismerkedtem meg, aki akkor, a negyvenes-ötvenes évek közepén-végén a Páholy nagymestere volt A szabadkőműves gondolattal a harmincas évek elején ismerkedtem meg, talán éppen Bereczk Péter révén, aki egy Fehér-tói kirándulás alkalmával beszélt erről a nemzetközi mozgalomról. Őt Móra Ferenc vezette be a Páholy tagjai közé, engem Bereczk Péter. Így lettem a szegedi Árpád Páholy tagja, majd mestere és főmestere. Révükön találkoztam olyan kiváló személyiségükkel,, mint a nagy vadásszal. Széchenyi Zsigmonddal, kiváló orvosokkal, művészekkel, tudósokkal. Mert a szabadkőműves páholy nagy humanista gondolatok, emberbarátok és szabad férfiak gyűjtőtégelye. Itt lett életfilozófiámmá a monizmus egyik válfaja: a világegyetem nagy építőmestere, alkotója maga a természet. Gatt=Natur, azaz az Isten maga a természet."

Életének két meghatározó dátuma a fehér terror és a vörös diktatúra. Az első megrázó gyermekkori élménye a fehér terrorhoz kapcsolódott. A tanácshatalom után családjuk Szatymazon húzódott meg. Ott jelentek meg apjáért, Czibula Antalért Prónay legényei. Míg édesapját, az egykori direktóriumi elnököt válogatott kínzásokkal gyötörték, addig testvérével a másik szobában cséplőgép-modellekkel játszott. Egy ajtónyira a terrortól, a vérengzéstől, hajszálnyira a katasztrófától. Akkor csapta meg a gyerekeket a borzalom szele, amikor összevert apját elvitték. Prónay maga elé parancsolta őket, s azt mondta: Látjátok, így büntetik a hazaárulókat! Apja visszafordult, s vérző szájjal szólt: Ez idő szerint így büntetik Magyarországon a ...Nem tudta befejezni a mondatot, mert egy tiszt nekiugrott, leteperte. Abban a pillanatban a kisfiú is elájult. Nagy per volt annakidején Szegeden a Czibula-per. Ennek következményeiről Csongor Győző is megbizonyosodhatott. A megbélyegzést ugyanúgy érezhette, mint a szolidaritás szép megnyilvánulásait. A szociáldemokraták élelemmel, gondoskodással segítették a családot, míg apja börtönben sínylődött Mint mesélte, akkor érezték annak a szociáldemokrata szocializmus-felfogásnak legszebb megnyilvánulásait, aminek lényege az összefogáson alapuló biztosított megélhetés. Ilyen élményeken nőtt szociális érzelművé, szociáldemokrata meggyőződésűvé.

Az egyetemi évek a nagy nekiveselkedések időszaka volt. Több évig, különféle megszakításokkal végezte az egyetemet, volt olyan év, hogy leckekönyve sem volt, el-elvitték leventeképzésre, gyalogosan, kerékpárral becsavarogta Közé-Európa országait és a Balkánt. Eljutott Ausztriába, Németországba, Svájcba, Olaszországba, Szerbiába, Bulgáriába, Romániába, Török- és Görögországba. Ezen élmények hatására az egyetemi bajtársi szövetségen belül megalakították a Daru Szövetséget. Célként tűzték maguk el, hogy az egyetemi ifjúsággal megismertetik a falvak világát, a népek életét. Mindezt úgy, hogy évente legalább egyszer nagy túrákat szerveznek az ország területén de külországokban is. Tapasztalataikról úgynevezett daru-gyűléseken számoltak be. Tervezték darutanyák rendszerének kiépítését is. Elképzeléseiket az akkori rektor, Szent-Györgyi Albert is támogatta, bevonta a munkába Kogutovich Manó és a Délvidéki Aero Clubot is. Mozgalmuknak mintegy harminc tagja volt, valamennyien a néprajz, a földrajz, a természet és a történelem iránt érdeklődő diákok. Tagjaik között tudhatták azt a Kiss Oszkárt, aki antropológusként és íróként csinált karriert Olaszországban, Szász Károlyt, a legendás egyetemi Hamlet-előadás címszereplőjét,Kállai István író-humoristát vagy Kálmán Lászlót, aki dramaturg lett. A közelgő háború - mint annyi minden mást - a Daru mozgalmat is szétverte.

A debreceni egyetemről a szülővárosa iránti szeretet parancsolta haza. Először általános iskolában tanított, majd az egykori Klauzál /ma Radnóti/ gimnázium pedagógusa lett. A „liszenkoizmus" tudományellenes terrorja időszakában kellett biológiát tanítani, de a szertárban Micsurin kötelező portréja mellett ott függött Haeckell fényképe is. Amikor a Rákosi-viperáról beszélt, feljelentették, csak akkor derült ki a besúgó hiányos ismerete, amikor számára is kiderült, hogy a Rákos-patak mellékén élő, csak erre a tájra jellemző viperafajról van szó. Olyan korban kényszerült tanítani, amikor nem volt nehéz megutáltatni a tanári pályát. Így került 1952 elején a Móra Ferenc Múzeumba, ahol példaképe és tanítómestere, Czógler Kálmán feladatait vehette át. A természettudományos gyűjtemény gondozása lett elsődleges feladata, de egy idő után megkapta a helytörténeti gyűjteményt is, fotómunkálatokat is végzett, szakszervezeti titkárként képviselte munkatársai érdekeit. Huszonnyolc évig a múzeum megbízott igazgató-helyetteseként tevékenykedett. Amikor nyugdíjba vonult, keserédes pamflettet írt József Attila soraira, Radnóti mottóval. Egy sokadik gépiratmásolatát nekem ajándékozta. Ide másolom, egy különösen gazdag élet kesernyés mérlege.

Horgerék városában
/1975/

„Oly korban éltem én a földön,
Mikor az ember TOVÁBB aljasult...”

Harmincszor kettő lett az év
Megírhatom, még tart a hév
/e/ sekély
beszély/t/

Így írjam versbe, amikor
Harmincszor kettő lett a kor
tömke-
lege?

Két háború s forradalom
Tényéről zúghatna dalom
rette-
nete.

Tizenöttől negyvenötig
S negyvenöttől hetvenötig
fele-
fele.

Életemből harminc év fehér,
Más harminc vörös, mint a vér
oda-
ide.

Bírálat avagy vélemény
Lehetne róla épp kemény
okos,
jogos.

Miért nem térítette meg
Családomnak,mit érte tett,
a kárt,
a bért.

Miért úgy szállt el ifjú korom
Bélyegmentes szegény-jogon,
se bér
s kenyér...

Nem várt zuhanyként – ridegen
Reánk pörkölt sok idegen
egyes
kegyes-

rendi iskolás csimota:
Te haszontalan Czibula
Történt teveled micsoda?
kommu-
nista...!

S így nem lettem olyan diák
Ott, ahol büntették apák
miatt
fiat.

Hiába jött el végre sok
Jó Szegedi Fiatalok
kora,
sora.

Sajna – röptük nem értem el,
Egy lusztrum választott csak el
hajszál-
nyira..

Aktív tényekből láttam én,
Míg élek, nincs e földtekén
hitel.
Mit el

hallgatnom kellett volna már,
Nem áramolhat csöpp se, bár
fonom
honom

számodra fényes selymedet.
Számolva számos tervedet,
mi éves,
s téves...

Nem nyithatom ki szóra szám
Másoknak súgni – bezzeg ám
szorít-
kozám

Így hát mint „mástmitteni” volt,
Pályámnak félre így hajolt
buta
uta.

Pusztítóbb lett az áradat,
Mint a Tisza, mely fölfakadt
Anno,
s anno...

Lettem, mint kegyvesztett: mazul,
S testem maholnap földbe hull,
az ám,
hazám.

Városom sokat nem javult,
Rám apám szava s intése hullt
imitt
s amott...

Lehettem volna hangadó,
Intézeti főigazgató,
tudós
vezér.

Nem lettem, mert Szegeden
Elémbe állt az idegen
íjja,
s fia.

Szülővárosom: féltelek
Immáron trónodra ültenek
sok tró-
gere.

Eljő-e végre majd a kor,
Csattanva hátunkra ostor?
Mikor?
Mikor...?

Úgy elrohant az életem,
Könyvváramba temetkezem,
s rendez-
getem.

Sokat beszélgettünk arról, hogy aki sokfelé figyel, nehezen fókuszál. Aki sok mindennel foglalkozik, kevesebb maradandót alkot. Csongor Győző is úgy ment az örök Keletre, hogy ránk testálta befejezetlen műveit, Élete fő művének tartotta a Szegedi növényszótárt, mely egyszerre botanikai ismeretek gyűjteménye és a helyi folklór sajátos megnyilvánulása. Nem csupán a népi neveket szedte rendbe, de azok gyógyhatásairól is írt. Nem tudta befejezni másik hatalmas vállalkozását, Jókai növényszótárát. A nagymesélő rengeteg növényféleséget ismert és használt regényeiben. Sok kéziratos munkája maradt íróasztalának fiókjában. „Sokat írok, de keveset publikálok” – mondta nemegyszer. Gyűjtőszenvedélye

legendás volt. Elve szerint csak azt szabad gyűjteni, amit érdemes. Ami új ismeretet ad, ami rendszerez, ami hozzájárul valamihez, ami gazdagabbá tesz. Büszke volt a szabadságharccal összefüggő relikviáira, a Dankó Pista kéziratokra, a szabadkőművességhez kapcsolódó dokumentumaira, régi botanikai könyveire, képeslapgyűjteményére, érmeire, ásványaira és sorolhatnám.

Ott állhattam az utolsó szegedi polihisztor sírjánál, búcsúzhattam a város patrióta szolgálatosától, a szabad és humánus férfiak főmesterétől, aki minden viszály és nehézség ellenére is teljes életet élt. Őrizzük emlékét, mint ahogy egy általa fölfedetett alföldi orchidea is őrzi

Abban a már említett önéletrajz vázlatából idézek végezetül:"Visszapillantva elmúlt életemre, büszkeséggel tölt el, hogy egy gazdag múltú városnak lehettem – oly nagy és kiváló elődök után – lelkes munkatársa. Életemben névjegyet sohasem készítettem, mert nem tudtam meghatározni, milyen foglalkozást jegyezzek föl. Gyűjteni szerettem mindig, a gyűjtött anyag rendezését nehezen engedtem át másoknak. Ez azzal járt – mint mondogatták – hogy szétforgácsolom magamat. Polihisztornak csúfoltak, bár én nem tartottam magam annak...Sokan éltek belőlem szellemi értékeim, tanácsaim igénybevételével. De ezt sohasem bántam. Onnan lehet csak elvenni károsodás nélkül, ahol elegendő van..."

T. J.

A durva és a faragott kő

SZABADKŐMŰVES SZELLEMISÉG A SZEGEDI „TEMPLOM"-TÉREN

Szeged város talán legjelentősebb épületegyüttese – úgy is mondhatjuk, jelképe – a Schulek Frigyes–Foerk Ernő által tervezett „Fogadalmi" templom – a Dóm –, és Rerrich Béla műve, az orvosegyetemi elméleti intézeteket, a Szeged-csanádi Püspökséget és a papi szemináriumot magába foglaló, U alakú épületegyüttes, Rerrich Béla elnevezése szerint a „Templom tér" (Rerrich első díjas terve a templom teljes körülépítését tartalmazta, pénzhiány miatt ennek végrehajtása elmaradt. Ma már úgy hiszem, kijelenthetjük, hogy szerencsére, mert így megmaradt a régi Hungária Szálló klasszicista épülete – ma a Szegedi Akadémiai Bizottság székháza – és a barokk ortodox – szerb – templom.) Rerrich alkotása sokáig viták kereszttüzében állt, csak a múlt század hatvanas éveitől kezdve élvezi a szakma osztatlan elismerését. (A „laikus" városi közönség kezdettől méltányolta – részben annak is köszönhetően, hogy a körbefutó árkádokban kialakított „Nemzeti Emlékcsarnok" fontos közművelődési célt is szolgált.)

Néhány évvel ezelőtt egy véletlen folytán megtudtam, hogy Rerrich Béla szabadkőműves volt, az „Erzsébet" Páholy tagja, így azóta a szaktársi tisztelet mellett a szabadkőműves testvér iránti szeretet is diktálta, hogy munkásságával – elsősorban a szegedi „Templomtér" kapcsán – részletesebben foglalkozzak.

Eközben szembesültem azzal a számomra is meglepő ténnyel, hogy a Dóm tér a különböző művészeti ágakban – építészet, szobrászat, üvegfestészet, zeneművészet, irodalom, előadóművészet – milyen sok szabadkőműves testvérrel hozható kapcsolatba.

Rerrich Béla nemcsak az egyetemi és egyházi épületeket tervezte, hanem azok részleteit is, nagy figyelemmel a mindennapos használatra. (Bejáratok-kapuk vasalatai, díszítései.) Rerrich tervei alapján készült el a „Dömötör" torony rekonstrukciója, ugyanott az ún. „Élet kapuja". Az építészet mellett invenciózus szobrászi alkotóképességgel is rendelkezett a sokat foglalkoztatott Ohmann Béla: – az '50-es években nekem még mintázást oktatott a műegyetemen – Rerrich vázlatai alapján készítette el a faragott Klebelsberg emléktáblát. Pásztor János: Csanád vezér című dombormű; Sidló Ferenc: Giuliano Cesarini, Hu-

nyadi János, Kapisztrán János szobor-domborműve, valamint a püspöki palotán lévő Mária szobor ugyancsak Rerrich Béla tervei szerint készült.

Rerrich mint neves kerttervező igen sokat foglalkozott a tér, mint „játéktér" szerepével. Mai méltatói szerint a „Szabadtéri Játékok" mint gondolat, nagy szerepet játszott Rerrichnél a „Templomtér" kialakításában.

A téren még két neves építész-művészettörténész munkásságával találkozunk. Az építész Ottovay István, az „Árpád a Testvériséghez" páholy tagja, ő tervezte a római katolikus plébánia épületét. Cs. Sebestyén Károly művészettörténész – Móra Ferenc hathatós támogatásával – (mindkettő Szeged Páholy), a Dömötör torony föltárásával, megmentésével szerzett elévülhetetlen érdemeket.

Szabadkőműves volt Róth Miksa (Reform Páholy), aki a Dóm Szent Józsefet, Szent Pétert, Szent Pált és Keresztelő Szent Jánost ábrázoló üvegablakait alkotta. Ismeretlen a Dóm főbejáratának építésze (?) – szobrásza (?), *aki valódi szabadkőműves motívumokat hagyott ránk a „durva és faragott" kő beépítésével (Rá emlékeztem és ezen, katolikus templomon egyedülálló motívum előtt tisztelegtem jelen írásom címével.)*

Gazdag a szobrászati kapcsolódás is, hiszen szabadkőművesek voltak a Zsolnay-fivérek (Schiller Páholy), akik a „Krisztus siratása" című és feltehetően a Vitéz János és a Szent Ágoston domborműveket készítették. (A fáma szerint a Szt. Ágoston portré Rerrich Bélát ábrázolja.) A Nemzeti Emlékcsarnokban a szabadkőműves Kisfaludy Stróbl Zsigmond (Progressió Páholy) alkotta az ugyancsak szabadkőműves Benczúr Gyula („Egyetértés" Páholy) portréját.

Ligeti Miklós („Gallilei" Páholy) műve Lechner Ödön portréja, valamint az Akadémiai Székház előcsarnokában lévő „A tudás fája" című szobor kompozíció.

Margó Ede („Demokratia" Páholy) alkotta az 5. honvéd gyalogezred emléktábláját, amely a Dóm falán van elhelyezve, valamint az 1946-ban eltávolított – azóta ismeretlen sorsú – Werbőczy emléket. A Nemzeti Emlékcsarnok őrzi neves testvéreink portréját is, így Ady Endre (Mészáros Dezső műve), Apáthy István (Somló Sári műve), Bessenyei György (Mátrai Lajos műve), dr. Czibula Antal (Tóth Sándor műve), (a portré az ügyvédi kamara költözésekor eltűnt, állítólag az Ügyvédi Kamara új székházában van). Csokonai Vitéz Mihály (Szanday Sándor műve), Kazinczy Ferenc (Horváth Géza műve), Kölcsey Ferenc (Fűz Veronika műve), Liszt Ferenc (Stróbl Alajos műve), Móra Ferenc (Tápai Antal műve), Szent-Györgyi Albert (Kalmár Márton műve). (Egyes források szerint a zenélő óra diákjai sorában Bessenyei, Csokonay és Kazinczy alakját örökítette meg az alkotó.) Végezetül, de nem utolsó sorban meg kell említenem a Szegedi Szabadtéri Játékok szabadkőműves kapcsolódását, a teljesség igénye, a terjedelmi okok miatt – a művek felsorolása nélkül. Megszólaltatott szabadkőműves szerzők: Ábrányi Emil író-költő, Beethoven (Ludvig van) zeneszerző, Berlioz

(Hector) zeneszerző, Brahms (Johannes) zeneszerző, Gerswin (George) zeneszerző, Harsányi Zsolt író, Heltai Jenő író-költő, Hubay Jenő zeneszerző, Karinthy Frigyes író-költő, Mozart (w. Amadeus) zeneszerző, Liszt Ferenc zeneszerző, Tamási Áron író, Verdi (Giuseppe) zeneszerző. Szabadkőműves előadó művészek: Abonyi Géza színművész, Beregi Oszkár színművész, Ditrói Mór színművész, Fricsay Ferenc karmester-zeneszerző, Gál Gyula színművész, Komor Vilmos karmester, Koródy András karmester, Kürti József operaénekes, Maleczky Oszkár operaénekes, Szalma Ferenc operaénekes, Székely Mihály operaénekes, Törzs Jenő színművész, Vikár Béla kutató-zeneszerző (megjegyzés: a névsor az élő szabadkőműves testvérek nevét nem tartalmazza.)

Végezetül – mint mindig, ha híres elődeinket említjük – szükségesnek tartom a tisztelt olvasóval közölni, hogy a nagy nevekre való utalás nem dicsekvés, hanem szükséges védekezés a szabadkőművesi eszmét nem ismerő, vagy szándékosan félremagyarázó, nemegyszer gyalázkodó védekezések ellenében.

F. Gy.

Egy nagyformátumú sebészprofesszorról

PETRI GÁBOR ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA

Curiculum vitae: Petri Gábor (Budapest, 1914. február 6. - Szeged, 1985. július 23.) orvos, sebész, egyetemi tanár, tudományok doktora, akadémikus. Orvosi tanulmányait Grazban és Pécset végezte. Orvosi oklevelét Pécsen 1937-ben szerezte. 1937-39-ben a Szt. István Kórház, 1939-1945 között a Szabolcs utcai kórház sebészeti osztályán dolgozott Budapesten. 1942-ben sebész szakorvosi, 1945-ben műtősebészi képesítést szerzett. 1945-től Szegeden dolgozott a Sebészeti Klinikán, előbb mint tanársegéd, majd adjunktus. 1951-ben egyetemi magántanár, ill. docens. 1951-től 1984-ig a Sebészeti Műtéttani Intézet, 1958-tól 1980-ig az I. sz. Sebészeti Klinika tanszékvezetője. 1958–1962 és 1975-1978 között a SZOTE Rektora. 1963-1985-ig az Országgyűlés tagja, ill. 1969-1980–ig a Magyar Népköztársaság Elnöki tanácsának tagja és alelnöke az Interparlamentáris Unió Magyar-Angol Tagozatának. Számos magyar és külföldi tudományos társaság tagja. Tudományos tisztségek: MTA Orvosi Osztály elnöke, TMB Klinikai Szakbizottság elnöke, Országos Sebészeti Intézet Szakmai Kollégium elnöke, ETT tag. Kitüntetései: Munka Érdemrend Arany Fokozat (1964), Purkyne-emlékérem (1965), Hőgyes Endre-emlékérem (1967), Balassa János-emlékérem (1968), Jancsó Miklós-emlékérem (1970), Állami Díj II. fokozat (1973), Magyar Népköztársaság Zászlórendje II. fokozat (1974), Semmelweis Ignác-emlékérem (1976), Pólya Jenő-emlékérem (1982), Magyar Népköztársaság Babérkoszorúval Ékesített Zászlórendje (1984), SZOTE Pro Universitate (1984). Kutatási területe: sebészeti kórélettan, hasi sebészet, szervátültetés. In extenso közlemények száma: 189. Munkatársai közül 32-ten szereztek tudományos fokozatot és 15-en egyetemi tanári címmel nyertek el.

Petri professzor életrajza csak a száraz tényeket tárja elénk, felvázolva egy nagyívű, sikeres életpálya eredményeit, de magát az embert eltitkolja előlünk. Pedig egy rendkívüli tehetséggel megáldott emberrel álltunk szemben. Igényes volt a tudásban, választékosan beszélte a magyar nyelvet, pontosan fogalmazott, vigyázott a nyelv logikájára. Megtehette, mert emellett angolul és németül irodalmi szinten beszélt és írt, de ha a „szükség" úgy kívánta, franciául is folyékonyan társalgott vendégeivel. A latin és görög mitológiától kezdve, a világirodalmon át a történelem részletkérdéseiig, a képzőművészet és a zene legmagasabb szintjéig mindent tudott és kitűnő memóriájában megőrzött. Kitűnően hegedült. A ma már sajnos kihalóban lévő „klasszikus műveltség" képviselője volt. Mindez egy kivételes képességű intellektuelt jellemezne, de Petri Gábor emellett sebész volt, vagyis olyan intellektuel, aki cselekedni is tud, ez pedig külön kategória.

Fő műve a szegedi Sebészeti Klinika volt, koncepciójának, intuíciójának, tudásának, szervező képességének, 25 évi munkájának eredménye. Nem túlzás, hogy e klinika fénykorában egyedülálló jelenség volt Európában. A komplex intézményben a sebészet spektrumának majdnem minden színe képviselve volt: szív-, nagyér-, tüdő-, nyelőcső-, hasnyálmirigy-, endokrin-sebészet, szerv transzplantáció stb. stb., amelyeket kiegészített az ugyancsak az ő vezetése alatt álló Kísérletes Sebészeti Intézet. Egy-egy szakág élén külföldön kiképzett specialista állott, aki a kis sebészeti csoportot vezette; munkájukban a világszínvonal volt a mérce. A műtőasztal mellett felvetődő technikai, vagy tudományos jellegű problémákat a kísérleti műtőben, vagy a laboratóriumokban lehetett megoldani, az eredmények pedig közvetlenül és azonnal érvényesültek. A sok szakágat az intézet igazgatójának szelleme, tudása, kritikája fogta össze és vitte tovább.

Utánozhatatlan és soha el nem felejthető hangulata volt a reggeli és kora délutáni konferenciáknak, ahol mérlegre került minden eljárás, beavatkozás, intézkedés. A különböző szakterületeken dolgozó kollegák ismeretei kiegészítették egymást, különleges szempontokat, tanácsokat lehetett kapni, amik egyébként eszébe sem jutottak volna az embernek. Ha valaki néhány évig résztvevője volt ezeknek a megbeszéléseknek, már ebből egy életre szóló útravalót kapott, de nemcsak sebészetből, hanem az orvostudományból, az orvosi gondolkodásból is. Az intézeti közvélemény ereje, az abszolút tekintélynek elfogadott vezető minősítése meghatározó volt mindannyiunk tevékenységére. A sok tehetséges ember szinte szétfeszítette a kereteket, az egész intézet pezsgett, lüktetett és megfeszítetten dolgozott a kitűzött célok eléréséért. Az eredmények sem maradtak el, amelyeket jelzett a sok tudományos minősítési fokozat, számos külföldi tanulmányút, dolgozat, kongresszusi előadás, a világ sok részéről érkező kollegák érdeklődése és elismerése. Petri professzor a Mayo– klinikát tekintette mintának és bebizonyította, hogy az igényesség, tudás és akarat egy provinciális városban is megcélozhatja és elérheti a világszínvonalat. Petri Professzor életműve ebből a szempontból nemcsak a sebészetre vonatkozó tanulságokat jelent.

Vezető egyéniség volt, ki tudta választani a megvalósítandó célt, a megfelelő embereket, megszerezte a megvalósításhoz szükséges legfontosabb eszközöket és megszervezte a munka feltételeit. Nagy hátrányt jelentett azonban, hogy egy szegény ország vidéki egyetemén a körülmények, a technikai bázis egyáltalán nem felelt meg az ő követelményeinek. E legyőzhetetlennek tűnő akadályokat is, ha

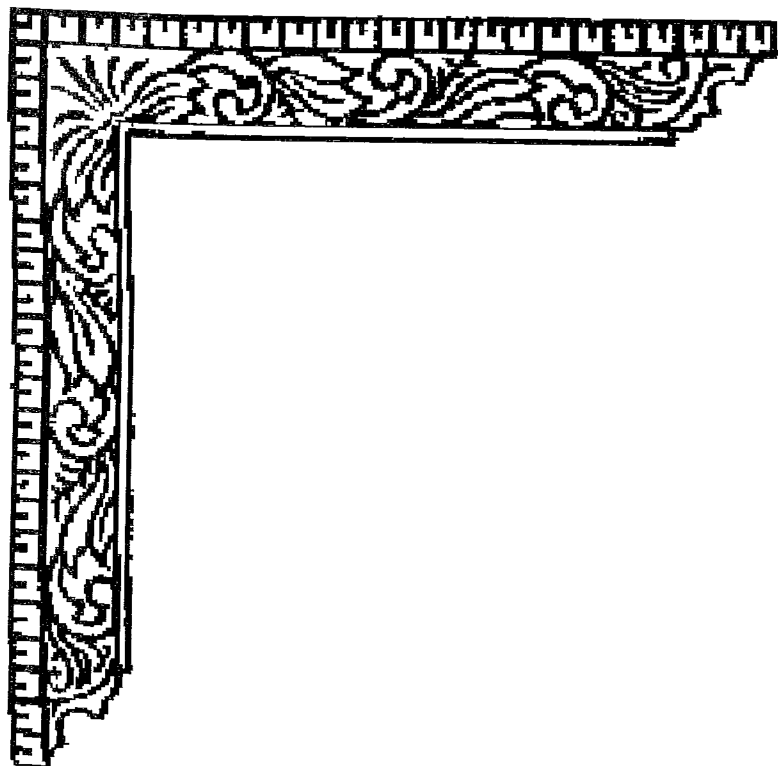
nem is teljes mértékig, de részben el tudta hárítani. Mint vezető az önként vállalt fegyelem híve volt, amelyet tekintélyével tartott fenn, de nem „fegyelmezett". Rendkívüli módon becsülte munkatársaiban a tehetséget és az eredményt. Ontotta magából az ötleteket, elképzeléseket és aki nekiállt a megvalósításának, eredményt ért el, az további támogatásra számíthatott. Felháborodásában sokszor kiabált, de szinte soha nem büntetett. Pedig nem volt még sebész professzor Magyarországon, akinek olyan hatalom koncentrálódott volna a kezében, mint neki. Mint klinikai igazgató, rektor, akadémikus, képviselő, az Elnöki Tanács tagja mindenütt ott volt, ahol egy fiatal klinikus életútjáról, pályájáról döntés születhetett. Úgy vélem, ez volt az alapja, hogy abban az időben nem volt olyan magyar klinika, ahonnan annyi munkatárs jutott volna hosszabb külföldi tanulmányúthoz, szereztek tudományos fokozatot és jutottak vezető állásba a fővárosban, az ország legkülönbözőbb részén, mint a szegedi Sebészeti Klinikáról. Ez jelentette és jelenti a *Petri Iskolát.*

A közéleti ember. Felsorolni is nehéz lenne, hogy a magyar egészségügy, a tudományos élet, az állami képviselet milyen fórumain dolgozott és alkotott Petri Gábor. Magáénak tekintette a köz ügyét, sokféle kötelezettséget vállalt, mindenkinek a kérését igyekezett teljesíteni. Sokszor utazott külföldre a magyar egészségügy, a tudományos élet, az országgyűlés képviseletében. Műveltségével, kulturáltságával, nyelvtudásával mindenütt elismerést váltott ki és barátokat szerzett. Még ezeket az alkalmakat is arra használta fel, hogy szeretett klinikája számára valami újat hozzon, módszert, könyvet, műszert, vagy akár új kapcsolatokat Csak egy szenvedélye volt, a sebészeti klinika!

Az 1940-es évek második felében felvételét kérte a jóhírű, szabad férfiak szegedi közösségébe, szellemi műhelyébe, az Árpád a Testvériséghez Szabadkőműves Páholyba. Valóban kiváló testvéri lánc tagja lehetett ekkor: a páholy 1950-ben kelt névjegyzéke szerint a 47 páholytag közül Petri Gáborral együtt 14 orvos, ill. egyetemi tanár volt tagja a páholynak; a Páholy főmestere Dr. Erdélyi Jenő kórházi főorvos, egyetemi magántanár, I. felügyelője Dr. Czibula Antal, II. felügyelője Dr. Balló István, szónoka Dr. Beretzk Péter nőgyógyász, MÁV igazgatósági főorvos, egyetemi magántanár, a Dugonics Társaság alelnöke, titkára Dr. Csongor Győző volt, s még hosszan sorolhatnánk az egykori páholy-tag kiválóságokat.

1950-ben megkezdődött a magyar szabadkőművesség 39 éves „sivatagi vándorlása" , miután Rákosi betiltatta a Szövetséget, de bízvást mondhatjuk: Petri Gábor professzor – számos magyar szabadkőműves testvérrel együtt – élete végéig hű maradt esküjéhez, melyet szabadkőművessé avatásakor tett. Ennek bizonyítéka mindenekelőtt teljes életpályája, valamint az a momentum, mely szerint az Árpád-páholy megalapításának 100. évfordulóján, 1970-ben egy magánlakásban illegálisan megtartott díszmunka egyik szervezője és résztvevője Ő volt.

Petri Gábor nagyformátumú ember volt. Olyan személyiség, akinek hatása sok emberen, nagy területen érvényesült, különösen a magyar sebészet, a magyar egészségügy világa más, jobb lett az ő működése révén. Petri professzor rendkívül eszes, bölcs ember volt, aki felmérte a helyzetet, célokat tűzött ki, harcolt értük, eredményeket ért el, tévedett, kudarcok is érték, de mindig újrakezdett, cselekedett, alkotott, mindig tudta, hogy mit kell tenni és mit lehet tenni. Életműve így válhatott teljessé, mely inspirálóként kell, hogy hasson a feltörekvő fiatal nemzedék számára!

3.

TUDOMÁNYOSSÁG GONDOLKODÁS VALLOMÁSOK

S. S.

Mozart halála az orvosi irodalomban

EGY UROLÓGIAI PATHOGRÁFIA

W. A. Mozartra emlékezik idén a világ a zeneszerző születésének 250. évfordulója alkalmából. A jubileumra nemcsak a zenetörténet talán legnagyobb géniuszának munkássága irányítja a figyelmet, de az is, hogy korai halálának oka mindmáig ismeretlen, illetve ellentmondó elképzelések születtek.

Bécs város halottszemle-könyvében ez a bejegyzés olvasható: „1791. december 5-én elhalálozott W. A. Mozart, császári és királyi karmester, udvari zeneszerző heves himlőláz következtében". Ennek a betegség-megjelölésnek patológiai bizonyossága nincsen, éppen úgy, mint a Bécsben az akkor igen elterjedt „kiütéses forróláz" névvel jelölt betegségnek sem. Mozart halála után egy héttel a Berliner Musikalischen Wochenblatt nekrológja sejtetni engedi, hogy halála nem volt természetes, hanem mérgezés áldozatává vált. Nyomában a spekulációk, felvetések, gyanúsítások özöne indult meg és áramlik napjainkban is. Objektív ok meghatározását ismeretlen sírja lehetetlenné teszi. Úgy tűnik azonban, hogy egy nemrég megjelent orvosi pathográfia, amely Mozart saját közlései, apjának és testvérének levelei és kezelő orvosainak jelentései nyomán készült, közelebb vihet halálhoz vezető megbetegedésének megismeréséhez.

Mindenekelőtt érdemes megismerni a legrégibb, legendás mérgezési teóriákat:

1. Közismert Antonio Salieri gyanúba fogása, mint akinek szakmai hiúság, irigység lehetett volna az indítéka.

2. Egy másik elmélet szerint van Swieten báró volt a gyilkos. Swieten neves bécsi orvos úttörő volt a szifiliszes megbetegedés higanyvegyületekkel történő kezelésében, így rendelkezésre állhatott a megfelelő anyag, amelyet a nála rendszeresen vendégeskedő Mozartnak étkezések során adhatott be. A gyanút azzal terelte magára, hogy ő intézte el az özvegy számára a dicstelen elföldelés hivatalos formaságait, holott igen jómódú lévén könnyen vállalhatta volna a megfelelő gyászszertartás költségeit.

3. Egy 1971-ben megjelent közlésben azt állítják a szerzők, hogy a szabadkőművesek mérgezték meg testvérüket bosszúból, mivel a Varázsfuvolában elárulta a szabadkőművesség 18 titkos rituáléját. Ennek a 18-as számmisztikának nincsen és nem is volt szerepe a páholyok életében, továbbá a tagok nem foglalkoztak alkímiával, ami a méreg előállításához szükséges lett volna. A könyv szerzői szerint a Rekviem megrendelésének titokzatos körülményei is a szabadkőművesek által megrendezett esemény volt. Amikor a lassan ölő méreg hatni kezdett, akkor írta Mozart halálsejtelmektől gyötörve csodálatos művét. Azóta ismeretessé vált a megrendelő személye gróf Walsegg Stuppach személyében, aki saját emlékezetének és dicsőségének méltatását várta ettől a kompozíciótól. – Így ez a feltételezés is abszurdnak tekinthető.

És most lássuk, mit mondanak a medicinális teóriák:

1. Mozart halálát egy viharosan lezajló thyreotoxicus krízis, a Basedow-kórnak – pajzsmirigy hormon túltermelődésének fellángolása okozta. Erre utalhatna, hogy egy későbbi portréján valóban kifejezett basedow-os, kidülledt szemgolyókat lehet látni. Rejtett nyugtalansága és magas vérnyomásának jelei szólhatnak ugyan a pajzsmirigy túlműködése mellett, de a későbbi, halált megelőző szimptómák ellene látszanak mondani.

2. Ismételten előfordult, hogy szifiliszes megbetegedést hoztak fel a halál okául. Ez a felvetés Mozart turbulens életmódját tekintve talán gyanítható lett volna, de ennek semmi jele nem mutatkozott sem rajta, sem környezetében. Felesége, Constanza 51 évvel túlélte őt, élete során öt egészséges gyermeket szült. Szifiliszes megbetegedés minden bizonnyal maradandó nyomokat hagyott volna maga után a családon belül.

3. Egy további abszurd elmélet látott napvilágot 2001-ben, amikor egy amerikai orvos azt írta le Mozart egyik leveléből kiindulva, hogy halála előtt 44 nappal sertéskotlettet fogyasztott, melyből trichinosisos bélfertőzést kapott és ennek következtében történt a haláleset. Kutatásai szerint abban az időben ismeretlen eredetű járvány pusztított Bécsben, lappangási ideje 3 hét volt. Felesége szerint nem lehetetlen, hogy Mozart egy ilyen komplikált trichinosisos bélfertőzésbe halt bele.

4. Egy német orvoscsoport számára az látszott kézenfekvőnek, hogy ha összegyűjtik és szakértők módjára, a modern orvostudomány álláspontjai szerint értékelik azokat az adatokat, melyek bőven találhatók részben Mozart levelezésében, de főleg apja és testvére leveleiben, valamint a kortársi feljegyzésekben testi kínszenvedéstől és betegségéről. Így feltehetően rendelkezésünkre állhat egy korszerű és elfogadható orvosi magyarázat az elhalálozás körülményeit illetően. Eszerint Mozart egy lassan fejlődő idült vesebetegség okozta veseelégtelenségben szenvedett, és uraemiában lelte halálát.

A krónikus vesebetegség ezen fajtája csendben, tünetek nélkül, lappangva kezdődik, sőt amikor vese működése kezd beszűkülni, akkor is lehet a beteg teljesen munkaképes. Később azonban már kisfokú megterhelések, fertőzések is súlyosbítják a vese károsodását, majd bekövetkezik a veseelégtelenség végállapota: halál uraemiában. A katasztrófa általában többnyire ma is a 4. életévtizedben következik be.

Az erre mutatójelek Mozartnál már gyerekkorában mutatkoztak: apja egyik levelében leírja, hogy 7 éves korában, első bécsi utazásuk alkalmával skarlát lépett fel a gyermeknél, amelyhez még egy fog-gennyedés is társult. Az ebből eredő fogfájás Mozart egész életének kísérője maradt. Ez után nem sokkal izületi reumatizmus jelent-

kezett nála, két ízben is. Kilenc évesen tífuszos megbetegedésen esett át, majd a következő évben himlőt kapott Olmützben, amelyet csak kivételesen szakszerű kezeléssel sikerült átvészelnie. Ez után léptek fel nála korábban kifejezetten szépnek mondott arcán, a csúnyán torzító hegek, amelyek bizonyára szerepet játszottak későbbi zárkózottságában, depressziójában.

1769-ben egy itáliai turnéján fagyásokat szenvedett, és amint apja levelében olvasható, a következő években gyakran lépett fel nála gennyes folyás a beteg fogból, melyet arcának duzzanata kísért. Ma azt gondoljuk erről, hogy egy krónikus foggyökérgyulladás alakulhatott gennyes góccá, amely súlyos vesekárosodásokat okozhat, ha kezeletlen marad. És itt kell megemlékezni arról is, hogy azokban az időkben az utazó művész élete rendkívül veszélyes volt: fűtetlen kocsiban, rosszul fűtött hotelszobákban és próbatermekben hihetetlen igénybevételt jelentett még egészséges szervezet számára is.

1784-ben írják le első, heves fájdalmakkal járó vesegörcsét, melyet hányás is kísért. Ez után egyre gyakrabban jelentkezett nála fejfájás, orrvérzés, a koncentráció gyengülése, majd depresszió. Betegségének utolsó szakasza 1791-ben kezdődött Prágában, a Titus kegyelme bemutatóját követően. Kényszerképzetei támadtak a közelgő halálról, melyet Bécsbe való visszatérése után igencsak felerősített a Rekviem titokzatos megrendelőjének megjelenése. Szeptember 30-án még dirigál a Varázsfuvola premierjén, október közepén azonban ágynak esik. Betegágyából még egyszer és egyben utoljára kel fel, hogy a Kis szabadkőműves kantáta (K. 623.) ősbemutatóját vezesse 1791. november 15-én. Halálos ágyán a Rekviem komponálásával foglalkozik, amennyire azt a fokozódó nehéz légzés, vizenyőképződés, láz, szédülés, hányingerek lehetővé teszik. Végórája 1791. december 5-én kevéssel 1 óra előtt érkezett el.

Magasabb metafizikai értelemben véve tulajdonképpen mindegy, hogy Mozart miben halálozott el. Egyedül az látszik valószínűnek, hogy nem ölték meg, természetes halál volt a végzete. Igen súlyos betegségeken: skarláton, himlőn, tífuszon ment át, és a sok ismeretlen infekció talaján idült vesebetegség alakult ki, melynek lefolyásán hajszás életmódja is csak rontott. A vese károsodása működési elégtelenségbe torkollott, és uraemia formájában vezetett halálhoz. Valóságos testi csoda, hogyan alkothatta ezt a szépségében, terjedelmében, rangjában felülmúlhatatlan életművet egy 25 évig krónikusan beteg ember. (Mai orvosi szemmel: vajon megmenthető lett volna Mozart dialízissel, transzplantációval?)

Ha a jövőben Mozart muzsikáját hallgatjuk, jusson eszünkbe, hogy ez a látszólag vidám, derűs, boldog teremtés egy koraérett, gyermekkorában csalatkozott ember volt, akinek rövid életét szüntelenül fáradalmak, túlhajtottság, izgalom, gondok- és betegség nyomasztották.

(2006)

J. P.

A Szabadság

EGY FOGALOM ANATÓMIÁJA

A szabadság szót épp oly nehéz megmagyarázni, mint amilyen nehéz gyakorolni, elsajátítani. Sajnos, ezt a szót is már annyira elhasználták, hogy sokan mást-mást értenek alatta. Sokszor éppen az ellenkezőjére használják, mint ami a jelentése. Ezért igaz a mondás: „Az a legnagyobb rabság, ha valakivel elhitetik, hogy szabad..."

A filozófiában a szabadság értelmezése általában a szabad akarattal egyezik. A francia filozófus, Jean-Jacques Rousseau jelentette ki, hogy a szabadság az ember alapvető jellemzője: „Az ember szabadnak született, de mindenütt láncokat visel."

A szabadság általában idegen erőtől való függetlenséget jelent. Ily értelemben lehet fizikai szabadság, vagyis lehetőség (képesség) valamit tenni vagy nem tenni.

A libertárius (e nézetrendszer szerint az egyéni jólétet, boldogságot és a társadalmi harmóniát legjobban a lehető legnagyobb személyes szabadság szolgálja) filozófusok értelmezése szerint minden ember mindenkor szabad – ahogyan Jean-Paul Sartre fogalmazott: az emberek szabadságra vannak kárhoztatva. Eszerint mindenkinek lehetősége van döntést hozni és cselekedni – egy külső hatalom csak a cselekvést tudja megtorolni, de nem tudja megelőzni. Ezzel ellentétben a determinista filozófusok szerint a jövőt elkerülhetetlenül befolyásolja a múlt és a szabadság ennek megfelelően csak illúzió. Sok belső egyet nem értés is van a liberalizmuson belül, különösen, amikor a gazdasági és a szociális szabadság ütközik. A klasszikus liberalizmus hívei szerint az egyetlen igazi szabadság a kényszerektől való mentesség szabadsága. A liberalizmus minden formája a szabadságot védi, csak éppen mást és mást értenek szabadság alatt.

Nem egyszer tűzték emberek zászlajukra ezt a szót és fegyvert ragadva indultak harcba. Ami az egyik ember szabadsága, az a másik elnyomása, így ezt nem lehet szabadságnak tekinteni. Ha el lehet érni, akkor a szabadság eléréséhez nagyon nehéz út vezet. Ha harcolunk érte, akkor az éppen ellene van. Elnyomás ellen lehet harcolni, de annak a hozadéka még nem szabadság. Egyáltalán létezhet-e teljes szabadság?

A szabadságharcok is ott vesztek el, hogy valaki szabadabb akart lenni valaki másnál, és nem a belső szabadság indította, hanem egy népcsoport. Ha csak a

Nagy Francia Forradalmat tekintjük, látható, hogy a nagy eszme hogyan porlad el a harcokban.

A francia köztársaság hármas jelszava: Szabadság, Egyenlőség, Testvériség (Liberté, Égalité, Fraternité) máig ott díszeleg számos középületen. A jelmondat első szava, a liberté (szabadság), eredetileg abszolút liberális értelemben fogant. Az 1795. évi Emberi és polgári jogok nyilatkozata a következőképpen fogalmazza meg: „A szabadság lényege, hogy azt tehetjük, ami nem árt mások jogainak." „Szabadon élni, halni" – volt a köztársaság egyik leggyakrabban használt jelmondata. Maximilien de Robespierre kormányzása alatt a szabadság azok részére volt megadva, akik hatalmon voltak: „Nincs szabadság a szabadság ellenségeinek" volt a nagy terror legfőbb jelmondata.

A francia forradalom elméleti alapjának a felvilágosodás eszméit tekintette. Ezen elvek a gyakorlatban azonban már a forradalom ideje alatt sem valósultak meg – a hatalom megszerzésének, illetve megtartásának igénye vezetett például a jakobinus terrorhoz.

A forradalom során az országot a pénzügyi csőd közelébe vezető abszolutista rendszert megbuktatták, ám a gazdasági és társadalmi válságot nem sikerült felszámolni. A köztársasági államrend így nem bizonyulhatott tartósnak, és az események végül Napoléon Bonaparte, a tehetséges tábornok diktatúrájába torkolltak (1799).

Egy időben a szabadkőművesség jelszava a francia forradalomból örökölt szabadság, egyenlőség, testvériség volt. A szabadság az 1723-ban alkotmányt készítő Anderson szerint nem azonos a szabadossággal, ahogy ő mondta: az ember alkalmas szabadkőművesnek, amennyiben kellő bölcsességgel tekinti a világot és nem nő, vagy elmebeteg. A XIX. századtól napjainkig a szó éppen ebbe a jelentésbe fordult át: az embernek szabadságában áll félelem nélkül megtenni mindazt, amit a törvény nem tilt. Manapság, sajnos, az egyén mérceként és kiindulópontként önmagát helyezi a középpontba, elvégre ő az Individuum, „A Szabad Ember", és feljogosítva érzi magát a csakis általa vagy elvbarátai által önkényesen kiválasztott eszméket tisztelni és a másoknak szent elveket kigúnyolni, besározni, környezetén kizárólag saját másságának elviselését és tiszteletét kérve számon. A szabadság eszméje így napjainkban lejáratottá vált a pénz és az ebből eredő hatalom világában, olcsó egyéni vagy politikai érdekekért mondanak le róla az emberek, pedig a XIX. században az életüket áldozták érte.

Itt is észrevehető a jelmondatok felhasználásának módja. Miként használják más célokra, miközben ezek a szavak számunkra nem teljesen ugyan azt jelentik.

A szabadkőművesség nem követeli a szabadságot, hanem tanítja. Ez pedig a köveink csiszolgatása, melyet bölcsen, apró kalapácsütésekkel végzünk.

A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy irányelveiből idézve is látható a szabadságközpontúság:

„Jóhírű szabad férfiak egyesülése tekintet nélkül azok hitére, nemzeti hovatartozására, fajára, vagy politikai pártállására, akik egymást testvéreknek tekintik, és kötelességüknek érzik, hogy embertársaikkal szemben is hasonlóképpen cselekedjenek."

Mivel a szabadságot elsőrendű szempontnak tekinti, a dogmatizmust elutasítja és az egyetemességet, mint alapvető elvet teszi a magáévá, egyetlen tagjának sem engedi meg a vitát vagy nézeteinek kifejtését vallási, vagy pártpolitikai kérdésekben sem a Páholyban, sem másutt.

Minden tag kötelezettséget vállal arra, hogy engedelmeskedik azon ország törvényeinek, amelyben tartózkodik, vagy amelyik számára védelmet biztosít. A magyar szabadkőműves kötelessége ezen felül hazája szabadságának és függetlenségének védelme, valamint az, hogy legjobb tehetsége szerint járuljon hozzá a béke fenntartásához.

Mivel a szabadkőművesség már a XVIII. Századtól kezdve ugyanazon értékrend alapján működik, túlélve rendszereket, betiltásokat, ez csakis a szabadságelvűségnek köszönhetően maradhatott fenn és működhet napjainkban is; mások elfogadása, saját magunk építése erkölcsileg és szellemileg egyaránt. Hiszem, hogy ez az eszme az igaz utat keresi, mások megbántása, lerombolása, leigázása nélkül. Ez az eszmeiség visz minket egy jobb és bölcsebb világ felé, és mutat egy jó irányt a jövő nemzedéknek, ahol békében, egymás elfogadásával tudunk együtt élni.

Nap, mint nap fel kell tennünk magunknak a kérdést: a profán világban is tudjuk-e, és hogyan tudjuk ezt alkalmazni.

Tudjuk-e, hogyan legyünk úgy szabadok, hogy mások szabadságát ne korlátozzuk? Tudunk-e élni és nem visszaélni a szabadságunkkal? Értjük-e, hogy a szabadság nem Istentől adott ajándék, hanem képesség, amelyet egész életünk folyamán gyakorolnunk és tanulnunk kell? Belenyugszunk-e (Orwellel élve), hogy vannak olyanok, akik egyenlőbbek a többieknél?

Értjük-e még egyáltalán, hogy mit jelent a testvériség fogalma? Testvéreinknek tekintjük-e honfitársainkat és embertársainkat ezen a Földön? Gyakoroljuk-e a szolidaritást, mint társadalmi erényt? Hisszük-e azt, hogy akinek több jutott, annak többet is kell juttatnia a közösség javára? Lehajolunk-e az elesettekhez, és merünk-e kérni, ha mi magunk kerülünk mélyre?

A szabadság az egyetlen dolog, amelyet csak akkor lehet megszerezni, ha másoknak is megadjuk. Idézzük ennek igazolására Heltai Jenő Szabadság című, 1946-ban írott versének néhány szakaszát

Heltai Jenő: Szabadság
- részletek -

Tudd meg : szabad csak az, akit
Szó nem butít, fény nem vakít,
Se rang, se kincs nem veszteget meg,
Az, aki nyíltan gyűlölhet, szerethet,
A látszatot lenézi, meg nem óvja,
Nincs letagadni, titkolni valója.

Tudd meg : szabad csak az, kinek
Ajkát hazugság nem fertőzi meg,
Aki üres jelszókat nem visít,
Nem áltat, nem ígér, nem hamisít.
Nem alkuszik meg, hű becsületéhez,
Bátran kimondja, mit gondol, mit érez.

xxx

Vállalja azt, amit jó társa vállal,
És győzi szívvel, győzi vállal.
Helyét megállja mindég, mindenütt,
Többször cirógat, mint ahányszor üt,
De megmutatja olykor, hogy van ökle....
Szabad akar maradni mindörökre.

Szabadság ! Ezt a megszentelt nevet
Könnyelműen, ingyen ajkadra ne vedd !
Tudd meg : szabad csak az,
Aki oly áhítattal mondja ki,
Mint Istenének szent nevét a jó pap.
Szabad csak az, kit nem rettent a holnap.

xxx

Ez nem ajándék. Ingyen ezt nem adják,
Hol áldozat nincs, nincs szabadság.
Ott van csupán, ahol szavát megértve
Meghalni tudnak, és élni mernek érte.
De nem azért dúlt érte harc,
Hogy azt csináld, amit akarsz,

xxx

Mint a virág, mely dús kelyhét kitárva
Ráönti illatát a szomjazó világra,
Hogy abból jótestvéri jusson
Minden szegénynek ugyanannyi jusson.
Míg több jut egynek, másnak kevesebb,
Nincs még szabadság, éget még a seb.

Amíg te is csak másnál szabadabb vagy,
Te sem vagy még szabad, te is csak...
Gyáva rab vagy.

M. J.

A kötény kötelez

ELSŐ ÉVTIZEDEM A SZABADKŐMŰVESSÉGBEN

E rövid írásban személyes gondolataimat szeretném elmondani abból az alkalomból, hogy 10 évvel ezelőtt, egészen pontosan 5998. február 12-én egy testvérünk felkötötte rám a fehér kötényt. Erre az eseményre Belgrádban került sor a Hyatte szállóban, igen impozáns körülmények között, ahol a Jugoszlávia nevű reguláris Nagypáholy tartotta I. fokú felvételi munkáját. A beavatás, mint mindannyiunk számára, számomra is fordulópont volt, hiszen lezárta a keresőként eltöltött éveket és egyúttal lehetőséget adott arra, hogy aktív tagja legyek az emberiség legősibb és legsikeresebb testvériségének. A felvételen a II. Felügyelő Tv. megmutatta a kalapácsütéseket a durva kövön, amit akkor nekem is meg kellett ismételnem. Ezek az ütések gyengék, kimértek és szimbolikusak voltak, figyelmeztettek arra, hogy nincs értelme a sietségnek, kapkodásnak, a cselekvések előtt mindig jól fel kell mérni a helyzetet, utána azonban határozottan kell cselekedni.

Hogyan jutottam el eddig? Egyetemi éveim alatt, a '70-es években nagyon sok mindent tanulmányoztam, ami választ adhatott kételyeimre az élettel, az élet értelmével kapcsolatban. Szerencsém volt, hogy abba a gimnáziumba jártam, ahol Kosztolányi Dezső testvérünk is tanult, itt szerették meg velem az olvasást, a színházat, de a dolgok mögé tekintést is. Így a keleti és nyugati filozófia felé fordultam. Többek között sok jógával foglalkozó könyvet is olvastam, és egyszercsak dr. Weninger Antal „Az idő partján" című könyvében megtaláltam a következő részt (mellesleg később megtudtam, hogy ő is testvérünk volt):

„A szabadkőművesek »kötény nélküli mester«-nek nevezik azokat, akik nem tagjai a szövetségnek, tehát kötényt nem hordanak, de úgy élnek, mintha avatottak lennének. Az embert nem az határozza meg, hogy formailag hová tartozik, hanem hogy hogyan érez és mit tesz."

Nem értettem, miről van szó, kutattam; lassan, nagyon lassan kezdett összeállni előttem egy másik világ, amely nem mindenki számára érthető és elérhető. Aztán múltak az évek, nagyon sok év telt el. Soha nem hagytam abba a kutatást. Mindig egy picikével közelebb és közelebb kerültem célomhoz. Nagyot lendített az internet megjelenése a kutatási lehetőségeken, így 5997 nyarán egy német internetes szabadkőműves fórumon bukkantam rá egy belgrádi testvér címére – akinek félve írtam. Legnagyobb meglepetésemre minden kérdésemre válaszolt; mikor pedig már nem tudtam mit kérdezni, feltettem a kérdést, hogy lehetek-e a

Szövetségnek tagja. Ekkor ért a legnagyobb meglepetés: a válasz igen volt, kérte, hogy menjek el beszélgetésre. Egy gyönyörű októberi napon találkoztunk, pontban délben, később értettem meg ennek a jelentőségét, beszélgettünk, vártunk valakire, aki szintén szeretett volna velem beszélgetni. Amikor megérkezett a várt személy, a legnagyobb meglepetésemre kiderült, hogy egy kolléga, akivel néhány éve dolgoztam együtt. Később ő lett a mentorom, majd a Nagymester.

A Világegyetem Nagy Építőmestere később megadta számomra azt a lehetőséget is, hogy részese legyek annak, hogy egy páholyban fénybevitelre kerüljön sor, hogy ennek a páholynak, a szabadkai Alkotásnak főmestere legyek, s a páholy megerősödjön. Nagyon szép, tartalmas, mély nyomot hagyó munkákon vettünk részt, együtt, egyetértésben építettük Templomunkat. Történt azonban valami, amit nem tudok megmagyarázni: lehet, hogy talán túl korán adtam át a kalapácsot egy olyan tv.-nek, aki spirituálisan erre még nem volt elég érett.

A páholyalapítás és fejlesztés életem egy csodálatos szakasza volt, 3-4 évig tartott. Ez idő alatt kimagasló jellemű testvéreket ismertem meg, mind más és más karakterrel, erénnyel rendelkeztek, mindtől lehetett és kellett is tanulni: emberszeretetet, becsületet, őszinteséget, igaz emberséget. Csakhogy, mint mindenben a sietség, az elhamarkodott lépések, talán a véletlen is törvényszerűen megtörte ezt a fejlődési ütemet, az emberi gyarlóság sok értéket semmisített meg. Persze nem kell azt hinni, hogy összetört volna a végül is törvényszerű bukás, ezt is meg kellett élnem és értenem, sokat tanultam belőle.

Hiszem azt, hogy véletlenek nincsenek. Az Alkotás Páholy lassú elhalásával párhuzamosan a szegedi Árpád a Testvériséghez Páholyban találtam meg a helyemet, a Tvv.-ttl sok igaz szeretetet kaptam, persze közben továbbra is szorgalmasan dolgoztam a durva kövön, mindig egy-egy aprócska részt elsimítva rajta.

Sokszor tettem fel és teszem fel a kérdést, mi a kőművesség, mi az értelme, van-e ebből bárkinek is haszna? Kereső koromban sem értettem, mi tart össze egy 6 milliós testvéri láncot, érdek, szeretet?

Arra azért gyorsan rájöttem, hogy a kőművesség koronként mást és mást jelentett. Hiszen a történelem során volt, amikor a 'semmiből' elképesztő építmények születtek, mint a piramisok, vagy a katedrálisok, a tudományok szinte a semmiből keletkeztek, csodálatos művészeti alkotások dicsérték az elme óriási erejét. Ugyanakkor az is megtörténhetett, hogy egy elképesztően mohó uralkodó és egy korlátolt pápa egy nap alatt semmisítette meg az egész Templomos Lovagrendet fizikailag – ám az eszmét soha nem tudta senki még csak elhalványítani sem. Ezen események, az alkotások és a rombolások mögött mindig rátaláltam azokra a szervezetekre, amelyek a mi eszméinket tekintették irányadónak, akiket mi elődeinknek tartunk, de az ellenlábasok szervezetei is jól megfigyelhetők.

Mivel a nyugati hermetizmus irodalmából sok mindent megismertem, össze tudom vetni rendszerünkkel, a a kettő között sok hasonlóság van, valószínűleg nem véletlenül. Itt csak egyetlen példa álljon, a négyes számmal kapcsolatos. A hermetizmus négy igéjében: „tudni, merni, akarni, hallgatni", nem nehéz észrevenni a négy őselemet, a tüzet, a vizet, a levegőt és a földet. Csak akkor tudok, tudunk előrehaladni fejlődésemben – hiszen ez mindannyiunk fő célja – ha tudást szerzek, képezem magam, merem használni a tudást és akarom is, de a negyedik, a hallgatás a legérdekesebb. Azt hiszem, nem véletlen, hogy titoktartást fogadunk, nem dicsekszünk, műveink mesélnek helyettünk.

Ha csak felületesen is belepillantunk szabadkőműves elődeink névsorába, elámulunk: az emberiség legnagyobb elméi, a tudományok, művészetek legkiválóbbjai tartoztak a Szövetségbe. Ha mégis találunk a legnagyobb tudósok, művészek között olyan valakit, aki nem volt kőműves, gondolatai, életműve megegyezett, megegyeztek a kőműves gondolkodással, cselekvéssel.

Van valami egyetemes minden kor gondolkodásában, valami közös, valami emberi. Aki kicsit mélyebbre ás, aki felteszi a kérdést: honnan, hová, miért, mind egy forrásra talál, Weöres Sándor ezt így mondja:

"Aki a forrásvidékeken jár, mind ugyanazokból a virágokból köti csokrát."

Ha szétnézünk, ma hányan alkotják a Szövetséget, vagy azt nézzük meg, kik nincsenek közöttünk, szomorkodhatunk: a hosszú sivatagi vándorlás, az önkényuralmak bizony alapos és súlyos következményekkel járó hatással voltak és vannak mozgalmunkra Nemcsak hogy gyakorlatilag alig vagyunk jelen a fejlődést előmozdító helyeken, de még az entellektüelek nagy része sem tudja, mit képviselünk, ha egyáltalán hallott rólunk. Sokat elmélkedtem azon: már tényleg nincs szüksége az emberiségnek a mi tevékenységünkre?

Talán Kányádi Sándor néhány sora magyarázatot ad kérdésemre:

Történelemóra

a történelmet próbáltam
magyarázni a köveknek
hallgattak

próbáltam a fáknak
bólogattak

próbáltam a kertnek
szelíden rámmosolygott

a történelem négy
évszakból áll mondta
tavaszból nyárból
őszből és télből

most éppen tél jön

Nagyon hamar megértettem azt is, hogy az eszme mindenki számára mást és mást jelent. Tanulmányozni kell más testvérek gondolatait, véleményét, de mindig a saját belső gondolatainkra kell elsősorban figyelnünk. Vannak testvérek, akiknek az adakozás a kőművesség, sok testvérnek a testvéri szeretet adja meg a lényeget. Számomra a kőművesség leginkább spirituális kérdés.

A rituális munka szimbólumrendszere tárháza a soha véget nem érő kutatásoknak. Nem véletlenül kezdte Thomas Mann József és testvérei regényét a 'Mélységesen mély a múltnak kútja' mondattal. Az ősi szimbólumok, történetek egészen a sumérokig nyúlnak vissza, amelyekhez minden kor hozzátett a maga értékeiből valamit. Minden szimbólumunknak élete van, minden elmélkedés újabb és újabb fátylat ránt le a lényegről. Az elmélkedés transzcendenciát, önmagunkon való túllépést jelent.

Most, 10 év kötényben eltöltött munka után felteszem a kérdést, hogyan tovább? Azt hiszem erre a kérdésre Hamvas Béla egy idézetében találtam meg a választ:

„Megértettem. A nagy útban nincsen semmi rejtély.
Az ég hatása: jónak lenni,
a föld hatása bőség,
az ember hatása a rend.
Mindenkinek csak egyetlen dologra van szüksége, igazan élni."

(Hamvas Béla, Patmosz 1, 483. oldal.)

Persze azért ezen túl tenni is kell, Széchenyi fogalmazza ezt meg gyönyörűen:

„Merjetek nagyok lenni, ti, kik valami jobbra vagytok meghíva, születve, kik egy szebb jövendőnek lehettek urai."

Kérem a V.E.N.É.M.-ét, hogy Munkánk sikerüljön!

B. B.

Utam a szabadkőművességhez

(EGY KERESŐ – MA MÁR INAS – HITELES ÉS KALANDOS TÖRTÉNETE)

Hol is kezdhetném?

Tulajdonképpeni érdeklődésem oka az volt, hogy rengeteg olyan esemény történt a profán életemben, ami miatt sokszor feltettem magamnak a kérdést, és teszem mind a mai napig, hogy vajon mi is az életem lényege, értelme? Miért vagyok itt, vagy éppen ott, ahol, és amikor vagyok. Mit kell ezekből tanulnom, illetve ezeket a dolgokat miért kell megtapasztalnom? A spirituális dolgok felé fordultam, keresve a válaszokat a fenti kérdésekre.

Megpróbálok visszaemlékezni az elmúlt két év fontosabb állomásaira, eseményeire, amelyek oda vezettek, ahol most vagyok, egészen pontosan a Templom bejáratához, amit anélkül, hogy tudtam volna róla, már régóta kerestem. A viszonylag hosszú, és sokszor időtlennek tűnő kutatás mára meghozta gyümölcsét, és nagyon hálás vagyok, hogy az „információs zsákutcákból" mindig sikerült kijutnom, mert a megfelelő időben, mindig felbukkant valaki, vagy valamilyen körülmény, ami a helyes irányba terelt. Hiszem, hogy ezeket a jeleket a V.:E.:N.:É.:M.:-nek köszönhetem.

A szabadkőművességgel való első találkozásom, még ha ez furán is hangzik, egy Hollywood-i film kapcsán történt, melyben szó esett a kőművességről, bár akkor halvány sejtelmem sem volt, hogy ez tulajdonképpen mi lehet, csak annyi derült ki számomra, hogy valószínűleg titkos. De tudni akartam, és akarom, hogy mi is ez valójában, és miért volt oly vonzó számomra ismeretlenül is. Az meg sem fordult a fejemben, hogy bármi köze lehet, az ember szellemi, lelki fejlődéséhez.

Valami mégis azt súgta – nevezzük talán hatodik érzéknek – hogy jó helyen járok.

Most már tudom, itt a helyem!

A film után kérdezősködni kezdtem az ismerőseim, és a barátaim, rokonaim közt, remélve, hogy valaki a kíváncsiságomat kielégítő választ tud adni. Szerencsére nem így történt.

Többször elhangzott a „Mi a szabadkőművesség? Hallottál már róla? Mesélj, Te tudsz erről valamit?", és még néhány ehhez hasonló kérdés, mely az avatatlanok szájából gyakorta elhangzik, nem mindig pozitív érdeklődést takarva. Több különböző választ is kaptam, de egyszerűen nem akartam hinni a fülemnek, mert ezek nagy része számomra inkább vádaskodás, félinformációkkal történő dobálódzás volt. A kedvencem mégis őszintesége, és ítéletmentessége miatt a „Fogalmam sincs" volt. Ez volt első komolyabb „lökés". Egyelőre nekem sem, gondoltam, de LESZ! Hihetetlen lendülettel és lelkesedéssel indultam el felfedezőutamra, bízva abban, hogy talán a későbbiekben lesz, aki velem tart és osztozik a lelkesedésemben. A „társam" aki, józan ítélő képességének, és nyílt szívének köszönhetően, nem ítélkezett az általam választott témáról, gyorsan meglátta, hogy ez nem egy múló „hóbort".Neki köszönhetem az első szakirodalmam, amely a jelképeinkről és eszmeiségünkről ad rövid ismertetőt, kiegészítve egy rövid történeti áttekintéssel, kifejezetten a profán világban élők számára. Döbbenetes felismerés volt számomra, amikor illusztrációként ebben a könyvben megpillantottam a fokok magyarázótábláját, és elolvastam a hozzáfűzött magyarázatokat, amiből egyértelműen kiderült spirituális vonatkozása. Rámutatott a hőn áhított szellemi és lelki fejlődési lehetőségre, amit kerestem. Mondhatnám, hogy ez véletlen, de azt gondolom, véletlenek nincsenek. Ismét egy, a felsőbb hatalom által megmutatott ajtó előtt álltam.

Ezek után nem volt megállás számomra, ha mondhatom így: „ráharaptam az ízére", tudásszomjam csillapíthatatlan, mind a mai napig. Azt, hogy ilyen hihetetlen gyorsan magával ragad, és szó szerint függővé tesz, akkor még nem sejthettem.

Túl sok sikerrel nem jártam az első időkben, azonkívül, hogy megtaláltam néhány magyarországi honlapot az interneten, de ötlettelen voltam, hogyan is kellene továbblépnem, Más lehetőségem nem lévén, elolvastam, ami számomra elérhető volt, és törtem a fejem, mit kellene tennem.

Szembetalálkoztam nap, mint nap az újabb, többnyire koholt vádakkal, amelyek el kellett volna, hogy riasszanak, de inkább megerősítették a hitem. Hamarosan Angliába sodort az élet, ahová természetesen a „szakirodalmat" is magammal vittem, gondolván arra, hogy esetleges üres óráimat további kutatással töltöm. Első komolyabb lépéseim nem is várattak sokáig magukra, a könyvben megtaláltam az *Egyesült Angol Nagypáholy* épületének címét. Néhány nappal később össze is szedtem minden nyelvtudásomat és bátorságomat, és egy kiváló barátommal nekivágtunk, hogy megtudjuk, mi van a kapukon belül. Azt mondanom sem kell, hogy a Nagypáholy épülete kívülről és belülről egyaránt rendkívül impozáns. Nagyon odafigyelnek a látogatókra, így nem is igazán láttam senkit, aki csak úgy kóborol az épületben, mindenki, aki a múzeumot szerette volna látni, fel kellett, hogy iratkozzon a látogatói listára, s kapott is egy kitűzőt, mely a továbbiakban igazolta ott-tartózkodásának jogosultságát. Jó egy órát tudtam a múzeumban eltölteni, igyekeztem befogadni, s megérteni a látot-

takat. Lassan vélt látogatásom végéhez közeledtem, mikor is leleményességem révén sikerült egy amerikai turisták számára szervezett tárlatvezetéshez csatlakoznom. Így már izgalmasabb volt, mert rengeteg dolgot, amit korábban láttam, most magyarázattal tudtam újra megnézni, és az épület olyan részeibe is eljuthattam, ahová egyébként szinte lehetetlen. Így lehetett részem abban a hihetetlen szerencsében, hogy profánként bejuthattam a „NAGY" templomba, ami a mai napig szinte felfoghatatlan számomra. Ezenkívül kaptam még rengeteg információt, ami természetesen nem a zárt ajtók mögött folyó munkáról szólt, sokkal inkább érdekes szemelvények voltak a szabadkőművesség, illetve az épület történetéből. Ez a látogatás tovább erősítette bennem a vágyat, hogy kutassak, és semmiképp ne adjam fel. Azóta sikerült ismét eljutnom, és biztos vagyok benne, hogy nem az volt az utolsó látogatásom. Ezt követően arra lettem figyelmes, hogy egyre több információ érkezik hozzám a szabadkőművességről, különböző irányokból. Így történhetett, hogy tulajdonosa lettem egy eredeti mesterlevélnek az 1900-as évből, az Angol Nagypáholy pecsétjével ellátva, az eredeti díszes keretben, bár ez utóbbi, sajnos, megérezte az elmúlt közel 110 évet. Ezen felbátorodva felvettem a kapcsolatot az Angol Nagypáhollyal, arról érdeklődve, hogy kaphatnék-e segítséget a keret felújításával kapcsolatosan, mivel nincs információm arról, hogyan is nézett ki eredeti állapotában.

Innentől nem volt megállás. Hónapokkal később sikerült az Írországi Dublin Nagypáholyának épületét is meglátogatnom, ez szintén izgalmas, ugyanakkor nagyon felemelő érzés volt profánként. Azóta is sokszor eszembe jut ez az utazás, ugyanis itt is nagyon baráti (testvéri) fogadtatásban volt részem, pedig soha nem láttak, s ki tudja, fognak-e még. Egy korombeli fiatalemberrel sikerült egészen jól elbeszélgetnem, bár az első kérdése, rögtön az volt: „Are you a freemason? [Szabadkőműves vagy?]", természetesen nem is sejtettem, mit mondhatnék, így hát a legkézenfekvőbb választ adtam. - SAJNOS, MÉG NEM! Ekkor, mintha megérezte, volna érdeklődésem őszinteségét, barátságos társalgásba kezdtünk, sokat kérdezett, akár a kutatók. Kiderült, hogy Ő angol, csak Írországba nősült, s abból a városból származik, ahol először laktam, illetve, hogy az édesapja abban az iskolában tanít, ahol dolgozom.

Milyen kicsi a világ! És mintha egyengetni szerette volna az utamat, felírta a noteszébe az elérhetőségeimet. Ezután elbúcsúztunk, és elindultam a reptérre, hogy folytassam teljesen profán életemet.

Angliába visszatérve, még erősen ezen események hatása alatt, tovább folytattam kutatásomat, és újra kapcsolatfelvételt kezdeményezve érdeklődtem a Nagypáholynál, a hozzám legközelebb eső 1149-es számú Dorking-i páholyról. Meglepő gyorsasággal jött a válasz (talán a Dublinban élő testvér keze volt a dologban). Hamarosan meg is kaptam a páholy titkárának nevét, illetve a hírt, hogy hamarosan kapcsolatba fog lépni velem. Körülbelül 2 héttel később meg is

érkezett az első levél, de a találkozóra mégis csak 2 hónappal később tudtunk sort keríteni. Rendkívül izgalmas, és tanulságos beszélgetés volt. Talán részemről kissé elhamarkodott volt a találkozás, de Bryan (a titkár) bölcsessége ráébresztett néhány olyan dologra, ami esetleges felvételem esetén gondot okozhatott volna. (Gondolok itt pl.: egy rajzolat megtartására angol nyelven, vagy a rituálék értelmezése) Annak ellenére, hogy nem tudtam, milyen eredményt várhatok a beszélgetéstől, teljesen pozitívan és feltöltődve búcsúztam, és a rengeteg információn kívül egy jelentkezési lappal is gazdagodtam. Meglepőnek találták, hogy a korosztályomban valaki ennyi információval rendelkezik a kőművességről, és a nagyon stabil financiális, és nyelvi háttértől eltekintve talán nem is volt igazi akadálya a felvételemnek.

Mégis úgy tűnt ekkor, haza kell jönnöm a szülővárosomba, Szegedre ahhoz, hogy a saját szabadkőművességemre rátaláljak – ami ráadásul már a kezdetektől ott lebegett a szemem előtt, szinte arra várva, hogy észrevegyem. Minimális volt az információ, ami az internet segítségével elérhető a Szeged keletén dolgozó szabadkőművesekről. Ez nem könnyíti meg a kereső dolgát, de mivel nem kellett túl nagy adathalmazt átböngésznem, a felbukkanó nevek közül nem volt nehéz ismerősen csengőt találnom. Így történhetett meg, hogy az első találkozásom ezzel az úriemberrel egyértelművé tette, ha információra van szükségem, jó helyen járok. Beszélgetésünkből hamar kiderült: Ő az, aki tud nekem segíteni, s számára is egyértelmű volt, miért is kerestem meg. A következő lépést már az ajánlásával tettem meg, amikor is egy másik úrral találkoztam. Most már tudom: az Ő szava biztosan döntő befolyással bírt a felvételemet illetően.

Ez a beszélgetés teljesen hétköznapi dolgokról folyt, kerülve a kőművesség témáját, inkább csak az első benyomásra, és a megismerésemre fektetve a hangsúlyt. Abban maradtunk, hogy „majd" felkeres valaki, valamikor. Igazából tudtam, az a legjobb, ha elfogadom ezt. Meglepően hamar kaptam is egy telefonhívást az egyik kirendelt kutatómtól, és néhány napon belül sort is kerítettünk az első találkozásra. Sosem fogom elfelejteni azt a napot. Régen kérdeztek tőlem egyszerre ennyit, és nem is voltak hétköznapi kérdések. Láttam, hogy tudatosan felkészült, hogy kifaggasson, és tényleg érdekelte, ki is vagyok, és hogyan gondolkozom. Hasznos, és új információkat kaptam tőle, persze, csak amennyit egy keresőnek tudnia szabad. Éreztem, tényleg fontosnak tartja, minden úgy történjék, ahogyan történt annak idején, követve a hagyományokat, ezzel megerősítve abbéli hitemet, miszerint a szabadkőművesség egy rendkívül komoly tradíciókkal rendelkező, és ezeket maximálisan betartó szervezet. Az utolsó kutatóm is magasra tette a mércét, és egy újabb csokor kérdést intézett hozzám. Bár ezeknek egy része már korábban is előkerült, de miután ismét meg kellett válaszoljam, tudtam, hogy rendkívül hangsúlyosak. Miután legjobb tudásom szerint megválaszoltam a nekem szegezett kérdéseket, még mindig nem lehettem biztos

abban, hogy nem születik elutasító döntés a személyemet illetően, bár azt hiszem, mint mindenki ebben a helyzetben, én is bíztam a pozitív eredményben. Azt gondolom, Nekik, akik ezt a döntést hozták, talán még szokatlanabb helyzet lehetett, mint nekem: döntést hozni valakivel kapcsolatban, aki e pillanatban egy másik országban él, de mégis ebbe a páholyba kéri felvételét.

Nem tehetek róla: a szívem Haza húzott!

Nagyon hálás vagyok a szegedi Árpád a Testvériséghez Szabadkőműves Páholyban dolgozó testvérek megtisztelő bizalmáért, mellyel felvettek és felavattak a testvéri lánc tagjának!

K. F.

Inasságom története

VALLOMÁS ÉS REMÉNY

Rajzolatommal kezemben itt állok szorongva. Próbálom kezem remegését palástolni, és feltett szándékom kiérdemelni azt a bizalmat, melyet tőletek kaptam, amikor felvételt nyertem ebbe a kitűnő páholyba. Írásomat többször átszerkesztettem, ezt megemlíteni azért tartom fontosnak, mert átgondolását, újra írását, új ismeret új tudás megismerését annak lelkiismereti kényszere váltotta ki belőlem, melyet tőletek kaptam. Az előttem megszólaló testvérek magas mércét állítottak fel és ezzel is bizonyították, hogy szorgalmas munkával fáradoznak a mindennapokban kövük faragásán.

INASSÁGOM a rajzolatom témája. Sajátos, bennem élő őszinte megnyilatkozás a páholyba eltöltött kezdeti időszakról.

Amikor megkaptam a bizalmat és felvételt nyertem a páholyba, profán életemből eltöltöttem több mint ötven évet; ha reálisan nézem életkoromat: megettem kenyerem javát. Megvalósítottam gyermekkori elképzelésemet: a hajózás területén teljes pályát jártam be; de ezt mondhatnám úgyis, hogy megjártam a grádicsokat a tattól a parancsnoki hídig.

A pályamódosítást követően embert próbáló nehéz területre kerültem; jelenleg is végzem profán munkámat. Magabiztos, munkájában elismert és sikeres életutat jártam ez ideig be és úgy éreztem, a mindennapokban ez köszön vissza. Ezt azért tartom fontosnak nektek elmondanom, mert lehetett volna továbbra is így élni. Igen, lehetett volna, de a Világegyetem Nagy Építőmestere és egy jó barátom érdemesnek talált arra, hogy bennem is meglévő érdeklődés kiteljesüljön, és keresőként megmérettessem magam. A Páholyba nyert felvétel mérföldkő volt számomra, mely után a magabiztosságom varázsütésszerűen megváltozott. Az értékrendszeretek, szellemiségetek, amely megérintett és megfogott: ez volt maga a varázs.

Inasként egy tanulója lettem egy, kiváló tagokból, szabad és tiszteletreméltó férfiakból álló grémiumnak. Visszazökkentem a felsőfokú tanulmányok befejezését követő tiszti ipari tanuló koromba. Nagyon örülök, hogy így történt; épülésemre szolgált, mert ez és az erről való gondolkodás alapján ismertem fel, hogy saját kövem milyen megmunkálatlan. Köszönettel tartozom mentoromnak, aki megnyitotta számomra a szabadkőművesség kötelékéhez, eszmeiességéhez vezető utat.

Köszönöm nektek testvérek hogy ehhez a felismeréshez hozzásegítettetek!

Felvételemet követően az első rajzolatot profán munkámról tartottam és utólag tudom, hogy a szabadkőművesség értékszintjéhez nem volt mérhető az előadás szintje. Ez a felismerés nélkületek nem jött volna létre, ehhez kellett ez a kiváló kútfőkből álló csapat, mely értékítéletével nem sújtott, de terelgetett, és megmutatta a fejlődés irányát. Az eltelt időszak alatt számtalan nagyon kiváló rajzolatnak, eszmefuttatásnak, felszólalásnak, expozénak voltam hallgatója-résztvevője, melyek mélyen megmaradtak bennem, és az eltelt időszakban formálták, alakították gondolkodásomat, és így meghatározzák jövőbeni tetteimet.

A páholyélet rádöbbentett korábbi megszokott lelassult, megfásult életvitelem-gondolkodásom helytelen voltára. Nem volt könnyű a felismerés: az INASSÁG kellett hozzá.

Inasságom: ez a gondolat felvételemet követően sokszor jött elő és mindig, még ma is velem bennem van mindennapi – ahogy már mi, szabadkőművesek mondjuk – profán életemben. Gyermeki tudatlanságnak, tehernek, feladatnak, megfelelni vágyásnak, kihívásnak egyaránt éreztem, mely folyamatosan ró rám terhet, feladatot, elvárást; de érzem, és már tudom: kaptam szabatosságot, erényt, útmutatást és sok-sok tudást; buzdítást bölcs, férfias és derék cselekedetekre is. Köszönöm, hogy útmutatást adtatok a szerszámok, mint a kalapács, a véső kezelésére, használatára is. Megpróbálom mindezeket megtanulni, és ígérem: igyekszem jól forgatni, használni a szabadkőművesség szerszámait, hogy lassú, de kitartó munkával faraghassam, egyengethetem saját kövemet.

A megszerzett tapasztalatot, tudást a közösségre, a környezetre, családra, illetve a mindennapok jobbítására, embertársaink javára igyekszem fordítani. Profán életemből tudom, hogy minden tartóláncnak olyan a szilárdsága, ereje, mint a leggyengébb láncszem szakítószilárdsága, tartóképessége. Én a páholy láncának kiszámítható, megbízható láncszeme szeretnék lenni. Veletek átéreztem a hit és közösség formáló erejét, amikor együtt láncot fűztünk, testvéreim.

Most már nem kell tovább palástolni kezem remegését, mert kimondtam, ki tudtam mondani közösségünk számomra sorsfordító erejét. Tudom, hogy rajzolatom nem irodalmi értékű; de bensőmet, hitvallásomat és gondolkodásomat tártam elétek, szabadkőműves testvéreim.

Ezt így örömmel és jó érzettel, most már a felismerés erejétől felszabadultan tudom kimondani: szép, felemelő, illetve léleképítő időszak a szabadkőművesség kiteljesedése felé vezető úton a tanonc fok, az inasság.

Szeretném segítségetekkel bejárni a fokokat; hogy legyen erőm, hitem, és időm ehhez: kérem a páholy és a Nagy Építőmester támogatását.

Cs. N. J.

Az Út

AZ EGYMÁSRA KÖVETKEZÉS RENDJE

A bölcsesség kezdete. „A régiek, akik tiszta erkölcsi összhangot akartak a világban, először nemzeti életüket rendezték el; akik el akarták rendezni nemzeti életüket, először otthoni életüket szabályozták; akik otthoni életüket akarták szabályozni, először egyéni életüket művelték; akik egyéni életüket akarták művelni, először a szívüket hozták rendbe; akik szívüket akarták rendbe hozni, először akaratukat tették őszintévé; akik akaratukat akarták őszintévé tenni, először eljutottak a megértéshez; a megértés a dolgok ismeretének felkutatásából származik. Ha a dolgok ismeretét elnyertük, akkor elértük a megértést; ha a megértést elértük, akkor az akarat őszinte; ha az akarat őszinte, akkor a szív rendben van; ha a szív rendben van, akkor műveljük egyéni életünket; ha egyéni életünket műveljük, akkor az otthoni élet szabályozva van; ha az otthoni élet szabályozva van, akkor a nemzeti élet művelése az alapja mindennek. Lehetetlenség, hogy ha az alap rendetlen, fölötte rendes legyen az épület. Sohasem volt olyan fa a világon, amelynek törzse karcsú s felső ágai nehezek és erősek. A dolgoknak oka és következménye van, az emberi ügyeknek kezdete és vége. Ha az egymásra következés rendjét ismerjük: ez a bölcsesség kezdete."

Ezen egymásra következés rendjének következményeképpen vagyunk itt együtt. Akár Szent Lajos király hídjának a szereplői, akik teljesen más és más világból, egészen különböző életvitelekből indultak el, mígnem a sorsuk, az útjuk, amit választottak, a hídhoz vitte őket, ahol találkoztak.

Így találkoztunk mi is, akik keresőként leltünk rá erre az ösvényre, amelyen aztán járva reményeink szerint eljutunk ahhoz a ponthoz, amely a teljesség elérése, a világosság megpillantása és a megvilágosodás megtapasztalása.

Mindannyian úton vagyunk. Ez az út nem más, mint az önmagunk szüntelen keresése, jobbítása, hogy ennek révén mások számára több segítséggel legyünk. Hiszen szövetségünk célja, hogy mi, szabadkőművesek az úton – életutunkon – napjaink előre haladtával szüntelenül jobbítsuk magunkat, és ezúton az egyetemes emberiség erkölcsi és szellemi fejlődését segítsük elő a közös cselekvés útján. Úgy is fogalmazhatnék, hogy a szenvedő lények számtalanok, s mi újra és újra megfogadjuk, haladva a magunk kereste úton, hogy ezeknek mind segítségére leszünk.

Az utak. Az egyik drámából vett párbeszéd így szól:

– Hogy tudsz mindnyájunkat lepipálni? Van annyi eszem, mint neked. Dolgozom annyit. Éjjel ég a lámpám. Csak szerencséd van. – mondja Suliven.

– Nézz ki. Nézz ki az ablakon! Mit látsz?

– Az utcát. – feleli.

– Az utcát? – mondom.

– Az utcát. – mondja. – Mi másnak nevezzem? – kérdi tőlem.

– Mi másnak nevezd? – kérdem tőle.

– Útnak – mondom – valahova visz.

Az úton mindenkinek végig kell menni. De talán így pontosabb, hogy a saját útján kell haladni az embernek, azt nem kerüli, kerülheti el. S erre mondja a bölcs, hogy jól kell ismerni helyzetünket, meg kell ismerni magunkat, mert aki nem ismeri föl saját helyzetét, azt a sors vonszolja ezen az úton, míg, aki ismeri magát, azt vezeti. Milyen sorsunk van? Mi a jövőnk? Az emberiség legősibb története óta föltesszük magunknak ezt a kérését, különböző kultúrák, más és más kifejezésmódján, eltérő aspektusból, de mindig ugyanaz hangzik el, s visszahangzik ma is: Gnothi seauton, ismerd meg magad. Ismerd meg önmagad és tudni fogod a sorsodat. Mert a sors te vagy, te vagy, aki haladsz az úton. Nem külső erők uralkodnak rajtad, az istenek benned vannak, és jellemed, személyiséged alakítja, formálja a jövődet. Változtass magadon és változik a sorsod is. Ahogy egy szellemes megfogalmazás mondja: megváltoztatom a világot, megváltozok. Szépek az utak. Az életutat a gyakorlatban úgy ábrázoljuk, hogy a születés és a halál pontját egy ívvel kötjük össze. A felszálló ágon öröm és vigasság, míg a leszállón az öregség, a halál, a felgyorsuló múlandóság lakozik. Az út, ha végigtekintünk rajta, olyan, akár egy hosszú folyó. Egy-két másodperc alatt végigtekinthetünk rajta. Azonban a hajónak sok időre van szüksége, hogy ezt a távot megtegye, a víznek pedig sok időre, hogy messzire jusson. Ez az idő, avagy az emberi élet messziről nézve a kezdet és a vég egyszerre. Madách azt mondta: csak a vég, csak a vég, csak azt tudnám feledni. Látjuk az emberi életutat is, mint valami szalagot, mint az idő folyamát. Életünk ívének 180 foka 4 részre oszlik. A keleti negyed a gyermekkor, vagyis az a problémátlan állapot, amikor még csak másoknak jelentünk problémát, ám saját dilemmánknak még nem vagyunk tudatában. A tudatos problematika a második és harmadik negyedre terjed ki, az utolsóban pedig az aggkorban megint olyan állapotba merülünk, amelyben ismét mások problémája leszünk. Fiatalkori expresszív fejlődésünk során az utat egyre szélesedőnek látjuk, s ez a meggyőződés gyakran életünk delén túl is jó darabig elkísér bennünket. Ám, ha meghalljuk mélyebb természetünk csöndes hangjait, hamarosan tudatára ébredünk annak a ténynek, hogy a lélek már nem sokkal az élet delelője után megkezdi titokzatos munkáját és előkészíti a búcsúzást. A lét zűrzavaros kavargásából lassan kibontakozik a szellem egyik értékes

hajtása, a halhatatlan fény négylevelű virága, a világosság, s ez a titokzatos folyamat szép csöndben elvégzi a megtisztulás munkáját.

A tudatosodáshoz vezető utak sokfélék, mégis követnek bizonyos törvényeket. A változás az élet második felének kezdetekor jelentkezik. Az élet delelője az az idő, amely rendkívül fontos. Az ember tehát egyre inkább azonosul az öntudatlan motivációk természeti céljaival.

Az ember tehát bizonyos fokig saját életét leheli a dolgokba, míg azok végül kezdenek maguktól élni és gyarapodni, majd észrevétlenül túlnőnek rajta. Az anyákat túlélik gyermekeik, a férfiakat alkotásaik, s ami eleinte fáradsággal, talán csak a legnagyobb erőfeszítés árán jön létre, azt nem lehet többé feltartóztatni. Előbb szenvedély volt, aztán kötelesség lett, végül elviselhetetlen teherré válik, vámpírrá, amely teremtőjének életét szívja magába. Az élet delelője a legteljesebb kibontakozás pillanata, amikor az ember még egész erejével és egész akaratával építi művét. De ebben a pillanatban már megszületik az este is, megkezdődik az élet második fele. A szenvedély arculata megváltozik, s mostantól kötelességnek hívják, az akaratból könyörtelen muszáj lesz, az út kanyarulatai pedig, melyek korábban meglepetést és felfedezést rejtettek, megszokássá válnak. A bor kiforrt, és kezd letisztulni. Az ember konzervatív hajlamokat fejleszt ki – ha minden jól megy. Ahelyett, hogy előretekintene, gyakran önkéntelenül is hátrapillant, s kezd számot vetni magában arról, hogyan is alakult eddig az élete. Keresi igazi motivációit, és felfedezéseket tesz. Önmagának és sorsának kritikus vizsgálata folytán felismeri a maga sajátosságát. Ezek a felismerések azonban nem egyszerűen adódnak; csak hatalmas megrázkódtatások árán lehet szert tenni rájuk.

Életutunk olyan, mint a nap pályája. Ereje reggel állandóan erősbödik, míg forrón és ragyogón eléri a delelőt. Ekkor következik az ellentétpárokra való szétszakítottság. További állandó előbbre jutása erejének csökkenését jelenti. Más tehát a feladatunk, ha az úton egy fiatal emberrel, mintha egy öregedővel találkoznánk. Bár az emberi élet alkonya olyan gazdag értelmű, mint a hajnala, csak értelme és célja egészen más.

Az első cél a természetes cél, a második a kulturális cél. A másodikhoz szinte semmi segítséget nem kapunk. Az önismeret és önfejlesztés a változtatás lehetőségének első előfeltétele, önmagunk szeretetteljes elfogadása. Az elutasítás, a tagadás nem lehet kiindulópontja semmilyen konstruktív megismerésnek, fejlődésnek, csak destrukciót, rosszkedvet szül. Önmagunkon változtatni csak az elfogadáson belül lehetséges. Személyes példámon, az alkoholizmusomból való élethosszig tartó gyógyulási folyamaton keresztül látom, hogy az elfogadás nem jelent belenyugvást az elfogadhatatlanba és kritikátlanságot. Az elfogadás higgadt és elemző tudomásulvételt jelent, a valóság tiszteletét, legyen az bármilyen, talán éppen olyan, hogy változtatni akarunk rajta. Az elfogadás tehát megisme-

rést eredményez és éppen ezért válhat a továbbképzés kiinduló pontjává. S innen tudjuk önmagunkat vállalni.

Ez nekünk elengedhetetlen, hiszen a kőművesnek első dolga, hogy saját magán munkálkodjon, s ennek eredményeképpen erkölcsi mivoltában példaképpé, értékhordozóvá váljon embertársai számára. Éppen ezért a szabadkőműves lelkét nem lehet meglátni a nagyvilágban, mert azt a kőműves szüntelenül, észrevétlen formálja, gyúrja át a jó, a szép, a bölcs és a nemes megértésére és követésére. Az úton való haladás legfőbb célja az, amivé válnunk kell az úton. Ez hatást kelt, hogy gyakoroljon mindenkire, segítse az erkölcsök nemesedését.

Mivel munkám célja az út, az úton való haladás ecsetelése, föltétlen meg kell említenem három, számomra mély benyomást tevő mondást, gondolatot, mely csak megerősített abban, hogy mindnyájan úton vagyunk, keresők vagyunk, s ez maga a cél. A japán mondás azt tartja, hogy mikor kész a ház, jön a halál. Madách azt írta, hogy a cél a halál, az élet küzdelem, s az élet célja e küzdés maga. William Somerset Maugham egyik számomra örökbecsű novelláját azzal fejezi be, hogy a főhős minden munkát elvégez, ami a mű megírásához kell, azonban meghal, mielőtt az összegyűjtött anyagból a magáét megformálná. Így – szó szerint – sohasem ismerte meg a végső befejezettség keserűségét.

Azt hiszem, nem hiábavaló elgondolkodni ezen a három mondáson. Térben, időben, kultúrában egymástól oly távol álló emberek fogalmazták meg ugyanazon gondolatot. Az út a fontos, az úton járás, mert ugye a cél a vég, s ahogy idézem: „a vég, a vég, oh, csak azt tudnám feledni". Arra int bennünket az úton haladás gondolata, hogy bennünket is a magunk választotta út hozott ide, ebbe a közösségbe, s az ide- és az összetartozás tudatában kell továbbhaladnunk, hogy szüntelenül törekedjünk erkölcsös életvitelünk megőrzésére és fejlesztésére. Csiszoljuk a követ, mely az értelem és a szív tökéletesítésének a szimbóluma. Természetesen a saját magunk útját kell járni, mert az út a tökéletesség elérése, s azt kell végigjárnunk.

Emlékeznünk kell arra, hogy mindig önmagunk vagyunk. Nem rendeljük elménket, szívünket, testünket senki más akarata alá, s éppen a szabadkőművesség tanít arra, hogy semmilyen okból ne csorbítsuk méltóságunkat. A pénz sosem lehet fontosabb, mint a tested vagy az elméd, de dolgoznunk kell, hogy eltartsuk magunkat. Az úton egyedül kell haladnunk, ne függjünk másoktól. Gondosan válogassuk meg barátainkat és életkörülményeinket, mert befolyásolnak. Nem mindegy kivel haladunk az úton. Shakespeare így fogalmazott: kímélve rostáld meg barátaidat, aztán szorítsd lelkedhez érckapoccsal, de minden jött-ment cimbora üdvözletén ne koptasd tenyered.

Sose engedd át a felelősséget másnak a saját életedért, helyetted senki nem járhatja az utat. Az úton minden nap, minden lépésnél dönteni kell. Az érzelmek múlandók, ezért nem megfelelőek a döntéshez. Mielőtt elindulnál bármely

úton, gondold át alaposan. A főmester is erre inti a keresőt a felvételi procedúra során. A folyók ritkán fordulnak vissza.

Ha tisztán látjuk, hogy az utunkat és a személyiségünket teljesen egyesítettük, akkor eltűnik a különbség a külső és belső világ között. Semmi sincs már messze tőlünk, semmi nincs elzárva előlünk. Ezért mondják, hogy a világ olyan, mint egyetlen pont: az odaadás, mely annyira erőteljes, hogy rajta kívülre semmi nem kerülhet.

Legyen fény – Fiat Lux.

N. I. E.

A titok

MEGFEJTÉSI KÍSÉRLET

Szabadidőmben gyakran olvasgatok engem érdeklő szakirodalmakat hogy képezzem magam, s mint „inas"- nak, gyakran megfordul a kezeim között a „Mi a szabadkőművesség?" c. kiadvány is. Van egy kedvenc bekezdésem, amit itt most szó szerint idéznék:

Elmondhatja -e magáról valaki, hogy szabadkőműves?

S rögtön ez előtt a passzus előtt található a Vannak-e a szabadkőművességnek titkai? bekezdés.

Gondolom, nem véletlenül került egymás folytatásába ez a két passzus; s ha az ember nem csak olvas, hanem közben gondolkodik, és elmélkedik a lehetséges megoldásokon, óhatatlanul vitába száll - ha mással nem: önmagával...

Vitázva, de néha beleszunnyadva az álomfejtésbe, kissé pajzán képként suhan át előttem néha egy képsor, pl...: gyermekként hazaérkezvén az iskolából, kék nyakkendővel a nyakamon, bejelentem Édesanyámnak, hogy szabadkőműves lettem... Simogatva fejem megdicsér, majd elküld csendben - tanulni ...

A tanulásnál általában mindig felébredek — s a felnőtt felelősségtudattól vezérelve mondva magamnak: tartsd az irányt. Valamivé lenni, belépni - megválasztani — az egy dolog; de ott megfelelni, tenni érte — az már nem az álomvarázslás ködös világa. Fogom a könyvet - s igaza volt Édesanyámnak, hogy visszaküldene még tanulni...hát...= TANULNI !!

Pedig a titok, s megfejtésének az izgalma - nem kevésbé izgat, mint gyermekkoromban.

Segítségül hívom a költőt — Karinthy Frigyest — és immár klasszikussá vált Előszó című költeményét.

„Nem mondhatom el senkinek,
Elmondom hát mindenkinek."

Mondja a költő...Titok... — forgatom és ízlelem a szót magamban: mit jelent és mit is takar ?

Játszom magamban vele — s erre régi titkok kezdenek felneszelni bennem...amelyek ma már semmit sem jelentenek - pedig egykor...anno...(?!)

De rögvest visszatérve a vállalt feladatra - egy játékos mozdulattal- magam ellen fordítom az írásban gondolkodás fegyverét - s mondom:

——— *Megrejtem –e fejtvényt* ...s a rajzolatom végéig — *titkomat* — ami célom is ezzel a rögtönzött betűbeszéddel — írásom végéig : gondosan titkolom....

S ha a végére érek — s titkom magától fel nem fedődik — elnézést kérve - valódi szándékomról a fátylat lehúzom — s a gondolatot — immár közérthetően — a jelen lévő testvéreknek - átnyújtom....

A gyermekkor titok világa - ez már első játékainkkal bennünk él - s ha ki nem találjuk - büntetésünk csak annyi volt - legfeljebb mi lettünk a hunyók...A „ hova bújt", vagy a jól el dugott tárgy, személy vagy fogalom - nem izgatta tovább fantáziánkat — még további — 99 nehéz esztendőn át.

Mert hát semmiképp sem volt államtitok, amit az „ákom-bákomokkal" telerótt füzetből, egy kitépett kockás lapra - a betűnégyzetben - mint szórejtvényt — előlem osztálytársam, egyben padtársam eltitkolt .

Máskor, a szomszéd padban kezdődő szerelmi történet volt a rejtve őrzés tárgya - ami akkoriban élet s halál fontosságú volt, nagyon régen...anno...

Visszatekintve: az a bizonyos információ nálam rosszul őrzött vendégként lakott, mert a közlés vágy belülről zaklatott. Pedig ha tudtam volna, hogy amikor a piciny kockás lapra írt információ - levélként — padomon landolt, a köztudatban már réges régen bent lakott... A következő kicsengetéskor pedig gyerekszájon forgó csipkelődésként oldották fel fontosságát. Körbejárt még néhányszor az akkor még pirulás nélkül kimondhatatlan „ sz " betűvel kezdődő ... „mindig együtt járó párral végződő" - rigmus, amíg az osztály érdeklődés újabb téma felé nem fordult.

Hál' Istennek nem csak én voltam ennek a titoknak a nem megfelelő őrzője.

Az alkalmi „kikiáltó kórus" -ból egyedül csak a hátam mögött lévő 1-2 padban lakó osztálytársaim maradtak ki - de így legalább előlük sikerült megőrizni valamennyit — úgy 1-2 perc erejéig ...

Érett fejjel később visszanézve azon tűnődöm, hogy a titkos szó őrzésével vagy kimondásával létrejövő titkos kapcsolat - mint egy „társaság" — létrejötte volt talán a leginkább fontos ebben a játékban??!

A válasz bennem - ma már - egyértelműen: az *igen*. Ezek a szerepjátékok készítenek fel minket a későbbi, még fontosabb alakításainkra. De azért mindig marad bennünk egy csipetnyi emlék - amely egy akár egy cinkos pillantás erejével, áramkörként zárulhat, s egy újabb lámpát gyújt fel - valódi titkos útjaink szélén.

A valódibbnak tűnő — eltakarandó — dolgok viszont életem előre haladtával egyre inkább sokszorozódtak.

Drága jó szüleim elbeszélése szerint a fejem lágyának egyre nagyobb benövése azt is eredményezte, hogy már csak nehezen lehetett a nyulat „kiugratni" a bo-

korból. Ami az ő olvasatukban azt jelentette: egyre nehezebb volt megtudni tőlem, hogy – mi is történik valójában az iskolában?

Persze – a titok akkor sem maradt hosszú időre megfejthetetlen képlet: elég volt csak belepillantani az ellenőrző füzetembe. Mivel a benne található számsor erős egyezést mutatott a „Pí" néven elhíresült matematikai rejtély első 3 tagjának a középső elemével: rendszeresen járt is a titkom őrzéséért kiutalt „jutalom". Ekkor jöttem rá, hogy az „őrzés" néha igen veszélyes és kisebb testi sérüléseket is magával vonzható, igen veszélyes terület. Bár nyiladozó eszem arra is rávilágított, hogyha ez mondjuk ez a sötét középkorban, vagy netán az azt követő évszázadokban történik, akkor a főzőkanál, vagy a nadrágszíj helyén – az alkalmazott eszközök tekintetében – a mérgezett tőr, és egyéb gyilokra alkalmas dolgok is a „repertoáron" szerepelhettek volna.

Mert hát a titok elárulása mindig is következményekkel járt. Ezt nem árt, ha a kezdő „kőfaragó" – nemcsak mint történelem leckét – a gondolatai közé is „belefaragja"...

Itt, ha megállunk egy pillanatra - némi ellenvetésnek is lehet keresnivalója...

Titoktartás - kontra - elismerésre érdemes „tett" – tényleg szemben állnak? Vitázva gondolkodó kedvem továbbra sem hagy alább...

Elég az emberi természetből és a nevelés elveiből kiindulni.

Már kisgyermek kortól kezdve azt gyakoroltatják velünk: ami jót teszünk, jól végrehajtunk, vagy csak tervezünk – az jutalmat érdemkő dolog. Jó tett+jutalom: s máris jár Pavlov kutyájának a jutalom, s így: észrevétlen már rá is szokunk az elismerés ízére. Lehet, hogy a pedagógia szebben fogalmaz - de ki az, aki nem vágyik egy kis elismerésre az életben?! S gondoljunk bele: aki valamit sikeresen megtesz/ kitalál, végrehajt stb. – az a végén még hallgassa is el azt a dolgot ...? Igen, igen...de ehhez valami több kell, belülről...

Lehet, hogy most nagyon sarkítva vázolom a rejtélyes képletet...s ezt nem csak úgy, mint egy szőke női „kicsevegést" értem...mondjuk egy meghitt kávéházi sarokban.

Viszont az ezen az úton végzett gondolat-„söprögetés" vezetett el engem - sokkal később - az évek során arra a ráeszmélésre, hogy a magasabb rendű cél kitűzése, végrehajtása és közben annak okos titkolása – a férfi igazi tartásának talán az egyik titka!

Az előző mondatomban leírt 3 összetevőnek pontosan kell fednie az értelmét – és így kellene illeszkednie egymáshoz.

Teszem most ezt tételesen is kibontva; testvéri létünk belső titkaira valamelyest rávetítve:

- magasabb rendű

a tételt a „fordításával" igazolom: nem öncélú, hanem önzetlen – segítő, és valóban adakozó – és nem csak a látszatra „adó „

- okos titkolás

Itt megint lépjünk csak vissza gyermekkorba egy fél lépést:

„Úgysem mondom el neked"...effektus: és ekkor mindenki láthatja, hogy ez az ember ég a közlésvágytól – vagy csak szerepelni akar, de ekkor a „tartalom" már valószínűleg rég nem fog érdekelni engem...

- igazi férfi tartása –...hm...

Még részletesebb bontásban: „A" tétel : - igazi férfi - */idézőjel, és kettőspont/*, ha nem a „szőke női mérettáblázat" szempontjai szerint méretarányosítjuk a kérdést, akkor nekem:

- kitartó haladást, értékteremtést, és szellemi odafigyelést, fokozott empátiás képességet is jelent - első körben, bár a szempontrendszer változhat attól függően: kinek mi a célja az életben, vagy a rendeltetése-küldetése, amiért e világra jött. Erre minden férfi rávilágosodik egyszer csak az élete útján, s amint ez megtörténik, jobb, ha csak megéli belülről a még rá váró utat és feladatokat, mint azt kívülről mutatva - eljátssza, mint – mondjuk – egy színházi előadás utolsó felvonását.

Ahogy ezeket leírom - előttem is fokozatosan tisztázódik sok minden - s így szembenézve a betűkkel: testvéri létünknek – szinte mintegy újabb titkos háromszögének – a csúcsára is faragható jeleket találok:

Az *egyik csúcson* lenne: a végrehajtandó munkából – és az érte való tenni tudásból – adódó képesség és kitartás.

A *második csúcsra* kerülne: a titok értelmes - bölcs őrzése,

s a *harmadikra*: az öncélúságot kerülő - értelmes - magasabb rendű elhatározások, gondolatok.

Hosszú út vezet el a megvilágosodáshoz, és kiválasztódáshoz. Nem véletlen szellemi közösségünkben a „kereső" megjelölés. Az utolsó lépésben viszont: hogy kívülről és belülről is egymásra kell találni, és ezek után lehet megbizonyosodni a szükséges alkalmasságról, de ez nem csak az egyénre - hanem a befogadó közösségre is igaz lehet.....Mindezek után kerülhetünk egyáltalán döntést hozó helyzetbe –s így lassan visszatérünk az alapkérdés közelébe.

Az elindulás gondolati fonalát kissé szorosabban és magunk felé húzva, a választott téma tekintetében, még mielőtt visszavonhatatlanul elkezdenénk valamely fajta kinyilatkoztatást és titokoszlatást, egy kötelező olvasmányt ajánlanék az ezeken gondolkodó figyelmébe, de leginkább a kezébe: „A láthatatlan ember" címmel –Gárdonyi Gézától...

Visszatérve a költő szavaihoz is: *„Nem mondhatom el senkinek, Elmondom hát mindenkinek." – volt az indulásunk első lépése...*

Továbbgondolva a sort, testvéri létünk alapelveinek a szellemében, így kell, hogy folytassam:

Azért eközben semmiképp sem vagyunk némaságra ítélve: legfeljebb nem mindenkinek mondjuk el azt, mi a munkánk motorja – hanem csak az arra érdemeseknek.

Ezt viszont tehetjük azzal a tudattal, hogy Ők megélve értik azt, és utána – közösen építjük – majd vakoljuk közös szellemi házunkat.

Mert hát az úgynevezett „mindenki" - Karinthy után most szabadon fordítva: a *felfokozott közlésvágy* – a túlságosan felvizezett borral tenné hasonlatossá a végeredményt.

A titkot őrizni felelősség - s ezt nem kell hosszan méltatni. Mikor apánk vagy szeretteink - vagy akik minket arra méltónak találnak - a keresztúthoz érve – hozzánk egyszer így szólnának: „Rád bízom azt, amire eddig gondosan vigyáztam, mert tudom, nálad lesz a legbiztosabb helyen..."- ugyanennek a felelősségét kell éreznünk, amikor az évszádok súlyával átitatott testvéri munkákat, és örökséget gondozzuk. A költő szavaiba fonnám a befejezés záró szakaszát:

„Hogy fájt, mikor csúfoltak és kínoztak
És sokszor jobb lett volna lenni rossznak,

Mert álom a bűn és álom a jóság,
De minden álomnál több a valóság,"

Én magamban így folytatnám: minden álmunkban vezessen egy földöntúli jóság, és ahol ezt megvalósítjuk: az legyen – a földi valóság.

Mert az ideáinkat is közösen kell, hogy őrizzük - ez a titkunk egyik lényege – s hogy ne csak üres *fecsegés* legyen, mert ez a való világ -egyetlen - ránk bízott szelete.

Mindenkor harc volt, van és lesz a létezés, mert céllal jöttünk a világra:

A költő mondja:

——— *„A titkot, amiért egykor titokban*
Világra jöttem vérben és mocsokban,———-

s most én folytatom: ezért és ekképp harcolunk napról napra – mint keresztes vitézek egy régen elmúlt korban – ahol a titok - mint egy védelem - páncélként szorít, de közben megóv - ezzel a médiával átitatott, az információ szabad áramlásával felcímkézett - új korban.

S így egy másik költő gondolataiba is belekarolhatunk, ezzel a felvezetéssel:

miközben őrizzük a titkot

„...fecseg a felszín, de hallgat a mély..."

S ilyen emberi a létünk: az őrzés közben...

Lassan, a rajzolat záró kövéhez közeledve, a költő sorai között tovább keresgélve - sorsszerűen ráakadok a legkifejezőbb befejező gondolatra:

„A titkot, amiért egykor titokban
Világra jöttem vérben és mocsokban,

A szót, a titkot, a piciny csodát,
Hogy megkeressem azt a másikat
S fülébe súgjam: add tovább."

A. X. G.

Lux e tenebris

Avagy a káoszból kibontakozó rend

Fény és sötétség

Fény és sötétség – egymással szembenálló alapelvek szimbólumai. A sötétség a formálatlanság, az ősi, teremtés előtti Káosz, a nem-létezés/pusztulás/halál és a tudatlanság kifejezője. A fény ezzel szemben az élet, a teremtés, az isteni aktivitás, a tudás jelképe. A teremtés misztikus szavai is ezek: *„Dixitque Deus fiat lux et facta est lux"* – *„És monda Isten: Legyen világosság; és lőn világosság"*. A teremtés aktusa nem más, mint a két ős-princípium elválasztása: *„Látta Isten, hogy a világosság jó, elválasztotta tehát Isten a világosságot a sötétségtől."* A keresztény Szentírásban a fény Isten jelenétének szimbóluma, és maga a Megváltó, Jézus Krisztus is, mint a „világ világossága" jelenik meg a szövegekben.

A keleti hagyományban is felbukkan a fény szimbolikája, a bölcs Gautama Sziddhartha így számol be tanítványainak Buddhává válásáról: *„Lankadatlan buzgalmam nyomán eloszlott a tudatlanság, megjelent a tudás, eloszlott a homály, megjelent a világosság"*.

A Kr.u. harmadik században élt Mani, mint a Fény apostola lépett fel Perzsiában. Vallása egykoron Hispániától Kínáig, az ismert világ csaknem minden zugában elterjedt volt, és követőinek törekvése, amely a „lélek eredeti fényességének fellobbantására" irányult, rokonságot mutat a gnosztikus bölcselők gondolataival éppúgy, mint másfélezer évvel későbbi beavatott kőművesek önnemesítő céljaival. A manicheus zsoltárokban ekként szól a próféta *„Én vagyok a szegletkő, én támasztom a földet, én vagyok a sugárzó Fény, amely gyönyörűség a lelkeknek"*.

A hinduizmus szent könyvében a Bhagavad Gitában, Ardzsuna királyfinak a végső teremtő okforrást, a Brahmant festi le így a Magasztos Krisna: *„A fényességek fénye ő, túl a sötétségen; ő a tudás, ő a megismerendő, a tudás számára elérhető; minden élőlény szívében ott lakik"*. A ősi misztikus indiai szövegekben, az Upanisadokban a tudás, az Isten-tudattal, a kozmikus Lélek-tudattal kapcsolódik össze: *„a Lélek tudói tudják, a fények fénye hogyan világlik"*. A fénynek a tudással, és az Istenivel történő rokonítása, mint látjuk, a tradíciók csaknem mindegyikében felbukkan. A sötétség a nem-tudás allegóriája, az Igazságtól, a végső titoktól eltávolodott ember hiányos létállapotának jelképes

kifejeződése. Az Ísá Upanisadban jelenik meg a gondolat, amely a tudatlanság veszélye mellett, a hiányos, töredékes vagy vélt tudás birtoklásának következményére is rávilágít: *„Vakságba, sötétségbe buknak a nemtudásnak hódolók, de ennél is nagyobb sötétbe a tudást csak kóstolók"*.

Ez a mindenkori beavatott gyakorló legfőbb feladatára világít rá: elszánt keresés és céltudatos tanulás. A megismerés folyamatában nem lankadhat el az ember, a tökéletlen tudás eltávolít az Igazságtól és örök sötétségben tévelygésre kárhoztat. Buddha utolsó szavai is ezek, amellyel tanítványai felé fordul: *„Törekedjetek szakadatlanul"* – e szavakat kell mindenkinek szívébe vésnie, aki rálép az Igazság keresésének ösvényére.

Az Igazság keresése

A dél-amerikai író – Jorge Luis Borges – novellájában, az alkimista Paracelsushoz egy idegen érkezik egy nap azzal a szándékkal, hogy a tudósnak tanítványává váljon. Az ismeretlen egész vagyonát a mester elé borítja, hogy elszántságát és rendíthetetlenségét bizonyítsa előtte: *„Azt akarom, hogy taníts meg a Tudományra"*– szól. Paracelsus nem titkolózik az idegen előtt, elmondja neki, hogy őt sokan csalónak és álmodozónak tartják, és habár ő maga teljes bizonyossággal bír az igaza felől, de korántsem biztos az, hogy vendége azt az utat vágyja bejárni, amit ő mutatni tud számára. Őszinte szavai sem tántorítják el a férfit, azonban mégis mielőtt végleges döntését meghozná, bizonyítékot követel: *„Az a hír járja rólad* – mondja a mesternek –, *hogy ha elégetsz egy rózsát, a tudományoddal életre tudod kelteni a hamuból a virágot. Hadd legyek tanúja e csodának. Ha teljesíted kérésemet, egész életemet neked szánom"*. Paracelsus visszautasítja a kérést, és a vendégével próbálja megértetni a tudása mibenlétét és főként azt, hogy egy csoda révén senki nem nyerhet hitet. Szavai csalódást keltenek a férfiben és az kiábrándultan elhagyja otthonát. Az idős mester egyedül marad, és a vendége által korábban tűzbe vetett rózsa hamuját tenyerébe veszi és egyetlen kimondott szavára a virág újra szárba szökken...

Sokan válunk hasonlóvá a fenti történet eltévedt keresőjéhez. Már az út elején a cél mibenlétéről próbáljuk faggatni a Mestert. Bizonyosságot akarunk. Bepillantani – mégha lélegzetvételnyi időre is – a titokzatosság függönyének felfeslő résein, nem hagyva időt arra, hogy a függönyt széthúzzák előttünk. Csodákra várunk, valami nem evilági hatalom feltárulkozásának ámulatára, ami erőt ad a várakozás éveinek türelmes viseléséhez. *„Minden lépésed maga a cél"* – próbálja Paracelsus a követelőző idegennel megérteni a maga valóságát. A cél nem az aranycsinálás obskúrus tudományának elsajátítása, hanem a helyes út keresése. És mindennek az alapja a Hit abban, hogy van helyes Út.

„Nekem nem hiszékenység kell; én hitet akarok" - fordul szigorúan a mester önjelölt tanítványához. Mit jelent ez? Azt, hogy azok számára, akik nem érettek meg rá lélekben, nem képesek kételyeiken felülemelkedve, őszinte hittel követni az ösvényt, azoknak semmiféle csoda nem fogja megerősíteni a választásuk igazát. A bibliai Tamás apostol csak mestere vérző sebeit érintve és vele szót váltva hiszi el annak feltámadását. Sajátosan emberi ez. A bizonyosság révén vállalja fel az utat és vele a vértanúságot.

A káoszból kibontakozó rend

Gondoljunk arra, hogy száz évvel ezelőtt a szabadkőművesség közreműködésével létrejött jótékonysági intézmények sokasága hirdette a testvériség evilági csodáit. A magasztos elvek látható és kézzelfogható formában jelentek meg a profán világ számára, nem hagyva kétséget a keresőkben arról, hogy az eszmék és a praxis egymástól ebben a szövetségben elválaszthatatlanok. Büszkén és kételyektől mentesen léphetett be bárki az oszlopok közé, nem szorult külön bizonyításra az, hogy ebben a körben tevékenykedők célja az önnemesítés és az igaz humanizmusra törekvés. Nagyot fordult a világ azóta. Két rémséges történelmi korszak, a sivatagi vándorlás évei és a céltalan szabadság értékemésztő két évtizede után a kőművesség egyfajta nullponton van. Omlófalú udvarokból nyíló egykori lakásokban, szállodák bérelt termeiben vagy éppen – egy kivételes szerencse folytán – eleve a szellem tökéletesítésének otthonául szánt helyszíneken gyűlünk ma össze. Ezen a szegényes díszleten nem ragyog keresztül a találkozóinkról kizárt profán világnak, a szélesebb értelemben vett társadalomnak jobbítása érdekében kifejtett tevékenységünk sem. Eszköztelenek vagyunk, és így hatást sem gyakorlunk a kinti világra, pedig mindannyian érezzük azt, hogy az elődeink keserves és emberi áldozatokat sem nélkülöző munkája révén felépült Rend összeomlóban van. Mindazon alapértékek rendültek meg, amelyek magányos világítótornyokként állták a legvadabb hullámokat is sötét történelmi korszakokban, amelyek biztos irányjelzőként magasodtak előző nemzedékek felett, az európai szellem jelzőoszlopai: a Szabadság, Egyenlőség és Testvériség eszméje. Amit nem tudott megdönteni fegyver és hamis ideológia, azt a felfalta a pénz- és anyagelvű szemlélet üressége. Egy új nemzedék nőtt fel ebben az érték-vákuumban, egy nemzedék, amely magának most hősöket és hitet keres. Lenne tehát feladatunk! A költővel szólva *"ős patkány terjeszt kórt miköztünk"* újra. Az ellenséget kereső meg nem gondolt gondolat, a szellemtelenség szelleme, amely féregként fúrja bele magát a fiatalok szívébe Marseilles-től Prágán át Budapestig. Ami ma még csak céltalan rombolás, az holnap célját találja, és lesz elég erős kéz is – a szomorú történelmi tapasztalat mondja ezt – ami segíti majd. Lenne tehát feladatunk!

Mi az, amit a történetbeli Paracelsus szavai révén megérthetünk? Először is az, hogy semmiféle elrettentő és hatalmas titoknak a tudása nem viszi közelebb a szabadkőművesség lényegének megértéséhez azt, akinek már az elején nincs meg a kellő személyes bizonyossága. A bizonyossága afelől, hogy bármiféle ismeretnek is jusson az utazása során birtokába, bármiféle előnyöket szerezzen vagy éppen sérelmeket szenvedjen el, mindvégig a helyes utat követte. Nevezhetjük ezt a Paracelsus által követelt hitnek is. Ez az alap. A fundamentum, amelynek az elszánást meg kell előznie. Akik nem hisznek, azok hiába várnak a csodákra: nem kapnak semmit, és emiatt, meglehet, csalódottan távoznak köreinkből. Számukra a kőművességnek egyetlen valósága mutatkozik meg csupán: „Nincs itt semmiféle titok". Pedig a felvételükkor megkapták az intő szavakat: *„Aki nem hozza ide magával a kőművesség eszméjét, az sohasem fogja megérteni"*

Maradunk kevesek, akik tudjuk, hogy magunk és az egész emberiség nemesbülésén való munkálkodás nehéz – izzadságos, és nem mindig hálás feladat. Tudjuk, hogy a szabadkőműves eszméknek minden korban támadtak ádáz ellenségei és a külvilágból számosan fordulnak ma is fenyegetően felénk, hogy céljainktól eltántorítsanak minket. „Válság van!" – halljuk ma mindenfelől, és sokakon kétségbeesés uralkodik el, mintha kultúránk nem válságok közepette formálódott volna. Visszafelé forog a történelem órája rémisztgetnek mások: a felvilágosodás törekvései, a demokrácia eszméi mind több oldalról támadtatnak, s mintha két évszázad nyomtalanul szállt volna el felettünk, valamiféle ős-reakció szelleme kísért. Mi történik valójában? Az emberiség fejlődése, mint már oly sokszor előtte, rossz irányba tévedt. Azonban mi tudjuk azt is, hogy milliók dolgoznak – mégha oly fogyatékos eszközökkel is, mint mi magunk – azért, hogy az Embert, az őt megillető magaslatra emeljék fel. Talpon maradni a romokon – nekünk ez most a feladatunk. A szabadkőművességnek, a mítoszbéli titánhoz hasonlóan, az értékek roskadni készülő égboltozatát vállán kell tartania mindaddig, amíg az emberi nem többsége éretté nem válik arra, hogy ezt a feladatot maga is betöltse. Talpon maradni az ősi jelmondathoz híven – Ordo Ab Chao – amíg a Káoszból ki nem bontakozik a Rend.

Lux e tenebris

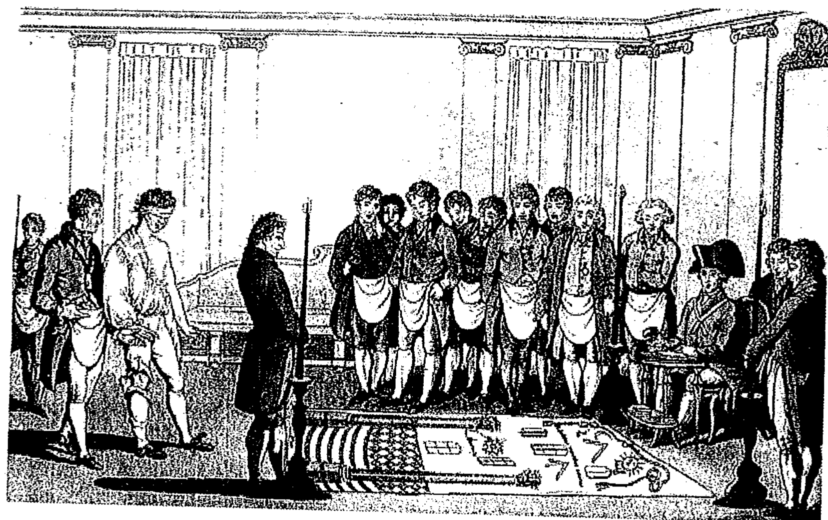
Tudatlanság és babonaság, töredékes vagy vélt tudás - ez táplálja a sötétséget, amely korunkban mindinkább szerteterjed. A megvilágosodott kevesek józanságával szemben egyre növekszik a sötétségben tévelygők tömege, akik saját Igazuk bizonyosságában a keserves munka árán felépített biztonságos és mindenki számára élhető világunk alapjait is kiforgatnák. Százados oszlopok roppannak meg, mintha nyomot nem hagyva telt volna el majd fél évezred: amit elődeink – sokszor életüket áldozva – felépítettek, értéktelen kacatként dobatik a történelem szemétdombjára. Nem az újító szellem, a haladás, a progresszió szelleme látszik

győzedelmeskedni, sokkalta inkább a visszahúzó, reakciós erők triumfálásához asszisztálhatunk. Az iskolák, az egyetemek, a Tudás egykori templomai mára csak a mindent uraló Piac elvárásainak kiszolgálójává süllyedtek. Azok az értékek, amelyek mentén Európát az elmúlt századokban meghatározhattuk – kultúránk sarokkövei –, mindinkább relativizálódnak. Üres szavakként hatnak az olyan eszmények, mint a szolidaritás, a tolerancia vagy éppen az emberi szabadság ideája – helyükbe az új korszak új eszményei állnak: a fogyasztás, a parttalan individualizmus és a birtokvágy hármassága. Új forradalom ez, amely mintha minden szellemi érték felszámolására törne. Látunk e bármilyen fényt, ami keresztülragyogna ezen az egyre sűrűsödő homályon? A közelgő Új Középkor sötétségében lesznek-e, akik őrtüzeket gyújtanak?

Lux e tenebris. Ősi szabadkőműves mottó ez, amely Rendünk története során számos dokumentumon, értékes könyvben vagy éppen művészi ábrázoláson felbukkan. „Fény a sötétségből". H. L. Haywood a „Symbolical Masonry" címet viselő 1923-ban megjelent könyvében a fényt a kőművesség törekvésének végső céljával azonosítja, míg a sötétség, mint a beavatás szimbóluma jelenik meg. Ekként a sötétségből előtörő fény, a beavatási fokok során elnyert tudásnak, az Igazság megismerésének misztériumát jelöli. Albert G. Mackey az 1860-as „A Lexicon of Freemasonry"-ban a fényről, mint a szabadkőművesség egyik ismert ősi elnevezéséről beszél. Az ő értelmezésében a Lux e tenebris mottó, azon cél kifejeződése, amelynek a kőműves szenteli magát útja során. Más korai kőműves szerzők a mottó jelentését úgy magyarázzák, hogy a megvilágosodott ember képes áttörni azon a sötétségen és homályon, amely a tudatlanság és a babonaság révén terjed szét a világban. A sokrétű allegorikus értelmezések között egy általánosabb is meghúzódik, amely a testvériségünk céljáról is beszél: e mottóban a kőművesség küldetése is benne foglaltatik. Kissé messziről kezdeném.

A XVI. századot, mint a reformáció századát ismerjük. A középkor szellemet béklyózó időszaka után, nagyívű vallási és politikai átalakulások sorát hozták el ezek az évek. Felfeslett a dogmák és a megkérdőjelezhetetlen egyházi autoritás majd ezer éven át szakíthatatlannak tűnő szövete, és a réseken keresztül a szabad szellem világossága ragyogta be Európát. Azonban ez a század a kétségek, a széthullás százada is. Az augsburgi vallásbéke 1555-ben lezárt egy reményteli időszakot: „Akié a föld, azé a vallás" köttetett a kényszerű paktum. Sokak csalódottan figyelik az eseményeket, az áhított gyökeres változások elmaradása, az elhúzódó háborúskodások egyre csak fokozzák a bekövetkezendő igazi nagy fordulat utáni vágyakozást. Feszült várakozással tekintenek mind a protestánsok, mind a katolikusok a századforduló elébe, kik a világvégét, kik valamiféle társadalmi forradalom eljövetelét remélve. Ezekben az években – jelesül 1604-ben – jelenik meg a „Fama Fraternitatis" azaz „A Nagytekintetű Rózsakeresztes Rend felfedezése" címet viselő munka, amely szinte egész Nyugat-Európát lázba hozza. A mű egy nagy titokról rántja le a leplet, egy Testvériség létezéséről, amely azért jött létre, hogy elhozza az emberiség számára a megváltó világosságot, az igazi megszabadulást az évezredes tévhitek rabságából. A Rend kilépése a rejtélyek sötétjéből a fénybe – Lux e tenebris – sokaknak a remény visszatértét jelenti, az igazi változások korának a beköszöntét. Az, hogy léteznek nagytudományú férfiak, kik értik a természet nyelvét, ismerik annak titkait és szent esküvéssel, önzetlenül, veszélyeket is vállalva kötelezték el magukat a világ jobbítása mellett, erőt adott az embereknek a megpróbáltatások közepette. A rózsakeresztesek megjelenése addig soha nem látott folyamatokat indított el: egyre-másra alakultak zárt társaságok, titkos körök, olyan személyeket egyesítve, akik felvállalták a Rend eszméinek követését-hirdetését, vagy magukat már eredendően rózsakeresztes beavatottnak vallották. Sokan ismerik a kőművesség eredetlegendáiból ezeket a rózsakeresztes páholyokat. Tudható az, hogy szerepük jelentős úgy a felvilágosodás eszmeáramlatának előkészítésében, mint a kőművesség szervezeti és filozófiai alapjainak lerakásában. Én most kizárólag egy okból idéztem fel működésüket, a hatásra szerettem volna rámutatni, amelyet korukra, és az azt követő időszakra – a „fény évszázadára" – gyakoroltak. Annak az ígéretét jelentették az igaz tudást szomjazó, de rejtőzködni kényszerülő sokak számára, hogy a legreménytelenebb időszakban is lesznek, akik őrzik a szellem lángját, minden korszakban – hol vállalva a nyilvánosságot, hol elfedve arcukat – jelen lesznek az olyan szabad férfiak, akik éltetik azokat a tüzeket, amelyek irányt mutatnak a sötétségben.

Ma egyre több jel utal arra, hogy egy Új Középkor küszöbén állunk. A növekvő fanatizmus, intolerancia, a válságtudat és a tényleges gazdasági krízis sújtotta milliók egzisztenciális ellehetetlenülése, a babonaság újfent tapasztalható terjedése, egy nehéz korszak beköszöntének képét festik elénk. Miképpen idősebb mestertestvéreink értő szavait követve igyekszünk durva kövünket minél inkább az áhított formára faragni, akként kényszerülünk alakítani valamiképpen világunkat is, hogy magasztos eszméink ne csupán üresen kongó szólamokként hangozzanak el szűk testvéri körben, hanem mint eleink esetében, hatással bíró, alkotó és teremtő cselekedetek alapjául szolgáljanak a profán világban is. Amikor kényszerről beszélek, a hagyományaink kényszerítő erejére célzok — ma sem kisebb feladatok várnak ránk, mint egykoron. Én vagyok a világ világossága — mondja az Istenember — és tudjuk: mi csupán halványan pislákoló mécsesek lehetünk a fény eme teljességéhez mérten; de itt az ideje a mécseseket kihelyezni az ablakainkba. Mint egykor a rózsakeresztesek tették, tudatni az ezt vágyókkal: „Nem vagytok egyedül!". Áttörni a homályon és kilépni végre – a sötétségből a fényre.

4.

AJÁNLÁS MINDENKINEK

B. T.

Gondolatok a szabadkőművességről

Kérdések és feleletek

A szabadkőművesség eszméje és célja az, hogy elősegítse a személyes fejlődést és nemesedést, nem önmaga, hanem mások érdekében.

Ebben a kis fejezetben kérdéseket s a kérdésekre őszinte feleleteket talál a kedves olvasó.

A kérdésekből és válaszokból egy igaz emberi intézmény, a szabadkőművesség körvonalai bontakoznak ki.

Akinek lelkében visszhangra találnak az itt leírt gondolatok, képzelje magát úgy, mintha magasztos templom küszöbére ért volna vándorútján. Meghatva állunk meg a küszöbön: bentről az emberi nemesség, bölcsesség, szépség tiszta hangjai szállnak felénk. Boldog, aki előtt az ajtó megnyílik, aki átléphet a küszöbön, aki beléphet a szeretet, a humanitás templomába, aki tevékenyen is részt vehet a „királyi művészet" gyakorlásában.

A szabadkőművesség a világ egyik legősibb és legnagyobb testvéri közössége. A „testvéri láncnak" több mint 8 millió tagja van szerte a Földön. Munkánk során nagy megbecsülésnek örvendő közösségeink folyamatosan jelen vannak, és szerepet vállalnak az emberi értékek teremtésében és megőrzésében mind helyi, mind országos és nemzetközi viszonylatban is.

Szabadkőművesként híres elődeink példája vezet bennünket, amikor emberbarát, támogató munkánk során közösségeink építésén dolgozunk.

Mi a gyermekekbe, emberibb közösségeinkbe, és jövőnkbe fektetjük minden rendelkezésünkre álló energiánkat és forrásainkat.

Több évszázados testvéri tradíciónk a jelenkor kihívásai közepette felértékelődik és igazán aktuálissá válik.

TESTVÉRISÉGÜNK KIEMELTEN NAGYRA ÉRTÉKELI ÉS TÁMOGATJA AZ ALÁBBIAKAT:

OKTATÁS
Szerte az országban, így Szeged városában is számos szabadkőműves alapítású oktatási és nevelési intézménnyel találkozunk.

EMBERSZERETET és JÓTÉKONYSÁG
Azt valljuk, hogy az ember önként vállalt munkájával, emberbarát tevékenységével és a közösségért vállalt szolgálatával a jelenleginél különb világot építhet fel, amelynek középpontjában a tisztelet és a humanitás szeretete áll.

CSALÁD
A szoros emberi és családi kötelékek mindennél fontosabbak. Ennek érdekében számos programunkba bevonjuk szeretteinket, családtagjainkat, gyermekeinket is. Arra törekszünk, hogy jobb apaként, férjként és családtagként tovább erősítsük közösségünket.

TÜRELEM
Testvéri közösségünk nem tesz különbséget sem vallási, sem etnikai, kulturális, szociális szempontok vagy képzettség alapján ember és ember között.

SZEMÉLYES FEJLŐDÉS
Folyamatos erőfeszítésünk, amelyet a tudás és ismeret megszerzésére fordítunk, mélyebb értelmet ad életünknek.

TESTVÉRISÉG
Hiszünk abban, hogy nincs annál szebb, mint amikor segítséget adunk a rászorulóknak és kapunk, ha mi kerülünk nehéz helyzetbe.

ÉLETVITEL
Szabadkőművesként arra törekszünk, hogy etikus, morális és emberi értékekre alapozott, teljes életet éljünk.

A SZABADKŐMŰVES LÉT ÉRTÉKEI

KÖZÖSSÉGÜNK tagjaként részesei lehetünk évszázadok tradícióinak, amelyek ma is hatnak és meghatározzák ez emberek életét és jövőjét.

BARÁTI és EMBERI kötelékeinken keresztül jóhírű férfiak és családjaik társaságában, türelmes és odafigyelő társakra találunk.

GYERMEKEINK, KÖZÖSSÉGÜNK és ORSZÁGUNK JÖVŐJÉBE fektetünk, amikor a testvéri lánc tagjaként ismereteinket, tudásunkat és szeretetünket megosztjuk embertársainkkal.

MI A SZABADKŐMŰVESSÉG?

„A szabadkőművesség filozofikus, filantropikus és progresszív intézmény. Célja a közerkölcsiség, művelődés és felebaráti szeretet terjesztése és a jótékonyság gyakorlása.

A szabadkőművesség kizár köréből minden politikai és vallási kérdést és tagjait a haza törvényeinek tiszteletben tartására kötelezi." (Idézet a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy Alkotmányának I. alaptörvényéből)

A szabadkőművesség az egyik legősibb világi testvériség. Olyan férfiak társasága, akik elkötelezettek az erkölcsi és lelki értékek iránt. Tagjai évszázadokkal ezelőtt kialakult és ma is gyakorolt hagyományokon keresztül ismerkednek meg a testvériség értékeivel, az önnevelés kötelezettségével és a humánummal.

A szabadkőművesség nem társas klub, nem kártyázó, vagy egyéb rendszeres szórakozást nyújtó intézmény, sem pedig egyéni vagy társadalmi téren előmenetelre, érvényesülésre alkalmat adó testület. A szabadkőművesség olyan önzetlen férfiak közössége, akik tanultságuknál, műveltségüknél és emberségüknél fogva meg tudják ítélni önmaguk és embertársaik sorsát és férfias akaraterejük tudatában minden nemes törekvés, munkálkodás és küzdelem támogatására bármikor készek.

Jóhírű, szabad férfiak szövetsége, melynek lényege az egész emberi nem testvéri összetartozása, a szeretet és felvilágosodás szolgálatában.

A szabadkőművesség alapvető eszméje, hogy az emberiséget, mely nemzeti, faji, nyelvi, vallási különbségek szerint tagozódik, eszmei közösségbe, egy családba kell egyesíteni, és testvérnek kell tekinteni mindenkit, aki embernek született. Célja, hogy megteremtse azoknak az embereknek a közösségét, akik az emberiség szellemi és erkölcsi haladását előmozdítani és testvéri összetartozását megvalósítani törekszenek.

HOGYAN KELETKEZETT A SZABADKŐMŰVESSÉG?

A szabadkőművesség a középkori kőművesek és kőfaragók templomépítő céheiből alakult. Minden országban, ahol a templomépítés magas szintre emelkedett, megalakultak a kőművesek céhei, zárt társaságai, különösen Angliában és Németországban. Angliában már a XV. század óta ismerjük ezeket a társaságokat, amelyeknek megvoltak a maga sajátos szabályai. A XVII. században mások is, akik nem voltak hivatásuk szerint kőművesek, felvételt kerestek ezekbe a társaságokba. Ezek a művészetek, tudományok iránt érdeklődő emberek a gyakorlatban is kőművesként dolgozók csoportjai mellett megalakították saját, „felvett" kőműves társaságaikat. Ezek lettek az elmélkedő, filozofáló kőműveseket tömörítő, jelképes (szimbolikus) szabadkőműves társaságok, melyeknek szertartásai, jelei teljesen megegyeztek az építő kőművesek szertartásaival és jeleivel. Ezek a szimbolikus kőműves testvéri társaságok voltak a legrégibb szabadkőműves páholyok csírái. Ezekből alakult ki előbb az angol szabadkőművesség, majd pedig a mozgalom elterjedt az egész világon.

A szabadkőművesség sohasem erőszakkal, vagy rombolással, hanem az értelem fejlesztése, a gondolatok érlelése és tisztázása útján, a meggyőzés eszközeivel, az emberszeretet hirdetésével és gyakorlásával harcol a „világosság, a fény" terjesztése érdekében, a tudatlanság és a rosszindulat ellen.

A szabadkőművesség múltja arra tanít bennünket, hogy méltó módon kövessük az emberi társadalom legkiválóbbjait, akik „testvéri láncunk" tagjai voltak.

Testvéreink voltak nagy magyarjaink közül: Kazinczy és Kölcsey, Kossuth, Ady és Liszt.

Míg a külföldiek közül: Goethe, Mozart, Haydn, Washington és Einstein, hogy csak néhány nevet említsünk.

A szabadkőművesek, így a szegedi testvérek is *páholyba* tömörülve végzik emberbarát tevékenységüket. Páholynak hívják egyrészt azt a helyiséget vagy épületet, ahol a szabadkőműves testvérek összejönnek, másrészt a szabadkőművesség "alapegységét", a rendszeresen összejövő testvérek csoportját is így nevezik. Minden szabadkőművesnek tartoznia kell egy páholyhoz.

A páholy élén választott vezető, a *főmester* áll.

Egy-egy ország páholyai alkotják a *nagypáholy*t. Ennek vezetője a *nagymester*.

A szabadkőművességnek nincs hierarchiája, vagy világszervezete. Egyetlen összetartó ereje a spontaneitás, melynek alapja az azonos humanista értékrend.

A páholy összejöveteleket *ünnepélyes nyitó- és záró ceremónia* fogja közre.

Az összejövetel végén a testvérek oldott légkörben zajló, egyszerű étkezésre gyűlnek össze.

Milyen szabadkőműves fokok vannak?

A János-rendi vagy más néven "kék" szabadkőművességben három fok van, az ősi kőműves építőcéhek hagyományának megfelelően:

I. inas

II. legény

Hány szabadkőműves van?
A világon megközelítőleg 8.000.000 szabadkőműves dolgozik.
Magyarországon a taglétszám százas nagyságrendű.

Szabadkőművesség és a vallás
A szabadkőművesség nem vallás és nem valláspótlék.
Teológiája nincs, dogmatikát nem ismer, és bárki vallási meggyőződését tiszteli.
A szabadkőművesek összejövetelein vallási kérdések megvitatása tilos.

Szabadkőművesség és politika
Az aktuálpolitikai viták tilosak a szabadkőműves összejöveteleken.
„A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy és szervezeti egységei politikai pártoktól függetlenek, azokat nem támogatnak és azoktól támogatást nem fogadnak el." (A Nagypáholy Alkotmányából)

Testvéri szeretet
Minden igaz kőműves türelmet és tiszteletet tanúsít mások véleményével szemben.

Társadalmi elkötelezettség
A szabadkőműveseket arra tanítják, hogy gyakorolják a jótékonyságot és a gondoskodást, nem csupán hozzátartozóik, hanem a közösség egésze javára is, úgy adományok, mint társadalmi munka révén.
A szabadkőművesség elvárja a tagjaitól, hogy tartsák tiszteletben annak az országnak a törvényeit, ahol élnek és dolgoznak.

Becsület
A szabadkőművesség magas erkölcsi szintet vár el tagjaitól, és segíti őket abban, hogy azt az egyéni életükben megvalósíthassák. Megtévedt, bukott tagjaikat jogerős ítélet alapján soraikból kizárják.

A szabadkőműves „titok" mítosza
A kőművesség nem titkos társaság!
Egyetlen „titka" a szimbólumok és a testvérek történelmileg is indokolt védelme.

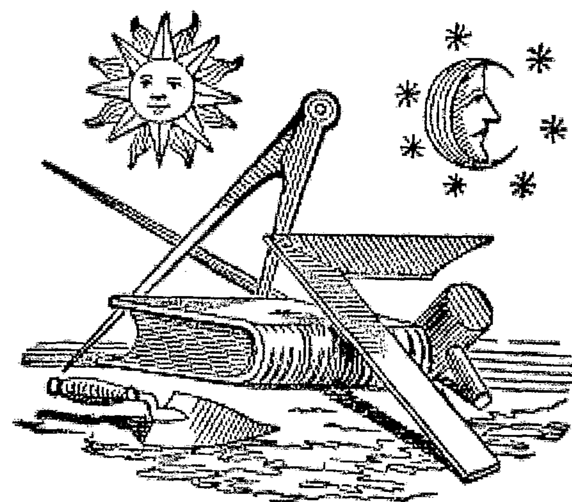
A szabadkőművesség cégbíróságon bejegyzett, adószámmal rendelkező egyesületként működik, Alkotmánya, története, alapelvei és céljai nyilvánosak, bárki számára megismerhetőek. A Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy szuverén főhatóság. Saját döntése alapján épít és ápol testvéri kapcsolatokat a tradicionális alapelveket megvalósító más Nagypáholyokkal.

Hogyan lehet csatlakozni?
A belépés alapvető feltétele az Örökkévaló Isten létének elfogadása, a „Világegyetem Nagy Építőmesterébe" vetett hit. Szabadkőművessé válhat minden 24. életévét betöltött jó hírű férfi, aki eleget tesz ennek a feltételnek.

A közhiedelemmel ellentétben a Testvériségbe nem meghívással lehet bekerülni, sőt a szabadkőműves hagyomány kifejezetten tiltja, hogy bárkit is csatlakozásra invitáljanak.
A belépni szándékozónak („keresőnek") saját magának kell kezdeményeznie felvételét (személyesen vagy levélben megkeresve egy testvért vagy egy páholyt).
Ezt követően a páholy lefolytatja azt az eljárást, melynek során döntést hoz arról, hogy befogadja-e a csatlakozni szándékozót.

Az újjáalakulás nevezetes dátumai

1989	Újjáalakult a Magyar Szimbolikus Nagypáholy
1989	Újjáalakult Magyarország Nagy Oriense
1991. nov.	Megalakult Magyarországon a belga „Droit Humain" (Emberi Jog) védnöksége alatt az első „vegyes" páholy (tagjai nők és férfiak egyaránt), „Tolerance et Fraternité" (Türelem és Testvériség) néven.
1992	Megalakult Magyarországon az első női páholy „Napraforgó" néven.
1998	A „Galilei" páholy elkészíti internetes honlapját (www.galilei.hu)
1999	A magyar szabadkőművesség 150. évfordulójának megünneplése
2010	A szegedi Árpád a Testvériséghez Páholy megalakulásának 140. évfordulója

FÜGGELÉK

Az Árpád a Testvériséghez páholy főmesterei

1870–1920
1. Csermelényi Iván
2. gróf Ráday Gedeon
3. Dr. Rósa Izsó
4. Szendrői János
5. Dr. Nyilasi Pál
6. Polgár Sándor
7. Nagy Gyula
8. Pálffy Viktor
9. Nagy Gyula
10. Arató Frigyes
11. Szivessy László
12. Perjési László
13. Pálffy József
14. Bokor Adolf
15. Bokor Mihály

1946–1950
16. Dr. Papp Róbert
17. Hoffer Jenő
18. Dr. Erdélyi Jenő

1989–
19. Dr. Balló István
20. Dr. Csongor Győző
21. Takács János

Szeged páholy

1911–1920
1. Kőhegyi Lajos
2. Csányi Sándor
3. Szigyártó Albert

(Összeállította Takács János 2010. szeptemberében Cserzy Mihály és dr. Balló István visszaemlékezései alapján.)

TARTALOMJEGYZÉK

A kiadónál megjelent könyvekből ajánljuk:

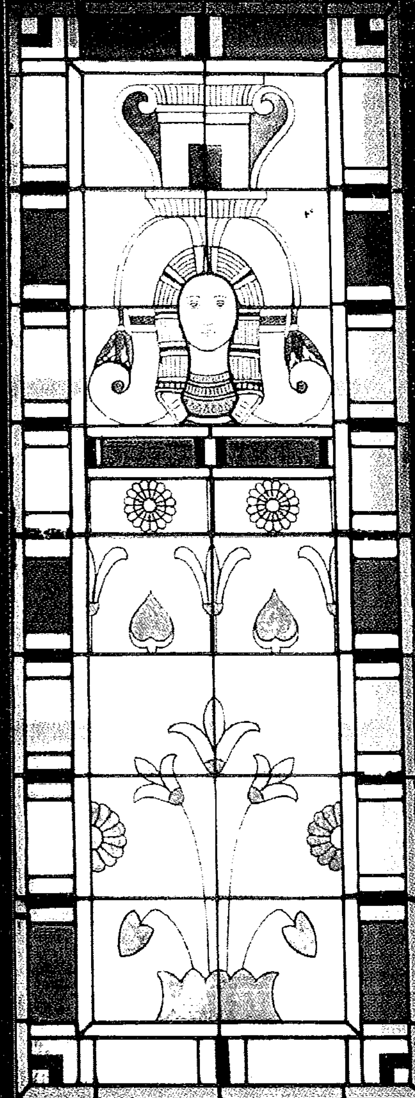
Lengyel András
A másik Móra

Cs. Sebestyén Károly
Utcák, terek, templomok, házak
Válogatott írások Szegedről

A könyvek megvásárolhatók a könyvesboltokban, megrendelhetők és megvásárolhatók a kiadó Betűvetés könyvesboltjában, 6724 Szeged, Pulz u. 14. Tel.: (62) 315-301; (62) 426-679/470
nyomda@btsainyomda.hu betuvetes@invitel.hu
www.btsainyomda.hu

X 123987

ISBN 963 7337 31 8

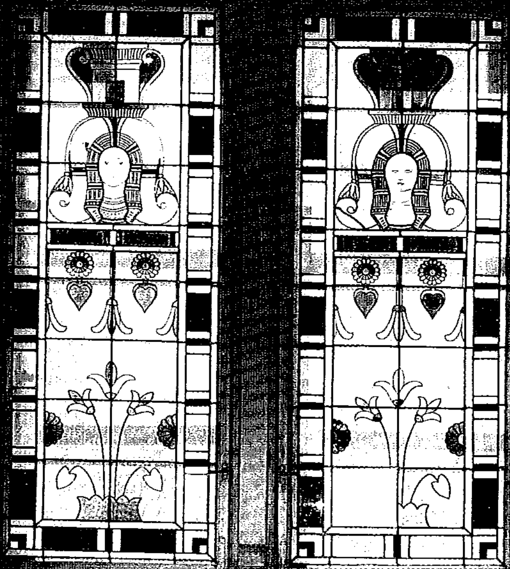
XA 54460

A VILÁGOSSÁG FIAI

Szemelvények
a 135 éves szegedi
szabadkőművesség
történetéből
1870–2005

B&T

XA 117459

A VILÁGOSSÁG FIAI II.

Írások a 140 éves Árpád a Testvériséghez Szabadkőműves Páholy történetéből 1870–2010

B&T